DÜNYA BÖLÜNÜRKEN ONLAR AŞKIN İÇİNE DÜŞTÜLER

ROMAN



"Çarpıcı bir başyapıt… Modern kurguda bu kadar etkileyici bir aşk hikâyesi daha yoktur. Okuyucuyu, mükemmel olan son sahneyle baş başa bırakıyorum."

Washington Star

"Neşe ve trajedinin keski[illegible] şi[illegible] desenini b[illegible] okunaca[illegible]p…

The New York Times Book Review

ALİ VE NİNO

YÜZYILIN AŞK HİKAYESİ



elhamra

KURBAN SAİD



THG
0051348
HYZ
0051348 HYZ

20 00

Ali ve Nino Heykeli
Gürcistan-Batum

9 786059 820356

Fiyat 20,00 TL

ALİ ve NİNO

"Sıradışı bir roman..."

The New York Times

"Yürek parçalayıcı... Küçük, ışıltılı bir klasik..."

Entertainment Weekly

Romeo ve Juliet, Rüzgâr Gibi Geçti, Doktor Jivago gibi aşk öyküleriyle kıyaslanan Ali ve Nino, insan olma zemininde bir olmayı başarabilen iki gencin hikayesi.

1918-1920 yıllarında Bakü'de Bolşevik Devrimi'nin arifesinde Müslüman bir Azeri genci olan Ali Han Şirvanşir ile Hristiyan Gürcü kızı Nino Kipiani imkânsız aşklarını yaşatabilmek için Doğu ile Batı arasındaki sınırı kaldırmak zorundadır.

1937'de Viyana'da ilk kez yayımlandığı zaman yüzyılın aşkı olarak değerlendirilen Ali ve Nino, okurunu Binbir Gece Masalları lezzetinde gizemli ve ilgi çekici bir serüvene çıkarıyor. Çünkü Ali ve Nino bir aşk hikayesinden daha fazlasıdır.

Bu roman sizi Bakü'ye, Tiflis'e, Tahran'a, tutku, savaş, devrim, şeref ve kaybedişe, dağlar ile çöllere götürüyor.

Ali ve Nino'yu, yazıldığı zaman dilimini göz önünde bulundurarak açık bir zihinle okumaya hazırsanız, sarsılmaya da hazırsınız demektir.

twitter.com/elhamrakitap
facebook.com/elhamrakitap

I Ih.ımra Yayınları: 40
Dünya Edebiyatı Roman: 21

(O 2018, Flhamra Yayınları
Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince
Elhamra Yayıncılık Prodüksiyon
Org. Dağ. San. ve Dış. Tic. Ltd. Şti.'ye aittir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 31769

ISBN: 978-605-9820-35-6

Yayın Yönetmeni: İbrahim Tuğra
Yayın Koordinatörü: Murat Kurt
Editör: Çağdaş Gezmiş

Kapak Tasarım: Kenan Özcan
Kapak Kolaj Resmi 1: Bitter Harvest (Movie), Devil's Harvest Pro^UC^^s
Kapak Kolaj Resmi 2: Ali and Nino (Movie), Pea Tie Films / Az Celtic
iç Tasarım: Emre Fatih Aygün

Matbaa Sertifika No: 16086
Baskı: Sistem Matbaacılık
Davutpaşa Cad., Yılanlı Ayazma Sokak, No: 8
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 0212 482 11 01

1. Baskı: Mart 2018

www.elhamrakitap.com
bilgi@elhamrakitap.com
twiter.com/elhamrakitap
facebook.com/elhamrakitap



Burhaniye Mahallesi, Kağıtçıbaşı Sokak, No: 18/1
Üsküdar-İSTANBUL
Tef.: 0216 401 20 62
Faks: 0216 401 20 63

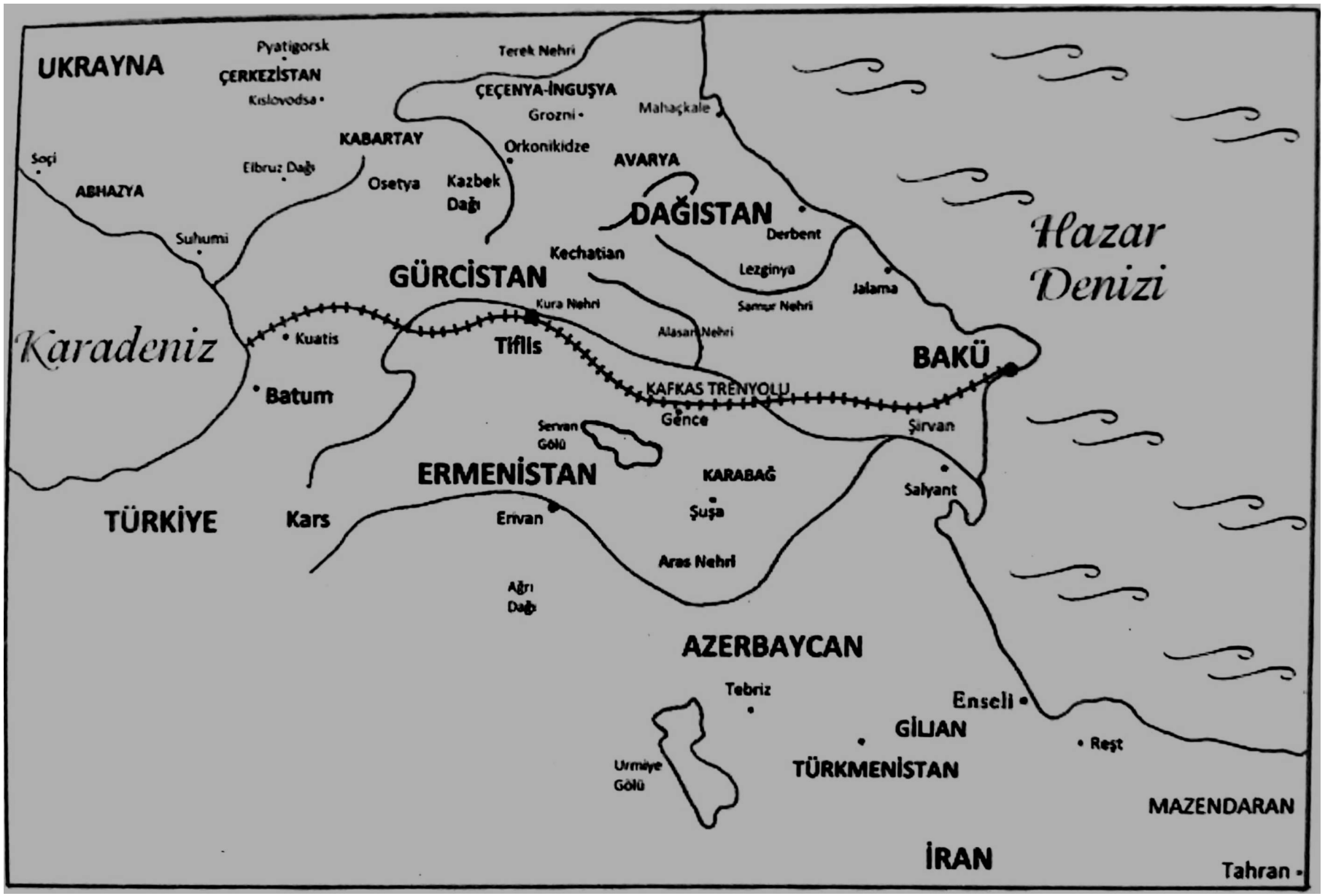
ALİWNİNO

YÜZYİLİN AŞK HÎKAYESİ

KURBAN SAÎD

Azerice'den Çeviri:
Şule Yusuf

-Elhamra



Ali ve Nino'nun hikâyesinin geçtiği topraklar.

ÖN SÖZ

Bir Hayalet Yazar

Ali ve Nino'nun yazarının gerçek kimliği hiçbir zaman tam olarak açıklığa kavuşmadı. Bu durum ise Ali ve Nino'yu daha gizemli hale getirdi. Öncelikle herkes Kurban Said'in Azerbaycan'ın petrol şehri Bakü'de doğmuş bir yazarın müstearı (takma ismi) olduğu konusunda hemfikirdi.

Gizem perdesi sürerken Tom Reiss, Kurban Said'in kim olduğuna dair Viyana, Berlin, Bakü üçgeninde yaptığı araştırmaları sonucu kaleme aldığı "Oryantalist / Tuhaf ve Tehlike Dolu Bir Hayatm Aydınlanan Sırrı" kitabında, Said'in, "Sovyetler'de rejim karşıtlarının gönderildiği çalışma kampı 'Gulag'lar da öldürülmüş milliyetçi bir şair, petrol milyoneri bir babanın güzel sanatlara düşkün oğlu, Viyana kafelerinin müdavimi entelektüellerden birisi" iddialarının peşine düşmüş.[1]



Kurban Said

1 Ürün Diner, Karar Gazetesi, 04-05-2015, http://www.karar.com/hayat-haberleri/edebiyatin-lawrencei-hayalet-yazar-kurban-said-kim#

Rciss, 4 Ekim 1999 tarihinde The Nevv Yorker Dergisi'nde yayımlanan makalesinde; Kurban Said'in Bakü'de Yahudi bir ebeveynden doğan Lev Naussimbaum'un kullandığı müstear olduğu kanaatine varmış.

Kurban Said, Bolşevik iktidarın kontrolündeki Bakü'den ayrılmış önce Viyana'ya, ardından İtalya'ya göç etmişti. Said'in "Ali ve Nino" romanı ise ilk kez 1937'de Tal Verlag tarafından Avusturya'nın Viyana kentinde Almanca olarak yayımlanmıştı. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 1970 yılında Random House tarafından okurla buluşturulmuş, Türkiye'de ise 1971 yılında raflarda yerini almıştı.

Ali ve Nino ile ilgili araştırmalarıyla tanınan Betty Blair ise Kurban Said'in (Lev Naussimbaum) Kafkasya hakkında çok fazla şey bilmediğini kaydetmekteydi. Ayrıca her zaman başkalarının eserlerini kopyaladığını ya da diğer insanların hikayelerinden esinlendiğini savunmaktaydı.[2] Blair'e göre Ali ve Nino'da hikayesiyle Azerbaycanlı yazar Yusuf Vazir Chamanzaminli'ye aitti. Azerbaycan Yazarlar Birliği'de Blair'i haklı çıkaracak şekilde 1993 yılında Kurban Said'in aslında Yusuf Vazir Chamanzaminli'nin müstearı olduğuna karar vermişti. Türk yazarların müstear isimleriyle ilgili bir yazıda Kurban Said'in Chamanzaminli'nin müstearı olduğu da ayrıca belirtilmekteydi.[3]

İddianın veya kabulün dayanağı da Azerbaycan adına İstanbul'da resmi görevde bulunan Chamanzaminli'nin Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'ne dahil edilmesiyle Paris'e gitmesi, eseri de orada yazması ve Almanca'ya tercüme edilmesi olasılığıydı. Chamanzaminli'nin hem Sovyet hem de Azerbaycan Müsavatçıları'ndan çekindiği için müstear kullandığı da ayrıca öne sürülmekteydi. Ancak 'Azerbaycan Türkçesi'yle yazıldığı var sayılan nüsha ise hiçbir zaman görülmemiş ve hep kayıp kabul edilmişti. Azerbaycan Yazarlar Birliği'ne göre Kurban Said, ateşli bir Azeri milliyetçisi, eserlerinde etnik ve kültürel karışımı anavatana ihanet olarak tanımlayan Yusuf Vazir

2 https://azer.coin/aiweb/categorics/magazine/ail22_folder/122 articles/122_editorial.html
3 Fethi Tevctoğlu, Türk Edebiyatında Takma Adlar, Yeni Forum Dergisi, 2 S. 259, 1990.

Chamanzaminli'den başkası değildi. Fakat bu iddia bazı şüpheleri de içinde barındırıyordu. Çünkü Ali ve Nino'da Kurban Said, kültürel ve dinsel sentezi tutkuyla savunuyordu. Romanda Sovyet Devrimi arifesindeki yüzlerce ırk ve dini grubun yaşadığı Kafkasya anlatılırken, halkların birbirlerinden kopmasının korkunç ve kanlı sonuçlara yol açacağı mesajı veriliyordu. Bu arada ilginçtir Chamanzaminli'nin biyografisini kaleme alan AzerbaycanlI Vilayet Muhtaroğlu ise "Ali ve Nino romanını Chamanzaminli yazmamıştır" diyerek konuya içerden farklı bir parantez açacaktı.[4]



Kurban Said'in "Ali ve Nino"yu birlikte yazdığı iddia edilen Viyanalı Barones Elfriede Ehrenfels Von Bodmershof.

Tekrar Tom Reiss'in kitabma dönersek, kitapta yer alan Nazi belgelerine göre ise "hayalet yazar" Kurban Said'in, Ali ve Nino'yu Viyanalı Barones Elfriede Ehrenfels Von Bodmershof ile birlikte yazdığı iddiası; işi biraz daha karmaşık hale getirecekti.

Bir başka ve en güçlü iddia ise, Kurban Said'in Lev Naussimbaum ismini alarak Musevi olan Essad Bey veya Essad Bey ismini kullanan bir Yahudi olduğu şeklindeydi. Essad Bey, sava göre Musevi olduktan sonra Berlin'e yerleşmiş ve Alman entelektüel çevreye katılmış olan bir yazardı. 1930'larm ortasında da Viyana'ya giderek Ali ve Nino'yu yazmıştı. 1938'de Alman saldırısından kaçmaya çalışırken da tutuklanmış, ardından İtalya'ya kaçarak 1942'de ayağındaki yaranın kötüleşmesi sonucu hayatını kaybetmişti.

Bakü'yü terk eden Lev Naussimbaum'un, yani Essad Bey'in, yani Kurban Said'in Avrupa'da ve ABD'de kısa[1] sürede üne

4 Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları, c. 4, Ankara, 1993.

kavuştuğunu, Çar'ın ve Stalin'in çok satan biyografilerinin yazarı olduğunu da ilginç bir biçimde öğrenecektik. Ancak kim olduğu o zaman da belli olmayan bu yazar Troçki'nin[5] de ilgisini çekmiş, Troçki sürgündeyken oğluna yazdığı bir mektupta, "Kim bu Essad Bey?" diye sorma ihtiyacı bile hissetmişti.[6] Said'in gerçek kimliğinin gizemini koruyacağından eminiz ama kim olduğunun tam manasıyla kanıtlanacağından pek emin değiliz. Ancak bir gerçek var ki Lev Naussimbaum veya Essad Bey, ya da Yusuf Vazir Chamanzaminli veya Kurban Said yani ortada dolaşan bu "hayalet yazar" muhteşem bir edebi esere imza atmış, bir Doğu masalını önümüze sermiştir. XIX.'yy Bakü'sünde; ahlaken yozlaşmış burjuvalar olarak tanımladıkları Bolşevikler gelene kadar yerli halk; Müslümanı, Musevisi ve Hıristiyanı ile mutlu ve modem bir hayat sürmektedir, "Binbir Gece Masallarından fırlamış bir rüyadır sanki yaşanılan. Karşımıza çıkan da Ali ve Nino'nun insan olma zemininde "bir" olmayı başarabildikleri aşk hikayesidir aslında. Roman çok milletli, çok dilli, çok dinli coğrafyaların hem bir olmakta hem ayrı durmaktaki yaman çatışmasını barındırmasına rağmen, aidiyet duyusunun farklı karakterler üzerinden değişkenlikler gösterebileceğinin bir film şeridi gibi gözlerinizin önünden akmasmı sağlar. Bu sebeple bu roman çatışmaların değil; bir zeminde uzlaşmanın ve her nesneyi kendi kabmda değerlendirmenin kitabıdır bize göre. Sanki, Azeri Müslüman Ali ve Gürcü Hristiyan Nino tüm bu başkalıkları yan yana yaşayarak hepimize, "bir yol var, bir yol olmalı" diyor gibidir. Ali ve Nino bıçak sırtı bir roman, özellikle de kültürlerin bir arada yaşamak yerine çatışmayı tercih ettiği modem zamanlarda. "Avrupa", "Asya", "Musevi", "Hristiyan" ve "Müslüman" gibi sözcükler sizi bu hikayede yanıltabilir, fakat korkmayın sevgi her şeyin üstesinden gelir, hele öncesin de, "aşk" varsa...

Şule Yusuf
Şubat 2018 / İstanbul

5 Lev Troçki, Bolşevik siyasetçi, devrimci ve Marksist teorisyen. Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında etkili bir siyasetçi. (7 Kasım 1879 - 21 Ağustos 1940)

6 Oryantalist / Tuhaf ve Tehlike Dolu Bir Hayatın Aydınlanan Sim, Tom Reiss, Çeviri: Selda Somuncuoğlu, İletişim Yayınlan.

1. BÖLÜM

Dünyanın En Güzel Kadını

Sıcak ve bunaltıcı bir öğleden sonrasıydı. Kafkasya'da, Rus İmparatorluğu Bakü Hümanist Lisesi'ndeki coğrafya dersindeydik ve kırk erkek öğrenciden oluşan karma bir sınıftık. Aramızda otuz Müslüman, dört Ermeni, iki PolonyalI, bir Rus, üç de Tarikatçı vardı.

Bugüne kadar şehrin sıradışı coğrafyası hakkında kafa yormamıştık. Şimdi ise Profesör Sanin, tekdüze bir sesle ve yavan bir şekilde anlatıyordu; "Avrupa'nın doğal sınırları Kuzey Kutup Denizi, Batı Atlantik Okyanusu ve Güney Akdeniz'den oluşur. Avrupa'nın doğu sınırı Rus İmparatorluğu, Ural Dağlan, Hazar Denizi ve Kafkasya'dan geçer. Bazı bilim insanlan Güney Kafkas Dağları'nm Asya'ya ait olduğunu düşünürken diğerleri Kafkasya'nın kültürel değişimini ele alarak ülkenin, Avrupa'nın bir parçası olduğuna inanır. Çocuklar, bu yüzden ülkemizin yenilikçi Avrupa'ya mı yoksa gerici Asya'ya mı ait olduğu kısmen sizin sorumluluğunuzdadır."

Profesörün yüzüne kendinden emin bir gülümseme yayıldı.

Böyle engin bilgelik karşısında şaşkına dönüp aniden sırtımıza binen sorumlulukla bir süre sessiz kaldık.

Arka sırada oturan Mehmet Haydar elini kaldırarak, "Efendim, lütfen Asya'da kalalım," dedi.

Sınıf bir anda kahkahaya boğuldu. Bu Mehmet Haydar'm üçüncü smıftaki ikinci yılıydı. Eğer Bakü, Asya'ya ait kalırsa bir yıl daha aynı sınıfta kalacak gibi görünüyordu. Çünkü bakanlığın kararnamesine göre yerli Asyalı Ruslar bir sınıfta istedikleri kadar kalabilirlerdi.

Rus 1 isesi'nin alim işlemeli öğretmen üniformasını giyen Profesör Sanin kaşlarını çatarak, "Mehmet Haydar yani sen Asya'da mı kalmak istiyorsun? Bu kararın için sebep gösterebilir misin?" dedi. Mehmet Haydar yüzü kıpkırmızı kesilmiş bir şekilde öne çıktı, bir şey söylemedi. Ağzı açılmış, alnı kırışmış, gözleri boş boş bakıyordu. Bu sırada dört Ermeni, iki PolonyalI, üç Tarikatçı ve bir Rus onun aptallığıyla eğlenirken elimi kaldırarak, "Bence de Asya'da kalmalıyız efendim," dedim.

"Ali Han Şirvanşir! Sen de mi? Pekâlâ, öne çık bakalım."

Profesör Sanin alt dudağını ısırarak ve içinden onu Hazar Penizi'nin kıyılarına sürgün eden kaderine lanet etti. Sonra boğazını temizleyip kibirlice, "En azından sen bize bir sebep gösterebilir misin?" dedi.

"Evet, çünkü Asya'yı daha çok seviyorum."

"Aaa! Demek seviyorsun öyle mi? Peki, hiç geri kalmış şehirlerine gittin mi? Tahran gibi."

"Evet, geçen yaz gittim."

"Hah işte! Peki, orada araba gibi, Avrupa kültüründen edinilmiş büyük bir icat gördün mü?"

"Aslında arabadan daha büyüğünü gördüm. Otuz veya daha fazla insan taşıyor. Şehrin içinde sefer yapmıyor. Sadece ülke içinde uzak şehirlere giderken kullanılıyor."

"Onlara otobüs denir. Orada demiryolu olmadığından onu kullanıyorlar. Bu geri kalmışlıktır. Otur Şirvanşir!"

Otuz Asyah'nın mutlu olduklarını bakışlarından anladım. Profesör Sanin sinirinden konuşmadı. Ondan beklenen öğrencilerini iyi bir Avrupalı olarak yetiştirmekti. Aniden, "Peki, aranızda hiç Avrupa'ya giden var mı?" diye sordu. Bugün Profesör için iyi bir gün değildi. Tarikatçı Maykov parmak kaldırdı ve küçükken Berlin'e gittiğini söyledi. Küf kokulu ürkütücü bir metro, gürültülü bir tren yolu ve annesinin domuz etinden hazırlamış olduğu sandviçi hatırlıyordu. Biz otuz Müslüman çok gücendik. Seyid Mustafa, domuz kelimesi midesini bulandırdığından dışarı çıkmak için izin bile istedi. Bu, Bakü ve onun coğrafi konumu hakkındaki tartışmamızın sonu oldu.

Zil çaldı. Profesör Sanin rahatlayarak sınıftan çıktı. Kırk öğrenci dışarı koştu. Bu büyük teneffüstü ve yapılabilecek üç şey vardı: Bahçeye koşup yan taraftaki okulun altın düğme ve armalı kasket giyen öğrencileriyle kavga edebilirdik. Çünkü biz gümüşle yetiniyorduk. Kendi aramızda yüksek sesle Tatarca konuşabilirdik. Ruslar bu dili bilmediğinden Tatarca kesinlikle yasaktı. Son olarak da hızlıca sokağın karşısına geçip Kutsal Kraliçe Tamar Kız Lisesi'nden içeri sızabilirdik. Benim tercihim sonuncusuydu. Sade, mavi üniformalı ve beyaz önlüklü kızlar bahçede dolaşıyordu. Kuzenim Asya bana el salladı. Nino Kipiani ile el ele yürüyorlardı ve Nino Kipiani dünyanın en güzel kızıydı. Onlara coğrafya dersindeki mücadelemden bahsedince dünyanın en güzel kızı dünyanm en güzel küçümsemesini yaparak, "Ali Han sen aptalsın. Tanrı'ya şükür Avrupa'dayız. Eğer Asya'da olsaydık bana çoktan peçe taktırırlardı ve sen de beni göremezdin," dedi. Teslim oldum. Bakü'nün arada kalmış coğrafi konumu dünyanm en güzel kızma bakmamı sağlamıştı. Kızlardan ayrıldım ve günün kalan zamanmda okulu astım. Develere, denize baktım; Avrupa ve Asya'yı düşündüm. Nino'nun güzel gözleri aklıma geldi ve hüzünlendim. Hastalıktan eli ve yüzü yaralar içinde kalmış bir dilenci yaklaştı yanıma. Ona para verdim. Elimi öpmeye kalktı ama ben izin vermedim. On dakika sonra adama hakaret ettiğimi fark edip iki saat boyunca adamı bulmak için koşturdum. Özür dileyecektim ama bulamadım. Huzursuz bir şekilde eve döndüm. Tüm bunlar beş yıl önce yaşandı.

O yıllarda pek çok şey oldu. Yeni gelen müdür, öğrencilerin kulağım çekmek yasak olduğundan bizi yakalarımızdan tutup sallar, din öğretmenimiz ise Allah'ın Müslüman doğmamıza izin vererek ne kadar merhametli olduğunu uzun uzun anlatırdı. İki Ermeni, bir Rus daha bize katılmıştı ve biri on altı yaşmda evlendiği için diğeri de kan davası yüzünden tatilde öldürüldüğünden iki Müslüman sınıftan eksilmişti. Ben Ali Han Şirvanşir üç kez Dağıstan'a, iki kez Tiflis'e, sonra bir kez Kislovodsk'a ve bir de amcamm yanma İran'a gittim. Neredeyse bir yıl da 'Gerindium' ve 'Gerundivium' arasındaki farkı bilmediğimden sınıfta

kalacaktım. Babam bunun için iki kez Molla'ya danışmaya camiye gitmişti. Molla da babama Latince'nin sadece boş bir aldanma olduğunu söylemiş. Bu yüzden babam Türk, İran ve Rus nişanlarını takıp müdürle görüştükten sonra, kimya dersi için birkaç araç-^gereç bağışladı ve ben de bu dersten geçtim. Okula asılan bir uyarıya göre öğrencilerin okul ve çevresine dolu tabancayla gelmesi yasaklanmıştı, şehre telefon gelmişti ve Nino Kipiani, hâlâ dünyanın en güzel kızıydı. Şimdi tüm bunların sonuna gelmiştim. Son sınavıma bir hafta kalmıştı ve ben evde oturup Hazar Denizi kıyılarında Latince dersinin ne kadar gereksiz olduğunu düşünüyordum. Evimizin ikinci katındaki odamı çok severdim. Duvarlar koyu renkli Buhara, İsfahan ve Keşan halılarıyla kaplıydı. Desenler; bahçeleri, gölleri, ormanları ve nehirleri simgeliyordu. Halı dokuyucusu bu desenleri iç gözüyle gördüğünden bir acemi için hiçbir şey ifade etmezken ustası için nefes kesici güzellikteydi. Yörük kadınlar, bu renkleri veren otları uzak çöllerdeki yabani, dikenli çalılardan toplar; uzun, zayıf elleriyle bitkilerin suyunu sıkarak çıkarırlardı. Bu güzel renk ahenginin sırrı yüzlerce yıllıktı. Bir dokumacının sanatını bitirmesi genellikle on yıldan uzun sürer. Sonra gizli sembollerle, imalarla, av sahneleriyle, şövalye savaşlarıyla ve Firdevsi'nin bir dizesi veya Sadi'nin eserlerinden bir alıntıyla süslenmiş kenar yazılı halı duvara asılırdı. Odadaki birçok kilim ve hah odayı karartmıştı. Alçak bir divan, sedef işlemeli iki küçük tabure, birçok yumuşak minder ve tüm bunların arasında medeni etkisi yaratmak için barbarlar tarafından icat edilmiş çok rahatsız edici ve gereksiz kimya, fizik, trigonometri gibi aptalca Batı bilimine ait kitaplar vardı. Kitapları kapatıp evin terasına çıktım. Oradan kendi dünyamı görebiliyordum: Şehrin devasa surları, harabe bir saray, girişteki Arapça yazılar... Labirente benzeyen sokaklarda develer yürüyordu. Bilekleri o kadar narindi ki onlara dokunmak istedim. Önümde efsaneler ve tur rehberleriyle kuşatılmış küçük Kız Kulesi duruyor, ardından kimliksiz, derin ve kurşuni Hazar Denizi başlıyordu. Onun da ötesinde dünyanın en güzel manzarası; sarp kayalıklı ve makileriyle, durgun, sessiz, yenilmez bir çöl

vardı. Sessizce terasta oturdum. Bana neydi başka şehirlerden, teraslardan, manzaralardan? Bu çarşaf gibi denizi, dümdüz çölü ve ikisinin arasında kalan eski şehri seviyordum. Petrol aramaya gelen, bulunca zenginleşip burayı terk eden gürültücü kalabalık, Bakü'nün gerçek sakinleri değildi. Onlar çölü sevmezler. Onlar benim gözümle göremezler...

Uşağın getirdiği çayı içerken sınavı düşündüm. Endişelenmiyordum ve geçeceğimden emindim. Geçemesem de çok dert değildi. Konağımızdaki çiftçiler Bilgelik Evi'nden kopamadığımı söyleyeceklerdi. Aslında okuldan ayrılmak kötü olurdu. Gümüş düğmeli, apoletli ve armalı kasketiyle gri okul üniformam zarifti. Sivil kıyafetlerle rütbem indirilmiş gibi hissedecektim. Gerçi onları çok uzun zaman giyemeyecektim. Sadece bir yaz daha. Sonra Moskova'ya Lazerev Doğu Dilleri Enstitüsü'ne gidecektim. Orada Ruslar'dan çok uzaklarda olacağımdan bunu kendim istemiştim. Onların benim tüm bu alışık olduğum şeyleri öğrenmeleri zor olacaktı. Ve Lazerev Enstitüsü'nün üniforması gördüklerimin en güzeliydi. Kırmızı ceket, sarı yaka, ince altın yaldızlı kılıç ve hafta içi bile giyilen oğlak derisinden eldivenler. Bir erkek mutlaka üniforma giymeliydi yoksa Ruslar tarafından hor görülürdü. Eğer Ruslar beni aşağılarsa Nino beni eş olarak istemezdi ama ben Nino ile evlenmeliydim. O Hristiyan olsa bile... Gürcü kadmlar dünyanın en güzel kadınlarıdır. Peki, ya reddederse? O zaman cesur birkaç adam toplardım, eyerime attığım gibi onu İran sınırından Tahran'a kaçırırdım. Orada bana teslim olacaktır. Başka ne yapabilir ki? Bakü'deki evimizin terasından hayat güzel ve basit görünüyordu.

Uşağımız Kerim omzuma dokunarak, "Zaman geldi," dedi. Ayağa kalktım. Ufukta, Nargin Adası'nın ötesinde bir vapur belirdi. Hristiyan postacının getirdiği kâğıtta yazılanlara göre amcam, üç karısı ve iki haremağasıyla birlikte vapura binmiş buraya geliyordu. Onları karşılamaya gidecektim. Merdivenlerden koşarak beni bekleyen at arabasına bindim. Vargücümüzle atları gürültülü limana doğru sürdük. Amcam saygın bir kişiydi. Şah Nasreddin ona, "İmparatorluk Aslanı" unvanını bahşetmişti ve

o günden sonra kimsenin ona başka bir şekilde hitap etmesine izin verilmiyordu. Üç karısı, birçok hizmetçisi, Tahran'da bir sarayı ve Mazendaran'da malikâneleri vardı. Bakü'ye eşlerinden biri olan Zeynep hasta olduğu için geliyorlardı. Zeynep daha on sekiz yaşındaydı ve amcam onu bütün kadınlarından daha çok seviyordu. Amcam ondan sadece soyunu devam ettireceği bir erkek evlat istiyordu ama ne yazık ki Zeynep'in çocuğu olmuyordu. Ne Kerbela dervişlerinin verdiği muskalar, ne Meşhedli hocaların okuyup üflemeleri, ne de aşk sanatında deneyimli TahranlI kocakarıların sihirleri işe yaramıştı. Hamadan'a kadar bile gitmişti. Orada kırmızı taştan oyma dev bir aslan heykeli, garip gizemli gözlerle uçsuz bucaksız çölleri bıkmadan seyreder. Bu heykel isimleri unutulmaya yüz tutmuş yaşlı krallar tarafından dikilmişti. Asırlardır kadınlar bu heykele gider, onun erkekliğini öpüp çocuk doğurabilmek için dua ederlerdi. Zavallı Zeynep'e aslan bile yardımcı olamamıştı.

Şimdi Bakü'ye geliyordu çünkü Batılı doktorların maharetinden medet umuyorlardı. Zavallı amcam, yaşlı ve sevmediği diğer iki karısını da beraberinde getirmek zorunda kalmıştı. Çünkü gelenekler şöyle buyururdu: "Ancak onlara eşit davrandığın takdirde dört kadınla evlenebilirsin." Onlara eşit davranmak hepsine aynı muameleyi yapmak demekti. Bakü'ye yolculuk gibi.

Bunların benimle hiçbir ilgisi yoktu aslında. Kadınların yeri, evin içi yani haremdir. İyi yetişmiş bir beyefendi kadınlarla ilgili konuşmaz, peşlerinden koşmaz, onlarla ilgilenmez. Onlar daima erkeğin gölgesindedir. Erkekler sadece gölgede mutlu olabilseler bile... Bu iyi ve akılhcadır. Bizde bir atasözü vardır: 'Kadındaki akıl yumurtadaki saç kadardır.' Akılsız yaratıklar devamlı gözetilmelidirler yoksa kendilerine ve başkalarına zarar verebilirler. Bence gayet yerinde bir kuraldır.

Küçük vapur iskeleye yaklaşınca iri yarı, kıllı göğüslü denizciler iskeleye merdiveni dayadılar. Bir saniye bile kaybetmek istemezcesine Ruslar, Ermeniler, Yahudiler alelacele koşturarak gemideki merdivenden indiler. Amcam ortalıkta yoktu. "Acele

işe şeytan karışır," der hep. Ancak tüm yolcular indikten sonra ' İmparatorluğun Aslanı" güvertede belirdi. Üzerinde ipek yakalı bir palto, başında ufak siyah bir kalpak, ayağında da çarıkları vardı. Bin yıl önce İmam Hüseyin'in inancı uğruna döktüğü kanı yâd etmek için gür sakallarına ve tırnaklarına kına yakmıştı. Gözleri küçülmüş ve yorgun görünüyordu, hareketleri ağırdı. Arkasından telaşlı görünen kara çarşafa bürünmüş üç kişi belirdi. Bunlar eşleriydi. Onlardan sonra da harem ağaları geliyordu. Biri akıllı, yüzü buruşmuş bir kertenkeleye benziyordu. Diğeri ise küçük, şişman ve ekselansın namusunu koruduğundan emin ve gururlu görünüyordu. Amcam yavaş adımlarla merdivenden indi. Ona sarılarak sol omzundan öptüm. Oysa insanlar içinde böyle yapmama gerek yoktu. Karılarına bakarak boşa zaman harcamadım. Arabalara bindik. Kadınlar ve harem ağaları kapalı arabayla peşimizden geldiler. O kadar etkileyici bir konvoy olmuştuk ki halk, amcamın zenginliğini öğrensin ve hayran kalsın diye arabacıya sahil boyunca gitmesini söyledim.

Nino yoldaydı ve gülen gözlerle bana baktı. Amcam da koca sakalını sıvazlayarak bana kentteki olan bitenlerin haberlerini sordu. "Pek önemli bir şey yok," dedim. Çünkü görevim önce küçük ve önemsiz haberleri anlatmaktı. Ancak onları anlattıktan sonra büyük haberlere geçebilirdim. "Dadaş Bey, Acunzade'yi geçen hafta bıçakladı. Sekiz yıl önce Dadaş Bey'in karısını kaçıran Acunzade, tehlikeli olduğunu bilmesine rağmen kente döndü. Geldiği gün de bıçaklandı. Şimdi polis Dadaş Bey'i arıyor. Herkes onun Mardakjany köyünde olduğunu biliyor bunakarşın polis onu bulamayacak. Aklı başında kişiler Dadaş Bey'in iyi hamle yaptığını düşünüyor." Amcam da öyle düşündüğünden kafa salladı. Başka haber var mıydı? "Evet, Ruslar Bibi-Eybat'ta birçok petrol yatakları keşfettiler. Büyük Nobel Firması denizin bir kısmını doldurup petrol kuyusu açmak için koca bir Alman makinesi getirdi." Amcam çok şaşırdı. "Allah! Allah'" diyerek kaşlarını çatıp dudaklarını ısırdı. ".. .Evde her şey yolunda ve bir hafta içinde okuldan ayrılıyorum inşallah."

Ben konuşurken yaşlı amcam da dikkatle beni dinliyordu.

Araba evimize yaklaşınca kayıtsızca,"Rusya'dan Bakü'ye ünlü bir doktor geldi. İnsanlar engin bir bilgi birikimi olduğunu söylüyorlar. İnsanların yüzünden, geçmişini ve şimdiyi görebiliyormuş. Böylece geleceği de tahmin edebiliyor." Amcamın gözleri asil bir can sıkıntısıyla kapandı. Kayıtsızca doktorun admı sordu ve duyduklarından memnun kaldığını anladım. Çünkü tüm bunlar görgü kurallarına ve soylu yetiştirilme biçimine ait dav-

2. BÖLÜM

Yarınını Düşünen Kahraman Olamaz

Düz terasa, rengârenk, üzerinde tuhaf barbar desenleri olan kilimler yayılmıştı. Babam, amcam ve ben rüzgârdan korunmak için bağdaş kurup oturduk. Uşaklar ellerinde lambalarla arkamızda duruyorlardı. Önümüzde ise Doğu mutfağının lezzetli yiyecekleri vardı. Ballı çörekler, meyve şekerlemesi, şiş kebap ve kuşüzümlü pilavlı tavuk... Önceden de olduğu gibi babamla amcamın zarafetine hayran kaldım. Sol ellerini hiç kıpırdatmadan kara ekmekten büyük bir parça koparıyor külah haline getirip ağızlarına götürüyorlardı. Amcam örnek alınacak bir zarafetle, sağ elinin parmaklarıyla buharı tüten yağlı pilavdan biraz aldı. Onları köfte gibi bir şekle getirip tek bir pirinç tanesini bile düşürmeden ağzına atıyordu. Ruslar, çatal bıçak kullandıkları yemek kültürüyle niye bu kadar övünürlerdi? En aptal insan bile bunu bir ayda öğrenebilirdi. Ben çatal ve bıçak kullanarak oldukça rahat yemek yerdim ve Avrupa sofra adabından anlardım.Ama on sekiz yaşında olmama rağmen sağ elinin yalnızca iki parmağı ile başparmağını kullanarak avuç içlerine tek bir zerre bile dökmeden yiyen babam ve amcam gibi birçok Doğu yemeğini yiyemezdim. Nino yemek yeme şeklimizin kaba olduğunu söylerdi. Kipianiler'in evinde bile yemek hep Avrupa adabıyla masada yenirdi. Bizde ise yemek sadece Rus misafirlerimiz olduğunda masada yenir. Benim yere oturup elimle yemek yememin düşüncesi bile Nino'yu dehşete düşürüyordu ama babasının eline ilk çatalı aldığında yirmi yaşında olduğunu unutuyordu.

Yemeğin ardından ellerimizi yıkadık ve amcam kısa bir dua

okudu sotrıı kaldırılınca küçük fincanlarda koyu bir çay servisi yapıldı ve amcam, tüm yaşlıların iyi bir yemek sonrası yaptığı gibi havadan sudan konuşmaya başladı. Babam pek bir şey söylemedi. ben de hiçbir şey söylemedim çünkü adap böyleydi. Amcam her Bakü'ye geldiğinde yaptığı gibi yine büyük Şah Nasreddin döneminden ve benim için çok önemli olmasa da saraydaki özel konumundan bahsetti. Amcam, "Otuz yıldır Krallar Kralı'nın sağ koluydum. Hükümdarım yurtdışına yaptığı seyahatlerine üç kez beni de götürdü. O gezilerimde gayrimüslim dünyasını herkesten iyi tanıdım. Kralların ve kayzerlerin saraylarını gezdim ve dönemin en ünlü Hristiyanları'yla tanıştım. Tuhaf bir hayatları var, en garibi ise kadınlara davranışları. Kadınlar hatta kralların ve kayzerlerin kadınları bile sarayın içinde çıplak dolaşıyor ve kimse bundan tiksinmiyor. Belki bunun nedeni HristiyanlarTn gerçek anlamda erkek olamamalarıdır. Allah bilir belki de başka nedeni vardır. Buna karşın, gayrimüslimler zararsız şeylerden tiksiniyorlar. Bir gün Hükümdarımız ÇarTn sarayında bir ziyafete davetliydi. Davette yanma Çariçe oturmuştu. Hükümdarımız, nezaketini göstermek için tabağındaki leziz tavuk etini parmaklarıyla alıp zarifçe Çariçe'nin tabağına bıraktı. Çariçe'nin birden rengi soldu ve tiksintiden öğürmeye başladı. Sonraları duyduk ki Çar'm sarayındaki soylular ve prensler HükümdarTn bu hareketinden dehşete kapılmışlar. İşte, Avrupahlar kadınlarına bu kadar az değer veriyor. Kadınları, çıplak vücutlarını tüm dünyaya gösteriyor ama erkekler onlara saygılı davranmaya gerek duymuyor. Yemekten sonra, Fransız Elçisi'nin Çariçe'ye sarılıp korkunç bir müzikle tüm salonda dönmelerine bile kimse bir şey demedi. ÇarTn kendisi ve muhafızları bile seyretti ama kimse ÇarTn onurunu, namusunu kurtarmaya çalışmadı. Berlin'de çok daha tuhaf bir şeye tanık olduk. L'Africaine denilen bir operaya alındık. Sahnede çok şişman bir kadın korkunç bir sesle şarkı söylüyordu. Kadının sesinden nefret ettik. Kayzer VVilhelm bunu fark etti ve kadını oracıkta cezalandırdı. Son sahnede bir sürü zenci büyük bir odun yığını oluşturdu ve kadının elleriyle ayakları bağlanarak ateşte yavaş yavaş yakıldı. Buna çok sevin-

dik. Sonra birileri bize ateşin sadece sembolik olduğunu söyledi ama biz inanmadık çünkü kadın biz yola çıkmadan önce Hükümdarın Tahran'da yaktırdığı kâfir Hürriyet-ül Ayn gibi çığlık atıyordu."

Bir süre amcam sessizce düşünceleri ve hatıraları arasında kayboldu. Sonra derin bir iç çekerek devam etti: "Hristiyanlarla ilgili anlayamadığım bir şey var benim. En iyi silahlara, askerlere, düşmanlarını yenebilmek için ihtiyaçları olan her şeyi üretebilecek fabrikalara sahipler. İnsanları kolayca, çabucak ve olabildiğince çok sayıda öldürebilecek icatlar yapanlar herkes tarafından övülür. Bu insanlar çok para ve madalya kazanır. Buraya kadar her şey iyi, güzel... Savaşlar hep vardır. Ama öte yandan, Avrupahlar birçok hastane inşa etti. Savaşta düşman askerlerini tedavi eden ve besleyen kişi de övüldü ve madalya takıldı. Yüce Hükümdarım birbirlerinin zıttı olan bu iki adamın eşit oranda ödüllendirildiğini ne zaman görse şaşkına dönerdi. Bir gün bunu Viyana Hükümdarı ile görüştük ama bu tuhaf davranış için mantıklı bir açıklama alamadık kendisinden. Ayrıca Avrupalılar, daha fazla kadınlarla beraber olmalarına rağmen,Allah'ın bize buyurduğu gibi dört kadınla yaşıyoruz diye bizden nefret ediyor."

Amcam sustu. Hava kararmaya yüz tutmuştu. Ay ışığında amcamın yansıyan gölgesi, zayıf ve çökmüş bir kuşa benziyordu. Gerindi, yaşlı insanlar gibi öksürdü ve heveslice, "Biz Allah'ın buyurduğu her şeyi yaparken ve onlar Tanrıları'nın emrettiği hiçbir şeyi yapmazken nasıl oluyor da onlar güç kazanıyor, biz kaybediyoruz? Nasıl böyle olabiliyor? Bunu bana kim açıklayabilir?" Hiçbir şey söylemedik. Yaşlı ve yorgun amcam, sendeleyerek merdivenlerden inip odasına gitti. Babam da peşinden... Uşaklar fincanları topladı. Terasta yalnız kalmıştım ama yatıp uyumak da istemiyordum.

Şehre karanlık çökmüştü. Tıpkı saldırmaya ya da oynamaya hazır, pusuda bekleyen bir hayvana benziyordu. Aslında fındıkla kabuğu gibi iç içe geçmiş iki şehir vardı. Geniş caddeleri, büyük evleri, gürültücü ve gözünü para hırsı bürümüş insan-

kırıyla eski sur, dış şehirdi. Bu dış şehir, çölümüzden çıkan ve zenginlik ve para getiren petrol sayesinde oluşmuştu. Orada tiyatrolar, okullar, hastaneler, kütüphaneler, polisler ve omuzları açık güzel kadınlar vardı. Eğer bu bölgede çatışma çıkarsa tek bir sebepten çıkardı: Para. Avrupa'nın coğrafi sınırı, dış şehirde başlardı ve orası Nino'nun yaşadığı yerdi. Eski surların iç kısmı ise Doğu'ya özgü hançer gibi dar ve kavisliydi. Nobel Firması'nın diktiği petrol kulelerinden farklı olarak mazlum gökyüzünü minareler deliyordu. Eski şehrin Doğu Surlan'nın üzerinden Kız Kulesi görünüyordu. Bakü'nün Hükümdarı Mehmet Yusuf Han, evlenmek istediği öz kızının anısına o kuleyi yaptırmıştı. Bu ensest evlilik hiç gerçekleşmemişti. Aşktan gözü bir şey görmeyen babası odasına girerken kızcağız kendini kuleden atmıştı. Kızın üzerine düşüp can verdiği taşa "Bakire Taşı" denir. Bazen gelinler düğünden önce buraya gelip o taşa çiçek bırakırlar.

Yüzyıllardır şehrin sokaklarında çok kan akmış ve bizi güçlü, cesur yapan da işte bu kandır. Evimizin karşısında Zizianaşvili Kapısı vardı. Neredeyse ailemin bir parçası saydığım bu kapıda çok soylunun kanı dökülmüştü. Tüm bunlar yıllar önce Azerbaycan, İran'a aitken, Haşan Kuli Han başkent Bakü'yü yönettiği sıralarda gerçekleşmişti. Çar Ordusu'ndan Gürcü General Prens Zizianaşvili şehri kuşattığında Haşan Kuli Han, Büyük Beyaz Çar'a teslim olacağını söyleyerek kapıları açtı ve Prens'in içeri girmesini sağladı. Prens ise sadece birkaç subayla şehre girdi. Kapıların ardındaki meydanda ateş yakıldı, danalar çevrilerek ziyafet verildi. Prens içkiyi fazla kaçırıp yorgun başım, Haşan Kuli Han'ın göğsüne yaslayınca büyük dedem İbrahim Şirvanşir belinden hançerini çekip Haşan Kuli Han'a vermişti. O da hançeri alıp yavaş yavaş Prens Zizianaşvili'nin boğazını kesmişti. Kaftanına kan fışkırmasına aldırmayan Han, Prens'in kafasını vücudundan tamamen ayırana kadar kesmeye devam etmişti...Kesik baş tuz dolu bir torbaya kondu ve büyük dedem onu Krallar Kralı'nın huzuruna, Tahran'a götürdü.Çar, intikamını almaya karar vermişti. Bakü'ye ordu gönderince Haşan Kuli Han kendini saraya kilitledi ve orada sonunu düşünüp dua etti.

Çar ın askerleri surları aşınca yeraltı geçidinden kaçarak denize ulaşmış oradan da İran'a kaçmıştı. Yeraltı geçidinden geçmeden önce kapıya tek ve akıllıca bir söz yazmıştı:

"Yarınını düşünen kahraman olamaz."

Okuldan eve dönerken çoğu zaman yıkık saray kalıntılarının arasından geçerdim. Devasa sütunlarıyla Adalet Sarayı bomboş ve haraptı. Adalet arayan halkın, şehrin dışındaki Rus yargıca gitmesi gerekiyordu. Fakat neredeyse hiç kimse Rus yargıca gitmezdi. Olur da giden olursa hocalar onları aşağılar, sokaktaki çocuklar bile onlara dil uzatırlardı... Bunlar Rus yargıç kötü veya adaletsiz olduğundan değildi. Tam tersine uysal ve adildiler ama asıl hoşlanılmayan şey de buydu. Bir hırsız hapse atılır, tertemiz bir hücrede kalır, hatta içine şeker bile atılmış çay verilirdi. Bu işten kimse bir çıkar sağlayamazdı. Hele de malı çalınmış kişiler... Bu yüzden insanlar yargıcın adaletine omuz silker, adaleti kendi bildikleri gibi uygularlardı. Öğleden sonra şikâyetçiler camiye gelir, Allah'ın kanunu Şeriat'a göre ceza veren yaşlı hocanın etrafında çember halinde otururlardı. Şeriat, 'göze göz, dişe diş' diye buyururdu. Geceleri bazen, gizemli siluetler sokaklarda dolanırdı. Yıldırım gibi bir hançer iner, kısa bir haykırışla adalet yerini bulurdu. Kan davaları da bir evden diğerine sıçrardı. Bazen gecenin en karanlık vaktinde sokak aralarından bir çuval taşınır, boğuk bir inilti, yumuşak bir deniz şıpırtısı ile çuval gözden kaybolurdu.

Ertesi gün, üstü başı perişan, gözleri yaşlı bir adam odanın bir köşesinde otururdu. Allah'ın kanununu yerine getirmiş, zina ölümle temizlenmişti.

Bu eski şehir, sır ve gizemle dolu dar sokaklar ve saklı kuytu köşelerden oluşur. Gecenin bu sessiz fısıltısını, terası aydınlatan ayı ve cami avlusundaki sessiz meditasyon havasıyla dolu, sakin kavurucu öğleden sonralarını çok severim. Allah, burada İmam Cafer'in Şii mezhebinden bir Müslüman olarak doğmama izin verdiği için şanslıydım. İnşallah, Allah merhamet edip yine bu sokakta, doğduğum evde ölmemi nasip eder. Bana ve ipek çoraplar giyen, güler yüzlü, çatal bıçakla yemek yiyen Hristiyan Nino'ya...

3. BÖLÜM

Elleri Saçlarında Güzelin

Son sınıf öğrencilerinin mezuniyet töreninde giydikleri üniformanın yakaları gümüş işlemeliydi. Gümüş kemer tokaları ve düğmeleri parlıyordu. Sert gri kumaş yeni ütülenmiş ve hâlâ sıcaklığını koruyordu. Şapkasız ve sessizce okulun büyük salonunda bekliyorduk. Sınavın en önemli kısmı başlamıştı. Sınıfımızda, devlet kilisesine bağlı iki kişiyle birlikte toplam kırk kişi Ortodoks Kilisesi Tanrısı'ndan yardım diliyorduk.

Altından ağırlaşmış tören giysisi, uzun kokulu sakalı ve büyük altın hacıyla Ortodoks Papazı duaya başladı. Tütsü kokusu havada yayılmış, öğretmenler ve iki kilise görevlisi diz çökmüştü. Papazın, okuduğu ilahi kulağımıza boş geliyordu. Sekiz yıldır sıkıcı ve bize bir şey ifade etmeyen bu sözleri kaç kez dinlemiştik kim bilir. "En dini bütün, en aziz ve dünyanın en Hristiyan Hükümdarı Çar Nikolas Aleksanderoviç'in duasıyla... Ve tüm denizciler, yolcular, tüm bilginler, acı çekenler ve gerçek din uğruna canını kaybetmiş kişiler, Çar, vatan ve tüm Ortodoks Hristiyan âlemi için Tanrı sizi kutsasın..." Duvara gözlerimi diktim, sıkılmıştım. Duvardaki büyük bir çift kartalın altında Bizans ikonu gibi duran, altın çerçeveli dini bütün aziz Çar portresi asılıydı. Çar, uzun yüzü, sarı saçları ve donuk açık renk gözleriyle tam karşıya bakıyordu. Göğsünde o kadar çok madalya vardı ki sekiz yıldır hep onları saymaya çalışmış fakat hep sayıların içinden çıkamamıştım. Eskiden bu resmin yanında Çariçe'nin de resmi vardı. Fakat Müslüman aileler Çariçe'nin kısa elbisesinden rahatsızlık duyup çocuklarını okula göndermeyince resmi kal-

dırdılar.

Papaz dua ederken ciddileştik. Her şeyden öte heyecan verici bir gündü. Sabah erkenden, bugüne uygun davranabilmek için elimden geldiğince gayret etmeye karar vermiştim. Öncelikle evde herkese iyi davranacaktım ama kalktığımda herkes hâlâ uyuyordu. Okula gelirken mezun olabilmek için yolda gördüğüm her dilenciye para vermiştim. O kadar heyecanlıydım ki dilenenlerden birine beş Kapik vereceğim yerde bir Ruble vermiştim. Bana teşekkür etmeye başlayınca ağırbaşlılıkla,"Bana değil hayır yapmamı sağlayan Allah'a teşekkür et," dedim. Böyle sofu bir söz söyledikten sonra sınavdan kalmam olanaksızdı.

Papaz duanın sonuna gelmişti artık. Bir sıra oluşturup smav kurulunun önüne doğru yürüdük. Uzun bir masanın arkasmda sırayla dizilmiş altın işlemeli tören kıyafetlerinin içinde, kasvetli bakışlarıyla kuruldakiler tarih öncesi yaratıklara benziyordu. Ruslar, Müslümanlar'ı sınavda bırakmaktan haz etmeseler de her şey çok ciddi ve korkutucuydu. Hepimizin tabanca ve hançer taşıyan, iri yarı bir sürü arkadaşı vardı. Öğretmenler bunu biliyor ve öğrenciler öğretmenlerinden korktuğu gibi onlar da bu acımasız magandalardan korkuyordu. Birçok öğretmen Bakü'ye atanmayı Tanrı'nm bir cezası olarak görürdü. Öğretmenlerin arka sokaklarda hırpalanıp dövülmeleri az rastlanır durumlardan değildi. Suçlu hiç bulunamaz ve öğretmen de başka bir yere atanırdı. Bu yüzden, matematik sınavında yan sıradaki arkadaşım Metalnikov'dan çekinmeden kopya çekerken öğretmenlerim görmezden gelmişti. Kopya çekerken bir keresinde öğretmen yanıma gelip, "Bu kadar da göz önünde yapma Ali, burada yalnız değiliz," demişti.

Böylece matematik yazılılarını atlatmıştım. Şimdiden özgürlüğü hissederek Nikolai Caddesi'nde dolandık. Bir sonraki gün Rusça kompozisyon sınavı vardı. Konular her zamanki gibi mühürlü bir zarf içinde Tiflis'ten geliyordu. Müdür, mührü açarak ciddi bir şekilde bize konuyu okudu: "Rus kadınının simgesi olarak Turgenyev'in kadın karakterlerini inceleyiniz." Çok kolaydı. Rus kadınını översem bu sınavı atlatırdım. Fizik yazı-

Isı daha zordu. Ama fizikteki eksikliğimi kopya çekerek giderebilirdim. Ne de olsa bu konuda maharetliydim. Böylece fizik sınavını da geçtim ve sınav komisyonu bize bir gün dinlenme izni verdi. Daha sonra da sözlüler başladı. İşte burada bir başınasınızdır. Basit sorulara karmaşık cevaplar vermeniz gerekir, ilk din dersiyle başladık. Din öğretmenimiz normalde sessizce arkalarda oturmasına rağmen, bugün uzun cüppe ve peygamber soyundan olduğunu gösteren yeşil kuşağı ile öne oturmuştu. Öğrencilerine her zaman ılımlıydı. Benden sadece Kelime-i Şahadet'i okumamı istedi. Ben de uslu bir öğrenci gibi Şii Kelime-i Şahadet'i olan "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun peygamberi ve Ali O'nun vekilidir," deyince bana tam puan verdi. Kelime-i Şahadet'in özellikle bu son kısmı önemlidir. Çünkü dindar Şiileri, Sünni din kardeşlerinden bu son kısım ayırır. Liberal görüşlere sahip din öğretmenimiz, Allah'ın merhametini onlardan da esirgemediğini söylerdi.

Din öğretmenimizin tersine, tarih öğretmenimiz son derece dar kafalıydı. Smav kâğıdımda, "Mandatov'un Gence Zaferi" soruluyordu. Bu soru benim için münasip bir soru değildi. Öğretmen de bu konunun bana denk gelmiş olmasmdan rahatsızlık duydu. Ruslar Gence Savaşı'nda; Haşan Kuli Han'a, Prens Zizianaşvili'nin kafasını kesmesi için yardım eden büyük büyükbabam, şanlı İbrahim Han Şirvanşir'i haince öldürmüştü. Öğretmen yumuşak bir sesle, "Şirvanşir, başka bir soru isteme hakkın var," dedi. Soruların yazılı olduğu kâğıtların bulunduğu cam kâseye şüpheyle baktım. Piyango çekilişi gibiydi. Her öğrenci sadece bir kez soru değiştirme hakkına sahipti ve değiştirenler sadece en yüksek puanı alma hakkını kaybediyordu. Ama ben şansımla oynamak istemedim. En azından atamın ölümü hakkmda her şeyi biliyordum ve diğer sorular, Prusya Hükümdarı Frederik VVilhem'i veya Amerika İç Savaşı'nm nedenleri hakkında hiç bilmediğim sorular olabilirdi. Bu cevapları kim bilebilirdi ki? Soruyu onayladım. Olabildiğimce kibar ve iyi bir şekilde Rusları Azerbaycan'dan kovmak için kırk bin kişilik orduyla Tebriz'den yola çıkan İran Prensi Abbas Mirza'yı anlattım. ÇarTn Ermeni

Generali Miklalov'ıın, onları beş bin kişiyle Gence'dc nasıl karşıladığını ve hayatlarında hiç top sesi duymamış İranlılar'ın üzerine nasıl top yağdırdıklarını, Prens Abbas Mirza atından düşünce sürünerek bir hendeğe sığındığını, bütün İran Ordusu'nun geri çekildiğini ve İbrahim Han Şirvanşir'in nehri geçmeye çalışırken yanındaki bir sürü yiğit askerle birlikte yakalanıp kurşuna dizildiğini anlattım. "Ruslar zaferi cesurluklarıyla değil, Madatov'un silahlarının teknik üstünlüğüyle elde etmişti. Bu zafer sonucu imzalanan Türkmençay Barış Antlaşmasıyla İranlılar Ruslafa haraç ödeyecekti. Bu haraçla da beş eyalet harap oldu." Bu sözlerden sonra okulu dereceyle bitiremeyecektim, Derece için şöyle söylemeliydim: "Ruslar kendilerinden sekiz kat daha fazla olan İran Ordusu'nu püskürtmeyi başararak cesurluklarıyla bu zaferi elde ettiler. Zaferin sonucu olarak Türkmençay Barış Antlaşması imzalandı ve bu antlaşmaya göre İran, Batı kültürüne ve pazarına açık hale geldi." Ama umurumda değildi. Okulu dereceyle bitirmek ile bitirmemek arasındaki fark, atamın onurundan daha önemli değildi.

Smav bitmişti. Müdür bir konuşma daha yaptı. Büyük bir onur ve ciddiyetle smavları geçtiğimizi ve mezun olduğumuzu ilan etti. Sonra özgür bırakılmış mahkûmlar gibi koşarak merdivenlerden aşağı indik. Güneş parlıyordu. İnce, san, çöl kumları caddeleri kaplamıştı. Sekiz yıldır gözünü bizden ayırmayan köşedeki polis bizi tebrik etti ve hepimiz ona beşer Kapik verdik. Bağırarak ve çığlık atarak bir sokak çetesi gibi şehre dağıldık. Sevinç içinde koşarak eve gittim. Evde beni İranlılar'a karşı zafer kazanmış İskender gibi karşıladılar. Uşaklar merakla bakıyordu. Babam beni kucaklayıp defalarca öptü ve üç tane dileğimi yerine getireceğini söyledi. Amcam ise benim gibi akıllı birinin Tahran'da olması gerektiğini ve orada çok ilerleyebileceğimi söyledi. İlk heyecan geçince gizlice telefon etmek için aralarından ayrıldım. İki haftadır Nino ile görüşmüyordum. Eskilerin bilgece bir sözü vardır: "Dönüm noktasına gelmiş bir adam kadmlardan uzak durmalıdır." Telefonun hantal kolunu kaldırdım, numarayı çevirdim ve santrale "3381" dedim. Nino'nun sesi kulağımda

yankılandı: "Geçtin mi Ali?"

"Evet, Nino."

"Tebrik ederim, Ali."

"Kaçta ve nerede buluşuyoruz, Nino?"

"Beşte, Vilayet Konağı'nın bahçesindeki gölde..."

Daha fazla konuşamadım. Arkamda akrabalar, uşaklar, haremağaları; Nino'nun ise aristokrat annesi konuşmalarımıza kulak kabartmıştı. Kapatmak en iyisiydi. Görüntüsüz sesle de zaten insan bir tat alamıyordu.

Merdivenlerden çıkarak babamın büyük odasına girdim. Amcamla divanda oturuyor, çay içiyorlardı. Uşaklar duvar boyunca dikilip bana bakıyordu. Sınavım daha bitmemişti. Şimdi ise yetişkin olarak yeni bir hayata başlayacağım için babam herkesin içinde hayat hakkında ciddi öğütler verecekti. Eski ve dokunaklı bir gelenekti. "Oğlum, hayat senin için şimdi başlıyor. Sana bir Müslüman'ın görevlerini bir kez daha hatırlatmam gerekir. Biz burada Allah'a inanmayanlarla aynı ülkede yaşıyoruz. Ayakta durabilmek için kendi gelenek ve göreneklerimizi sürdürmeliyiz. Oğlum, sık sık dua et, alkol içme, nikahsız olduğun kadınlar ile beraber olma, yoksullara ve güçsüzlere iyi davran, her zaman inancın için kılıcını çekmeye hazır ol. Eğer savaş meydanında ölürsen ben ve ataların seninle gurur duyar ama onursuzca yaşarsan bizi utandırırsın. Düşmanlarını hiçbir zaman affetme. Biz Hristiyan değiliz. Yarını düşünme çünkü yarını düşünmek seni korkak yapar. Asla Muhammed'in dinini ve İmam Cafer yolunda bir Şii olduğunu unutma." Amcam ve uşaklar, dini bir transa geçmiş gibi kendilerini kaptırmışlar, vahiy iniyormuş gibi babamı dinliyorlardı. Sonra babam ayağa kalktı, elimi tuttu ve sesi aniden titreyerek güçlükle çıktı: "Senden sadece bir şey istiyorum. Siyasete girme. İstediğin her şeyi yap ama siyasete karışma. "Buna rahatlıkla yemin edebilirdim. Siyaset bana çok uzaktı. Nino da siyasi bir problem değildi. Babam beni bir kez daha kucakladı. Artık gerçek bir yetişkindim.

Saat dört buçukta üzerimden hâlâ çıkarmadığım mezuniyet kıyafetimle Kale Caddesi'nden Sahil Yolu'na doğru yürüyor-

dimi. Sonra sağa döndüm, Vilayet Konağı'ndan Bakü'nün çöl toprağına bin bir zahmetle yapılmış parka gittim. Tuhaf bir hisli. Vali faytonuyla yanımdan geçti ve sekiz yıldır yaptığım gibi asker selamı vermek zorunda değildim. Bakü Lisesi'nin gümüş armasını şapkamdan çıkarmıştım. Bu, artık mezun olduğumu gösteriyordu. Şimdi sivil bir vatandaş olarak yürüyordum. Bir an herkes görsün diye sigara içmek bile aklımdan geçti sonra vazgeçtim ve parka girdim.

Park asfalt patikalı, hüzün verici seyrek ağaçlarla dolu büyük ve tozlu bir bahçeden ibaretti. Sağ tarafta eski surlar, merkezde il kulübünün beyaz mermer sütunları vardı. Ağaçların arasına birçok bank bulunuyordu. Tozlu palmiye ağaçları arasında üç flamingo dikilmiş, batan kızıl güneştopuna bakıyordu. Kulübün yanında göl vardı. Bu göl kocaman, taştan, yuvarlak ve derin bir havuzdu. İl meclisi, gölü su doldurup içinde kuğu yüzdürme amacıyla yapsa da bu fikri gerçekleştirememişti. Su pahalıydı ve ülkede tek bir kuğu bile yoktu. Bu yüzden havuz bir kurukafanın boş göz çukurları gibi göğe bakıyordu...

Bir banka oturdum. Dört köşe gri binaların ve düz terasların ardmda güneş parlıyordu. Arkamdan ağaçların gölgeleri uzuyordu. Mavi çizgili peçe giymiş şıpıdık terlikleri olan bir kadın yanımdan geçti. Peçenin üzerinden uzun, kemikli bir burun görünüyordu. Burun bana doğru koklama sesi çıkardı. Kafamı çevirdim. Üzerime tuhaf bir ağırlık çökmeye başladı. Nino iyi ki peçe takmıyordu ve burnu da öyle kemikli değildi. Hayır, hiçbir zaman Nino'nun peçe takmasına izin vermeyecektim. Yoksa verir miydim? Artık bir şey düşünmüyordum. Gün batımında Nino'nun yüzünü gördüm. Nino Kipiani, ne güzel bir Gürcü ismiydi. Avrupa görgüsüne sahip saygıdeğer bir ailenin kızı... Ne fark ederdi?.. Nino'nun beyaz teni, uzun güzel kirpiklerinin altında gülen kocaman kara Kafkas gözleri vardı. Sadece Gürcü kızlarında böyle güzel ve neşeli gözler olurdu. Böyle gözler ne Avrupah ne de Asyalılar da vardı. Zarif hilal kaşlar ve bir Meryem görünümü... Hüzünlendim. Kıyaslama beni melankolik yapmıştı. Doğu'da bir erkek için bir sürü kıyaslama mevcuttu.

Ama bu kadınlar, sadece tuhaf, anlaşılmayan dünyanın kadın sembolü Meryem'e benzetilebilirdi.

Engin çölün kumlarıyla kaplı baş döndüren Vilayet Konağı'nın bahçesinin asfalt yolunu gözlerken gözlerimi kapattım. Yanımda birden şen ve fütursuz bir kahkaha işittim. "Kutsal Aziz George adına şu Romeo'ya da bakın. Juliet'ini beklerken uyuyakalmış. "Sesi duyunca ayağa fırladım. Nino hâlâ üzerinde Kutsal Tamar'ın zarif mavi formasıyla yanımda duruyordu. Bir Doğulu'nun zevkine göre çok inceydi. Ama bu zayıflığı, onun üzerine daha çok titrememe sebep oluyordu. On yedi yaşındaydı ve tanışıklığımız okulun ilk günü, onu Nikolay Sokağı'ndan okula giderken görmemle başlıyordu. Nino yanıma oturdu. Gözleri ışıl ışıl parlıyordu. "Sonunda geçtin demek. Senin için biraz endişelenmiştim."

Kolumu omzuna attım.

"Çok heyecanlıydım ama gördüğün gibi Allah, Allah korkusu olanlara yardım eder."

Güldü ve ardından ekledi: "Seneye benim için Tanrı(!) olman gerekiyor. Bana sıramın alfandan matematik sorularının cevabını fısıldamazsan sınıfımı geçemem."

Yıllar önce, Nino daha on iki yaşındayken, gözyaşlarına boğulup teneffüste bizim okula gelince böyle bir anımız olmuştu. Beni sürükleyerek kendi sınıfına götürmüş, bütün bir ders boyunca onun sırasının altına saklanıp matematik sorularının cevaplarını ona fısıldamıştım. O günden beri Nino'nun gözünde bir kahramandım.

"Amcan ve haremi nasıl?" diye sordu Nino. Yüzüm birden asıldı. Haremle ilgili konular sırdır ve uluorta herkesle konuşulmaz. Fakat Nino'nun zararsız merakı karşısında, Doğu adabının tüm kuralları eriyip yok oluyordu.

Elim siyah saçları arasında kayboldu. "Amcamın haremi evine dönmek üzere. Şaşırtıcı ama Batı tıbbı henüz bir şey ispatlanmış olmasa da galiba işe yarayacak. Henüz Zeynep yengem hamile olmasa da amcam bebek beklentisi içine girdi bile."

Nino nun çocuksu alnı kırıştı. "Bunlar güzel şeyler değil. Ba-

bam ve annem, hareme çok karşılar. Bu çok yüz kızartıcı." Dersini ezberlemiş öğrenci gibi konuşuyordu. Dudaklarım kulağına değerken fısıldadım."Benim haremim olmayacak, Nino. Hiçbir zaman olmayacak."

"Ama karma peçe taktırırsın herhalde."

"Belki. Duruma göre değişir. Peçe kullanışlıdır. Güneşten, tozdan ve yabancı bakışlardan korur."

Kıpkırmızı kesildi Nino. "Sen hep Asyalı kalacaksın, Ali. Yabancıların bakışlarında ne var ki? Bir kadın beğenilmek ister."

"Bunu sadece kendi kocasından istemelidir. Açık bir yüz, çıplak bir sırt, yarı açık bir göğüs, zarif bacaklarda ince çoraplar. Bunlar bize göre bir kadının tutması gereken vaatleridir. Bir erkek gördüğü kadarıyla yetinmez, daha fazlasını görmek ister. Bu tür isteklerden erkekleri arındırmak için kadınlar peçe takarlar."

Nino bana şaşkınlıkla baktı. "Sence on yedi yaşındaki bir kızla on dokuz yaşındaki bir erkek Avrupa'da bu tarz şeyler konuşuyor mudur?"

"Sanmam."

Nino dudaklarını bükerek sertçe,"O zaman biz de konuşmayalım," dedi. Ellerim saçlarından kayarken başını kaldırdı. Batan güneşin son ışıklarını gözlerinde görebiliyordum. Ona doğru eğildim. Dudakları şefkatle aralanıp teslim oldu. Onu çok uzun süre şehvetle öptüm. Nefes nefeseydi. Sonra aniden kendini çekti. Sessizce alacakaranlığı izliyorduk. Sonra yaptığımızdan biraz utanarak ayağa kalktık. El ele bahçeden ayrıldık. Nino utanarak, "Gerçekten peçe takabilirim ya da vaatlerimi yerine getirebilirim," dedi. Onu evine bırakırken, her şey yoluna girmişti ve yeniden güzelleşmişti.

"Mezuniyet balona kesinlikle geliyorum," dedi.

"Bu yaz ne yapacaksın, Nino?"

"Bu yaz Karabağ'daki Şuşa'ya gidiyoruz. Ama endişelenme. Biz gidiyoruz diye senin de gitmene gerek yok."

"Tamam tamam. Yazın Şuşa'da görüşürüz."

"Çok kötüsün. Senden neden hoşlandığımı bilmiyorum."

Eve gidince amcamın kurumuş kertenkele suratlı haremağa-

sı beni görünce sırıtarak, "Gürcü kadınları güzeldir ama birçok insanın geçtiği bir parkta onlar açık açık öpülmemeliler." Harem ağasının solgun kulağını çektim. Bazen çok küstah olabiliyordu. Ne kadın, ne erkekti, ikisinin arası bir şey. Babamı görmek istedim. "Bana üç dilek hakkı verdin. Birinin ne olduğunu artık biliyorum. Bu yazı Karabağ'da yalnız geçirmek istiyorum." Babam uzun uzun bana baktı, sonra gülümseyerek başmı salladı.

4. BÖLÜM

Kadere Rüşvet Verilmez

Zeynel Ağa, Bakü yakınlarında Biniyadi köyünde yaşayan sıradan bir köylüydü. Çorak arazisiyle kıt kanaat geçinmeye çalışırken, halkın alışık olduğu depremlerden biri onun bu verimsiz toprağım yarmış ve topraktan petrol fışkırmıştı. O günden sonra da Zeynel Ağa'nın ne kurnaz ne de zeki olmasına gerek kalmıştı. Parası artık peşini bırakmayacaktı. Cömertçe ve pervasızca parasım harcamasına rağmen parası daha da çoğaldı ve bu artan para yığını artık onu ezmeye başladı. Bu kadar iyi şansın ardından er ya da geç bir cezanın geleceğini biliyordu ve hayatım, idamım bekleyen bir mahkûm gibi bu cezayı bekleyerek yaşadı. Camiler, hastaneler, cezaevleri yaptırdı. Mekke'ye Hacca gitmiş, yetimhaneler açmıştı. Fakat kadere rüşvet verilmezdi. Yetmişindeyken evlendiği on sekizlik karısı namusuna leke sürmüştü. O da onurunu zalimce ve vahşice temizlemişti ve artık yorgun bir adamdı. Ailesi dağılmış, bir oğlu onu terk etmiş, diğeri intihar edip ağır bir günah işleyerek babasının onurunu zedelemişti. Şimdi kırk odalık sarayında saçları ağarmış, dertli ve kamburu çıkmış bir vaziyette yaşıyordu. Kalan tek oğlu İlyas Bey bizim sınıftaydı ve bu yüzden balo onlarm kristal avizeli büyük salonlarında yapılacaktı.

Saat sekizde, salonun geniş mermer merdivenlerinden çıktım. İlyas Bey misafirleri karşılamak için ayakta bekliyordu. O da benim gibi belinde narin hançeri, Çerkez giysileri giymişti. Bugünden sonra hepimiz böyle giyinme lüksüne sahiptik. "Selamün aleyküm İlyas Bey!" diyerek sağ elimle kalpağıma dokundum. Ellerimizi eski usule göre sıktık: Sağ elim onun sağ elini,

sol elim de sol elini sıktı. Fısıltıyla,"Bu gece Cüzamhane'yi kapatacağız,"dedi ve mutlulukla başımı salladım.

Cüzamhane bizim sınıfın buluşu ve sırrıydı. Yıllardır burada çalışmalarına rağmen Rus öğretmenlerimizin bu şehirde ve kenar mahallelerde neler döndüğüne dair en ufak bir fikri yoktu. Onlara göre biz sadece her şeyi yapabilecek vahşi yerlilerdik. Biz de onlara Bakü yakınlarında bir Cüzamhane olduğunu söyledik. İçimizden biri kaçmak isterse, sınıf başkanı sınıf öğretmenine gider ve dişlerini birbirine vurarak, hastalardan bazılarının hastaneden kaçtığını ve şehirde başıboş dolaştığını, polisin de onları aradığını söylerdi. Hastalar o gün okulu asmak isteyen öğrencinin evinin olduğu tarafta saklanırdı. Yüzü solan öğretmenler, hastalar yakalanıncaya kadar öğrencilere izin verirdi. Bu izin bir hafta veya daha fazla olabilirdi. Hiçbir öğretmenin Sağlık Bakanhğı'nı arayıp yakınlarda gerçekten Cüzamhane'nin olup olmadığını araştırmak aklına gelmezdi. Ama bu gece bu hayali Cüzamhane kapatılacaktı.

Kalabalık salona girdim. Köşede, çevresi öğretmenlerle sanlı Müdür, güne uygun ciddi ve görkemli tavrını takınmış oturuyordu. Yaklaşıp selam verdim. Müdürle iletişime geçmek için Müslüman öğrencilerin sözcüsü bendim. Çünkü diğer dillere ve lehçelere karşı yetenekliydim. Çoğumuz Rusça konuştuğunda, daha cümlenin başında Rus olmadıklarını ele verirken, ben birçok farklı Rus lehçesinin taklidini yapabilirdim. Müdürümüz Petersburg'dan geldiğinden onunla 'Petersburgca', sessiz harfleri kekeleyip sesli harfleri yutarak, konuşulması gerekirdi. Kulağa çok hoş gelmeyen bu ses çok asil bir hareket sayılırdı. Müdür kendisiyle dalga geçtiğimi hiç düşünmemiş ve sınır boylarına kadar Ruslaştırma programının ilerlemesinden memnun kalmıştı.

Kibarca,"İyi akşamlar efendim," dedim.

"İyi akşamlar Şirvanşir. Sınav korkunu atlattın mı?"

"Evet efendim, fakat o korkunun üzerine bir şok daha atlattım."

"Ya, ne şoku?"

Cüzamhane hakkında efendim. Kuzenim Süleyman orada.

Biliyorsunuz ki Salçan Tümeni'nde teğmendir. Bu onu çok hasta etti ve ben de onu tedavi etmek zorunda kaldım."

"Ne olmuş Cüzamhane'ye peki?"

"Aaa! Bilmiyor musunuz efendim? Dün bütün hastalar hastaneden kaçıp şehre doğru yürümüşler. Selcan Tümeni'nden iki bölük onlarla ilgilenmek zorunda kalmış. Hastalar iki köyü işgal etmişler. Askerler de bu iki köyü kuşatıp hasta ya da değil herkesi vurmuşlar. Şimdi bütün evler yakılıyormuş. Ne kadar korkunç değil mi efendim? Artık Cüzamhane yok. II surlarının kapıları dışında, vücutlarından dökülen çürümüş etleri ve boğazlarından gelen hırıltılı sesleriyle kokmuş hastalar yatıyor. Yavaş yavaş üzerlerine petrol döküp hepsini yakarak öldürüyorlar." Müdür'ün alnı boncuk boncuk terlemişti. Belki de daha uygar bir yere atanmak için bakanla konuşmayı düşünüyordu.

"Korkunç ülke korkunç insanlar," dedi iniltiyle. "Ama görüyorsunuz ki çocuklar, etkili bir hükümet ve hızlı davranan yargıçlar ne kadar önemli." Öğrenciler Müdür'ün etrafına dizilmiş, sırıtıyordu. Cüzamhane işini bitirmiştim. Artık alt sınıfların kendilerine yeni bir bahane bulmaları gerekiyordu.

Masumca,"Efendim, Mehmet Haydar'ın oğlunun okuldaki ikinci yılı olduğunu biliyor musunuz?" dedim.

"Ne!" Gözleri yerinden fırlamıştı. Mehmet Haydar okulun baş belasıydı ve her sınıfta en az üç kez okumuştu. On altı yaşında evlenmiş, ama okula gelmeyi sürdürmüştü. Oğlu dokuz yaşındaydı ve aynı okula gidiyorlardı. İlk başta halinden memnun baba, bunu sır olarak saklamıştı. Ama bir gün uzun teneffüs saatinde çocuk ortaya çıkıp büyük ve masum gözlerini babasına çevirerek Tatarca,"Baba eğer bana çikolata almam için beş Kapik vermezsen, matematik ödevlerini başkasından geçirdiğini anneme söylerim," dedi. Mehmet Haydar çok utamış, çocuğu tokatlamış ve bize de uygun bir zamanda çocuğun babası olduğunu Müdür'e söylememizi istemişti.

Müdür, "Yani sen altıncı sınıftaki Mehmet Haydar'ın ikinci sınıfta okuyan oğlu olduğunu mu söylüyorsun?"

"Aynen öyle efendim. Sizden af diliyor. Oğlunun da kendi-

si gibi okumuş insan olmasını istiyor. Batı Bilimi'ni öğrenmek için insanların bu kadar arzulaması insanı duygulandırıyor." Müdür'ün yüzü kızardı. Baba ile oğlun, aynı okula gitmesinin okul kurallarına ve yönetmeliğe aykırı olup olmadığını sessizce düşündüğü belliydi. Fakat bir karara varamadı. Böylece baba ile oğul birlikte Batı Bilimi'nin kalesini kuşatacaktı.

Küçük kapı açıldı. On yaşındaki bir çocuk ağır perdeleri açarak Iranh dört esmer, kör müzisyeni içeri aldı. Ellerinden tutarak salonun köşesine geçip bir halının üzerine oturttular. Tuhaf müzik aletleri asırlar önce İran'da yapılmıştı. Dertli bir müzik sesi duyuldu. Müzisyenlerden biri elini kulağına götürdü. Bu Doğulu sanatçıların klasik hareketiydi. Salon sessizleşti. Diğer müzisyen büyük bir heyecanla tef çalıyordu. Şarkıcı tiz bir sesle şarkıyı söylemeye başladı:

"Vücudun İran hançeri gibi,
dudakların parlayan bir yakut.
Türk Sultanı olsaydım, seni eş olarak alırdım.
Saçlarını incilerle örer,
topuklarını öperdim. .
Sana altın kâsede,
kalbimi getirirdim."

Şarkıcı susmuştu. Sonra yanındakinin yüksek ve zalimce haykırışı duyuldu. Nefretle bağırıyordu:

"Ve her gece,
bir sıçan gibi sıvışırdın,
bahçeden komşunun evine."

Tef çılgınca ses çıkarıyordu. Tek telli keman adeta hıçkırıyordu. Üçüncü şarkıcı tutkulu bir şekilde haykırarak:

"O adam bir çakal, bir inançsız.
Eyvah kara talihim, şerefim gitti."

Bir an sessizlik oldu. Üç, dört kısa ritimden sonra dördüncü şarkıcı yumuşak ve romantik bir sesle şarkıya başladı:

"Üç gün boyunca hançerimi biledim,
dördüncüde sapladım hançeri düşmana.
Paramparça ettim onu.
Eyerin üzerine atıyorum seni sevdiceğim.
Yüzüme savaş maskemi takıyorum.
Ve seninle dağlara çıkıyorum."

Benim yanımda Müdür ve coğrafya öğretmeni duruyordu. Müdür yavaşça,"Ne korkunç bir müzik," dedi. "Sanki gece yansı Kafkas eşeği bağırıyor. Merak ettim sözleri ne diyor acaba?"

"Muhtemelen müziği gibi sözlerinin de anlamı yoktur."

Tam sıvışmak üzereydim ki arkamdaki ağır perdenin oynadığım gördüm. Dikkatle etrafa baktım. Perdenin arkasında kar beyaz saçları ve tuhaf bir ışık saçan gözleriyle yaşlı bir adam duruyordu. Müziği dinleyip ağlıyordu. Bu adam İlyas Bey'in babası Zeynel Ağa'nın ta kendisiydi. Kaim mavi damarlı yumuşak elleri titriyordu. Sahibinin adım bile zar zor yazabilirdi bu eller ama yetmiş milyon Ruble'ye hükmediyordu. Başımı çevirdim. Zeynel Ağa sıradan bir köylüydü ama şarkıcının sanatım bizim bilgin öğretmenlerimizden daha iyi anlıyordu. Şarkı bitti. Müzisyenler Kafkas dansına başladı. Salon boyunca yürüdüm. Öğrenciler bir arada duruyordu. Müslümanlar bile şarap içivordu. Ben içmedim. Kız arkadaşlarımız köşede sohbet ediyordu. San örgü saçlı, gri ya da mavi gözlü ve pudralı birçok Rus kızı vardı. Yalnızca Rus, Ermeni ve Gürcüler ile görüşüyorlardı. Ama bir Müslüman onlara yaklaşsa şaşırır, kıkırdayarak birkaç kelime söyler ve dönüp uzaklaşırlardı. Biri piyanoyla vals çalmava başladı. Müdür Vali'nin kızıyla dans etti.

Sonunda! Merdiven başından Nino'nun sesini duvmuştum. "İyi akşamlar İlyas Bey. Biraz geç kaldım ama benim kabahatim değil." Hemen yerimden fırladım. Nino ne gece elbisesi, ne de

Kutsal Tamar lisesi'nin formasını giymişti. Omuzlarından aşağıya altın düğmeli kısa bir kadife yelek sarkıyordu. Beli o kadar sıkı sarılmış ve inceydi ki bir elimle kavrayabileceğimi düşündüm. Ayaklarına kadar uzanan siyah kadife bir etek giymişti. Ayaklarının uçlarında yaldızlı rugan terlikleri görünüyordu. Başında yuvarlak bir şapka vardı ve şapkanın etrafından sıra sıra altınlar alnına kadar geliyordu. Bu seremonilerde kullanılan, çok eskilere dayanan, Gürcü prenses giysisiydi. Nino bu kıyafetle Bizans fresklerindeki Meryem Ana'ya benziyordu. Prenses güldü. "Hayır, Ali Han. Kızma sakın çünkü bu eteği böyle sıkı sıkı bağlamak saatler sürüyor. Sırf senin şerefine belimi bu kadar sıktırdım."

"İlk dansını benimle yapar mısın?" diye bağırdı İlyas Bey.

Nino bana baktı ben de başımla onayladım. Ben çok kötü dans ederim, hatta dans etmeyi sevmem. İlyas Bey'e Nino konusunda güvenirdim. Nasıl davranacağını bilirdi. İlyas Bey müzisyenlere,"Şamil'in Duası," dedi. Aniden çılgın bir müzik duyuldu. İlyas Bey salonun ortasına atladı ve hançerini çıkardı. Ayakları Kafkas dansının hararetiyle ritimlere uyuyor ve hançeri ışıldıyordu. Nino, dans ederek ona yaklaştı. Ayakları küçük tuhaf oyuncaklara benziyordu. Müziğe el çırparak eşlik ediyorduk. Nino'nun danstaki rolü kaçırılacak gelindi. İlyas Bey hançeri dişlerinin arasında taşıyordu. Kolları av kuşu gibi ileri uzanıp Nino'nun çevresini sardı. Nino'nun ayakları salonun etrafında durmadan geziniyordu. Zarif kolları korku, ümitsizlik ve teslimiyeti simgeleyen hareketlerle şekilleniyordu. Sol elinde bir mendil vardı. Vücudunun her yeri titremesine rağmen sadece başlığından sarkan altın diziler kıpırdamıyordu. Bu da dansı doğru yaptığının kanıtıydı. Bu kısım dansın en zor yeriydi. Hiç

- kimse Gürcü kızları gibi böylesine güzel bir dönüşü başlığındaki altın dizi kıpırdamadan yapamazdı. İlyas Bey durmadan Nino'nun etrafında döndü, döndü. Kollarıyla yaptığı o kocaman hareketler gittikçe daha da baskmlaştı. Nino'nun kendini savunmaya çalışan hareketleri ise gitgide zayıflaşıyordu ve en sonunda avcısına teslim olan bir geyik gibi durdu. İlyas Bey'in daire- ’

leri de gittikçe daraldı. Nino'nun gözleri yumuşacık ve boyun eğermişçesine bakıyordu. Elleri titrerken vahşi, kısa bir çığlıkla sol elini açtı. Mendili yere bıraktı. İlyas Bey'in hançeri, küçük ipek mendili yere mıhladı. Sembolik dans bitmişti.

Bu arada, danstan önce İlyas Bey'le hançerimi değiştirdiğimi söylemiş miydim? Nino'nun mendilini delen hançer benim hançerimdi. Eski bir atasözü der ki: "Eşeğini sağlam kazığa sıkı sıkı bağla sonra Allah'a emanet et."

5. BÖLÜM

Kimse Şiir İçin Kanını Akıtmıyor

Ey Han, yüce atalarımız komşularına korku ve nam salacakları bu ülkeye ilk ayak bastıklarında "Kara bak!" diye, dağlara çıktıkça ormanı görüp "Kara bağ" diye bağırmışlar. O günden beri de buranın adı 'Karabağ' kalmıştı. Bundan önce Sünik ve daha da öncesinde ise Avar denmişti. Ve şunu bilmelisiniz ki biz çok eski ve ünlü bir ülkede yaşıyoruz."

Şuşa'da evinin bir odasını kiraladığım yaşlı ev sahibim Mustafa düşünceli bir şekilde sessizliğe gömüldü. Sonra küçük bir bardak Karabağ meyve likörü içti ve sayısız iplikten oluşan, kızların saç örgüsüne benzeyen garip peynirden bir parça keserek,"Dağlarımızda kara hayalet olarak bilinen Karaulikler yaşar ve büyük hâzineleri korurlar. Onları herkes bilir. Ormanlarımızda kutsal taşlar vardır ve onların bulunduğu yerden kutsal ırmaklar akar. Her şeye sahibiz. Şehirde yürürken etrafma bir bak, hiç çalışan var mı? Hemen hemen hiç kimse çalışmaz. Hiç dertli biri var mıdır? Peki ya ayık olan? Hiç kimse yok. Buraya çok şaşıracaksınız, efendim."

Gerçekten de bu insanların mükemmel bir yalancı olmaları şaşırtıcıydı. Ülkelerini övmek için uydurmayacakları hikâye yoktu. Daha dün şişman bir Ermeni beni Şuşa'da beş bin yıllık Hristiyan kilisesi olduğuna inandırmaya çalıştı. Ona,"Böyle yalanlar söyleme bana!" dedim. "Daha Hristiyanlık iki bin yıllık değil. Hristiyanlık doğmadan kilise inşa etmeyi akıllarına getirmiş olamazlar ya!"

Şişman adam incinmişti ve beni kınarcasına,"Sen tabii eğitimli bir adamsın. Ama şu yaşlı adama kulak ver. Hristiyanlık ta-

rihi diğer ülkelerde iki bin yıllık olabilir fakat biz Karabağ insanlarına Mesih ışığını diğerlerinden üç bin yıl önce gösterdi. Hepsi bu." Beş dakika sonra aynı adam gözünü bile kırpmadan bana Fransız General Murat'ın Ermeni asıllı bir Şuşalı olduğunu söyledi. Güya General Fransa'ya daha çocukken Karabağ'm şanını yaymak için gitmişti. Hatta ben daha Şuşa yolundayken arabacım geçmekte olduğumuz küçük bir taş köprüyü göstererek gururla,"Bu köprü Büyük İskender tarafından İran'daki ölümsüz zaferine giderken inşa edildi," dedi. Lâkin köprünün üzerindeki taşa kocaman rakamlarla 1897 rakamları kazınmıştı. Bu yazıyı arabacıya gösterdiğimde ise eliyle itiraz ederek, "Aman beyim Ruslar şanımızı kıskandığından bunu sonradan yaptılar," dedi.

Şuşa garip bir şehirdi. Çevresi orman ve nehirlerle kaplı beş bin metre yükseklikteki bu yerde, Ermeniler ve Müslümanlar birlikte barış içinde yaşıyordu. Asırlardır burası Kafkas ülkeleriyle, Türkiye ve İran arasında köprü görevi görmüştü. Yerli soylulardan olan Ermeni Nahararyanlar ve Melikler ile Müslüman bey ve ağalar evlerini şehrin tepelerine ve vadilerine kurmuştu. Genellikle onlar kerpiçten kulübelerine çocuksu şirinlikleriyle saray derdi. Bu insanlar kapılarının önündeki merdivenlere oturup pipolarını içerken defalarca Karabağh Generaller'in, Rus Hükümdarları'nı ve Çar'ı ölümden nasıl kurtardığını ve onları başkaları korusaydı ne kadar korkunç kaderleri olacağını bahsetmekten hiç bıkmazdı. Bir Koçi ile bu kıvrımlı patikadan Şuşa'ya gelmemiz yedi saat sürmüştü. Koçiler profesyonel silahlı hizmetkârlardır. Savaşçılara ait vahşi yüzleri vardır. Hançerler, kılıçlar, tabanca ve fişek taşırlar. Asık yüzlü ve sessizdirler. Belki geçmişte kalan bir soygunu ve yağmalamayı düşünüyor ya da bu sadece onların kendi halidir ve hiçbir manaya gelmiyordun Babam beni yabancılardan, yabancıları da benden korumak için Koçi'nin de benimle beraber gelmesini istemiş ve ısrar etmişti. Benim için bir mahzuru yoktu, iyi bir adamdı, bir şekilde Şirvanşirlere aşinaydı ve sadece Doğulular'a özgü hizmet anlayışıyla sadık bir hizmetkârdı.

Şıışa'ya varalı beş gün olmuştu ve Nino'yu beklerken tüm

gün boyunca karşılaştığını herkesin dünyadaki tüm zengin, cesur ve göz önündeki insanların Şuşalı olduklarını anlatan konuşmalarını dinliyordum. Belediye parklarım dolaştım ve kilise kuleleri, cami minarelerini saydım. Görünüşe göre Şuşa dini bütün bir şehirdi. On yedi kilise ve on cami, on bin nüfuslu bu şehre rahatça yeterdi. Daha şehrin çevresinde sayısız kutsal yer vardı. Ama en önemli olanı kesinlikle Evliya Sarı Bey'in ünlü mezarı, türbesi ve iki ağacıydı. Daha ilk günümde kendileriyle övünen arkadaşlarım tarafından oraya sürüklenmiştim. Evliyanın mezarı şehre bir saat uzaklıktaydı. Her yıl tüm şehir oraya akın eder ve "Mübarek Koru"da ziyafetler verilirdi. Aşırı sofular tüm yolu dizlerinin üzerinde yürüyerek gelirlerdi. Bu çok rahatsızlık vericiydi ama bunu yapan kişinin, halkın gözünde itibarı daha da artardı. İki kutsal ağaç, bu evliyanın mezarının yanında büyümüştü. Onlara dokunmak çok günah sayılıyordu. Bir yaprağına bile dokunan, hemen felç geçirirdi. Evliya o kadar güçlüydü işte. Böyle bir şey gerçekte olmuş muydu? Yoksa evliyanın başka mucizeleri var mıydı? Bana kimse bunları anlatmadı. Fakat bunu kapatmak için evliyanın düşmanı dağlara nasıl kovaladığını, Şuşa'nm şimdiki yerine nasıl tırmandığını tüm detaylarıyla anlattılar. Düşmanları ona çok yakmken atı olağanüstü bir şekilde sıçrayıp dağları, kayaları ve Şuşa şehrinin üzerinden geçip gitmişti. Atın sıçradıktan sonra ayaklarmı bastığı yerdeki nal izini müminler bugün bile görebiliyorlardı. Ben bir atın böyle bir sıçrayışta bulunabileceğinden kuşkulanmca da hemen,"Ama efendim, o bir Karabağ atıydı," dediler.

Sonra bana Karabağ atının hikâyesini anlattılar. "Burada her şey güzeldi," dediler. "Ama en güzeli Karabağ atı idi. Bu at o kadar güzeldi ki o meşhur atı alabilmek için İran Şah'ı Ağa Muhammed tüm haremini vermeye razı olmuştu." (Şuşalı dostlarım Ağa Muhammed'in hadım olduğunu bilmiyor muydu?) O at neredeyse kutsaldı. Asırlardır bilge insanlar en iyi atları çiftleştirmiş, sonunda da bu mucize at doğmuştu. Dünyanın en iyi ah, bu Karabağ'ın kızıla çalan altın renkli asil hayvanıydı. Bu kadar çok övgüden sonra merak etmiştim ve bu harika atlardan biri-

ni bana göstermelerini istedim. Arkadaşım bana acıyan gözlerle baktı. "Karabağ atlarının ahırına girmek Sultan'ın haremine zorla girmekten daha zordur. Tüm kasabada sadece on iki tane safkan kırmızı altın rengi at var. Onları görmek at hırsızı olmak demektir. Sahibi o mucizevi ata sadece savaş başladığında binebilir." Ben de bana anlatılan bu efsanevi at hikâyesiyle yetinmek zorunda kaldım.

Şimdi Şuşa'da verandada oturuyor, yaşlı Mustafa'nın sohbetiyle Nino'yu beklerken bu masalsı diyarı seviyordum... Mustafa,"Ahh!.. Han'ım! Atalarınız savaştı, siz ise Bilgelik Evi'nde oturdunuz ve okumuş bir adam oldunuz. Güzel sanatları da duymuşsunuzdur. İranlılar Sadi, Hafız ve Firdevsi ile övünürken Ruslar Puşkin ile övünürler. Buradan çok uzaklarda iblis hakkında şiirler yazan Goethe adında bir şair var. Batı da onunla gururlanır."

Araya girerek, "Onlar da Karabağh mı yoksa?" dedim.

"Hayır, soylu efendim. Her ne kadar bizim şairlerimiz kelimelerini cansız kâğıtlara hapsetmeyi reddetseler de, bizim şairlerimiz daha iyiler. Onları kâğıda dökmeyecek kadar gururlu olduklarından, şiirlerini sadece ezbere okurlar."

"Kim bu şairler, âşıklar mı?"

"Evet, âşıklar," dedi yaşlı adam ağır ağır. "Şuşa çevresindeki köylerde otururlar. Yarın da yarışmaları var. Gidip onları dinler misin?" Karabağ'da neredeyse her köyde halk ozanları vardı. Kış boyunca şiirlerini besteler, baharda ortaya çıkıp barakalarda ve saraylarda şarkılarını okurlardı. Ama sadece üç köyde yalnızca şairler otururdu. Doğulular'm şiire olan saygısını göstermek için o köylerden vergi ve öşür alınmazdı. Bu köylerden biri de Taşkenda idi.

Tek bir bakış, bu köydeki insanların sıradan bir çiftçi olmadıklarını anlamaya yeterdi. Erkekleri uzun saçlı, ipek kaftan giyen ve birbirlerine şüphe ile bakan insanlardı. Kadınlar ise onların gerisinden gelerek kederli görünümleriyle eşlerinin müzikal aletlerini taşırlardı. Köy, ülkenin dört bir yanında âşıkları takdir etmek için gelen zengin Ermeni ve Müslümanlar ile doluydu.

1;

Köyün küçük ana meydanında heyecanlı bir kalabalık toplanmişti. Ortada sıkı b
duruyordu. Birbirlerine küçümseyerek baktılar. Uzun saçları rüzgarda dalgalanıyordu. Biri haykırarak, "Kıyafetlerin tezek kokuyor, yüzünse domuzun yüzünü andırıyor, yeteneğin bakire bir kadının göbeğindeki tüy kadar zayıf ve üç kuruşa kendi ayıplarına şiir yazarsın," dedi.

Diğeri vahşice haykırarak, "Kıyafetlerin pezevenk kıyafeti,

sesin ise hadım sesi. Sen yeteneğini satamazsın bile. Çünkü sende hiç yetenek yok. Sen ancak benim aklımın kırıntılarıyla beslenirsin," diye cevap verdi.

Bu şekilde hararetli hararetli atışmaya başladılar. Halk da

onları alkışlıyordu. Sonra beyaz saçlı, mesihe benzeyen yaşlı bir adam gelip yarışmanın iki temasını anons etti. Konular: "Araş Nehri üzerindeki ay" ve "Ağa Muhammed Şah'ın ölümü" idi. Âşıklar gökyüzüne bakıp şiirlerini okumaya başladılar. Asık suratlı olan, Hadım Ağa Muhammed'in erkekliğini yeniden kazanmak için Tiflis'in kükürtlü ılıcalarına gidişinden bahsediyordu. Kaplıcanın bir yararı olmayınca hadım tüm kenti yıkmış, içindeki herkesi vahşice öldürmüştü. Ama Karabağ dönüşünde kader ona oyununu oynamış, bir gece çadırında uyurken bıçaklanarak öldürülmüştü. Büyük Şah hayattan nasibini alamamıştı. Sefere çıktığında aç kalıp, kara ekmek yiyip ayran içmişti. Sayısız ülke fethetmişti ama çöldeki bir dilenciden daha yoksul yaşamıştı. Tüm bunları âşıklar klasik şekilde anlatıyordu. Biri, dünyanın en güzel kadınlarının olduğu topraklarda Şah'ın hadım olmasının çilesini, diğeri ise bu kadınların nasıl idam edildiklerini uzunca anlattı. Halk halinden memnundu. Şairlerin alnı boncuk boncuk ter olmuştu. Yumuşak sesli olan "Aras'ın üzerinde ay neye benzer?" diye sordu.

"Sevgilinin yüzüne," diyerek aksi şair sözünü böldü.

"Ayın altı yumuşaktır."

Asabi ozan:

"Hayır, ölmüş savaşçının kalkanı gibidir," dedi.

Zamanla benzetmelerini tükettiler. Sonra her ikisi de Araş

Nehri nde mehtabın güzelliğine, ovada bir bakirenin saç örgüsü gibi yayılan rüzgâra, Aras'ın sularında mehtabın yansımasına bakmak için geceleri gelen âşık çiftler hakkında şiir okudu. Kazananın asabi ozan olduğu ilan edildi ve şeytani bir gülümsemeyle rakibinin udunu aldı. Ben yanına giderken kesesi parayla dolduruluyordu ve yüzü gittikçe daha da asıldı.

"Kazandığın için mutlu musun?" diye sordum. Tiksinerek yere tükürdü. "Buna kazanmak mı denir efendim? Eskiden gerçekten kazananlar vardı. Yüz yıl önce kazananın kaybedenin kafasını kesmesine izin verilirdi. O zamanlar bu sanata saygı duyulurdu. Şimdi ise iyice yumuşadık. Kimse bir şiir için kanını akıtmıyor."

"Şimdi sen bu memleketin en iyi şairisin."

"Hayır, ben sadece sanatçıyım. Gerçek bir âşık sayılmam."

"Gerçek âşık kimdir?"

"Ramazan ayında, gizemli bir gece vardır. Kadir gecesi derler. O gece tüm doğa bir saat kadar uyur. Nehirler akmaz, kötü ruhlar ganimetlerini korumaz. Çimenlerin uzadığı, ağaçların konuştuğu duyulur. Nehirden su perileri yükselir ve o saatte baba olan, âlim ve ozan olurlar. O gece şair, tüm şairlerin azizi İlyas peygambere seslenmeli. O zaman peygamber belirir ve şairin, peygamberin elindeki kâseden içmesine izin verir. Ve der ki: "Bundan sonra sen gerçek bir âşıksm ve benim gözlerimle dünyayı göreceksin/ Böyle kutsanan kişi de maddeye hükmeder. Hayvanları ve insanları, rüzgârı ve denizi sesine itaat ettirir. Çünkü artık onun sözlerinde peygamber gücü vardır." Asabi şair yere oturdu ve yüzünü ellerinin araşma aldı. Sonra aniden acıklı bir şekilde ağlamaya başladı. "Kimse hangi gecenin Kadir gecesi, gecenin hangi saatinin uyku saati olduğunu bilmiyor ve artık gerçek âşıklar yok." Ayağa kalktı ve yürüyerek uzaklaştı. Karabağ"ın yemyeşil cennetinde, yapayalnız, kasvetli ve huysuz bir bozkır kurduna benziyordu.

6. BÖLÜM

Çöl İnsanının Ruhu

Peşapür pınarı, taşlı ve dar yatağında mırıldanarak akıyor; çevresindeki ağaçlar yorgun azizler gibi gökyüzüne bakıyordu. Görüntü muhteşemdi. Güneyde Ermenistan'ın çayırları kutsal kitaptakiler gibi güzel ve bereketli bir hasat vaat ederek genişliyordu. Şuşa, tepelerin arkasında kalmıştı. Doğuda Karabağ tarlaları, Azerbaycan'ın tozlu çölünde gözden kayboluyordu. Zerdüşt ateşinin parlak nefesi, çöl rüzgârının kanatlarında ovayı süpürüyordu. Ama etrafımız korlarla kaplıydı, tek bir yaprak bile kıpırdamıyordu. Sanki klasik çağ tanrıları bir dakika önce ayrılmış da büyüleri hâlâ devam ediyor; bizim dumanı tüten ateşimiz de bu kutsal yere adanmış birçok ateşin soyundan geliyor gibiydi...

Ateşin etrafında rengârenk kilimlerin üzerinde oturan Gürcüler'in eğlencesi vardı. Ben de onlarla birlikteydim. Önlerinde kadehler dolusu şarap, meyve tabakları, sebzeler ve peynir; ateşin üzerinde şişlere geçirilmiş et vardı. Pınarın yanında ise Sasandri denilen gezgin şairler oturuyordu. Ellerindeki müzik aletlerinin isimleri bila müzik tınısı gibiydi: Daire, çiyonur, tara ve diplipito. İran ritminde bir aşk şarkısı olan beyitleri söylemeye başladılar. Bunu ortamın egzotik büyüsünü artırmak için şehirli Gürcüler istemişti. Ülkenin geleneklerinde yer edinmiş bu eğlenceye, Latince öğretmenimiz burada olsaydı herhalde: "Diyonisos modu" derdi. Şuşa koruluğundaki bu gece festivaline, tüm eğlence düşkünü tatilcileri davet eden de Şuşa'ya yeni gelen Kipiani ailesiydi. Önümde Nino'nun babası oturuyordu. Bu gece, geleneklere göre ziyafeti yöneten kişi 'Tamada' Nino'nun

babasıydı. Gözleri ışıklıyordu. Kızılımsı suratında kalın siyah bıyıkları vardı. İdindeki .şarap kadehini benim şerefime kaldırdı. Normaldi* içki içmememe rağmen içkiden bir yudum aldım. Çünkü Tamada, Nino'nun babasıydı ve onun tarafından davet edildiğimden içmemek kabalık olurdu. Uşaklar pınardan su gelirdiler. Karabağ'ın sayısız mucizelerinden biri de buydu. Onu içince hiç rahatsızlık hissetmeden dilediğince yemek yiyebilirdiniz. Su içlikçe dağ gibi yığılı yiyecekler küçülüyordu. Nino'nun annesi, eşinin yanında ateşin başında oturuyordu. Yüzü sertti ama gözleri gülüyordu. Bu gözler bir zamanlar Medea'nm Argonot Jason ile tanıştığı Rion ovasından, Mingrelia şehrindendi. lamada kadehini kaldırdı ve "Yüce Didiani şerefine!" dedi. Çocuk gözlerine sahip yaşlı bir adam teşekkür etti ve üçüncü tur başladı. Tüm kadehler boşaltıldı. Kimse sarhoş değildi. Gürcüler bir ziyafetle yüreklerindeki mutluluğu hissederler ama kafaları da birçok mucizenin yanında insanı ayık tutan Peşapür suları kadar dinçtir.

Buradaki tek parti bizimki değildi. Koru bir sürü ateşle aydınlanıyordu. Her hafta tüm Şuşa, pınar çevresine toplanırdı. Ziyafetler ve eğlence sabaha kadar devam ederdi. Hristiyan ve Müslümanlar bir arada kutsal koruluğun pagan gölgesinde kutlama yapıyordu. Yanımda oturan Nino'ya baktım, o da bana baktı. Kır saçlı Didiani ile kibar ve usulüne uygun bir şekilde, büyüklere saygı küçüklere sevgi, konuşuyordu. Yaşlı adam"-Zugdidi'deki şatoma ara sıra gelip bana misafir olmalısın," dedi. "Şatom Rion Nehri üzerindedir. Çok eskiden orada Medea'nın köleleri koyun postu ile altın toz bulurlarmış. Ve tabii sen de gelmelisin Afi Han. Mingrelia tropik ormanındaki yıllanmış ağaçları görürsün."

"Memnuniyetle efendim fakat ağaçlar için değil sizin hatırınıza geleceğim."

"Neden ağaçlar için gelmiyorsun? Bana göre onlar dopdolu bir hayatın vücuda gelmiş halidir."

'Ali Han, bir çocuğun hayaletten korktuğu gibi ağaçlardan korkar," dedi Nino.

"O kadar da kötü değil ama sizin ağaçlar için hissettiklerinizi ben çöl için hissediyorum," dedim. Didiani'nin çocuksu gözleri kırpıştı. "Çöl çalılık ve kızgın kumlarla dolu," dedi. "Ağaçların dünyası beni şaşırtıyor efendim. Hayalet ve iblislerin gizemi ve korkusuyla dolu. İleri bakamazsınız. Çevreniz sarılmış ve karanlıktır. Güneş, ağaçların alacakaranlığında kaybolur. Bu alacakaranlıkta her şey gerçek dışıdır. Ormanın gölgesi içime ağırlık veriyor. Dallarının hışırtısını duymak karamsar yapıyor. Ben basit şeyleri severim. Rüzgâr, kum ve kayalar... Çöl bir kılıç hamlesi gibi basittir. Orman ise kördüğüm gibi karmaşık. Ormanda yolumu kaybederim efendim." Didiani düşünceli bir şekilde bana baktı. "Sende çöl insanının ruhu var," dedi. "Belki de insanlar arasmda tek gerçek farklılık budur: Orman insanları ve çöl insanları. Doğu'nun kuru sarhoşluğu çölden gelir. Orada yakıcı rüzgâr ve kızgın kum insanı sarhoş eder. Hayat basit ve sorunsuzdur. Orman ise sorularla doludur. Sadece çöl sormaz, vermez ve vaat etmez. Çöl insanı, görebildiğim kadarıyla, yalnız bir yüze sahiptir ve bir gerçeği bilir. O gerçek de onu tatmin eder. Orman insanlarının birçok yüzü vardır. Tutucu çölden, yaratıcı ormandan gelir. Belki Doğu ve Batı'nın en büyük ayrımı budur."

En soylu Ermeni ailelerinden tombul Melik N ahar aryan, "İşte bü yüzden biz Ermeni ve Gürcüler ormanı seviyoruz," diyerek araya girdi. Patlak gözleri, çalı gibi kaşları vardı. İçkiye ve felsefeye düşkündü. İyi geçiniriz. Bana kadeh kaldırarak,"Ali Han! Kartallar dağlardan, kaplanlar ormandan gelir. Çölden ne gelir peki?" diye haykırdı. "Aslanlar ve savaşçılar," dedim ve Nino sevinçle el çırptı. Şişte kızartılmış etler elden ele dağıtıldı, kadehler tekrar tekrar doldurıldu, Gürcü mutluluğu ormana yayıldı. Didiani, Nahararyan ile koyu bir sohbete başlamıştı ve Nino gözlerinde utangaç bir soruyla bana bakıyordu. Kafa salladım. Karanlık çökmüştü. Ateşin aydınlattığı kadarıyla insanlar hayalet ve eşkıya gibi görünüyor, hiç kimse bizimle ilgilenmiyordu. Ayağa kalkarak yavaşça pınara doğru yürüdüm, suya eğilip bir avuç su içtim. Tadı güzeldi. Uzun bir süre yıldızların sudaki yansımasını izledim. Sonra arkamda ayak sesi duydum.

Küçük bir ayağın altında kuru dal çıtırtısı... Elimi uzattım ve Nino elimi tuttu. Ormana doğru yürüdük. Ateşin yanından ayrıldıktan hemen sonra Nino, küçük bir yeşilliğin yanına oturdu ve beni kendine doğru çekti. Mutlu Karabağ'da kurallar çok katıdır. Yaşlı Mustafa, on sekiz yıl önce kentte bir tecavüz olayı yaşandığını korku dolu cümlelerle anlattı. O zamandan beri meyve hasadı zamanı hiç eskisi gibi olmadı. Birbirimize baktık ve Nino'nun yüzü ay ışığında solgun ve gizemliydi. "Prenses!" dedim ve Nino yandan bana baktı. Yirmi dört saattir prensesti ve babası Petersburg'da "Prenses" unvanını kabul ettirebilmek için yirmi dört yıl uğraşmıştı. Bu sabah dileğinin kabul edilmiş olduğunu bildiren telgraf Nino'nun babasına ulaşmıştı. Bu olay yaşlı adamı, annesini kaybetmiş bir çocuğun onu bulması gibi sevindirmişti ve bu gece bunu kutluyorduk. "Prenses," diyerek yüzünü ellerimin araşma aldım. Herhalde Kachetian şarabmdan çok içmişti veya ormanla ay onu sarhoş etmişti. Avuç içleri yumuşacık ve ılıktı. Vücudunu bırakmıştı. Onu öptüm. Kuru dallar çatırdadı. Yumuşak yosunların üzerine uzanmıştık ve Nino yüzüme bakıyordu. Sert göğüslerinin ufacık yuvarlaklarına dokundum. Yeni ve tuhaf bir his Nino'dan bana geçti. Sonra ikimizin de içini sardı. Nino şimdi toprağın gizemli dürtüleriyle tek vücut olmuş ve sadece hisleriyle yaşıyordu. Yüzü küçülmüş ve ciddi bir ifade takınmıştı. Elbisesini açtım. Ay ışığında teni opal taşı gibi parlıyordu. Kalbi çok hızlı atıyor, kısa kısa sevgi ve özlem dolu cümleler kuruyordu. Küçük göğüslerinin arasına yüzümü bastırdım. Teni güzel kokuyordu ve hafif tuzlu bir tadı vardı. Dizleri titriyor, yüzünden gözyaşları akıyordu. Onları öptüm ve yanaklarından yaşları sildim. Ayağa kalktı ve kendi gizemi ve hisleriyle sessizleşti. Nino'm sadece on yedi yaşındaydı ve Kutsal Kraliçe Tamar Lisesi'ne gidiyordu.

"Düşündüm de gerçekten seni seviyorum Ali Han. Şimdi bir 'Prenses' olsam da..." dedi.

"Belki uzun süre 'Prenses' kalmazsın," dedim. Nino bozularak bana baktı.

"Ne demek istiyorsun? Çar geri mi alacak unvanı?"

"Evlendiğin zaman o unvanı kaybedeceksin ama üzülme Han da güzel bir unvan."

Nino, boynunun arkasından ellerini birleştirdi, kafasını arkaya doğru attı ve kahkaha attı.

"Han belki ama Bayan Han? Böyle bir şey yok ki. Her neyse, çok hoş bir evlenme teklifi bu. Yani eğer bir evlenme teklifi ise..

"Evet, onu kastetmiştim."

Nino'nun yüzümü okşayan parmakları saçlarımda durdu.

"Ve eğer evet dersem Şuşa'nm korusuna bundan sonra minnettar kalacak ve ağaçlarla da aranı düzeltecek misin?"

"Sanırım evet."

"Ama halayımız için Tahran'a amcanı ziyarete gideceksin ve ben de özel bir izinle 'İmparator Haremi'ni ziyaret edeceğim. Oradaki şişman kadınlarla çay içip sohbet edeceğim."

"Başka?"

"Sonra da çöle gidip onu seyretmeme izin verilecek çünkü orada beni izleyecek hiç erkek yok."

"Hayır, Nino, çöle bakmana gerek yok. Onu nasılsa sevmeyeceksin."

Nino kollarını boynuma doladı ve burnunu alnıma dayadı. "Belki seninle evlenirim, Ali Han. Ama orman ve çöllerden başka üstesinden gelmemiz gereken onca şey var. Bunları hiç düşündün mü?"

"Ne gibi şeyler?"

"Öncelikle annemle babam bir Müslüman ile evlendiğim için üzüntüden ölecekler. Sonra baban seni lanetleyecek ve benim de Müslüman olmamı isteyecek. Eğer bunu kabul edersem Çar babamız, beni Sibirya'ya gönderecek. Çünkü Hristiyan inancına ihanet etmiş olacağım. Tabii senin de bu işte katkın olduğundan seni de sürecek."

"Sonra da Arktik Denizi'nin orta yerinde bir buzdağının üzerine oturacağız ve beyaz büyük ayılar da bizi yiyecekler." Güldüm. "Hayır, Nino bu kadar kötü olamaz. Müslüman olmana gerek yok. Ailen de üzüntüsünden ölmeyecek. Balayımızda da Paris ya da Berlin'e gideceğiz. Sen Bologne Ormanı ile Tier-

garten'deki ağaçları inceleyeceksin. Buna ne dersin?" Şaşırarak: "Bana karşı çok iyisin," dedi. "Hayır diyemeyeceğiz ama evet demek için de epey bir zamana ihtiyacımız var. Kaçmıyorum merak etme. Okulu bitirdiğimde ailemle konuşuruz. Ne yaparsan yap ama beni kaçırmaya kalkma. Ben seni tanırım. Beni eyerin üzerine attığın gibi dağlara götürürsün, ondan sonra da Kipianiler ile kan davası başlar ve sürer gider." Birdenbire Nino'ya sebepsiz bir neşe yayıldı. Sanki tüm varlığıyla gülüyordu. Yüzü, elleri, ayakları ve teni... Bir ağaca yaslanmış, başı eğik bana bakıyordu. Karşısında duruyordum. Ağacın gölgesinde ormanda saklanan, avcılardan kaçan egzotik bir hayvan gibiydi. "Haydi gidelim," dedi. Ormanın içinden ateşin başına kadar yürüdük. Yolda aniden aklına bir düşünce geldi. Durdu ve gözlerini aya çevirip endişeli bir şekilde,"Peki bizim çocuklarımız hangi dini seçecekler?" dedi. "Aaa!.. İyi ve münasip bir tane seçeceklerinden eminim," diye kaçamak bir cevap verdim. Bana şüpheli bir bakış attı ve bir süre düşünceli düşünceli suskun kaldı. Sonra üzgünce,"Her neyse, senin için fazla büyük değil miyim? Yakında on yedi oluyorum ve gelecekte karın olacak kişi şu anda 12 yaşındadır." Onu yatıştırdım. Hayır, gerçekten de çok büyük değildi. Belki fazla akıllıydı. Bir kızın fazla akıllı olması iyi miydi? Bana göre bazen Doğulular erken olgunlaşır, büyür ve kurnazlaşır. Bazen de hepimiz basit ve tam bir aptalız. Ne düşüneceğimi bilmiyorum. Ağaçlar, Nino, ateşin uzakta kalmış ışığı ve en çok da ben kendimi şaşkına çevirmiştim. Kachetian şarabım belki de fazla kaçırmıştım ve sessiz bir aşk bahçesinde çöl serserisi gibi dolaşıyordum. Gerçi Nino'nun kendini çöl serserisinin kurbanı gibi hissetmediği aşikârdı. Sakin ve huzurlu görünüyordu. Tüm o gözyaşların, kahkahaların ve büyülü hasretin izleri geçmişti. Benim ise normale dönmem daha uzun sürdü. Peşapür pınarına geri döndük ve kimse bizim yokluğumuzu fark etmemişti. Bardağımı suyla doldurdum ve kana kana içtim. Dudaklarım yanıyordu. Bardağı yere koyduğumda Melik Nahararyan ile göz göze geldik. Bana anlayışlı bir şekilde bakıyordu: Dostça ve biraz da tepeden.

7. BÖLÜM

Altın Kırmızı Mucize

Terasta divana uzanmış, sevdalı rüyalara dalmıştım. Benim aşkım babamın, amcalarımın, atalarımın aşkından çok farklıydı. Olması gerekenden çok farklıydı. Nino'yla pınar başında testisine su doldururken değil, o okula giderken Nikolay Caddesi'nde tanışmıştık. Doğu'nun aşkı küçük, mırıldanarak akan köy pınarmda veya gürül gürül su akan şehirlerin şarkı söyleyen çeşmelerinde başlardı. Her akşam kızlar, büyük testilerini omuzlarında taşıyarak pınar başına giderdi. Pınar başmda ise genç erkekler daire şeklinde oturur, kızlarla hiç ilgilenmeden savaş ve soygunlardan bahseder. Kızlar yavaşça testilerini doldurur ve geri döner. Testiler ağzına kadar su dolu olduğundan ağırdır. Dönüş yolunda kızlar peçelerini geriye atabilir ve çekinerek bakışlarını yere çevirir. Her akşam kızlar pınara gider, genç erkekler de her akşam bir meydanın köşesinde oturur. Doğu'da aşk böyle başlar. Olur da kızlardan biri şans eseri gözünü kaldırırsa genç erkeklerle göz göze gelir. Erkekler pek ilgilenmez ama kız tekrar geri gelirse erkeklerden biri döner ve havaya bakar. Bazen kızın ve erkeğin bakışları kesişir bazense kesişmez. O zaman da onun yerine ertesi gün bir başkası oturur. Eğer iki kişinin bakışları bir süre kesişirse pmarda herkes aşkın başladığını bilir. Gerisi kendiliğinden gelir. Âşık erkek kasabada, şehirde, kırsalda şarkı söyleyerek gezinirken akrabaları da başlık parasını kararlaştırır ve bilge adamlar genç çiftin kaç tane savaşçı yetiştireceğini hesaplar. Her şey basittir ve her adım önceden kararlaştırılmıştır.

Ama ya benimkisi? Benim pınarım nerede? Peki ya Nino'nun

yüzündeki peçe? Tuhaftır, peçe içindeki kadını göremezsin ama onu tanırsın. Hobilerini, düşüncelerini, arzularını bilirsin. Peçe onun gözlerini, burnunu, ağzını saklar ama ruhunu saklayamaz. Doğulu kadınların ruhunda problem yoktur. Peçesiz kadınlar ise çok farklıdır. Gözlerini, burunlarını, ağızlarını hatta çok daha fazlasını görürsünüz. Ama o kadınları çok iyi tanıdığınızı sansanız da gözlerinin ardında neler gizlediğini bilemezsiniz. Nino'yu seviyorum ama beni şaşırtıyor. Sokakta diğer erkekler ona baktığında mutlu oluyor. İyi bir Doğulu kadın bundan tiksinir. O beni öpüyor, onun göğüslerine dokunup kalçasını okşayabiliyorum ama nişanlı bile değiliz. Aşk hikâyeleri okurken sanki özlem varmış gibi gözleri yumuşuyor ve rüyalara dalıyor. Ona neye hasret kaldığını sorduğumda ise sadece kafasmı sallayıp şaşırıyor ve bunun ne olduğunu bile bilmiyor. O benimle olduğunda başka bir şey istemiyorum. Sanırım Nino, Rusya'da fazla kalmış. Eskiden babası Petersburg'a götürürmüş. Rus kadınlarının ne kadar uçuk olduğunu herkes bilir. Gözleri arzuludur, çok sık eşlerini aldatırlar ama nadiren ikiden fazla çocukları olur. Bu da Allah'ın onları cezalandırması! Ama Nino'yu seviyorum. Onun gözlerini, sesini, konuşma ve düşünce şeklini... Onunla evleneceğim. Ne kadar neşeli, rahat ve hayalperest olsalar da tüm Gürcü kadınlar gibi bana iyi bir eş olacak İnşallah!

Divanda döndüm. Tüm bu düşünceler beni yormuştu. Gözlerimi kapatıp geleceği düşünmek çok daha makuldü ve gelecek Nino demekti. Gelecek, Nino benim eşim olduğu gün başlayacaktı. Çok heyecanlı bir gün olacak. Onu görmeme izin vermeyecekler. Gelin ve damadm, düğün günü birbirlerini görmemeleri gerekir. Nikâh gecesi görüşmek kadar lanet getiren bir şey olamaz. Arkadaşlarım silahla donanıp, atla gidip Nino'yu alacaklar. Baştan aşağı duvak takacak. O gün Doğulu kıyafeti giymesi gerekiyor. Molla sorular soracak, arkadaşlarım da salonun dört köşesinde ayakta durup iktidarsız olmamam için dualar edecek. Geleneklere göre böyle olması gerekiyor ama herkesin düğün gecesi, hançerini sinsice çekip yüzlerini batıya çevirerek: "Anisani, banisani, mamaverli kaniani" yani "yapamaz, yapamaz, ya-

panmaz" diye söyleyen bir düşmanı olur. Ama Tanrı'ya şükür iyi arkadaşlarım var ve İlyas Bey de kötü büyüye karşı korunmak için duaları ezbere bilir. Düğünden hemen sonra ayrılacağız. Nino kendi arkadaşlarına, ben de benimkilerin yanına gideceğim. Ayrı ayrı bekârlığa veda günümüzü kutlayacağız ve sonra? Ya sonra?

Bir an gözlerimi açtım. Ahşap terası ve bahçedeki ağaçları gördüm. Ama sonra gözlerimi kapattım. Bundan sonra neler olabileceğini daha iyi görüyordum. Düğün günü çok önemlidir. Herhalde bir insanın hayatmdaki en önemli gün ama aynı zamanda çok zor bir gündür. O gece zifaf odasına girmek kolay değildir. Uzun koridordaki her kapıda maskeli kişiler bekler ve damat ancak bu kişilere para verirse oradan geçebilir. Gelin odasında ise iyi niyetli arkadaşlar, bir horoz, kedi veya beklenmeyen şeyler saklar. Etrafa iyice bakınmalıyım. Bazen yatağın altına gizlenmiş yaşlı bir cadı kıkır kıkır güler ve para almadan odadan ayrılmaz. En sonunda yalnız kalacağım. Kapı açılacak ve Nino gelecek. Şimdi ise düğünün en zor kısmı başlayacak. Nino gülümseyecek ve beklentili bir bakış atacak. Bedeni deri korse içinde sımsıkı duracak. Korse karmaşık düğümlerle bağlanır. Damadı zorlamak için usta eller bağlar korseyi. Bütün düğümleri kendim çözmek zorundayım. Nino'nun bana yardım etmesine izin verilmiyor. Ama belki yardım eder. Bu düğümler gerçekten karman çormandır. Eğer onları kesersem itibarım zedelenir. Bir erkek kendi kontrolünü sağlayabilmeli. Çünkü ertesi sabah damadın arkadaşları çözülmüş düğümleri görmeye gelir. Çözülmüş düğümleri göstermeyen zavallı, acınacak bir duruma düşer. Tüm kasaba güler ona. Düğün gecesi ev karınca yuvası gibi kalabalık olur. Arkadaşlar, arkadaşların akrabaları ve arkadaşların arkadaşlarının akrabaları koridorlarda, terasta hatta sokakta dikilir. Herkes çok uzun sürecek mi diye sabırsızlıkla bekler. Heyecanla beklenen tabanca ateş alana kadar kapıya vurup miyavlar, havlarlar. Sonra heyecanla havaya hemen ateş edilir. Evden dışarı çıkıp bir tür koruma birliği oluştururlar. Nino'yu ve beni doğru vakit gelene kadar evden dışarı çıkarmazlar. Evet,

babalarımızın geleneklerine uygun muhteşem bir düğün olacak.

Divanda uyumuş olmalıyım. Gözlerimi açtığımda Koçi yere çökmüş uzun hançeriyle tırnaklarını temizliyordu. Geldiğini duymamıştım. Esneyerek tembelce: "Haberler nedir, kardeşim?" dedim.

"Özel bir şey yok küçük bey," diye cevapladı sıkkın bir sesle.

"Komşu kadınlar tartıştı, bir eşek kaçıp pınara girdi ve hâlâ da orada." Koçi hançerini kınına sokup ilgisiz bir ses tonuyla devam etti: "Çar birçok Avrupalı krala savaş ilan etti."

"Ne? Ne savaşı?" Yerimden fırladım ve şaşkın şaşkın ona baktım."Ah sadece sıradan bir savaş."

"Ne demek istiyorsun? Kime karşı?"

"Birkaç Avrupalı krala... İsimlerini hatırlayamıyorum. Çok fazla isim var ama Mustafa isimleri yazdı."

"Hemen çağır onu!"

Koçi beni onaylamayarak başını salladı. Gereksiz bir meraktı sanki benimkisi. Sonra kapıdan uzaklaştı ve ev sahibimle birlikte geri döndüler. Mustafa her şeyi bildiğinden kendini daha üstün hissediyor ve bu yüzden de sırıtıyordu. Tabii ki Çar savaş ilan etmişti. Tüm kasaba bunu biliyordu. Sadece ben terasta uyuyakalmıştım. Savaşın nedeni bilinmiyordu ama Çar bilgeliğiyle böyle uygun görmüştü.

"Ama Çar kimlere savaş açtı?" diye öfkeyle bağırdım. Mustafa elini cebine sokup üstü karalanmış bir kâğıt çıkardı. Boğazını temizledi ve kibirli bir şekilde ama güçlükle okudu:

"Çar, Alman Kayzeri'ne, Avusturya İmparatoru'na, Bavyera Krah'na, Prusya Kralı'na, Saksonya Kralı'na, VVürttemberg Krah'na, Macaristan Kralı'na ve daha birçok lord ve prense savaş açtı."

Koçi kibarca,"Size söylediğim gibi küçük bey, tüm bu isimleri hatırlayamazdım," dedi. Mustafa kâğıdı katlayarak devam etti. "Öte yandan Halife ve Osmanlı İmparatorluğu Sultanı Mehmet Reşid ve İran Şahı Sultan Ahmed Şah da yeni bir açıklamaya kadar bu savaşa katılamayacaklarını bildirdiler. İşte bu yüzden bu savaş inançsızların savaşı ve bizimle ilgisi yok. Mehmet Ali

Camii'ndcki molla, Almanlar'm kazanacağını düşünüyor."

Mustafa sözünü bitirmemişti. .Şehrin 17 kilisesinden gelen çan sesleri diğer tüm sesleri bastırdı. Koşarak dışarı çıktım. Tehditkar ve hareketsiz parlayan ağustos göğü, şehrin üzerini sarmıştı. Uzaktaki mavi dağlar ilgisiz, şahitler gibi görünüyordu, Çanların sesi onların gri kayalarında parçalandı. Caddelerde insan kaynıyordu. Heyecandan kızarmış yüzler kiliselerin ve camilerin kubbelerine bakıyor, toz duman havada dönüyordu. İnsanların sesleri kısıldı. Kiliselerin dilsiz ve havadan yıpranmış duvarları, sonsuzluğun taş gözleri gibi bize bakıyordu. Onların kuleleri sessiz bir tehdit gibi önümüzde yükseliyordu. Çanlar sustu. Tombul bir imam rengârenk bol cüppesiyle yanımızdaki caminin minaresine çıktı. Ellerini boru gibi ağzına getirip gururlu ve melankolik bir sesle: "Haydi namaza, haydi namaza, namaz uykudan hayırlıdır!" diye ezan okudu. Ahıra koştum. Koçi atımı eyerledi. Atın üzerine atladığım gibi caddeye yol aldım. Kalabalık, korkan bakışlarla önümü açıyordu. Kentin dışına çıktığımda atın kulakları mutlu bir beklentiyle dikildi. Önümde geniş yılan gibi kıvrılan yol vardı. Karabağ soylularını hızla geçtim ve basit çiftlik sahipleri bana el sallayarak: "Savaşa mı gidiyorsun Ali Han?" diye sordular. Aşağıdaki vadiye baktım. Bahçenin ortasında küçük düz çatılı bir ev vardı. Bu evi görünce tüm binicilik kurallarını unutup dörtnala dik yamaçtan aşağı atımı sürdüm. Ev gitgide büyüyordu ve arkasındaki dağ, gökyüzü, şehir, Çar tüm dünya ile beraber kayboldu. Köşeyi dönüp bahçeye girdim. Evden bir hizmetkâr yanıma gelip ölü gözlerle bana baktı. "Üç saat önce soylu aile gitti," dedi. Elim farkında olmadan hançerime doğru gitti. Hizmetkâr geri çekilerek,"Prenses Nino, Ali Han hazretlerine bir mektup bıraktı," dedi. Eli göğsündeki cebe gitti. Attan inip terasın merdivenlerine oturdum. Mektup yumuşak, beyaz ve güzel kokuyordu. Sabırsızca mektubu açtım. Nino büyük çocuksu harflerle yazmıştı:

"Sevgili Ali Han! Aniden savaş çıkınca biz de Bakü'ye dönmek zorunda kaldık. Sana mesaj göndermeme vakit yoktu. Kızma sakın. Ağlıyorum ve seni seviyorum. Bu kısa bir yazdı. Hemen bizi takip et. Seni

bekliyorum ve çok özledim. Dönüş yolunda sadece seni düşüneceğim. Babam, 'savaş yakında biter ve bizim taraf savaşı kazanır' diyor. Bu karmaşada kendimi çok aptal gibi hissediyorum. Lütfen Şuşa'ya git ve bana bir kilim al. Benim zamanım olmadı. Çok renkli, at kafası desenli olanlarından istiyorum. Seni öpüyorum. Bakü sıcaktan kaynıyor olacak!"

Mektubu katladım. Her şey yolundaydı. Gerçekten. Sadece ben, Ali Han Şirvanşir, aptal bir çocuk gibi doğru ve uygun olanı yapmak yerine atıma atladığım gibi gelmiştim. Oysa kentin valisini savaştan dolayı kutlamam ya da en azından Çar'ın Ordusu'nun savaşı kazanması için bir camide dua etmeliydim. Terasa çıkan merdivenlere oturdum ve baktığım yeri görmeden uzaklara daldım. Ben bir aptalım! Nino, annesi ve babasıyla eve gitmekten ve en kısa sürede onun peşinden gelmemi istemekten başka ne yapabilirdi? Emin olduğum bir şey vardı: Eğer ülkede bir savaş varsa, sevgililer kokulu mektup yazmaktansa sevdikleri adamın yanma gelmeliydi. Ama bizim ülkemizde savaş yoktu. Savaş Rusya'daydı. Bu beni ve Nino'yu ilgilendirmiyordu. Buna rağmen savaşa, eve dönmek için acele eden Kipiani'ye, kızlara nasıl davranılması gerektiğini öğretmeyen Kutsal Kraliçe Tamar Lisesi'ne ve en çok da onurumu, görevimi unutarak Nino'ya yetişebilecek kadar çabuk davranmadığım için ve Nino'nun öylece çekip gitmesine çok kızmıştım. Tekrar tekrar mektubunu okudum. Birden hançerimi çıkardım. Elimi kaldırdım. Kısa bir parıltı ve iç çekiş gibi bir sesle hançeri karşımdaki ağacın gövdesine sapladım. Uşak ağaçtan hançeri çıkardı, tecrübeli gözlerle hançere baktı ve bana geri verdi. "Gerçek Kubatşin çeliği. Senin elin çok güçlü," dedi saygıyla.

Atıma atladım. Eve doğru yavaşça sürdüm. Uzakta kentin kubbeleri göründü. Artık kızgın değildim. Öfkemi ağaçta bırakmıştım. Nino çok haklıydı. İyi bir kız evlattı ve iyi bir eş olacaktı. Utandım ve kafam eğik evin yolunu tuttum. Yollar tozluydu. Batıda kızıl güneş batıyordu. Aniden atımm kişnediğini duydum. Kafamı kaldırdım ve taş kesilmiş gibi kalakaldım. Bir anlığına Nino'yu ve tüm dünyayı unuttum. Önümde küçük dar başlı, gu-

rurlu bakışıyla, düz sağrılı ve balerin bacaklı bir at duruyordu. Güneşin ışığı altında derisi altın kırmızı rengindeydi. Eyerinde de uzun sakallı ve kemerli burnu olan yaşlı bir adam oturuyordu. Kont Melikov bu civardaki bir malikânenin sahibiydi. Şuşa'ya geldiğimde Aziz Sarı Bey'in ünlü atları hakkında ne demişlerdi? "Altın kırmızı renginde bir attır ve tüm Karabağ'da sadece on iki tane vardır. SultanTn haremi gibi korunurlar." Şimdi altın kırmızı mucize, gözlerimin önünde duruyordu.

"Nereye gidiyorsunuz Kont?"

"Savaşa oğlum."

"Bu nasıl bir at böyle, Kont?"

"Evet, şaşırdın değil mi? Sadece çok az insan altın kırmızı at görmüştür..."

Kont'un gözleri yumuşadı. "Kalbi tam üç kilodur. Üzerine su döktüğünde vücudu altın yüzük gibi parlar. Hiç gün ışığı görmemişti. Bugün onu dışarı çıkardığımda, gözlerinin içinde güneş ışınları parladı. At kayadan fışkıran pınar gibi göz alıcıydı. Ateşi bulan ilk insanın,ilk kıvılcımı gördüğünde de gözleri böyle parlamış olmalı. O San Bey'in atının soyundandır. Onu daha önce kimseye göstermedim. Sadece Çar, savaş çağrısı yaptığı zaman Melikov Kontu, altın kırmızısı ata biner."

Gururla selam verip kılıcını şakırdatarak yola devam etti. Ülke gerçekten savaşa girmişti.

Eve geldiğimde hava kararmıştı. Tüm kent, savaş gerginliğiyle vahşileşmişti. Yerli soylular sarhoş bir şekilde gürültü çıkarıp havaya ateş ediyordu. "Kan akacak!" diye haykırıyorlardı. "Kan akacak! Ey Karabağ adın, şanın dünyaya yayılacak!" Evde bir telgraf beni bekliyordu.

"Hemen eve dön, baban."

Koçi'ye,"Eşyalarımızı topla, yarın ayrılıyoruz," dedim. Sokağa çıkıp telaşlı insanları izledim. Endişeliydim ama sebebini bilmiyordum. Yıldızlara bakıp uzun uzun düşündüm.

8. BÖLÜM

Gerçek Bir Adamın Ölümü

Koçi, "Ali Han, arkadaşlarımızın kim olduğunu söylesene," diye sordu. Şuşa'dan ayrılmış yılan gibi kıvrılan dik yokuştan aşağı iniyorduk. Basit bir kasaba insanı olan bu adam politika ve savaşla alakalı her şey hakkında tuhaf sorular sormaktan bıkmıyordu. Bizim ülkemizde sıradan insanların konuşacak sadece üç konusu vardır: din, politika ve iş dünyası. Savaş üçüyle de alakalıydı. Her zaman her yerde istediğiniz kadar savaştan bahsedebilirdiniz ve bu konunu sonu yoktu.

"Arkadaşlarımız, Japon Hükümdarı, Hindistan Hükümdarı, İngiltere Kralı, Sırbistan Kralı, Belçika Kralı ve Fransız Cumhuriyeti Başbakanı'dır."

Koçi dudaklarını onaylamayarak büktü. "Fransız Cumhuriyeti Başbakanı bir sivil, nasıl savaşa gidebilir ve savaşır?"

"Belki de bir general gönderir."

"İnsan kendi savaşma kendi katılır. Başkalarmı göndermez yoksa o işin sonu iyi olmaz." Arabacının arkasına endişeyle bakarak bir tüccar gibi konuştu: "Çar küçük ve zayıf bir adam ama Kayzer Gilyom iri yarı ve güçlü. İlk savaşta bile Çar'ı yenebilir." Saf Koçim at sırtında iki hükümdarın birbirlerinin üzerine gelmesiyle savaşı başlatacaklarına inanıyordu. Ona aksini söylemek hatta bunu denemek bile işe yaramazdı. "Gilyom, Çar'ı düşürünce Çareviç savaşa girmek zorunda kalacak ama o çok küçük ve hasta. Gilyom'un altı güçlü sağlıklı oğlu var."

Onu sakinleştirmeye çalıştım. "Gilyom sadece sağ eliyle dövüşebilir onun sol eli sakat."

"Ah efendim o sadece sol eliyle atın dizginini tutar. Sağ el

asıl dövüşmek içindir.”

Bu derin mevzu alnında derin çizgilerin belirmesine yol açtı. Aniden sordu: "İmparator Franz Josef'in yüz yaşında olduğu doğru mu?"

"Pek emin değilim. Ama çok yaşlıdır."

"Kötü... Böyle yaşlı bir adamın at sırtında savaşmak zorunda kalması, çok kötü."

"Savaşmak zorunda değil."

"Tabii ki savaşmak zorunda. Onunla Sırp Kralı kanlı bıçaklı. Onlar artık kan davalı ve İmparator, Prens'in öcünü alacak. Eğer bizim köyden bir çiftçi olsaydı kan parasını belki öderdi. Yüz kadar inekle bir ev bu işi hallederdi. Ama bir imparator dökülen kanı görmezlikten gelerek affedemez. O, yaparsa, peşinden gelen herkes öyle yapar ve kan davası diye bir şey kalmaz. Böylece de ülke perişan olur."

Koçi haklıydı. Avrupalılar ne derse desin kan davası, ülkenin kurallarının en önemli temelini oluşturuyordu. Tabii ki eğer yaşlı ve aziz adamlar canı gönülden yalvarırsa kan dökülmesini affetmek iyi bir şeydi. O zaman yüksek bir bedel ödenmesi istenir ve bağışlanabilirdi. Ama kan davası kurallarını sürdürmek ve onu muhafaza etmek gerekirdi. Yoksa sonu ne olurdu? İnsanoğlu ailelere bölünmüştü, uluslara değil. Aile içinde de Allah vergisi ataerkil temelli bir denge vardı. Eğer bir cinayet işlenerek bu denge bozulursa, Allah'ın iradesine karşı gelen ailenin de bir ferdini kaybetmesi gerekirdi. Böylece denge kuruluyordu. Tabii bazen kan davası yükümlülüklerini yerine getirirken karmaşa çıkabiliyor, hedefler şaşıyor ve gerekenden fazla insan ölebiliyordu. Sonra kan davası uzayıp gidiyordu. Ama prensip iyi ve gayet açıktı. Koçi, bunu iyi anlamıştı ve onaylayarak, "Evet yüz yaşındaki bir imparatorun oğlunun öcünü almak için atına atlaması iyi ve adil bir davranıştı."

"Ali Han, eğer Hükümdar ve Kral kan için savaşacaksa neden diğer hükümdarlar da bu işe giriyor?"

Bu zor bir soruydu ve ben cevabı bilmiyordum. "Bak Çarımız m Tann'sıyla Sırp Kralı'nın Tanrı'sı aynı. Bu yüzden ona

vardım edecek. Kayzer Gilyom'la diğer düşman krallar da imparatorla akrabalar sanırım. İngiltere Kralı, Çarın akrabası oluyor. Bu yüzden iş böyle büyüdü. "Koçi, bu cevabımla tatmin olmamıştı. Japonya İmparatoru'nun Tanrısı'nın Çar'm taptığı Tanrı'dan çok farklı olduğunu ve Fransa'yı yöneten gizemli sivilin herhangi bir hükümdarla akrabalığı olmayacağına emindi. Ayrıca Koçi'nin bildiğine göre Fransa'da Tanrı yoktu. Bu yüzden Fransız Cumhuriyeti deniliyordu. Bu konuda kesin bir bilgim yoktu. Koçi'yi geçiştirdim ve sonra ben onu sorgulamaya başladım. Savaşa gidecek miydi? Hülyalı hülyalı silahına bakarken, "Evet tabii ki savaşa gideceğim," dedi.

"Bunu yapmak zorunda değilsin biliyorsun değil mi? Biz Müslümanlar aktif hizmet etmekten muafız."

"Biliyorum ama gitmek istiyorum." Saf adamcağız birden heyecanlandı. "Savaş iyidir. Koskocaman dünyada savaş sayesinde çok seyahat edeceğim. Batı'da rüzgârın uğultusunu duyacak ve düşmanlarımın gözyaşlarını göreceğim. Atım ve silahım olacak. Arkadaşlarımla fethedilmiş köylere atlarımızı dörtnala süreceğiz. Geri döndüğümde çok param olacak ve benimle herkes gurur duyacak. Çünkü kahraman olacağım. Ölürsem gerçek bir adamın ölümü olacak bu. Herkes benden saygıyla bahsedecek, babamı ve oğlumu gururlandıracağım. Hayır, savaş muhteşem bir şey. Kime karşı savaştığınız hiç önemli değil. Her erkek hayatta bir kez savaşa gitmeli." Konuştu da konuştu. Düşmanda açacağı yaraları saymaya başladı. Ganimetleri düşününce gözleri parladı. Kahverengi yüzü ulu Şahname kitabındaki yaşlı savaşçı gibiydi. Ona imrendim çünkü o ne istediğinden emin, basit bir adamdı. Ben ise geleceğe şüpheli ve kararsızlıkla bakıyordum. Rus İmparatorluğu okuluna uzun zamandır gidiyorum ve Rusların içedönük halleri beni de etkisi altına almıştı. İstasyona vardık. Kadınlar, çocuklar, yaşlı adamlar, Gürcü çiftçiler ve Sakatah göçebeler istasyon binasına doluşmuştu. Nereye, ne için gitmek istediklerini kestirmek mümkün değildi. Onlar bile bilmiyormuş gibiydi. Tarla üzerinde çamur gibi yerlere yatmış, nereye gittiğini önemsemeden gelen trene doluşuyorlardı. Yırtık bir koyun

postundan palto giymiş, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş yaşlı bir adam bekleme odasının kapısında oturmuş içini çeke çeke ağlıyordu. İran sınırındaki Lenkoranj'dan geliyor, evinin yıkılıp çocuklarının öldüğünü düşünüyordu. İran'ın bizimle savaşa girmediğini söyledim. Teselli olmuyordu. "Hayır, efendim hayır. İran'ın kılıçları uzun süredir pas tutmuştu. Şimdi onları biliyorlar. İnançsızların ülkesinde yaşadığımız için göçebeler bize saldıracak. Şahsevanlar yerimizi yurdumuzu talan edecek. İran'ın aslanı ülkemizi yakıp yıkacak, oğullarımız köle kızlarımız eğlencelik olacak." Anlamsız ağıtı devam etti. Koçi kalabalığı açtı ve en sonunda perona çıkabildik. Tren, tarih öncesi çağlara ait bir canavarın maskesi gibiydi. Sarı çölün önünde siyah ve yırtıcı bir görünümle duruyordu. Trene bindik ve kondüktör cömert bir bahşişten sonra bize özel kompartıman açtı. Koçi üzerinde SJD harfleri yazılmış (Sakavkasnaya Jelesnaya Doroga - Transkafkas Demiryolu) kırmızı kadife döşeli bir sıraya oturdu. Tren çölün ortasından geçerek ilerledi. Sarı kumlar çok uzaklara kadar uzanıyor küçük ve yuvarlak kel tepeler, aşınmış kızıl kızıl parlayan kayalar... Kilometrelerce uzaktaki denizden soğuk bir esinti geliyordu. Alçak kayalıkların etrafında birikmiş tozlu bitkiler görünüyordu. Sonra bir kervan göründü. Yüz kadar belki de daha fazla, bazısı tek bazısı çift hörgüçlü, irili ufaklı trene endişeli gözlerle bakan develer vardı. Geniş gevşek adımlarla ilerliyor ve başlarını oynattıkça boyunlarındaki küçük çanların çıkardığı monoton ses duyuluyordu. Eğer biri tökezlerse tekdüze sesin ahengi kayboluyor kervanın düzeni bozuluyordu. Kervandaki diğer tüm hayvanlar bunu hisseder ve sanki tek hayvan yürüyormuş gibi birlik sağlanıncaya kadar da huzursuz olurdu. Bu çölün simgesiydi. Bu zarif ve kaba, çekici ve itici çölün sıcak rüyasına doğmuş, çöl için yaratılmış tuhaf bir hayvandır. Bana göre yanlış çalan çandı. Aklıma gelen ilk şey olabildiğince çabuk savaşa gitmekti. Şimdi düşünmek için zamanım vardı. Kervan hayallerde kaybolup yumuşak kumlar üzerinden doğuya doğru yol alıyordu. Tren, akılsız ve mekanik bir şekilde demir raylarından batıya doğru gidiyordu. Neden elimi kaldırıp acil durum

kordonunu çekmiyordum? Burası benim ait olduğum yerdi. Ben develere, onları seven adamlara, çöle aittim. Dağların ardındaki dünyadan bana neydi? Bu Avrupalılaşın savaşları, şehirleri, çarları, kayzerleri ve krallarından bana ne? Onların üzüntüleri, mutlulukları, temizlikleri ve pislikleri... Bizim temiz-kirli, iyi-kötü anlayışımız bile farklı. Onlardan farklı ritmimiz ve yüzlerimiz var. Tren varsın Batı'ya gitsin. Benim kalbim ve ruhum Doğu'ya aitti. Pencereyi açtım ve uzanabildiğim kadar dışarı uzandım. Gözlerim çoktan uzakta kalan kervanı izliyordu. Sakin ve huzurluydum. Karar vermiştim. Benim ülkemde düşman yoktu. Hiç kimse Kafkasya bozkırlarını tehdit etmiyordu. Bu yüzden de savaş benim savaşım değildi. Koçi'ye göre farklıydı. Ona göre, Çar ya da Batı için savaşmanın bir önemi yoktu. Kendi maceraperestliğinin kölesi olmuştu. Tüm Asyalılar gibi kan dökmek ve düşmanın ağladığını görmek istiyordu. Ben de savaşa gitmek istiyordum. Tüm ruhum savaşın özgürlüğünü ve akşamleyin tüten savaş dumanını arzuluyor. Savaş muhteşem bir kelime; tıpkı mızrak hamlesi gibi güçlü ve erkekçe. Ama beklemeliydim. Çünkü savaşı kim kazanırsa kazansın bizim için tehlike oluşturuyor ve bizi içine çekiyordu. ÇarTn tüm fetihlerinden çok daha büyük bir tehlikeydi bu. Bunları az çok sezebiliyordum. Bu yüzden gelecekteki düşman bizim kentimizi, ülkemizi, kıtamızı işgal ettiğinde, ülkemizde savaşacak yeterince erkeğin kalması gerekiyordu. Görünmeyen bir el şimdiden kervanın dizginlerini ele geçirmiş, onu yeni yollara, yeni otlaklara sürüyordu; ancak bu yol benim hiç gitmek istemediğim Batı'nm yolu olabilirdi. İşte sırf bu yüzden memleketimde duracağım. Ne zaman benim dünyama görünmeyen bir saldırı olur, o zaman kılıcımı çekerim. Koltuğa sırtımı yasladım. En sonuna kadar bu olayı düşünerek iyi yapmıştım. Diğerleri Nino'nun kara gözlerinden ayrılmak istemediğim için savaşa katılmadığımı söyleyebilir. Belki bu insanlar haklı bile olabilir. Benim için o kara gözler benim anavatanım, yabancıların kandırmaya çalıştığı evlat için eve çağrıydı. Memleketimin kara gözlerini görünmeyen tehlikeden koruyacağım. Koçi'ye baktım, şimdiden zafer coşkusuyla horlayarak uyuyordu.

9. BÖLÜM

Büyük Yeşil Ülke

Ağustos güneşinin altında şehir ağır ve tembeldi. Eski, kırışık, yıpranmış yüzü hiç değişmemişti. Ruslar'ın çoğu vatan ve Çar için savaşa gitmişti. Polis, Alman ve Avusturyahlar'm evini araştırıyordu. Petrol fiyatları yükselmiş, şehir surlarının içinde ve dışındakilerin keyfi yerinde ve mutluydu. Sadece profesyonel kıraathane insanları savaş haberlerini okuyordu. Savaş çok uzakta başka bir dünyadaydı... Savaşta alman ya da kaybedilen şehirlerin isimleri uzak ve yabancıydı. Tüm gazetelerin manşetinde zaferden emin, dostça ve kendine güvenen generallerin resimleri vardı.

Moskova'daki enstitüye gitmedim. Savaş sırasında evden ayrılmak istemiyordum. Derslerim de kaçmazdı nasılsa. Tüm bunlar yüzünden ve bir de savaşa katılmadığım için insanlar benden nefret ettiler. Ama evimizin çatısından eski kentin rengârenk atmosferine baktığımda hiçbir Çar emrinin beni evimizin etrafındaki surlardan koparamayacağını anladım.

Babam endişeli ve şaşkınca,"Sen, Ali Han Şirvanşir, gerçekten de savaşa gitmek istemiyor musun?" dedi.

"Hayır, baba gitmek istemiyorum."

"Birçok atamız savaşta öldü. Bu bizim ailemiz için doğal bir ölüm."

"Biliyorum baba! Ben de savaşta öleceğim ama şimdi değil. Bu kadar uzakta ölmeyeceğim."

"Onursuz yaşamaktansa ölmek daha iyidir."

"Onursuz yaşamayacağım. Bu savaş beni ilgilendirmiyor." Babam bana şüpheli şekilde baktı. Oğlu bir korkak mıydı? Yü-

züncü kez ailemizin hikâyesini anlatmaya başladı. Nadir Şah'm emrinde beş Şirvanşir, Gümüş Aslan ülkesi için savaşmış. Dördü Hindistan seferinde ölmüş. Sadece bir tanesi savaş ganimetleriyle zengin olarak dönmüş. Malikâneler almış, saraylar yaptırmış ve acımasız hükümdar döneminde hayatta kalmayı başarmış. Şah Ruh Hüseyin Han'a karşı savaştığında ise atamız vahşi Kaçar Prensi Ağa Muhammed'in tarafında olmuş. O ve sekiz oğlu Send'e, Horosan'a, Gürcistan'a kadar Kaçar Prensi'ni kovalamışlar. Sadece üçü hayatta kalabilmiş. Şah olduktan sonra bile ünlü büyük hadıma hizmet etmişler. Ağa Muhammed öldürüldüğü gece onların çadırı da Şah'ın Şuşa'daki kampındaymış. Ağa Muhammed'in nazik mirasçısı Fethi Ali'nin Şirvan, Mazendaran, Giljan ve Azerbaycan'da verdiği toprakları Şirvanşir ailesi dokuz kişinin kanıyla ödemiş. Üç kardeş Şahinşah'ın görevlendirdiği kişiler olarak Şirvan'ı yönetmiş. Sonra Ruslar gelince İbrahim Han Şirvanşir, Bakü'yü savunmuş ve Gence'deki kahramanca ölümüyle ailemizin adına şeref katmış. Fakat Türkmençayı Antlaşması'ndan sonra Şirvanşirler bölünmüş, ailenin İranh üyeleri Türkmenistan ve Afganistan seferlerinde Muhammed Şah ve Nasreddin Şah'ın emrinde ölmüş. Ailenin Rus üyeleri ise Türklerie, Japonlar'a karşı yapılan Kırım Savaşı'nda Çar uğruna can vermiş. İşte bizim ailemiz ödüllerini ve madalyalarmı böyle kazanmış ve Gerindium ile Gerindivium arasındaki farkı bilmeseler de sınavlardan geçmişler.

"Ülkemiz yine savaşta," *diye babam sözlerini* bitirdi. "Ama sen, Ali Han Şirvanşir, korkaklığın halısında Çar'm ılımlı fermanının ardına sığınıp oturuyorsun. Eğer kanında bizim ailenin geçmişini taşımıyorsan sözlerin bir anlamı yoktur. Atalarımızın kahramanlıklarını tozlu kitaplardan değil kalbinde ve damarlarında okumalısın." Babam üzgünce sessizleşti. Benden nefret ediyordu çünkü beni anlamamıştı. Oğlu korkak mıydı? Ülke *savaştaydı* ama *oğlu savaşa* koşmamıştı, düşmanın kanma susamamıştı. Düşmanın gözyaşlarını görmek istemiyordu. Oğlu kesin *yozlaşmıştı. Halıda oturup,* yumuşak minderlere yaslanıyordum. *Şakayla* karışık: "Üç *dilek* hakkı *tanıdın bana. İlki Ka-*

rabağ'da vaz tatiliydi. İkincisinin ne olacağını artık biliyorum. Kılıcımı istediğini zaman çekeceğim ve bunun çok geç olacağını sanmıyorum. Barış uzun süre geçmişte kalacak. Ülkemin benim kılıcıma daha sonra ihtiyacı var."

Babam,"Tamam," dedi. Sonra bir daha savaştan bahsetmedi ama beni yoklayarak yan yan baktı. Belki de oğlu yozlaşmamıştı. Taza-Pir Camii imamıyla konuştum. Beni hemen anladı. Kocaman cüppesiyle evimize geldiğinde amber kokusu her yeri sarmıştı. Babamla bir odaya kapanıp uzun uzun konuştular. Molla, babama Kuran'a göre bu savaşın Müslümanlar ile bir alakası olmadığını birçok peygamberin sözünü alıntılayarak anlattı. Sonra evde huzurlu bir sessizliğe kavuştum. Ama sadece bizim evde bu böyleydi. Geceler giderek savaş arzusuna kapılmıştı ve herkes geri duracak kadar mantıklı değildi. Bazen arkadaşlarımı görmeye gidiyordum. Zizivanşili Kapısı'nı geçip sağa Ashoum Caddesi'ne döndüm. Kutsal Olga Sokağı'ndan karşıya geçtim ve Zeynel Ağa'nın evine geldim.

İlyas Bey, masada oturmuş askeri kitapların üzerine eğilmişti. Yanında okulun budalası Mehmet Haydar korkuya kapılmış gibi görünerek alnını kırıştırmış, bağdaş kurup oturuyordu. Savaş onu sarsmıştı. Hemen Bilgelik Evi'nden ayrılmıştı ve İlyas Bey gibi sadece bir isteği vardı: Omuzlarında altın rengi subay apoletlerin>hissetmek. Bu yüzden ikisi de Subaylık Smavı'na hazırlanıyordu. Odaya girdiğimde genellikle Mehmet Haydar'ın mırıldanan sesini duyardım: "Ordu ve donanmanın görevi, Çar'ı ve vatanı iç ve dış düşmanlardan korumaktır." Zavallının kitabını alıp ona soru sordum. "Sayın Mehmet Haydar dış düşman kimdir?"

Kaşlarını birleştirdi, uzunca düşündü ve aniden,"Almanlar ve AvustralyalIlar," dedi. "Tamamen yanılıyorsun sevgili arkadaşım," diyerek gülümsedim ve bir zafer edasıyla okudum: "Dış düşman terimi, savaşmak için sınırlarımızı aşan her türlü askeri birliktir." Sonra İlyas Bey'e dönerek, "Atışı tanımlar mısın?" diye sordum. Bir robot gibi,"Atışın tanımı merminin barut gazının gücüyle namludan fırlamasıdır," dedi. Bir süre boyunca soru-cevap

oyunu devanı elti. Tüm bu kurallara göre bir düşman öldürmenin ne kadar zor olduğunu görünce şaşırdık. Bu savaş sanatını ülkemizde ne kadar çok uygulamaya çalışıyorduk! Sonra Mehmet Haydar ve İlyas Bey gelecekteki seferlerin eğlenceli yanları üzerine düşünmeye başladı. Bu hayallerinin en büyük kısmını yıkık şehir kalıntıları arasından sapasağlam çıkarılmış yabancı kadınlar oluşturuyordu. Sonra da her askerin sırt çantasında mareşal asası taşıdığını söyleyip acıyarak bana baktılar. Mehmet Haydar: "Ben subay olduğum zaman caddede yürürken bana öncelik tanıman ve beni onurlandırman gerekecek. Çünkü senin tembel iskeletini cesur kanımla koruyacağım."

"Sen subay olduğunda savaş çoktan bitmiş olacak ve Almanlar da Moskova'yı ele geçirmiş olacaklar." Gelecekteki iki kahramanım da bu kehanetten pek rahatsız olmadı. Savaşı kimin kazanacağı konusunda benden daha fazla kafa yormuyorlardı. Bizle cephe arasında dünyanın altıda biri kadar yer vardı. Bu kadar mesafeyi Almanlar'ın alabilmesi olanaksızdı. Bir Hristiyan hükümdar yerine başka bir Hristiyan hükümdar olurdu. Tüm olacağı buydu. Ama bu İlyas Bey için bir macera ve Mehmet Haydar için ise okul hayatını onurlu bir şekilde sonra erdirip daha doğal ve erkekçe bir işe başlamak için güzel bir mazeretti. Eminim ikisinden de iyi bir ön cephe subayı olurdu. Bizim insanlarımız yeterince cesurdur. Ama ne için cesurdur? Ne İlyas Bey ne de Mehmet Haydar kendilerine böyle bir soru sormamıştı ve tüm uyarılarım boşunaydı.

Doğu'nun o kan akıtma arzusu içlerinde bir yerde harekete geçmişti. Benden yeterince rahatsız olduklarında Zeynel Ağa'nın evinden ayrıldım. Ermeni mahallesinin karışık sokaklarından geçip kordon boyuna geldim. Tuzlu ve kurşuni rengi ile Hazar Denizi granit taşları yalıyordu. Bir savaş gemisi limana demir atmıştı. Oturdum ve dalgalarla boğuşan küçük yerli sandallara baktım. İçlerinden biriyle İran'daki Astara Limanı'na rahatça gidebilirdim.

Şah'm büyük yeşil ülkesi huzur dolu bir yerdi. Orada klasik şairler tarafından güzel mısralara dökülmüş aşkın melankolik iç

çekişini, Tahran saraylarının gül bahçesindeki o güzel kokusunu ve Rüstem'in kahramanca mücadele anılarını bulurdum. Muhteşem bir hayal ülkesiydi.

* * *

Sahil boyunda bir yukarı bir aşağı gezinirken zaman kazanıyordum. Fakat yine de Nino'nun evine gidip onu görmek kendimi tuhaf hissettiriyordu. Bu, görgü kurallarına aykırıydı. Ama hâlâ savaş devam ettiğinden yaşlı Kipiani belki biraz anlayış gösterebilirdi. En sonunda derin bir nefes alıp onun yaşadığı evin merdivenlerinden koşarak çıktım. Evleri dört katlıydı ve ikinci katta pirinç bir levhada "Prens Kipiani" yazıyordu. Beyaz önlüklü hizmetçi kız kapıyı açtı ve reverans yaptı. Doğu'da misafirler şapkalarını çıkarmadığı halde ben çıkarıp kıza verdim. AvrupalIlar içinde nasıl davranacağımı biliyordum. Saygın aile misafir odasmda çay içiyordu.

Bu büyük bir odaydı. Mobilyalar kırmızı ipek ile kaplı, köşelerde ise palmiyeler ve saksılar içinde çiçekler vardı. Duvarlar ise badanalı ya da kilimle kaplanmamış, kâğıtla kaplanmıştı. Saygın aile İngiliz adabıyla büyük, güzel, dekoratif fincanlarla sütlü İngiliz çayı içiyordu. Bisküvi ve çörek de vardı ve Nino'nun annesinin elini öptüğümde bisküvi, çörek ve lavanta kokusunu almıştım. Prens elimi sıktı ve fincanın yanından bana bakarak eliyle yer gösterdi. Oturdum ve bir çay geldi. Prens asilce: "Yani şimdilik savaşa gitmemeye mi karar verdin Han?" dedi.

"Hayır, ekselansları, henüz katılmayacağım."

Prenses fincanını bırakarak, "Ama senin yerinde olsam savaşa yardım amaçlı kurulmuş olan komitelerden birine katılırdım. En azından bir üniformaya sahip olurdum."

"Belki katılırım Prenses. İyi fikir."

Prens,"Ben de öyle yapacağım," dedi. "İşimden pek fırsatım yok ama boş zamanlarımı vatanım için feda edeceğim."

"Elbette Prens. Fakat ne yazık ki boş zamanım pek yok. Bu yüzden vatana fazla yararlı olamayacağım."

Prens şaşırmıştı. "Ne iş yapıyorsun?"

"Malikânelerin işleriyle meşgulüm efendim."

Bu işe yaramıştı. Bu cümleyi daha önceden İngiliz romanlarında ya da diğer romanlarda okumuştum. Eğer saygın bir lord hiçbir şeyle uğraşmıyorsa, malikânelerin yönetimiyle meşgul olurdu. Bu saygın ailenin gözünde saygınlığımın daha da arttığını görüyordum. Karşılıklı birkaç zarif cümle daha söyledikten sonra o gece Nino'yu operaya götürmek için aileden izin aldım. Tekrar Prenses'in elini öptüm. Belden eğilerek selam verdim. Hatta 'r' harfini bile Petersburg şivesiyle telaffuz ettim ve Nino'yu saat yedi buçukta almak için geri geleceğimi söyledim.

Nino kapıya kadar beni geçirdi ve şapkamı hizmetçi kızdan aldığımda yüzü kızardı. Başını öne eğerek o güzel, yarım yamalak Tatarcasıyla, "Burada kaldığın için gerçekten çok mutluyum. Ama lütfen söyle bana Ali Han savaşa gitmekten korkuyor musun? Erkeklerin savaşı seviyor olması gerekir. Eğer savaşta yaralanırsan onları bile seveceğim." Benim yüzüm kızarmadı ve ellerini tutup sıktım.

"Hayır korkmuyorum. Yaralarımı saracağın günler gelecek. Ama o zamana kadar benim korkak olduğumu düşünebilirsin, tabii bu seni mutlu edecekse." Nino söylediklerimi anlamadan bana bakıyordu. Eve döndüğümde eski bir kimya kitabını keserek binlerce parçaya ayırdım. Sonra gerçek bir İran çayı içtim ve operadan bir loca ayırttım.

10. BÖLÜM

Kolay Zarif Bir Zafer

Gözlerini, kulaklarını kapat ve ruhunu aç. Tahran'daki o geceyi hatırladın m
salon ve girişteki Şah Nasreddin'in soylu imzası../'
Salonun ortasında kare sahne ve her tarafta oturan, uzanan, ayakta duran gururlu erkekler, heyecanlı çocuklar, fanatik gençler... Hazreti Hüseyin'in Tutku Oyunu'nun sofu izleyicileri... Salon oldukça loştu. Sahnede sakallı melekler genç Hüseyin'i rahatlatıyor. Zalim Halife Yezid, gencin kafasını getirmek üzere çöle atlı adamlarını göndermiş. Hüzünlü şarkılar kılıç seslerini bölüyordu. Ali, Fatma ve ilk kadın Havva sahnede geziniyor uzun rubailer okuyorlar. Biri genç Hüseyin'in kafasını altın tepside Yezid'e sunuyor. İzleyiciler ürperip yas tutuyor. Bir imam, sıralar arasında dolaşıp ağlayan seyircilerin gözyaşlarını bir pamuk parçasıyla topluyor. Bu gözyaşlarmda çok güçlü bir büyü var. İzleyenin inancı ne kadar derin ise oyun o kişiyi o kadar çok etkiliyor. Büyük bir tahta parçası çölü, bir sandık Halife'nin mücevherli tahtını, birkaç tahta direk Cennet Bahçesi'ni ve sakallı bir adam Hazreti Peygamber'in kızını temsil ediyordu.
"Şimdi gözlerini aç, ellerini indir ve etrafına bak." Binadaki
sayısız ampulden yayılan baş döndürücü bir ışık... Duvarlar ve sandalyeler kırmızı kadifeyle kaplı, localar ise yaldızla süslenmiş alçıdan ilahi kabartmalar ile doluydu. Odadaki kel başlar gecelerin gökyüzündeki yıldızlar gibi parlıyor, bir kadının bembeyaz sırtı ve çıplak kolları gecenin heyecanını artırıyordu. Karanlık uçurum, izleyicilerle sahneyi birbirinden ayırıyor, isimsiz, yüzleri bilinmeyen müzisyenler bu karanlık uçurumun içinde oturu-

vor çalgı aletlerini akort ediyordu. Salon hafif konuşma sesleriyle dolu, program sayfalarının ve opera dürbününün hışırtısına yelpaze sesi karışıyordu. İşte burası Yevgeniy Onegin'in başlamasından birkaç dakika önce Bakü Operası'nm halidir. Nino yanımda ama yüzü bana dönük oturuyordu. Dudakları ıslak, gözleri kuruydu. Pek konuşmuyordu. Işıklar söndüğünde elimi omuzlarına attım. Nino, başını yana eğerek kendini Çaykovski müziğine bıraktı. Yevgeniy Onegin kostümüyle sahnede dolaşırken Tatyana arya söylüyordu.

Operayı tiyatroya tercih ederim. Operanın hikâyesi daha basittir ve çoğu da bilinir. Müzik çok yüksek sesli değilse beni rahatsız etmez ama tiyatroda genellikle sahnede olup biten tuhaf şeyleri takip edebilmek için çok çaba harcarım. Opera karanlıktır ye gözlerimi kapattığımda yanımdaki izleyiciler ruhumun, müziğin büyülü okyanusunda gömüldüğünü düşünürler. Bu kez gözlerim açıktı. Nino öne eğilmişti ve onun zarif görüntüsünün ardından en öndeki koltukları görebiliyordum. Ortada koyungözlü, filozof alınlı, şişman bir adam oturuyordu. Bu benim eski dostum Melik Nahararyan'm ta kendisiydi. Başı Nino'nun sol gözü ile burnu arasındaki mesafedeydi. Başıyla müziğe tempo tutuyordu.

“Bak Nahararyan da burada," diye fısıldadım.

“Sahneye bak barbar!" diye fısıldayarak karşılık verdi ama şişman Ermeni'ye de hızlıca baktı. Nahararyan bize dönerek dostça selam verdi.

Arada Nino'ya çikolata almaya gittiğimde büfede karşılaştık. Bizim locamıza gelip oturdu. Şişman, zeki ve biraz da keldi.

“Kaç yaşındasın Nahararyan?" diye sordum.

“Otuz" diye cevap verdi.

Nino baktı ve ardından,"Otuz mu?" dedi. "Sanırım seni artık buralarda pek göremeyeceğiz."

"Neden Prenses?"

“Sizin yaş grubunuzu çoktan topladılar."

Gözlerini irileştirip göbeğini hoplatarak kahkaha attı. “Maalesef, Prenses ben savaşa gidemem. Doktorum bende tedavisi

olmayan bir böbrek hastalığı buldu. O yüzden de savaşa gidemedim." Hastalığın adı kulağa egzotik geliyordu ve bana karın ağrısını hatırlattı. Nino'nun gözleri açıldı.

"Bu çok tehlikeli bir hastalık mı?"

"Duruma göre değişir. İşini iyi bilen bir doktorun yardımıyla her hastalık tehlikeli olabilir."

Nino şaşırmış ve tiksinmişti. Melik Nahararyan, Karabağ'm en soylu ailesindendi ve babası general, kendisi ise bir öküz kadar güçlü, herkes gibi sağlıklı ve bekârdı. Locamızdan ayrılırken bizimle yemek yemesini söyledim. Kibarca teşekkür edip kabul etti. Perde açıldı ve Nino kafasını omzuma yasladı. Çaykovski'nin ünlü valsi sırasında gözlerini bana çevirip fısıldayarak, „"Nahararyan'a göre sen gerçek bir kahramansın. En azmdan böbrek rahatsızlığın yok," dedi.

"Ermeniler, Müslümanlar'dan daha hayalperest," diyerek NahararyanT mazur göstermeye çalıştım.

Kahraman tenor, Lensky Yevgeniy Onegin'in silahının önüne atladığında ve oyun gereği öldürüldüğünde bile Nino, başını omzumdan kaldırmadı. Kolay, zarif bir zaferdi ve bunu kutlamaya karar verdik. Girişte Nahararyan bizi bekliyordu. Bir otomobili vardı ve Şirvanşirler'in iki katlı faytonunun yanmda çok şık ve Avrupai duruyordu. Şehrin karanlık sokaklarına doğru yola koyulduk. İki okulu da geçtik. Karanlıkta bu binalar biraz daha candan görünüyordu. Şehir Kulübü'nün mermer merdivenlerinde durduk. Çok tehlikeliydi ama Nino'ya eşlik edenler Şirvanşir ve Nahararyan olduklarından Prenses Kipiani, Kutsal Kraliçe Tamar Lisesi'nin kural ve yönetmeliği hakkında endişelenmesine gerek yoktu.

Geniş teras, beyaz ışıklarla aydınlatılmıştı. Valilik binasının karanlık bahçesine, hafif yakamozlu denize ve Nargin Adası Feneri'ne bakan bir masaya oturduk. Kadehler tokuşturuldu. Nino ve Nahararyan şampanya içiyordu ama dünyadaki hiçbir şey, Nino'nun gözleri bile, bana halka açık bir yerde içki içirmeyeceği için her zamanki gibi portakal suyumu yudumladım. Altı kişilik dans grubu bizi sonunda rahat bıraktığında Nahararyan ciddi

ve düşünceli bir şekilde: "İşte buradayız. Kafkasların üç büyük milletinin temsilcileri: Bir Gürcü, bir Müslüman ve bir Ermeni... Aynı göğün altında aynı toprağa doğduk. Hem farklıyız hem de aynıyız tıpkı Tanrı'nın üçlüsü gibi... AvrupalIyız ama Asyalıyız da... Doğu'dan ve Batı'dan alıyoruz ve ikisine de bir şeyler katıyoruz."

Nino,"Ben her zaman savaşmanın Kafkaslar'a özel olduğunu düşünmüştüm ama şimdi burada savaşmak istemeyen iki Kafkas'ın arasında oturuyorum," dedi.

Nahararyan, hoşgörüyle baktı Nino'ya. "İkimiz de savaşmak istiyoruz, Prenses. Ama birbirimize karşı değil. Bizimle Rusya arasında büyük bir duvar var. O duvar Kafkaslar. Eğer Ruslar bu savaşı kazanırsa ülkemiz tamamen Ruslaşacak. Kiliselerimizi, dinimizi, kimliğimizi kaybedeceğiz. Asya ile Avrupa arasında köprü olacağımıza Avrasya piçleri olacağız. Hayır, kim Çar için savaşırsa Kafkaslar ile savaşmış olur."

Nino'nun dudaklarından okulda öğrendikleri şeyler dökülüyordu: "Ülkemizi İranlılar ve Türkler parçaladı. Şah, Doğu'yu yıktı Sultan ise Batı'yı. Kaç Gürcü kızı köle olup onlann haremine kaçırıldı! Ruslar bile ancak biz çağırınca geldi. XII. George kendi isteğiyle Çar için tahtından indi. 'Gürcistan Krallığı'nı himayemize almamız hâlihazırda büyük olan imparatorluğumuzu daha da genişletme amacı gütmez.' Çar'ın bu sözlerini bilmiyor musun?" Tabii ki biliyorduk. Yüzyıl önce I.Aleksandır'm hakkımızda ilan ettiği manifesto sekiz yıl boyunca kafamıza kazınmıştı. Tiflis'in ana caddesinde bronz bir levha üzerine kazımışlardı. "Gürcistan Krallığı'nı himayemize almamız..." Nino bu ana kadar yanlış bir şey söylememişti. Doğu haremleri o zamanlar ele geçirilmiş Hristiyan kadınlarla, Kafkas caddeleri Hristiyan cesetleriyle doluydu. Ona şöyle de diyebilirdim: Ben bir Müslüman'ım sen de Hristiyan. Sen bana Allah tarafından yasal hakkımız olarak verildin. Ama sessizliğimi korudum ve Nahararyan'ın cevabını bekledim.

Nahararyan,"Evet, görüyorsun Prenses," dedi. "Politik düşünen biri bazen haksızlık hatta adaletsizlik yapma cesaretine

sahip olmalıdır. Kabul ediyorum, Ruslar ülkeye barış getirdiler. Ama biz Kafkasya halkı, şimdi bu barışı onlar olmadan sürdürebiliriz. Ruslar bizi birbirimize karşı korumaları gerekiyormuş gibi yapıyor. Rus memurlar, yöneticiler ülkede kalmaya devam ediyor. Ama Prenses lütfen düşünün benden korunmaya ihtiyacınız var mı? Ali Han'a karşı korunmalı mıyım? Hepimiz Peşapür pınarı yanında barış içinde yaşamıyor muyuz? Kafkas insanlarının İranlılar'a düşman gözüyle baktığı zaman çoktan geçti. Düşman kuzeyde ve bu düşman bize birbirimizden korunmamız gereken çocuklar olduğumuzu söylüyor. Ama artık çocuk değiliz. Büyüyeli çok uzun zaman oldu."

Nino,"Bu yüzden mi savaşa katılmadın?" dedi.

Nahararyan çok şampanya içmişti. "Sadece bunun için değil, ben tembelim ve rahatımı seviyorum. Ermeni kiliselerine el koyduklarından Ruslar'a karşıyım ve cephede olmaktansa burada olmak daha iyi. Ailem ün yapmak için yeterince uğraştı ben ise zevk düşkünüyüm."

"Ben farklı düşünüyorum," dedim. "Ben zevk düşkünü değilim ve savaşı seviyorum."

Nahararyan,"Sen gençsin arkadaşım," diyerek bardağını kaldırdı. Uzun süre konuşmaya devam etti. Zekice şeyler söyledi. Eve dönüş yoluna geçtiğimizde Nino, tam olarak değilse de onun haklı olduğunu düşündü. Nahararyan'm arabasma bindik. Yolculuk sırasında, "Bu güzelim şehir, Avrupa'nın kapısı, eğer Rusya bu kadar gerici olmasaydı çoktan Avrupa ülkesi olabilirdik."

Coğrafya dersimin mutlu günlerini ve kahkahalara boğulduğumuz zamanları düşündüm. Çok eğlenceli akşamlardı. İyi akşamlar dediğinde Nino'nun gözlerini ve ellerini öptüm. O sırada Nahararyan denize bakıyordu. Sonra Nahararyan arabayı Şirvanşir Malikânesi'nin kapışma sürdü. Daha fazla ileri gidemezdi. Daha da ötesi Asya'ydı. Son sorduğu soru,"Nino ile evlenecek misin?" oldu.

"Allah izin verirse, inşallah."

"Birçok zorluğu aşman gerekecek dostum. Eğer bir yardı-

ma ihtiyacın olursa ben senin yanındayım. Ben, farklı kültürden olsalar da ülkenin ileri gelen ailelerinin evlenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Beraber ayakta durmalıyız."

Elini sıktım. İşte karşımdaydı. Gerçek saygın Ermeniler... Bu oldukça rahatsız edici bir düşünceydi. Yorgundum, eve girdim. Uşak yere çömelmiş kitap okuyordu. Kitaba baktım. Sayfaların üzerinde Arapça Kuran ayetleri vardı. Uşak ayağa kalkıp selam verdi. Kutsal kitabı alıp okudum. "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?"[1] Sayfalara güzel bir koku yayıldı. İnce, sarı sayfalar hışırdadı. İki deri cilt arasına sıkıştırılmış Allah'ın sözleri sert ve uyarıcıydı. Kitabı geri verdim ve odama çıktım. Divan geniş, alçak ve yumuşaktı. Bir şeyler görmek istediğim zamanlarda yaptığım gibi gözlerimi kapattım. Şampanya, balodaki Yevgeniy Onegin ve Nahararyan'm açık renkli koyun gözlerini, Nino'nun yumuşak dudaklarını ve memleketimizi fethetmek için dağdaki surları aşan düşmanın sel gibi aktığını gördüm.

Sokaktan tekdüze bir şarkının nağmeleri geldi. Âşık Haşim'di bu. Çok yaşlıydı ve onun kimin için aşk şarkıları söylediğini kimse bilmezdi. Halk ona Mecnun admı vererek onu onurlandırdı. Geceleri boş caddelerde gezinir, bir köşede oturur, ağlar gün ağarıncaya kadar acısını şarkılarına dökerdi. Bu tekdüze melodiler uykumu getirdi. Duvara döndüm, karanlığa ve rüyalara daldım. Hayat hâlâ muhteşemdi.

11. BÖLÜM

Ah Ali Alevden Kılıcınla Gel

Bir sopanın iki ucu vardır. Bir üst bir de alt ucu. Sopayı ters çevirirseniz üst kısmı alta, alt kısmı da üste gelir ama sopanın kendisinde hiçbir değişiklik olmaz. Ben de öyle bir durumdayım. Bir ay, bir yıl öncesiyle aynıyım. Koca dünyada aynı savaş devam ediyor ve aynı generaller ya kazanıyor ya kaybediyor. Ama bana kısa süre önce "korkak" diyenler şimdi benimle karşılaştıklarında yüzüme bakamıyor. Arkadaşlar, akrabalar akıllılığımı övüyor ve babam bana hayran hayran bakıyor. Ama sopanın kendisi hâlâ değişmedi aynı... Bir gün Halife Osmanlı Hükümdarı 5. Mehmet Reşat'ın Allah'a inanmayanlara karşı savaş ilan ettiğine dair bir söylenti şehrin her taratma yayıldı. Sultan'ın Ordusu doğuya ve batıya ilerliyor böylece inananları Ruslar'ın ve İngiltere'nin esaretinden kurtaracak. Cihat ilan edildiği ve Peygamber'in yeşil sancağı Halife'nin saraymda dalgalandığı söyleniyordu. Böylece kahraman olmuştum. Arkadaşlarım beni görmeye geliyor, geleceği öngördüğüm için beni Övüyordu. Savaşa gitmeyi reddettiğim için çok haklıydım. Bir Müslüman, Sultan'a karşı asla savaşmaz. Türkler, kardeşlerimiz Bakü'ye gelecek ve Türkler'i bizim inancımızla kaynaştırıp büyük bir Müslüman devleti oluşturacaktı.

Sessizliğimi korudum, başımı yerden kaldırmadan ve övgülerine karşılık vermeden bekledim. Akıllı bir insan kendini övgüyle ve suçlamayla rahatsız ettirmemelidir. Arkadaşlarım haritalarını yayıyor ve Türkler'in hangi noktadan şehre gireceği hakkında şiddetli tartışmalara giriyordu. Hangi noktadan girdiklerine önem verr eksizin Türkler'in büyük olasılıkla Ermeni

mahallelerinden gireceğini söyleyerek tartışmayı kestim. Arkadaşlarım yeniden hayran hayran bana bakıp yeniden aklıma övgüler yağdırdı.

İnsanın ruhu bir gecede değişebilir. Hiçbir Müslüman artık silaha sarılıp savaşmak için acele etmedi. İlyas Bey aniden savaştan yorulduğunu anladı. Zeynel Ağa ise Bakü garnizonuna gelebilmek için yüklü miktar para ödedi. Zavallı, Subay Sınavı'nı Türkler savaş ilan etmeden hemen önce geçmişti. Bu sırada bir mucize oldu. Mehmet Haydar bile sınavı geçebildi. Şimdi onlar subay olmuş kışlada oturuyor, Çar'm birliğine katılmadığım için beni kıskanıyordu. Onlar için geri dönüş yoktu. Kimse onları zorlamamıştı. Gönüllü olarak yemin ettiler ve eğer sözlerini tutmazlarsa ilk sırt çevirecek kişi bendim.

O günlerde rahatça düşünemediğim için oldukça sessizdim. Sadece arada bir akşamları evden çıkıp hızlıca kale yakınındaki küçük camiye yürüyordum. Orada eski bir evde, eski bir arkadaşım Seyid Mustafa yaşardı. O Efendimiz Muhammed'in soyundandır. Yüzü çiçek bozuğu, gözleri küçük ve çekikti. Yeşil kuşağını bağlardı. Babası küçük caminin imamıydı ve büyükbabası da kutsal Meşhed şehrinde, İmam Rıza'nın türbesinde ünlü bir âlimdi. Günde beş vakit namaz kılardı. İnançsız Halife Yezid'in adını tebeşirle her gün topuklarının altına yazar böylece gerçek dinden nefret eden kişinin adını her gün toza bulardı. Kutsal yas günü olan Muharrem ayının onuncu günü, göğsünü kan fışkırıncaya kadar parçalardı. Nino, onu dindar bir fanatik olarak görür ve ondan nefret ederdi. Ben ise herkesin aksine iyiyle kötüyü, doğruyla yanlışı ayırt edebildiğinden görüşünün saflığını severdim.

Akıllı insanların neşeli gülümsemesiyle beni selamladı. "Duydun mu Ali Han? Şu zengin Yakuboğlu, şehre gelecek ilk Türk Subayı ile içmek için on iki^asa şampanya almış. Şampanya! Müslüman cihadının şerefine şampanya!"

Omuz silktim. "Buna şaşırdın yani Seyid, öyle mi? Dünya çoktan delirdi."

Seyid,"Allah, gazabına uğrayanları yoldan çıkartır," dedi.

Ayağa fırladı ve dudakları titredi. "Dün, Sultan'ın Ordusu'nda savaşmak için sekiz kişi kaçtı. Sekiz kişi Ali Han! Bu sekiz kişi ne yaptığını sanıyor?"

Dikkatlice,"Akıllarının kıt olması gerek," dedim.

Seyid'in öfkesi çok derindi. "Bak!" diye haykırdı. "Şiiler, Sünni halife için savaşıyor! Yezid, Peygamber'in torununun kanını dökmedi mi? Muaviye, Ali'yi öldürmedi mi? Kimi onurlandırıyoruz? Peygamber'in vârisi kim? Halife mi yoksa damarlarında Peygamber kanını taşıyan sonsuzluğun imamı mı? Yüzyıllardır Şiiler yas tutuyor ve iki taraf arasmda kan dökülüyor. Onlar inançsızlardan daha kötüler. Şiiler burada, Sünniler orada. Aramızda bir köprü yok. Sultan Selim'in kırk bin Şii'yi katletmesi çok da eskilerde değil. Ya şimdi? Şiiler, Halife için savaşıyor. Peygamber'in mirasını çalan Halife için! Her şey unutuldu. Şehitlerin kanı, imamların gizemi... Burada Şii şehrinde, insanlar Sünniler'in gelip inançlarımızı yok etmeleri için özlem duyuyor. Türkler ne istiyor? Enver Paşa, Urumiye'ye dayandı, İran bölünecek. Gerçek din yok olacak. Ah Ali, alevden kılıcınla gel onlara gücünü göster. Ah Ali! Ali!" Gözyaşları sel oldu ve göğsünü yumrukladı.

Öylece ona bakakaldım, sarsılmıştım. Doğru neydi? Yanlış neydi? Doğru olan Türkler'in Sünni olmasıydı. Ama kalbim hâlâ Enver Paşa'nın şehre gelmesi için çarpıyordu. Ne demekti bu? Gerçekten şehitlerimizin kanı boşuna mı akmıştı? "Seyid, Türkler bizim kammızdan. Bizim dilimiz onların da dili. İkimizin de damarlarında Turan kanı akar. Belki de bu yüzden Çarim Haç'ı altında ölmektense Halife'nin Hilal'i altında ölmek daha kolaydır."

Seyid Mustafa, gözlerini kuruladı. Gururlu bir şekilde "Benim damarlarımda Muhammed'in kanı akar," dedi. "Turan kanı? Okulda azıcık öğrendiğin şeyleri de unutmuşsun. Altay Dağları'na ya da Sibirya sınırlarına git. Kim yaşar orada bizim gibi? Bizim dilimizden ve kanımızdan olan Türkler. Allah onları saptırmış ve pagan olmuşlar. Putlara taparlar. Su Tanrısı Tengri, Gök Tanrısı Teb-Tengri. Eğer bu Yakutlar ya da Altayhlar güçle-

nip bizimle savaşırsa biz Şiiler, sırf onlarla aynı kanı taşıyoruz diye pagan zaferinden mutluluk mu duyacağız?"

"Ne yapacağız Seyid?" diye sordum. "İran'ın kılıcı pas tuttu. Türkler'e karşı savaşanlar Çar'ın ekmeğine yağ sürüyor. Biz I lazreti Muhammed'in adına Halife'nin Hilali'ne karşı Çafı mı savunacağız? Ne yapacağız Seyid?" Mustafa, korkunç bir kedere bürünmüştü. Bana baktı ve bütün umutsuzluğunu gözlerinde gördüm.

"Ne yapmalıyız Ali Han? Bilmiyorum." Çok acı çekiyordu ama yine de boş sözlerin ardına saklanmıyordu.

Sessiz kaldım, şaşırmıştım. Küçük gaz lambası tütüyordu. I lemen katlanıp yolculuğa götürülecek çiçekler gibi duran seccadenin renkleri, küçük gaz lambasından çıkan ışık çemberinde parlıyordu. Seyid Mustafa, dünyaya sanki bir yolculuk için gelmişti ve bu yüzden diğer insanların günahlarım ayıplamak ona kolay geliyordu. On ya da yirmi yıl sonra Meşhed'de Rıza'mn türbesinde imam olacaktı ve İran'ın kaderini yöneten, görünmeyen, bilinmeyen insanlardan biri olacaktı. Şimdiden onda yaşlı bir insanın yorgun gözleri vardı ve sanki bunu biliyormuşçasma sarılmıştı kendine. İran'ı yüce ve çok güçlü yapacağını bilse bile 'gerçek din'den biraz bile sapmayacaktı. Günah işleyerek dünyevi şeyler elde etmektense ölmeyi tercih ederdi. Bu yüzden sessizdi ve ne yapacağını bilmiyordu. Ben de onu bu yüzden seviyordum. Gerçek dinimizin yalnız bekçisiydi o. "Kaderimiz Allah'ın elinde Seyid Mustafa," dedim. Konudan uzaklaşmak için,"Allah, bize doğru yolu gösterir. Ama bu gece seninle başka bir konuda konuşmak istiyorum." Seyid Mustafa, kınalı tırnaklarına baktı. Parmaklarının arasında kehribar tespih taneleri kayıyordu. Bana baktı ve çiçek bozuğu yüzüne gülümseme yayıldı.

"Ali Han, evlenmek istediğini biliyorum."

Şaşkınlığımdan yerimden fırladım. Ben Müslüman-Şii İzci Örgütü kurmaktan bahsedecektim. Ama o şimdiden bilgili bir imam edasına bürünmüştü.

hvlenmek istediğimi nereden biliyorsun ve seninle ne ilgisi var?"

"Gözlerinde görüyorum ve arkadaşın olduğumdan bunun benimle bir ilgisi var. Beni sevmeyen Hristiyan bir kızı, Nino'yu seviyorsun."

"Evet öyle. Ne diyorsun peki?"

Seyid, bana sorgulayan bakışlarla baktı. "Evet diyorum Ali. Bir erkek, sevdiği bir kadınla evlenmelidir. Kadının da onu sevmesi gerekmez. Akıllı bir erkek, kadının peşinden koşmaz. Kadın, erkeğin tohum ektiği bir tarlaya benzer. Tarla, çiftçiyi sevmek zorunda mı? Çiftçinin onu sevmesi yeterlidir. Evlen ama sakm şunu unutma: Kadınlar bir tarladır."

"Yani sen kadının ne zekâsının ne de ruhunun olduğuna inanıyorsun?"

Bana acıyarak baktı. "Bunu nasıl düşünürsün Ali Han? Tabii ki de yoktur. Bir kadında bunlar neden olsun ki? Bir kadın için bakire olmak ve bol bol çocuk yapmak yeterlidir. Şeriat şöyle buyurur: Bir erkeğin tanıklığı üç kadının tanıklığından daha fazladır. Bunu hiç unutma Ali Han!"

Kendisini sevmeyen Hristiyan biriyle evlenmek istediğim için sofu Seyid Mustafa'dan bana lanetler yağdırmasını bekliyordum ama cevabıyla bayağı duygulandım. Dürüst ve akıllı olduğunu tekrar kanıtlamıştı. Nazikçe,"Yani Hristiyan olmasında bir sakmca görmüyorsun? Yoksa Müslüman mı olmalı?"

"Neden olsun?" diye sordu. "Ruhu ve zekâsı olmayan bir yaratığın zaten inancı yoktur. Ne cennet ne de cehennem kadınlar içindir. Öldüğü zaman hiçliğe karışacak. Oğulların Şii olmalıdır tabii." Kafa salladım. Ayağa kalkıp kitaplığa doğru yürüdü. Zeki, bir maymunun elleri gibi kocaman elleri ile tozlu bir kitap çıkardı. Kapağına göz attım. Farsça "Selçuklu Tarihi" yazıyordu. Kitabı açtı. "Sayfa iki yüz yedi işte burası," dedi. Sonra da yüksek sesle okumaya başladı. "Hicret'in 637. yılında Alaaddin Keykubat, Kabadya Kalesi'nde öldü. Selçuklu tahtına, onun yerine Gıyaseddin Keyhüsrev geçti ve bir Gürcü prensesi ile evlendi. Sonra bu Hristiyan Gürcü kıza o kadar âşık oldu ki basılan paraların üzerine kendi resminin yanına eşinin resminin kabartmasını da yaptırmak istedi. Sonra bilge ve sofular 'Sultanlar,

Şeriat'a karşı gelemez. Bu bir günahtır,' dedi. Yüce Hükümdar, o zaman çok sinirlendi ve 'Allah, bana sizin üzerinizde bir yer verdi. Sizin kaderiniz itaat etmektir,' dedi. Sonra akıllı ve sofu adamlar uzaklaştılar. Allah, Sultan'ı bu konuda aydınlattı. Akıllı ve sofu adamları geri çağırdı ve 'Allah'ın bana sunduğu Şeriat kurallarına karşı gelmeyeceğim. O yüzden uzun yeleli bir aslan ve sağ pençesinde kılıç olan sembol, benim ve başımın üzerinde yükselen güneş ise sevdiğim kadın olacak. Kanun budur' dedi. O günden beri Aslan ve Güneş, İran'ın sembolüdür. Ama akıllı adamlar 'Gürcü kadınları kadar güzel kadın yoktur' der."

Mustafa, kitabı kapatarak,"Sen de Keyhüsrev'in yaptığını yapıyorsun. Buna karşı bir yasa yok. Gürcü kadınları, Efendimiz Muhammed'in 'Gidin onları alın' dediği ganimetler arasındadır. Kitapta böyle yazar." Kederli yüzü aniden yumuşamıştı. Gözleri ışıldadı ve yirminci yüzyıl yarım akıllılarına Kutsal Kitap'm sözleriyle ışık tuttuğundan memnundu. Gerçek ilerlemenin nerede olduğunu imansızlar görsünler. Onu kucaklayıp öptüm. Sonra eve gittim. Karanlık sokaklarda adımlarım sert ve güçlüydü. Kutsal Kitap, Selçuklu Hükümdarı ve Akıllı Mustafa benim yanımdaydı.

12. BÖLÜM

Kara Şeytani Bir Orman

Çöl gizemli ve akıl almayacak bir dünyanın kapısıdır. Atımın nalları altında toz ve taşlar birbirine karışmış dönüyor. Terek Kazaklarına özgü eyerim yumuşacık. Bu eyerin üzerinde Kazaklar rahatça uyuyabilir, ayağa kalkar ve uzanabilirler. Bütün dünyevi malzemeleri bu eyerin gözündedir. Bir somun ekmek, bir şişe votka, Kabardin köyünün ganimeti bir kese altın.... Eyerimin gözü boştu. Gri, sonsuzlukta çöl fırtınasına karşı sürüyorum atımı. Beni sıcaktan ve soğuktan koruyan siyah kabardin keçe pelerinim omuzlarımdan sarkıyordu. Hırsızlar ve biniciler bu burkayı ata binmek ve soygun yapmak için icat etmişti. Ne güneş işim ne de yağmur, burkanın içine sızabilirdi. Kolayca çadıra dönüştürülebilir ve soygundan elde edilen ganimetler, burkanm katları arasmda kolayca saklanabilirdi. Kaçırılan kızlar da kafesteki bir papağan gibi kendilerini kaçıranların arkasında, burkanın geniş keçe pelerininin altında kıvrılabilirlerdi...

Bozkurt Kapısı'na doğru yol aldım. Bakü yakınlarındaki bir çölün ortasında, kum okyanusunda tarih öncesi devler bu iki yıpranmış gri kayayı dikmişti.

Eski bir efsaneye göre Türkler'in atası olan Bozkurt, Osmanlılafa yön göstererek onları bu heybetli dar kapıdan geçirmiş ve Anadolu'nun yeşilliklerine götürmüştü. Dolunay gecelerinde çakallar ve çöl kurtları, kayalıklara toplanıp ceset gören köpek gibi ulurlar. Ölüm kokusuna kozmik bir hassasiyetleri vardı ve ayın konumuyla da bir ceset olduğunu hissederler. Bir insan ölmek üzereyken evindeki köpek havlamaya başlar. Hatta kişi hayat-

tayken bile ölümün kokusunu alabilirler. Çöl kurtlarıyla bir kan bağları vardır. Tıpkı biz, Rusya'ya tâbi edilmiş ve Enver Paşa'nın Kafkasya'ya getirilen kurtlarıyla akraba olduğumuz gibi. Babam yanımda, büyük çölün boşluğuna atımı sürüyorum. Babam ata bindiğinde yarısı at yarısı insan gibi tek vücut olur. "Sefer Han, sizinle konuşmalıyım." Sesim boğuk çıkmıştı. Babama kendi adıyla çok ender hitap ederim.

"Atı sürerken konuş oğlum. At ve binici bir olmuşken konuşmak daha kolaydır." Babam benimle dalga mı geçiyor? Kırbacım atımın sağrısını okşuyor. Babam kaşını kaldırmış, hafif bir eğilmeyle bana yetişiyor.

"Söyle oğlum." Sesi benimle alay eder gibi.

"Evlenmek istiyorum Sefer Han."

Uzun bir sessizlik... Rüzgâr uğulduyor. Taşlar atımızın nallan altmda etrafa saçılıyor. En sonunda,"Senin için bir villa yaptıracağım. Kıyı boyunda bir yer biliyorum. Orada şimdi bir ahır var sanırım. Yaz boyunca Mardakjany'de kalabilirsin. Atalarımızın anısına ilk oğlunun admı İbrahim koyman gerek. Eğer istersen sana bir otomobil vereceğim. Aslında otomobile çok gerek yok, onlara uygun yolumuz yok nasılsa. At dolu bir ahır daha iyi olur."

Tekrar sessizlik oldu. Bozkurt Kapısı arkamızdaydı. Denize doğru gidiyorduk. Bailov'un kenar mahalleleri karşımızdaydı. Babamın sesi çok uzaktan geldi. "Senin için güzel bir gelin bulayım mı yoksa sen kendin mi bulmak istersin? Bugünlerde genç adamlar kadınlarım kendileri seçiyor."

"Ben Nino Kipiani ile evlenmek istiyorum."

Babamın yüzü kıpırtısız sağ eliyle atmın yelesini okşuyor. "Nino Kipiani," diyor. "Kalçaları çok dar ama Gürcülerin yapısı böyledir. Yine de sağlıklı çocuklar doğuruyorlar."

"Baba!" Neden tiksindiğimi bilmiyordum ama tiksiniyordum işte. Babam başını çevirip bana baktı ve gülümsedi.

"Sen henüz çok gençsin, Ali Han. Kadınların kalçaları bildiği dillerden daha çok önemlidir. Ne zaman evlenmek istiyorsun?"

"Sonbaharda Nino okulunu bitirince."

"Çok iyi. O zaman çocuğunuz mayısta doğar. Mayıs uğurlu avdır."

"Baba!" Anlayamadığım bir şekilde sinirden kendimden geçmiştim. Babamın benimle dalga geçtiğini düşündüm. Nino'yla bildiği diller ve kalçaları için değil onu sevdiğim için evlenecektim. Babam gülümsedi. Atını durdurup,"Çöl, geniş ve ıssızdır. Hangi tepede kahvaltı yaptığımızın bir önemi yok. Ben acıktım. Haydi, burada duralım artık," dedi. Atlardan indik. Babam eyerden bir somun ekmek ve koyun peyniri çıkardı. Yarısını bana uzattı. Aç değildim. Kuma uzandık, babam kahvaltısını yaparken çok uzaklara bakıyordu. Sonra yüzü ciddileşti, ayağa kalktı ve bağdaş kurarak oturdu. "Evlenecek olman çok iyi. Ben üç kez evlendim. Ama hepsi sonbaharda ölen sinekler gibi öldü. Şimdi bildiğin üzere evli değilim. Ama evlendiğinde ben de evlenebilirim. Senin Nino Hristiyan. Evimize başka bir inanç, yeni âdetler getirmesine izin verme. Bir kadm, narin bir kâse gibidir. Bilmen gereken şey de budur. Onu hamileyken dövme. Ama şunu da unutma ki sen onun efendisisin ve o da senin gölgende yaşar. Her Müslüman dört kadınla aynı anda evli olabilir biliyorsun ama biriyle mutlu olman daha iyidir. Tabii Nino çocuk doğurduğu müddetçe. İnancını kaybetme. Sperminin her zerresi karının hakkıdır ve zina yapan kıyamete kadar lanetlenir. Ona karşı sabırlı ol. Kadınlar çocuklara benzer ama sadece biraz daha kurnaz ve yırtıcıdır. Bu da çok önemlidir. İstersen onu hediyelere boğ; ipekler, mücevherler al. Ama eğer bir tavsiyeye ihtiyacın varsa ve sana karın tavsiye verirse, dediğinin tam tersini yap. Bunu da aklından çıkarma."

"Ama baba! Ben onu seviyorum."

Babam başını salladı. "Kadın kısmını sevmek iyi bir şey değildir; erkekler vatanını ya da savaşı sever. Bazıları güzel halıları ya da ender bulunan silahları sever. Bir erkeğin bir kadm sevdiği de olur. Leyla ile Mecnun için bestelenen şarkıları, Hafız'ın aşk gazellerini bilirsin. Hafız tüm hayatı boyunca aşk şarkıları söyledi. Ama bazı bilginler 'Hafız, hayatı boyunca bir kez bile bir kadınla yatmadı/ der. Mecnun ise sadece bir deliydi. İnan bana

bir erkek bir kadına bakıp kollamalıdır ama sevgi kadının işidir.
O erkeğini sever. Bu Allah'ın emridir."

Sessiz kaldım bir süre ve babam da tek bir kelime daha etmedi. Haklıydı belki! Bir erkek için aşk dünyanın en önemli şeyi değildi. Belki de sinirim babamın bilginlik seviyesine erişemediğimdendi. Babam aniden kahkaha attı. "Tamam o zaman, yarın Prens Kipiani'ye gidip bu konuyu konuşacağım yoksa bugünün gençleri bu işleri de kendileri mi hallediyor?"

Çabucak,"Kipiani ile kendim konuşurum," dedim.

Yine atlara binerek Bailov'a gittik. Kısa bir süre sonra Bibi-Eybat petrol kuyularını gördük. Sondaj kuleleri kara, şeytani bir ormana benziyordu. Havada petrol kokusu vardı. Ellerinden petrol akan işçiler, yağlı topraktan fışkıran kalın petrol tabakasının başında dikiliyordu. Bailov Cezaevi'nin yanından geçerken birden silah sesi duyduk. "Bu infaz ateşi mi?" diye sordum. Hayır bu kez infaz değildi. Silah sesi Bailov Garnizonu tarafından gelmişti. Erler, savaş sanatını öğreniyordu. "Arkadaşlarını görmek ister misin?" diye sordu babam. Kafa salladım. İlyas Bey ve Mehmet Haydar'ın talim yaptırdıkları büyük geçit yerine doğru gittik. Yüzlerinden ter akıyordu.

"Sol, sağ, sol, sağ!"

Mehmet Haydar'ın yüzü çok ciddiydi. İlyas Bey, başkaları tarafından yönetilen kuklaya benziyordu. Bize yaklaşıp selam verdiler. "Askerlik nasıl gidiyor?" diye sordum. İlyas Bey sessiz kaldı. Mehmet Haydar'ın yüzü kararırken,"Okuldan iyi işte," diye homurdandı.

"Yeni bir komutan geliyor. Şuşa'dan Kont Melikov adında," dedi İlyas Bey.

"Melikov mu? Onu tanıyorum ben. Altın kırmızı renkli ata sahip değil mi?"

"Evet, o. Bütün garnizon onun atının hikâyeleriyle doldu taştı."

Bir süre sessiz kaldık. Geçit alanı tozla kaplıydı. İlyas Bey, kapıya kıskançlık ve özlemle baktı. Babam omzuna dokunarak, Ali Han'ın özgürlüğünü kıskanma. O da özgürlüğünden

feragat etmek üzere," İlyas Bey güldü ve kızararak:

"Evet, ama o özgürlüğünü Nino'ya veriyor."

Mehmet Haydar, sorgulayan gözlerle başını kaldırıp, "Artık zamanı gelmişti," dedi.

Kendisi uzun zamandır evliydi ve karısı da peçeliydi. Ne İlyas Bey ne de ben karısının adını biliyorduk. Bana üstünlük taslayan bakışlarla baktı. Kaşlarını çatarak,"Şimdi gerçekten hayatın nasıl olduğunu anlayacaksın," dedi. Bu onun ağzında çok eğreti ve saçma duran bir cümleydi. Mehmet Haydar ve peçeli karısı hayat hakkında ne biliyor olabilirdi ki? El sıkışıp oradan ayrıldık.

Eve geldiğimde divana uzandım. Bir Asyalı odası hep serindir. Gece boyunca soğuk hava odayı, kuyuya akan su gibi doldurur. Gündüzleri inşam soğuk bir banyoya girmiş gibi hissettirir. Birden telefon çaldı. Nino şikâyetçi bir ses tonuyla,"Ali Han, hava çok sıcak ve şu matematik beni öldürüyor. Gel ve bana yardım et!" dedi.

On dakika sonra Nino kollarım bana uzatıyordu. Zarif parmakları mürekkep lekesi olmuştu ve o lekeleri öptüm. "Nino, babamla konuştum. Kabul etti," dedim. Nino titreyerek güldü. Utanarak odanın etrafına bakındı ve kızardı. Bana çok yakın duruyordu. Büyüyen gözbebeklerine baktım. Fısıltıyla,"Ali Han korkuyorum, çok korkuyorum," dedi.

"Sınavdan mı Nino?"

"Hayır." Arkasını döndü ve denize baktı. Elini saçlarıma götürürken,"Ali Han, tren x şehrinden y şehrine 50 kilometre hızla gidiyor..." Tatlım benim. Matematik kitaplarının üzerine eğildim.

13. BÖLÜM

Timsahtan Dökülen Gözyaşı

Denizden gelen yoğun sis şehri yorgan gibi örtmüştü. Caddelerin köşelerindeki lambalardan kara duman çıkıyordu. Kıyı boyunca koştum. Korkmuş ya da ilgisiz yüzler beliriyor ve kayboluyordu. Yola atılmış bir tahta parçasına çarptım ve yere çömelmiş bir liman işçisinin üzerine düştüm. Gözlerinden bir mana çıkaramadım. Çok uzaklara bakıp, kalın dudaklan oynuyordu. Haşhaş çiğniyor, kontrolsüz hayaller görüyordu. Yumruğumu sırtına indirip koşmaya devam ettim. Liman yanındaki evlerin küçük pencereleri bana göz kırpıyordu. Yerdeki cam parçalarına basınca kırılışını duydum ve bir İranlı'nın yüzünü gördüm. Korkudan sarsılmıştı. Önümde kocaman bir göbek gördüm. Obez insan görüntüsü beni iyice deliye çevirmişti ve vargücümle kafa attım. Yumuşak ve şişmandı. Tatlı bir ses,"Ali Han iyi akşamlar..." dedi. Kafamı kaldırıp baktığımda Nahararyan[7] ın eğilip gülümseyerek bana baktığını gördüm. "Kahretsin!" diye haykırdım ve tam kaçmak üzereyken o beni tuttu.

"Harap olmuşsun dostum, benimle kalsan iyi olur." Sesi arkadaşça geliyordu. Birden çok yorulduğumu fark ettim. Yorgunluktan harap olmuş, kan ter içinde kalarak orada durdum. Nahararyan,"Haydi Fillipojanz'a gidelim," dedi. Kafa salladım. Hepsi aynıydı benim için nasılsa. Elimden tuttu ve beni Barjatinsky Caddesi[7]nde büyük bir kahvehaneye götürdü. Yumuşak koltuklara oturup gömüldüğümüzde anlayışlı bir şekilde: "Çılgınlık bu, Kafkas çılgınlığı. Aşırı sıcaktan oluyor herhalde. Yoksa senin böyle çılgınlar gibi koşturmana sebep olan özel bir şey mi

var?" dedi. Yumuşak koltukları ve kırmızı ipek kaplamalı duvarları olan kahvehanede çaydan bir yudum alıp Nahararyan'a tüm hikâyeyi anlattım. Bugün ziyarete gelmek için Kipiani'lere telefon ettiğimi sonra Nino'nun korku içinde evden çıktığını, Prenses'in elini öpüp, Prens'in elini sıktığımı, soy ağacımızdan bahsettiğimi, ailemin geliri hakkında bilgi verdiğimi, Prenses Nino ile evlenmek istediğimi söylediğimi ve bunların hepsini Çar'ı bile kıskandıracak bir Rusça ile anlattığımı söyledim.

"Ya sonra dostum, ne oldu?" Nahararyan çok heyecanlanmış görünüyordu.

"Sonra mı? Dinle dostum dinle!" Prens'in hareketlerini ve hafif Gürcü aksanım taklit ettim. "Sevgili oğlum Muhterem Han, çocuğum için daha iyi bir eş hayal bile edemem lütfen bana inan. Senin karakterinde bir adam tarafından seçilmiş olmak bir kadın için mutluluk demektir. Ama Nino'nun yaşı malum. Her şeyden önce o daha okula gidiyor. Bu yaşta bir kız aşk hakkında ne bilir ki? Şurası kesin ki Hint çocuk evlendirme geleneğini uygulayacak değiliz. Sonra din, yetiştirilme ve soy farklılıkları var. Bunu onun iyiliği kadar senin iyiliğin için de söylüyorum. Eminim bunları baban da düşünür. Bir de zor zamanlardayız. Korkunç bir savaş sürüyor. Bize ne olacağını Tanrı bilir. Kızımın önünde durmak istemem ama şimdilik bunu askıya alalım. Bunu savaş bitinceye kadar bir kenara bırakalım. O zaman daha da büyümüş olacaksınız. Eğer o zaman da bugün gibi kesin güçlü duyguları hissedersen o zaman bir daha konuşuruz."

Nahararyan,"Peki şimdi ne yapacaksın?" diye sordu.

"Nino'yu kaçırıp İran'a götüreceğim. Bu işi bir kenara bırakamam. Şirvanşir'e 'hayır' demek ha! Kim olduğunu sanıyor? Onurum zedelendi Nahararyan. Şirvanşirler, Kipianiler'den daha eski bir ailedir. Ağa Muhammed Şah döneminde Gürcistan'ı komple yıkmıştık. Bir Kipiani, kızını Şirvanşirler'e vermekten ancak mutluluk duyabilir. 'Dinleriniz farklı' derken ne demek istedi? Hristiyanlık, İslamiyet'ten daha mı iyi? Ya da onurumdan? Babam bana gülecek. Bir Hristiyan beni kızı için reddetti. Biz Müslümanlar, dişleri dökülmüş kurtlarız. Yüz yıl

önce..." Öfkem nefesimi kesmiş ve tıkanmıştım. Zaten çoktan söylememem gereken şeyleri söylemiştim. Nahararyan da bir Hristiyan'dı. Hakarete uğramış hissetmesi doğal olurdu. Ama öyle hissetmemişti.

"Öfkeni anlıyorum. Ama seni reddetmemiş. Tabii ki savaş bitimine kadar beklemek saçmalık. Kendi kızının büyümüş olduğunun henüz farkında değil. Onu kaçırmana karşı değilim. Bu, bazı şeyleri yoluna koymak için eski ve iyi bir yoldur. Ülkemizin en yaygın geleneklerindendir. Ama en son çare olarak bunu düşünmeliyiz. Birileri Prens'e bu evliliğin kültürel ve politik önemini anlatırsa, Prens'in ikna olacağmdan eminim."

"Ama bunu kim yapacak?"

Nahararyan göğsüme vurarak,"Ben yapacağım, bana güven Han!" diye haykırdı. Ona şaşırıp bakakaldım. Bu Ermeni'nin akimdan ne geçiyordu? İkinci kez yollarımız kesişiyordu. Belki Türkler'in savaştaki üstünlüğünü görerek, Müslümanlarla dost olmaya çalışıyor ya da gerçekten bir Kafkas Halkları Birliği kurmayı planlıyordu. Benim için bir önemi yoktu. Bana yandaş olduğu belliydi. Elimi uzattım ve o da elimi sıkarak: "Sadece bana bırak. Seni haberdar edeceğim. Kaçırma işi olmasın. Onu sadece son çare olarak düşün," dedi. Kalktım bu şişman adama güvenebileceğime dair güçlü hislerim vardı. Ona sarıldım ve kahvehaneden ayrıldım. Caddeye çıktığımda biri peşimden geldi. Döndüm ve Süleyman Ağa'yı gördüm. Babamın eski bir arkadaşıdır. 0 da kahvehanede oturuyormuş. Omzuma elini koyarak,"Utan utan, hiçbir Şirvanşir bir Ermeni'yi kucaklar mı?" Çok sinirlendim. Ama adam siste çoktan kaybolmuştu. Yürüdüm. Bugün babama Kipianiler'e gideceğimi söylemeyerek ne iyi yapmıştım. Onlarla daha konuşmadığımı söyleyecektim. Anahtarı evin kilidine soktuğumda kafamı salladım. "Bu Ermeni nefreti ne kadar aptalca bir düşünce..."

O günden sonraki birkaç hafta hayatım evdeki telefonun etrafında geçti. Koca eğri saplı çirkin şey birdenbire önemli bir alet oluvermişti. Her gün evde kalıyor ve babam, evlenme teklifini neden bu kadar ağırdan aldığımı sorunca ağzımda geveliyor-

dum. Zaman zaman telefon çalıyor ve Nino, olay yerinden bana rapor veriyordu:

"Ali sen misin? Dinle! Nahararyan, annemle oturuyor ve annemin büyükbabası Şair îliko Çavçavadze'nin şiirlerinden konuşuyorlar." Biraz sonra,"Ali beni duyuyor musun? Nahararyan, Rustavelli ve Tamar'ın Çağrısı'nın İran kültürüne büyük etkisinden söz ediyor." Daha sonra da,"Ali Han! Nahararyan babamla çay içiyor. Şimdi 'Bu şehrin büyüsü şehrin insanları ve halkları arasındaki mistik bağdan gelir,' dedi." Yarım saat sonra,"Timsahtan dökülen gözyaşı gibi Nahararyan'dan akıl fışkırıyor. 'Kafkaslarda barış içinde yaşayan ırk Bakü'nün örsünde dövülür,' dedi" Gülerek ahizeyi kapattım.

Sonra günden güne bu böyle devam etti. Nahararyan yiyip içip Kipianiler'de oturuyordu. Onlarla gezmeye gidiyor ve bazen pratik bazen de mistik tavsiyeler veriyordu. Hayranlıkla Ermeni kurnazlığı şovunu takip ediyordum. "Nahararyan ilk paranın ay şeklinde olduğunu ve altın para ve insanlar üzerindeki etkisi Kafkaslar ve İranlılar'ın eski kültürünün sonucu diyor. Ali Han bu saçmalığa daha fazla dayanamayacağım. Bahçeye gel."

Eski kale duvarında buluştuk. Bana annesinin vahşi bir Müslüman'a Nino'nun yaşamını teslim etmemesi için nasıl nasihat verdiğini çabucak anlattı. Babası şakayla karışık benim Nino'yu haremime atacağıma dair uyarısını ve Küçük Nino'nun gülerek ailesine,"Siz bekleyin daha. Ya beni kaçırırsa? O zaman ne yapacaksınız?" diye ikaz ettiğini anlattı. Saçlarını okşadım. Nino'mu iyi tanıyordum, istediği şeyi elde ederdi. Ne istediğini tam olarak bilmese bile. "Bu savaş yirmi yıl daha sürebilir," diye yakmdı. "Bizden böyle uzun zaman beklememizi istemeleri çok kötü değil mi?"

"Beni o kadar çok seviyor musun, Nino?"

Dudakları titredi. "Biz birbirimize aidiz. Ailem bu süreci benim için daha çok zorlaştırdı. Ama benim onların istediklerini yapmam için şu eski ve yıpranmış taş gibi olmam gerek. Dahası seni gerçekten çok seviyorum. Eğer beni kaçırırsan sana bu yakışmaz." Sonra sustu çünkü bir insan hem konuşup hem de öpü-

şemez. Eve gizlice geri döndü ve telefon oyunu yeniden başladı. "Ali Han, Nahararyan'ın Tiflis'teki kuzeni, Vali'nin farklı dinlerdeki insanların evlenmelerinden yana olduğunu yazmış. Bunu Doğu'nun Batı kültürüne fiziksel teması diyor. Ne dediğini anlayabildin mi?" Hayır anlayamamıştım. Evde öylece dolanıp elimden geldiği kadar az konuşuyordum. Nino ile aynı sınıfta olan kuzenim Ayşe, Nino'nun üç günde beş kez sınıfın en düşük notunu aldığını söylemeye gelmiş. Herkes bunun benim suçum olduğunu söylüyormuş. Nino'nun ödevlerini, geleceğinden daha çok düşünmeliydim. Utandım ve kuzenimle oyun oynadım. O kazandı ve Nino'ya okulda yardım edeceğini söyledi. Tekrar telefon çaldı."Sen misin? Saatlerdir politika ve ticaret üzerinde konuşuyorlar. Nahararyan, Müslümanları İranlılar'ın arazilerine yatırım yapmakta özgür oldukları için kıskandıklarını söylüyor. Rusya'nm başına ne gelecek kim bilir? Belki her şey parçalanır. Müslümanlar sadece İran'dan toprak satın alabilir. Giljan'ın yarışırım Şirvanşir ailesine ait olduğundan da eminmiş. Rusya'da yaşanacak herhangi bir krize karşı en iyi önlem başka bir ülkeye yatırım yapmakmış. Ailem oldukça etkilendi. Annem, medeni ruhlu Müslümanlafdan az da olsa var olduğundan bahsediyor."

Ermeni fikir savaşı iki gün sonra galip gelmişti. Nino telefonda ağlayıp sevinç çığlıkları atıyordu. "Ailem izin verdi. Şükürler olsun!"

"Ama şimdi senin baban beni aramalı. Bana hakaret etmişti."

"Onu bana bırak."

Öyle de oldu. Prens'in sesi yumuşak ve tatlıydı. "Çocuğumun kalbini dinledim. Sana olan duyguları çok saf ve ilahi. Önünü kesmek bir günah olurdu. Ali Han, bize gel."

Gittim. Prenses ağlayarak beni öptü. Prens evlilik hakkında ciddi bir konuşma yaptı. Evliliği karşılıklı güven ve sevgi olarak hiç düşünmemiş babanın konuşmasından oldukça farklıydı. Erkek ve kadın birbirine hem maddi hem de manevi destek olurlar. Eşit hakları olduklarını ve kendilerine ait ruhları olduklarım hiç unutmamalıdırlar. Ben Nino'nun hiçbir zaman peçe takmayacağı sözünü verdim. Bir haremim de olmayacaktı. Nino geldi ve

onu alnından öptüm. Başını omuzlarının arasına çekince korunmaya muhtaç küçük bir kuş gibi göründü. Prens,"Fakat bunu kimse bilmemeli," dedi. "Önce Nino okulunu bitirmeli. Sıkı çalış yavrum. Eğer okulunu bitiremezsen bir yıl daha beklersiniz." Nino, kalemle çizilmiş gibi duran kaşlarını kaldırdı.

"Merak etme, baba. Okulda da evlilikte de başarılı olacağım. Ali Han her ikisinde de bana yardım eder."

Nahararyan evden çıktığında arabanın içinde beni bekliyordu. İri gözleriyle bana göz kırptı. "Nahararyan!" diye haykırdım. "Sana bir at ya da Dağıstan'da bir köy vereceğim. İran madalyası ister misin? Ya da Enseli'de bir portakal bahçesi?" Sırtıma vurdu.

"Hayır, hiçbirini istemem," dedi. "Kaderi değiştirdiğim için mutluyum. Bu bana yeter."

Ona minnettarlıkla baktım. Şehrin dışına Bibi-Eybat Koyu'na doğru arabayı sürdük. Orada siyah makineler, petrollü toprağa işkence ediyordu. Nahararyan'm kaderimi değiştirdiği gibi, Nobel Şirketi de doğanın işini kontrol etmeye çalışıyordu. Denizin büyük bir kısmı denizden uzaklaştırılmıştı. Yeni topraklar ne denizin ne de karanm topraklarıydı. Ama ticari aklı olan biri daha şimdiden yeni doldurulan toprakların en uzak yerine küçük bir çay evi inşa etmişti ve biz de orada oturup alkol kadar ağır olan dünyanın en iyi çayı olan Kiyaçta çayını içtik. Güzel kokulu çaydan sarhoş olan Nahararyan, uzun süre Karabağ'ı işgal edecek Türkler'den ve Anadolu Türk-Ermeni kanlı mücadelesini anlattı. Onu duymuyordum.

"Korkma!" dedim. "Eğer Türkler, Bakü'ye gelirse seni evimde gizlerim."

Nahararyan,"Korkmuyorum," dedi.

Denizin üzerinde Nargin Adası'nın ardında yıldızlar parlıyordu. Sahilde huzur dolu bir sessizlik vardı. "Deniz ve kumsal sonsuz bir savaşın içinde birleşmiş kadın ve erkek gibidir." Bunu o mu söylemişti yoksa ben mi? Bilmiyorum. Beni eve bıraktı. Babama, "Kipiani, Şirvanşir ailesine verdiği onurdan dolayı teşekkürlerini iletti. Nino artık benim nişanlım. Yarm gidip işin geri kalanını halledebilirsiniz," dedim. Çok yorgun ve mutluydum.

14. BÖLÜM

Her Ağacın Bir Adı Vardı

Günler haftalara, haftalar aylara döndü. Dünyada, ülkede ve evde çok şeyler oldu. Geceler uzadı, Valilik Konağı bahçesini kaplayan sarı yapraklar ölü ve hüzün vericiydi. Gökyüzü kış yağmurlarından kapkaraydı. Denizden ince bir buz tabakası akıyor ve buzlar kayalıklı sahile çarpıp parçalara ayrılıyordu. Bir sabah, caddeler bembeyaz, ince bir örtüyle kaplanmış ve kış hükmünü sürmeye başlamıştı. Sonra yeniden geceler kısalmaya başladı.

Uzun hüzünlü adımları, kumlu sarı tüyleri, sonsuzu görebilen gözlerini çok uzaklara dikmiş develer şehre çölden geliyordu. Hörgüçlerinde, iki yanından namluları sarkan tüfeklerle, cephane ve silah dolu sandıklar taşıyorlardı. Bunlar büyük savaştan ganimetlerdi. Gri üniformalı Türk esirler şehre doğru getiriliyordu. Yaralı ve perişandılar. Deniz kenarına geldiklerinde onları Nargin Adası'na götürmek üzere küçük gemilere bindirdiler. Orada askerler ishalden, açlıktan gurbette ölürdü. Şayet kaçarlarsa o zaman İran'ın tuz çöllerinde ya da Hazar Denizi'nin kurşuni sularında ölürlerdi. Çok uzakta başlayan savaş şimdi bize çok yakındı. Asker dolu trenler kuzeyden şehrimize geliyor, batıdan gelen yaralıları taşıyordu. Çar, amcasını savaştan geri çekmiş, şimdi on milyonluk büyük bir orduyu tek başına yönetiyordu. Amcası ise şimdi Kafkasya'yı idare ediyordu ve onun karanlık gölgesinin ağırlığı ülkemizin üzerindeydi; Grandük Nikolay Nikolayeviç! Onun uzun kemikli elleri bile Anadolu'nun kalbine uzanmıştı. Grandük'ün Çar'a karşı ezilmiş kalbinin hırsıyla vahşice orduları saldırıyordu. Karlı dağlar ve kumlu çölle-

ri aşan Grandük'ün hırslı ordusu Trabzon üzerinden İstanbul'a yol almıştı. İnsanlar ona 'Uzun Nikolay' diyordu. Herkes onun ruhundaki öfkesinden ve askerlerinin hışmından bahsediyordu. Savaşa sayısız ülke dahil olmuştu. Afganistan'dan Kuzey Denizi'ne kadar uzanan bir cephe vardı. Müttefik krallıkların, devletlerin ve generallerinin isimleri ölü kahramanların cesetlerini kaplayan zehirli sinekler gibi gazeteleri kaplamıştı.

Yaz yine gelmişti. Kavurucu sıcaklar bastırdıkça sanki ayaklarımızın altındaki taşlar eriyordu. Doğu'da ve Batı'da zaferler kutlanıyordu. Çayhanelerde, kahvehanelerde, arkadaşlarımda ve evde zaman geçirmiştim. Ermeni Nahararyan ile arkadaşlık ettiğimden dolayı birçok kişi beni tasvip etmiyordu. İlyas Bey'in Ordusu hâlâ şehirde, tozlu geçit alanında savaş eğitimi alıyordu. Opera, tiyatro ve sinemalar savaş öncesi dönemdeki gibi aynen devam etmekteydi. Birçok şey olmuştu dünyada ama şehirde ve evimde hiçbir şey değişmemişti.

Nino, bana derslerinin yükü altında burnundan soluyarak geldiğinde ellerim pürüzsüz tenine değdi. Gözleri derin ve korku dolu bakıyordu. Kuzenim Ayşe, öğretmenlerinin sessiz bir hoşgörüyle müstakbel Bayan Şirvanşir'in karnesine 'Geçti' yazmışlardı. Nino ve ben sokakta yürürken Nino'nun okul arkadaşları bizi gözden kaybolunca kadar takip ediyordu. Şehir Kulübü'ne, tiyatroya, balolara gidiyorduk ama neredeyse hiç yalnız kalmamıştık. Arkadaşlarımız etrafımızda duvar gibiydi. İlyas Bey, Mehmet Haydar hatta sofu Seyid Mustafa bile bize eşlik ediyordu. Hep aynı fikirde olmazlardı. Zengin ve şişman Nahararyan, şampanyasını yudumlayıp Kafkas insanlarının karşılıklı aşk hikâyelerinden bahsederken Mehmet Haydar'ın yüzü birden kararıyor ve ardından gizli bir hınçla, "Bay Nahararyan, bu konu hakkında endişelenmenize gerek olmadığma inanıyorum. Çünkü savaştan sonra geriye çok az Ermeni kalacak nasılsa," diyordu.

Nino,"Ama Nahararyan, geriye kalanlardan bir tanesi olacak!" diye haykırdı. Nahararyan sessizdi ve şampanyasmı içmeye devam etti. Bütün parasını İsveç'e aktardığına dair söylentiler

vardı. Övle va da bövle çok umurumda değildi. Mehmet Haydardan, Nahararvan'a karşı biraz daha arkadaşça davranmasını istediğimde kaşlarını çatarak,"Ermeniler'e katlanamıyorum. Sebebini Allah bilir," dedi.

Bir gün Nino, Kutsal Kraliçe Tamar Lisesi'nin sınav salonunda; matematik denklemlerinde, klasik metinlerde, tarihi bilgilerde ve zor durumlarda olgunlaşmış olduğunu, iri Gürcü gözlerinde rica eden bakışlarıyla ispatladı. İşe varadı ve sınavı geçti.

Liseli kızların başarılarını kutlamak için verdiği balodan Nino'mu eve götürürken yaşlı Kipiani,"Artık nişanlısınız. Valizini hazırla Ali Han. Tiflis'e seni ailemle tanıştırmaya götürüyorum," dedi. Böylece Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e gittik.

* * »

Tiflis, gür bir ormandan farksızdı. Her ağacın adı vardı ve bir amca, kuzen ya da halaydı. Bu şehirde insanın yolunu bulması hiç kolay değildi. Kulağa eski çağ kahramanlan gibi gelen isimler havada uçuşuyordu: Orbeliani, Çavçavadze, Zereteli, Amilaçvari, Abadşidze... Yeni kuzenlerinin şerefine Orbeliani Ailesi'nin kentin yamacında, Didube bahçesinde verdiği bir parti vardı. Gürcü müzisyenler Kachetian savaş şarkısı 'Mravalyavefi ve 'Lelo'yu çaldılar. Kutayh bir kuzen olan Abaşidze, İmreti Dağları'nm fırtına şarkısı 'Mgali Delia'yı söyledi. Bir amca 'Davluf dansında oynadı ve yaşlı, ak sakallı bir kişi de yeşil çimenliğin üzerindeki kilime atladı ve 'Bukna' pozunda taş kesildi. Parti tüm gece devam etti. Güneş, tepelerin ardından tembelce yükselirken müzisyenler 'Kalk Kraliçe Tamar, Gürcistan senin için ağlıyor' ilahisine başladılar. Sessizce masada oturuyordum. Nino da benim yanımda duruyordu. Aniden hançerler ve kılıçlar parladı. Bu şafak vakti bir grup kuzen tarafından oynanan Gürcü bıçak dansıydı. Gerçek dışı ve çok uzaklarda sahnelenen bir oyun gibiydi.

Etrafımdaki konuşmaları dinliyordum. Sesler eski kayıp yüzyılların yankısı gibiydi: "Cengiz Han'a karşı Tiflis'i Soakadze döneminde bir Zeretelili savundu." "Biliyorsunuz ki biz

Çavçavzadeler, kral soyundan gelen Bagratiler'den daha köklüyüz." "İlk Orbeliani mi? Üç bin yıl önce Çin'den gelmişti. İmparatorun oğullarından biriydi. Günümüzde bazı Orbelianilerin gözleri hâlâ çekiktir." Utanarak etrafa baktım. Tüm bu insanları gözünde benden önce sonsuzluğa gitmiş birkaç Şirvanşir'in ne önemi vardı? Ama Nino, benim tarafımdaydı: "Boşver Ali Han. Kuzenlerimin kökeni çok soylu ve eski olabilir ama siz Tiflis'i fethederken onlar neredeydiler?" Hiç cevap vermedim ama ona minnetle baktım. Şimdi bile akrabalarının içinde Nino, kendini bir Şirvanşir eşi olarak görüyordu. Çok gururlandım.

Yaşlı bir kadın bana doğru eğilip,"Şarap saftır, içinde Tanrı vardır. Bunun dışındaki tüm sarhoşluklar şeytandan kaynaklanır. Bunu bilen fazla kişi yok. İç Ali Han!" dedi. Kırmızı Kachetian şarabı sıvı ateş gibiydi. Duraksadım ama sonra kadehimi Orbeliani Ailesi'nin şerefine kaldırdım.

Şehre dönerken güneş parlıyordu. Doğruca otele gitmek istedim ama bir kuzen - yoksa bir amca mıydı? - beni engelledi. "Dün gece Orbeliani Ailesi'nin misafiriydin, bugün de benim misafirimsin. Purgvino'da kahvaltı edeceğiz ve öğle yemeğine arkadaşlarımız gelecek." Gürcü soylularının esiri olmuştum. Bu bir hafta boyunca sürdü. Alsanian ve Kachetian şarabı, Motali peyniri ve koyun rosto... Gürcü misafirperverliğinin askerleri gibiydi kuzenler. Sadece biz ikimiz kalmıştık. Nino ve ben. Nino'nun ayakta kalabilme gücüne hayrandım. Hafta sonunda ise hâlâ bahardaki bir çiğdem tanesi gibi diri ve tazeydi. Gözleri gülüyor, dudakları kuzenleri ve halalarıyla konuşmaktan hiç yorulmuyordu. Sadece sesindeki bir gerilme, günlerdir durmadan dans ettiğini, şarap içtiğini ve hiç uyumadığını belli ediyordu.

Sekizinci günün sabahı, Sandro, Dodika, Vomeç ve Soso kuzenler odama geldi. Korkmuş bir tavşan gibi örtünün altına girdim. Acımasızca,"Ali Han, bugün Dşakeliler'in misafiri olacaksın. Onların Katşari'deki malikânelerine gidiyoruz," dediler.

"Bugün hiç kimsenin misafiri değilim," dedim. "Bugün Cennet'in Kapıları, bana bu şehit için açılacak. Baş melek Mikail, alevden kılıcıyla geçmeme izin verecek. Çünkü ben 'Doğruluk

Yolu'nda öldüm."

Kuzenler birbirlerine bakıp yüksek sesle güldüler. Sonra da sadece bir kelime dediler: "Kükürt"

"Kükürt?" diye tekrarladım. "Kükürt cehennemde olur. Ama ben evet ben cennete gideceğim."

Kuzenler,"Hayır," dedi. "Kükürt banyosu."

Yataktan kalkmaya çalıştım. Kafam çok ağırlaşmıştı ve bacaklarım sanki benim bir parçam değilmiş gibi sallanıyordu. Aynaya baktım ve solgun yeşile bakan sarı bir yüz ve baygın gözler gördüm. "Ah evet sıvı ateş gibi," dedim ve Kachetian şarabını düşündüm. "Ben hak ettim bunu. Bir Müslüman içki içmemeli." Yataktan kalktım. Nino'nun gözlerine ve zarif, dimdik edasına sahip kuzenler dipdiri ve canlıydılar. Gürcüler, Asya'nın karmaşık ormanları arasında kaybolmuş soylu geyiklere benziyorlar. Başka hiçbir Doğulu ırk bu çekiciliğe, zarif edaya, yaşama sevincine ve zevki sefaya sahip değil. Vameç,"Nino'ya da haber vereceğiz. Dört saate Katşari'ye varırız. Sen de o zamana kadar kendine gelirsin," dedi. Dışarı çıktı ve telefonla konuşurken sesini duydum. "Ali Han, aniden kendini iyi hissetmemeye başladı. Şimdi onu kükürt banyolarına götüreceğiz. Prenses Nino'ya ailesiyle birlikte Katşari'ye gelmesini söyleyin. Biz daha sonra geleceğiz. Hayır ciddi bir şey yok. Sadece iyi hissetmiyor."

Tembel tembel giyindim. Başım dönüyordu. Tüm bu Gürcü misafirliği, amcamın Tahran'daki evinde, o sakin ve ağırbaşlı misafir ağırlama merasiminden tamamen farklıydı. Amcamlarda güçlü, sert çay içilir ve şiirden, bilgelikten bahsedilir. Burada ise şarap içip dans ediyor, gülüp şarkı söylüyorlar. Sanki çelik bir yay gibi sert ve esnekler. Avrupa'nın kapısı bu muydu? Hayır, tabii ki değil. Bu bizim bir parçamızdı ama bizden çok farklıydı. Bir kapı, ama nereye açılıyordu? Belki de bilgeliğin son safhası yavaş yavaş materyalistik dünyadan el çekmedir. Bilmiyordum. Bildiğim tek şey yorgunluğumdu. Merdivenden zar zor indim. Sandro,"Hamama!" diye bağırdı. Arabacı, kırbacını şaklattı. Meydan diye adlandırılan, üzerinde kubbesi olan, büyük bir binaya geldik. Kapıda yarı çıplak iskelete benzeyen bir adam du-

ruyordu. Gözleri bizim içimizden Nirvana'ya bakıyordu. "Hamardşama, Mekisse!" diye haykırdı Sandro. Adam silkelenerek kendine geldi. Hafif eğilip,"Homardşoba, Tawadi, iyi günler prenslerim," dedi ve kapıyı açtı. Büyük sıcak salon üzerinde birkaç çıplak insanın oturduğu sıralarla doluydu. Kıyafetlerimizi çıkardık ve ikinci odaya doğru yürüdük. Yerdeki kare şeklindeki sıcak, sülfürlü, su dolu çukurlar vardı. Sanki bir rüyadaymışım gibi Sandro'nun sesini duydum:

"Bir zamanlar bir kral avlanmaya gitmiş ve şahini, bir dağ horozunu kovalamaya başlamış. Kral çok beklemiş ama ne dağ horozu ne de şahini geri dönmüş. Onları aramaya çıktığında ise kükürt renkli suyu olan bir ırmak çıkmış karşısına. Şahin ve dağ horozu bu suda boğulmuş. Böylece kral, kükürtlü kaynağı bulmuş ve oraya Tiflis'in temellerini atmış. Biz de dağ horozunun hamamındayız şimdi ve dışarıdaki meydan da kükürtlü suyun aktığı koruluktur. Tiflis kükürtle başladı, kükürtle sona erecek."

Buhar ve kükürt kokusu kubbeli odayı doldurmuştu.Kükürtlü banyoya girmek çürük yumurtadan yapılmış karışıma girmek gibiydi. Kuzenlerin vücudu ıslak ve parıltılıydı. Elimle göğsümü ovuşturunca kükürt tenime nüfuz etti. Burayı fetheden bütün savaşçıları ve zafer kazananları düşündüm. Celaleddin, Timurlenk ve Cengiz Han'ın oğlu Çağatay, döktükleri kanla ağırlaşıp kendilerinden geçmişler sonra da kükürtlü kaynağa girerek hafiflemiş ve kendilerine gelmişlerdi.

"Bu kadar yeter Ali Han, artık çık." Kuzenin bu sözü savaşçıların banyosu ile hayallerimi sona erdirdi. Çukurdan çıktım ve yan odaya geçtim. Taş sıranın üzerine yığıldım. Sandro,"Mekisse!" diye bağırdı.

Kapıda karşılaştığımız adam masör olarak içeri girdi. Üzerinde sadece başındaki sarığı vardı. Yüzüstü yatırıldım. Çıplak ayaklarıyla sırtıma çıktı ve halı üzerindeki dansçı gibi küçük adımlarla beni ezdi. Sonra parmakları sanki keskin kancaymış gibi etime gömüldü. Kollarımı yerinden çıkardı ve kemiklerimin sesini duydum. Kuzenler etrafıma toplanmış tavsiyeler veriyordu. "Bir kez daha kollarını çevir Mekisse, çok hasta."

"Sırtına bir kez daha atla, işte böyle. Sol tarafını çimdikle." Canımın acıyacağını sanmıştım ama hiç acı hissetmiyordum. Sadece orada köpüklerle örtünmüş bir şekilde uzanıyordum. Mekisse'nin sert, elastik darbeleriyle rahatlıyordum ve hissettiğim tek şey tüm kaslarımın harika şekilde gevşediği ve rahatladığıydı.

Mekisse,"Yeterli," dedi ve tekrar bu dünyaya ait olmayan bir peygamber kılığına büründü. Ayağa kalktım. Tüm vücudum ağrıyordu. Yan odaya koştum ve ikinci hamamın buzlu, soğuk kükürtlü sularına daldım. Bir an nefesim kesildi ama kol ve bacaklarım bir kez daha esneyip yeniden canlandılar.

Beyaz bir örtüye bürünüp geri geldim. Kuzenler ve Mekisse bana beklentili bir şekilde baktılar. Ciddi bir şekilde,"Açım," dedim ve bağdaş kurarak sıralardan birine oturdum.

Kuzenler,"İyileşti," diye bağırdılar. "Hemen karpuz, peynir, sebze, şarap getirin."

Antrede uzanıp güzel bir ziyafet çektik. Zayıf ve yorgun olduğumu çoktan unutmuştum. Eski halimden eser kalmamıştı. Buz gibi soğuk karpuzun güzel kokusu ağzımdaki kükürtlü suyun tadını silip atmıştı. Kuzenler beyaz Naparulis şarabından içiyordu. Dodiko,"Gördün mü bak!" dedi ama cümlesini bitirmedi çünkü bu sözler durumu açıklıyordu: Doğal kükürtlü hamamıyla gurur duyuyor, Gürcü misafirperverliği altmda yorgun düşen yabancıya üzülüyor ve kendi Müslüman kuzeninin zayıflığını anlayıp onu hoş gördüğünü bu cümle anlatıyordu. Dairemiz daha da büyüdü. Etrafımızdaki kişiler şarap şişelerini taşıyarak çıplak, bir şekilde bize katıldılar. Prensler, onların alacaklıları, uşakları, bilge kişiler, şairler ve dağlardaki malikâne sahipleri Gürcü eşitliğinin mutlu bir tablosu olarak hep beraber huzur içinde oturdular. Artık burası bir hamam değil, bir kulüp, bir kahvehane ya da sadece çıplak, mutlu, bakışları özgür ve gözleri gülen insanların bir araya geldiği bir yerdi. Ama orada kötü kehanetlerle dolu ciddi sözler duyuyordum. "Osmanlılar geliyor," dedi gözleri küçücük olan biri. "Grandük, İstanbul'u alacak gibi. Bir Alman Generali'nin orada top yaptırdığım duy-

dum. Oradan ateşlendiğinde Tiflis'in Siyan Kubbesi'ne isabet edecekmiş."

Yüzü balkabağına benzeyen biri,"Yanılıyorsunuz Prens, o daha inşa edilmedi. Sadece planı yapılmış. Ama bitirilse bile Tiflis'i vuramaz. Almanlar'ın bütün haritaları yanlıştır. Savaştan önce onları Ruslar çizdi. Anlıyor musun? Rus haritaları onlar, nasıl doğru olur ki?" Köşeden biri iç çekti. Döndüğümde büyük, kanca burunlu beyaz sakallı birini gördüm.

Sakallı,"Zavallı Gürcistan! Kor halindeki iki maşanın arasında kaldık. Eğer Almanlar yenerse Tamar topraklarının sonu olur. Eğer Ruslar kazanırsa o zaman ne olacak? Solgun yüzlü Çar tüm emellerine kavuşur ama Grandük'ün parmakları boğazımızı sıkıyor. Şimdiden oğullarımız, hem de en iyileri savaşta ölüyor. Geriye kalanlar ya Osmanlı'ya Grandük ya da başka bir düşman tarafından boğulacak. Bu bir makine ya da bir Amerikalı bile olabilir. Savaş ateşimizin nasıl bir anda küle döndüğü anlaşılır gibi değil. Bu Tamar'ın sonu demek. Bir bakın hele, bizim savaşçılarımız küçük, zayıf; hasat kötü, şarap ekşi." Sakallı sessizliğe gömüldü. Kimseden tek kelime bile çıkmadı. Aniden endişeli derinden gelen bir ses:

"Onlar asil Bağration'u öldürdüler. Çar'm yeğenlerinden biriyle evliydi ve Ruslar onu hiç affetmedi. Çar'm kendisi ona Erivan alayma katılmasını emretti, hem de en önde, ateş hattı önünde olması istendi. Bagration bir aslan gibi çarpıştı ama on sekiz kurşunla delik deşik yere yığıldı."

Kuzenler oturmuş sessizce şarap içiyordu. Yere gözümü diktim. Bildiğim kadarıyla Bagration Hristiyanhğm en soylu ailesiydi. Sakallı haklıydı. Gürcistan iki kızgın maşa arasmda ezilerek ölüyordu. Başka bir ses,"Bir oğul bıraktı arkasında. Teymuras Bagration, gerçek bir kral. Birileri onu güvende tutmalı."

Tekrar sessizlik oldu. Mekisse'nin iskelete benzeyen vücudu hâlâ kapının yanında dikiliyordu. Yine kendini adamış bir peygamber edası vardı üzerinde. Sonra Dodiko büyüyü bozdu. Mutlu bir şekilde gerinip esneyerek, "Ülkemiz çok güzel. Kükürt, şehir, savaş ve Kachetian şarabı. Şu dolu dolu akan Alasan

çavına da bakın! Gürcü olmak harika bir şey. Gürcistan mahvolsa da öyle. Sesiniz çok umutsuz çıkıyor. Hiç Tamar topraklarında bu durumun tersi olduğu görülmüş mü? Hâlâ ırmaklarımız akıyor, bağlarımız büyüyor, insanlarımız dans ediyor. Burası güzel bir kent. Burası bizim Gürcistanımız ve tüm bu ümitsizliğe rağmen öyle de kalacak." Dodiko ayağa kalktı, genç ve zarifti. Gözleri dans ediyor, cildi kadifeye benziyordu. Köşedeki sakallı olan keyifle gülümsedi. "Allah'a şükür, böyle delikanlılarımız olduğu sürece..."

Vameç bana doğru eğildi: "Ali Han unutma ki bugün Kodşori'deki Dşakeller'in misafirisin."Ayağa kalktık, giyinip dışarı çıktık. Arabacı kırbacını şaklattı ve Vameç, "Dşakeller, çok köklü ve soylu bir ailedir..Tabii ki! Güldüm ve neşem yeniden yerine geldi.

15. BÖLÜM

Karmaşanın Ucundaki Ülke

Nino ve ben Golovinski Caddesi'nde kafe Mefisto'da oturuyorduk. Kocaman manastırlı Davud Dağı'na bakıyorduk. Kuzenler bize bir günlük dinlenme izni vermişti. Nino'nun ne düşündüğünü biliyordum. Davud Dağı'nda ziyaret ettiğimiz mezarlık vardı. Orada şair ve Çar'ın bakanı olan Alexander Griboyedov yatıyordu. Mezar taşında ise şöyle yazıyordu.

"Eserleriniz hiç unutulmayacak amaneden Nino'nun aşkı sizden uzun ömürlü olsun?"

Kadının adı Nino Çavçavadze idi. Şair olan bakan, onu eşi olarak aldığında henüz on altı yaşındaydı. Nino Çavçavadze yanımda oturan Nino'nun büyük halasıydı. Tahran'da büyük bir grup, Rus bakanın evini sardığında Nino on yedi yaşındaydı. "Ya Ali! Salavat getir!" diye bağırıyorlardı. Bakanın sadece küçük bir kılıcı ve bir de tabancası vardı. Sülli Sultan Caddesi'nden bir demirci, çekicini kaldırdığı gibi bakanın göğsüne vurmuştu.

Tüm bunlar yüzyıl önce yaşanmıştı. Biz de şimdi kafe Mefisto'nun terasında oturuyorduk. Ben bir Şirvanşir'dim ve o da Griboyedov'un yeğeniydi. "Biz kan düşmanı olmalıydık Nino," diyerek başımla dağ tarafını işaret ettim. "Bana oradaki gibi güzel bir mezar taşı yaptırır mısın?"

Nino,"Olabilir. Bu yaşadığın sürece nasıl davrandığına bağlı," dedi ve kahvesini bitirdi. "Haydi gel biraz dolaşalım," dedi.

Kalktım. Nino bu kenti bir çocuğun annesini sevdiği gibi seviyordu.Golovinski Caddesi'nden eski şehrin caddelerine doğru yürüdük. Nino, eski Siyam Kubbesi'nin önünde durdu.

Karanlık, rutubetli bir odaya girdik. Mihrabın üzerinde bir Haç vardı. Azize Nino, kurtarıcının geldiğini Gürcüler'e duyurmak için Batı'dan gelişinde yanında bir asma getirmişti. Bu Haç da o asmadan yapılmıştı. Nino diz çöktü, istavroz çıkardı ve koruyucu azizesinin resmine baktı. "Kutsal Nino, beni affet," diye fısıldadı. Kilisenin penceresinden gelen ışıkta Nino'nun gözlerinden süzülen yaşları gördüm. "Dışarı gel," dedim. İtaatkâr bir şekilde ayağa kalktı ve beni takip etti. Sessizce caddede yürüdük. En sonunda,"Nino'dan seni affetmesi niçin istedin?" diye sordum.

"Senin için beni bağışlamasını istedim."

Sesi üzgün ve yorgundu. Tiflis caddelerinde Nino ile yürümek kötü bir fikirdi.

"Niye benim için?" Meydana gelmiştik. Gürcüler, kahvehanelerde ya da cadde ortasında oturuyordu. Birileri bir yerde zurna çalıyor ve çok aşağılarda Kura Nehri, daracık yatağında dolu dolu akıyordu. Nino'nun gözleri çok uzaklara dikilmişti. Sanki kimliğini arıyordu.

"Senden..." diye tekrarladı."Tüm bunlardan dolayı."

Anlamaya başlamıştım ama yine, "Neden?" diye sordum. Nino durdu. Caddenin diğer tarafından bir bakire kadar beyaz, nazik ve yumuşak taşlardan yapılmış Kaşveti Katedrali yükseliyordu.

Nino:

"Tiflis'te yürürken hiç peçe takmış kadın gördün mü? Hayır. Asya'nın havasını hissettin mi? Hayır. Burası senin dünyandan farklı bir yer. Caddeler geniş, insanlar olduğu gibi. Tiflis'teyken kendimi çok akıllı hissediyorum, Ali Han. Burada Seyid Mustafa gibi geri kafalı budalalar ya da Mehmet Haydar gibi caniler yok. Hayat burada kolay ve eğlenceli."

"Ama bu ülke kor maşanın iki ucu arasında kalmış Nino."

"Bu yüzden işte," diyerek kaldırımda yürümeye başladı. "Timurlenk yedi kez Tiflis'i yıktı. Türkler, İranlılar, Araplar ve Moğollar ülkeyi istila etti. Ama biz kaldık geriye. Gürcistan'ı harap ettiler, ırzına geçtiler, öldürdüler ama ona gerçekten sahip olamadılar. Azize Nino asmayla Batı'dan geldi. Biz Batı'ya aidiz.

Asyalı değiliz. Avrupa'nın en doğusundaki ülkeyiz. Bunu sen de hissediyorsundur." Hızlı hızlı yürüyordu. Kaşlarını çocukça çatmıştı. "Timur'a, Cengiz'e, Şah Abbas'a, Şah İsmail'e meydan okuduğumuz için ben, senin Ninon şimdi buradayım. Şimdi kıhçsız, filsiz, savaşçısız geliyorsun. Oysa sen kana bulanmış şahların mirasçısısın. Kızlarım peçe takacak ve İran, kılıcını biledi-ğinde oğullarım ve torunlarım Tiflis'i yüzüncü kez yıkacak. Ah Ali Han biz Batı'ya ait olmalıyız."

Elini tuttum. "Nino, ne yapmamı istiyorsun?"

"Ah çok aptalım Ali Han. Senin geniş sokakları ve yeşil ormanı sevmeni, aşktan daha fazla anlamanı ve Asya kentinin yıkılan surlarına bağlı kalmamanı istiyorum. On yıl içinde sofu ve sinsi olacağından Giljan'da oturup bir sabah uyandığında 'Nino sen sadece bir tarlasın' demenden korkuyorum. Söyle bana beni neden seviyorsun?"

Tiflis, Nino'nun akımı tamamen karıştırmıştı. Kura İrmağının rutubetli havasıyla kendinden geçmiş görünüyordu.

"Seni neden mi seviyorum Nino? Her şeyin için. Sesin, kokun, yürüyüşün... Daha fazla ne istiyorsun? Sadece seni seviyorum. Aşkın Gürcistan'da da İran'daki gibi olduğuna eminim. Tam olarak burada bin yıl önce Rustaveli, Kraliçe Tamar'a aşkını ilan ediyordu. O en iyi şairlerin şairinin serenadı da İran rubailerinin aynısıydı. Gürcistan, Rustaveli olmadan, Rustaveli de İran olmadan hiçbir şey ifade etmez."

Nino dalgın dalgın, "Tam burada," dedi. "Belki de büyük şair Sayat Nova da tam olarak burada Gürcü aşk serenadım söyledi ve Şah, onun başını bu yüzden vurdurdu.

Nino'ya söyleyebileceğim başka bir şey kalmamıştı bugün. Nino, memleketine şimdiye kadarkinden daha çok derin bir acı hissederek veda ediyordu. İç çekerek,"Gözlerimi, burnumu, saçlarımı seviyorsun. Hepsi bu Ali Han. Unuttuğun bir şey yok mu? Ya ruhumu? Onu da seviyor musun?"

"Evet ruhunu da seviyorum," dedim yorgun bir şekilde.

Tuhaf bir durumdu. Seyid Mustafa, kadınların ruhları yoktur dediğinde güldüm. Ama Nino onun ruhunu keşfetmemi is-

tediğinde sinirlenmiştim. Bir kadının ruhu nasıl bir şeydi? Onun dipsiz bir kuyuya benzeyen ruhunu anlamak istemeyen adamla yetinmeliydi. "Peki sen beni neden seviyorsun Nino?"

Oracıkta, caddenin ortasında aniden ağlamaya başladı. Gözlerinden yanaklarına süzülen büyük damlalar, Nino'yu küçük bir kız gibi gösteriyordu. "Affet beni Ali Han. Seni sadece sen olduğun için seviyorum. Ama senin dünyandan korkuyorum. Çıldırdım ben Ali Han. Burada caddenin ortasında, öylece durup nişanlıma Cengiz Han'ın savaşlarının sorumlusu gibi davranıyorum. Nino'nu affet. Bir Gürcü öldürmüş her Müslüman için seni sorumlu tutmak benim aptallığım. Bunu bir daha yapmayacağım. Ama görüyorsun işte ben, senin Ninon, nefret ettiğin Avrupa'nın küçük bir parçasıyım ve burada Tiflis'te kendimi çok daha fazla Avrupalı hissediyorum. Seni seviyorum ve sen de beni seviyorsun. Ama ben ormanı ve çayırlan seviyorum; sen ise tepeleri, kayalan, kumlan seviyorsun. İşte bu yüzden senden, aşkından ve senin dünyandan korkuyorum."

"Yani?" diye şaşırarak sordum. Ne söylemeye çalıştığını anlayamıy ordum...

"Yani," gözlerini kuruladı ve başını çevirerek tekrar gülümsedi. "Yani üç aya kadar evlenmiş olacağız. Daha ne istersin ki hayattan?" Nino hem güler hem ağlar, hem sever hem nefret ederdi. Cengiz Han'ın istilalarındaki sorumluluğumu affetti ve beni yeniden sevdi. Elimi tutup beni Veri Köprüsü'nden geçirerek pazann labirent sokaklarında sürükledi. Bu onu bağışlamam için sembolik bir mazeretti. Pazar, Tiflis'in Avrupalı kıyafetlerinin üzerindeki tek Doğu lekesiydi. Şişman hah satıolan, Ermeniler ve İranlılar, İran'm rengârenk ihtişamlı mallarını burada sergilerdi. Pirinç levhaların san yüzlerine iliştirilmiş bilgece yazılar yarı karanlıkta parlıyordu. Açık gri gözlü bir Kürt kızı fal bakıyordu ve kendi bilgisine bile şaşırmış görünüyordu. Şarap evinin ya da kahvehanenin kapısının önünde Tiflis'in sayısız işsiz güçsüzü hep bir araya gelip güneşin altında her şeyden bahsederlerdi. Bu kentin her birinin ayrı dili, kendine ait kokusu olan seksen farklı insanı vardı ve biz de dar sokaklarda bu koku-

yu soluyorduk. Pazarın rengârenk curcunasında Nino'nun hüznü geçmişti. Ermeni işportacısı, Kürt falcısı, Iranlı aşçısı, Osetyah rahipler, Ruslar, Araplar, İnguşlar, Hintliler... Tüm bu insanlar Tiflis'in pazarında bir araya gelmişlerdi. Tezgâhların birinden bağrışmalar geldi. Esnaf bir daire oluşturmuş kavga eden bir Süryani ile Yahudinin etrafında duruyordu. Biz sadece,"Benim atalarım sizinkileri tutsak olarak Babil'e götürdüğünde..." sözlerini işitebildik. Kalabalık kahkaha atıyordu ve Nino da gülüyordu. Yahudiye, Süryaniye, pazara döktüğü gözyaşlarma gülüyordu. Yürümeye devam ettik. Birkaç adım sonra pazar turumuza başladığımız yere geri döndük. Yine Golovinski Caddesi'nde kafe Mefisto'nun önünde dikildik. "Tekrar girelim mi kafeye?" diye sordum ama ne yapmak istediğimi ben de bilmiyordum.

"Hayır, Aziz Davud Manastarı'na çıkıp barışmamızı kutlayalım." Yan caddeye döndük ve füniküler hattına çıktık. Küçük kırmızı vagon yavaşça Davud Dağı'na doğru çıktı. Kent alfamızda küçülürken Nino bu ünlü manastırın nasıl bulunduğunu anlatıyordu.

"Çok çok önceden Aziz Davud bu dağda yaşarmış. Aşağıda kentte bir Prenses bir Prensle yasak aşk yaşıyormuş. Prenses hamile kalmış ama Prens onu terk etmiş. Prenses'in kızgın babası, kızını baştan çıkaran kişiyi sorunca Prenses, Prens'in adını söylemekten korkmuş ve Aziz Davud'u suçlamış. Öfkeyle dolup taşan kral bu âlimi sarayına getirtmiş ve tekrar kızına aynı soruyu sormuş. Kız da yine aynı cevabı vermiş. Ama aziz, kızın vücuduna değnekle dokununca bir mucize olmuş. Kızm kamındaki çocuğun sesi duyulmuş. Bebek Prenses'i hamile bırakan kişinin adını söylemiş. Sonra da aziz dua etmek için ellerini kaldırmış ve Prenses de bir taş doğurmuş. Taş hâlâ burada ve Aziz Davud pınarının kaynağı da oradan çıkıyor. Eğer bir kadının çocuk hasreti varsa o kaynakta yıkanıyor." Düşünceli bir şekilde ekledi: "Aziz Davud'un ölmüş olması ve kimsenin sopasının nerede olduğunu bilmemesi iyi bir şey değil mi Ali Han?"

"Pınara gitmek ister misin Nino?"

"Hayır, bir yıl daha beklesem iyi olur." Manastırın etrafını

çevreleyen surdan, dikilmiş kente bakıyorduk. Kura Vadisi'ni mavi bir sis örtmüştü. Ev çatılarının arasında kiliselerin kubbeleri denizdeki ıssız adalar gibi görünüyordu. Tiflis'in eğlence mekânları doğu-batı yönlü alabildiğine uzanıyordu. Bir zamanlar Gürcü kralların oturduğu ama şimdi Rus politikası hakkında düşünmeye cesaret eden Kafkaslar için, Rus hapishanelerinden karanlık Mtech Şatosu uzaklardan görünüyordu. Nino başını çevirdi. Çar'a olan sadakatiyle bu işkence ve ölümle ün salmış manzarayı bağdaştırmak zordu.

"Mtech'de kuzenin var mı Nino?

"Hayır ama senin kuzenlerinden orada olan vardır. Haydi gel Ali Han."

"Nereye?"

"Griboyedov'u ziyaret etmeye gidelim." Köşeyi döndük ve çok yıpranmış bir mezar taşının başında durduk. Nino yerden küçük bir taş aldı ve onu çabucak mezar taşına bastırıp bıraktı. Taş yere düştü ve yuvarlandı. Nino kıpkırmızı kesildi. Eski bir Tiflis batıl inanışına göre eğer bir kız küçük bir taşı nemli bir taşa bastırır ve taş birkaç dakika yapışık kalırsa, kızın o yıl evleneceğine inanılır. Nino'nun taşı ise yere düşmüştü. Onun utanan yüzüne baktım ve güldüm: "Gördün mü? Üç ay içinde evleneceğiz! Peygamberimiz 'Ölü taşların söylediklerine inanmayınız,' derken ne kadar da haklı değil mi?"

"Evet," dedi Nino.

Füniküler ile geri döndük. "Savaş bitince ne yapacağız?" diye sordu Nino.

"Savaş bittiğinde yine şimdi yaptığımız şeyleri yapacağız. Bakü'de yürüyüşe çıkacağız, arkadaşlarımızla görüşeceğiz. Karabağ'a gideriz ve çocuk yaparız. Her şey harika olacak."

"Avrupa'yı görmek istiyorum."

"Tabii ki. Paris'e, Berlin'e, nereye istersen oraya bütün bir kış boyunca gideriz."

"Evet yalnızca bir kış."

"Nino artık kentimizi sevmiyor musun? İstersen Tiflis'te yaşayabiliriz."

"Sağ ol Ali Han. Bana karşı çok iyisin. Bakü'de kalırız."

"Ninobence hiçbir yer Bakü'ye benzemiyor."

"Öyle mi? Başka şehirler de gördün mü?"

"Hayır, henüz görmedim ama istersen seninle dünyayı gezebilirim."

"Tüm zamanını eski surların ve Seyid Mustafa'nın ruhani konuşmalarının hasretiyle geçirirsin. Ama boşver olduğun gibi kal. Seni seviyorum."

"Haklısın Nino. Memleketimizi, şehrimizi, onun taşını ve çölün her bir kum zerresini seviyorum."

"Bakü'ye olan aşkının ne kadar garip olduğunu biliyorum. Yabancılar için ise şehrimiz sadece sıcak, tozlu, petrol kokan sıkıcı bir yer."

"Onlar yabancılar da ondan."

Kollarını omzuma doladı. Dudakları yanaklarıma değdi. "Ama biz hiç yabancı olmayacağız. Beni hep sevecek misin Ali Han?"

"Her zaman Nino."

Şehrin istasyonunda arabamız bizi bekliyordu. Tekrar Golovinski Caddesi boyunca yürüdük. Bu sefer birbirimize sarılıyorduk. Sol tarafta demirden parmaklıklarla çevrelenmiş gayet şık büyük bir park vardı. Kapalı kapıda ise iki asker nöbet tutuyordu. Nefes bile almıyorlardı ve bir taş gibi hareketsizdiler. İmparatorluk kartalı da tüm ihtişamıyla kapmın üzerinde duruyordu. Bu, Çat'ın Kafkasya Valisi Grandük Nikolay Nikolayeviç'in eviydi. Nino aniden durdu. Parkı işaret ederek,"Bak!" dedi. Parkın içinde çam ağaçlarının sıralandığı bir yolda uzun boylu, kır saçlı, bir adam yavaşça yürüyerek yanımızdan geçti. Yüzü uzamış ve dudaklarım ısırmıştı. Ağaçların gölgesinde büyük, vahşi ve soylu bir hayvana benziyordu. "Ne düşündüğünü merak ettim Ali Han?"

"Çar'ın tahtım Nino."

"Taht, kır saçlarına yakışır. Ne yapacak ki?"

"Çar'ı tahtından indireceği söyleniyor."

"Haydi gidelim Ali Han korkuyorum."

Demir parmaklıklarla çevrelenmiş şık yerden uzaklaştık. Nino: "Çar ve Grandük hakkında kötü sözler söylememelisin. Bizi Türkler'e karşı koruyorlar."

"Senin ülkeni kıstıran kızgın maşanın bir ucu sadece onlar."

"Benim ülkem öyle mi? Ya seninkisi?"

"Bizim için durum farklı. Biz örsün üzerindeyiz. Grandük de çekici tutuyor. Bu yüzden ondan nefret ediyoruz."

"Ve sen de Enver Paşa'yı seviyorsun. Bu çok aptalca çünkü Enver Paşa'nın bu kente girdiğini asla göremeyeceksin. Grandük kazanacak."

Rahat bir tavırla,"Orasını sadece Allah bilir," dedim.

16. BÖLÜM

Siyah Beyazdır Beyaz Siyahtır

Grandük'ün Orduları Trabzon'a girmiş, Erzurum'u işgal etmiş ve Kürt Dağları'ndan Bağdat'a doğru yol almıştı. Tahran'a, Tebriz'e hatta kutsal kent Meşhed'e girmişlerdi. Türkiye'nin ve İran'ın yarısı Nikolay Nikolayeviç'in karanlık gölgesinde kalmıştı. Soylu Gürcüler[7]in bir toplantısında "Çardan aldığım emirle, Ayasofya'nın kubbesi üzerindeki altın Bizans haçının yeniden tüm ihtişamıyla parladığını görmeden duramayacağım," diye duyurmuştu. Bayrağında hilal olan ülkelerin vaziyeti iyi değildi. Sadece karanlık, arka sokaklarda yaşayan Koçiler ile hamallar, hâlâ Osmanlı'nın gücünden ve Enver Paşa'nm kılıcının zaferlerinden bahsediyordu. İran'ın mevcudiyeti kalmamıştı ve yakında Türkiye'de öyle olacaktı. Babam günden güne sessizleşti ve sık sık dışarı çıkmaya başladı. Bazen bir haritanın üzerine eğilip, kaybettiğimiz şehirlerin isimlerini fısıldıyor sonra da saatlerce kıpırdamadan elindeki tespihiyle olduğu yerde oturuyordu. Nino'ya hediye almak için kuyumcuları, çiçekçileri ve kitapçıları dolaştım. Nino'yu gördüğümde savaş, Grandük ve tehlike altındaki hilalli bayrak saatlerce düşüncelerimden çıkıyor onları unutuyordum.

Babam bir gün,"Bu gece evde ol Ali Han. Bazı insanlar gelecek ve önemli şeyler tartışacağız," dedi. Utanmış bir hali vardı. Başını çevirdi. Durumu anladım ve biraz da ona takılmak istedim.

"Baba sen politika ile ilgili hiçbir şey yapmayacağıma dair bana söz verdirmemiş miydin?"

"İnsanın kendi halkını düşünmesi politika değildir. Öyle bir

zaman gelir ki Ali Han insanın kendi halkını düşünmesi onun görevi olur."

Nino'yu operaya götürmek için plan yapmıştım. Bu gece Şaliapin konuk oyuncuydu ve Nino bunu günlerdir bekliyordu. İlyas Bey'i aradım. "İlyas bu gece ben meşgulüm. Nino'yu operaya sen götürür müsün? Biletleri almıştım." Kararlı bir sesle cevapladı:

"Ne güzel bir fikir! Kendimi eğlendirecek vaktim yok. Bu gece Mehmet Haydarla nöbetçiyiz."

Seyid Mustafa'yı aradım.

"Üzgünüm ama götüremem. Ünlü Molla Hacı Maksudla buluşacağım. Sadece birkaç gün için Tahran'dan buraya geldi."

Nahararyan'ı aradım. Sesi çok şaşırmış geliyordu:

"Peki, sen neden gitmiyorsun Ali Han?"

"Misafirlerimiz var."

"Bütün Ermeniler'i nasıl öldüreceğinizi planlamak için mi? Bu aralar tiyatroya gerçekten gitmemeliyim. Halkım ölümüne kan kaybediyor. Ama isteyen sen olduğun için ve Şaliapin de muhteşem bir şarkıcı olduğu için gidebilirim." Sonunda gidecek birini bulmuştum. Kara gün dostuydu ya. Nino'ya olanları anlattım ve evde kaldım.

Misafirlerimiz saat yedide geldi ve gerçekten görmeyi istediğim kişiler gelmişti. Büyük salonumuzda kırmızı halıda ve yumuşak divanda bir milyar Rublelik servet yatıyordu. Aslında bu kişilerden bazıları bir milyar Ruble'den daha fazlasına sahipti. Onlardan çok yoktu ve onları uzun zamandır tanıyordum. İlk gelen İlyas Bey'in babası Zeynel Ağa idi. Sırtı kambur, gözleri bulutluydu. Divana oturdu, bastonunu yere bıraktı ve düşünceli düşünceli Türk lokumu yemeye başladı. Sonra iki kardeş olan Ali ve Mirza Esadullah geldi. Babalan merhum Şemsi onlara on milyon Ruble bırakmıştı. Oğulları babalarının zekâsını miras olarak almış okuma ve yazmayı da öğrenmişlerdi.

Mirza Esadullah parayı bilgeliği ve barışı severdi. Kardeşi Ali, Zerdüşt'ün ateşi gibiydi. Yanardı ama ölümüne yanmazdı. Hep ortalarda dolaşır savaşı, macerayı ve tehlikeyi severdi. Onun

hakkında ülkede birçok dövüş, kan dökme hikâyeleri anlatılırdı. Yanında oturan Burjatzade macerayı değil aşkı severdi. İçimizde dört tane eşi olan bir tek o vardı. Eşleri birbiriyle durmadan kavga ederdi. O da bu durumdan çok utanırdı ama huyunu da değiştirmezdi. Kaç tane çocuğu olduğu sorulduğunda,"On beş ya da on sekiz nereden bilebilirim ki? Benim gibi bir sefil ne bilsin?" derdi üzgünce. Kaç milyonu olduğu sorulduğunda da aynı cevabı verirdi. Salonunun öbür ucunda oturan Yusufoğlu onu onaylamayan ve kıskanç gözlerle izliyordu. Onun sadece bir karısı vardı ve karısının güzel olmadığı söylenirdi. Evlendikleri gün karısı ona,"Eğer spermlerini başka kadınlarda israf edersen, o kadınların kulaklarını, burnunu ve göğüslerini keserim. Sonra ne yapacağımı ise söylemek bile istemiyorum," demişti. Bu kadının akrabaları silaha çabuk davranmakla bilindiklerinden tehdidini ciddiye almak gerekirdi. Bu yüzden zavallı adam da resim koleksiyonu yapıyordu. Salona saat yedi buçukta gelen adamsa zayıf ve kısaydı. Zarif parmaklarınm tırnaklan kınalıydı. Hepimiz ayağa kalkıp onu selamladık ve bahtsızlığını teselli ettik. Tek oğlu olan İsmail birkaç yıl önce ölmüştü. Nikolay Caddesi'nde babası büyük bir ev yaptırdı. Evin ön cephesinde büyük altın harflerle "İsmail" yazıyordu ve bu ev İslam-i hayır işlerine ayrılmıştı. Adı Ağa Musa Naci'ydi. Sadece iki yüzmilyon Rublelik servetinden dolayı aramızda bulunuyordu. Çünkü artık Müslüman değildi. Şah Nasreddin'in öldürttüğü Bab tarafından kurulan Bahai mezhebindendi. Aramızdan sadece birkaçı Bab'ın öğretilerini biliyordu. Ama hepimiz Nasreddin'in, Bahailer'in tırnaklarına kor iğneler soktuğunu, onları canlı canlı yaktığını ve kırbaçlayarak öldürdüğünü biliriz. Böylesine vahşice öldürüldüklerine göre bu mezhepte öğretilenler oldukça kötü şeyler olmalıydı. Saat sekizde tüm misafirler toplanmıştı. Petrol prensleri orada oturmuş çay içiyor, tatlı yiyor, birbirlerine gelişen işlerinden, evlerinden, atlarından, bahçelerinden bahsediyor ve yeşil masalarda kaybettikleri kumar paralarından söz ediyorlardı. Yani saat dokuza kadar görgü kuralları gereği bunları konuştular. Sonra uşaklar ortalığı topladı, kapıyı kapattı ve babam:

"Mirza Esadullah'ın halkımızın kaderi için bazı fikirleri var. Onu dinleyelim," dedi. Mirza Esadullah düşünceli, güzel yüzünü kaldırıp:

"Eğer Grandük kazanırsa haritada bir tek Müslüman ülkesi bile kalmayacak. Çar'ın eli çok ağır olacak. Paramız olduğundan bugün burada olanlara dokunmayacak ama camilerimizi, okullarımızı kapatacak, kendi dilimizi konuşmamıza izin vermeyecek. Peygamberimiz'in halkını savunacak kimse olmadığından yabancılar topraklarımızı işgal edecek. Zaferleri tek tük olsa da Enver Paşa kazanırsa bu bizim için daha iyi olur. Her iki durumda da bir şey yapabilir miyiz? Bence yapamayız. Paramız var ama Çar'ın parası bizden daha çok. Ne yapabiliriz? Paralarımızın bir kısmını ve bazı adamlarımızı belki de Çaria veririz. O zaman savaştan sonra bize ağır muamele yapmaz. Başka bir yol var mı peki?"

Kardeşi Ali ayağa kalktı:

"Kim bilir belki savaştan sonra Çar diye biri olmaz."

"Kardeşim, öyle bile olsa ülkemizde hâlâ bir sürü Rus olacak."

"Sayıları azaltılabilir kardeşim."

"Onların hepsini öldüremeyiz Ali."

"Hepsini öldürebiliriz Mirza."

Sessizleştiler. Sonra Zeynel Ağa çok ılımlı, yorgun ve oldukça mimiksiz konuştu. "Kimse kitapta ne yazdığını bilmez. İstanbul'u alsa bile Grandük'ün zaferleri zafer değil. Bizim kaderimizin dönüm noktası İstanbul'da değil Batı'dadır. Almanlar ne kadar galip deseler de orada Türkler galiptir. Ruslar Trabzon'u işgal ediyor Türkler ise Varşova'yı. Ruslar mı? Rus diye biri kaldı mı? Bir köylüden, Rasputin diye birinin Çar'ı yönettiğini Çar'ın kızlarını okşadığım ve Çariçe'ye anne dediğini duydum. Çar'ı tahttan indirmek isteyen dükler var ve halk savaşın bitmesini bekliyor. Savaş bitince ihtilal başlatacaklar. Savaştan sonra her şey değişecek."

içlerinden, ışıldayan gözleriyle, uzun bıyıklı, şişman biri,"Evet," dedi. "Savaştan sonra her şey çok farklı olacak." Avukat

olan bu kişi Çojalı Fethi Ali Han'dı. Onun, hep halkı ve halkın haklarını savunduğunu bilirdik. "Evet her şey o kadar farklı olacak ki artık kimseden yardım dilenmeyeceğiz. Savaştan kim galip çıkarsa zayıf ve yaralanmış olacak ve biz ne zayıflamış ne de yaralanmış olacağız. İşte o zaman dilenmeden, isteyen pozisyonda olacağız. Biz İslam ve Şii ülkesiyiz. Osmanhlafdan ne istiyorsak Romanovlar'dan da aynı şeyi istiyoruz. Her konuda bağımsızlık istiyoruz! Savaş sonrası büyük devletler ne kadar zayıflarsa biz de özgürlüğe o kadar yaklaşırız. Özgürlük ise gücümüzden, paramızdan, petrolümüzden gelecek. Unutmayın dünyanın bizim ona ihtiyacımızdan daha çok, bize ihtiyacı var."

Salonda bir araya gelen milyarlık Ruble sahiplerini bu sözler çok tatmin etmişti. Bekle ve gör iyi bir politikaydı. Petrole sahiptik ve kazananlar bize yalvaracaktı. O zaman ne yapacaktık? Hastaneler, çocuk evleri, kör insanların evlerini yapacak, bizim inancımız için savaşmış kişilerin yuvalarını kuracaktık. Kimse bizi karaktersizlikle suçlayamazdı. Köşede oturmuş sessiz ve kızgındım. Ali Esadullah bana doğru gelmiş ve yanıma oturmuştu. "Ne düşünüyorsun Ali Han?" dedi. Cevabımı beklemeden eğilip fısıldadı: "Ülkedeki tüm Ruslar'ı öldürsek harika olmaz mı? Sadece onları da değil bizden farklı düşünen, farklı dua eden ve farklı konuşan tüm yabancıları öldürelim. Hepimiz gerçekten bunu yapmak istiyoruz ama burada sadece ben bunu yüksek sesle söyleyebiliyorum. Ve sonra? Tahminime göre Fethi Ali yönetebilir, gerçi ben Enver'i tercih ederim ya. Ama önce biz tüm yabancıları ortadan kaldırmalıyız." Ortadan kaldırmalıyız kelimesini öyle şefkatli söylemişti ki sanki aşktan bahsediyordu. Gözleri parladı ve yüzüne şeytani bir gülümseme yayıldı. Cevap vermedim.

Şimdi Bahai Musa Naci konuşacaktı: "Ben yaşlı bir adamım. Gördüklerim ve duyduklarım için üzgünüm. Ruslar Türkler'i, Türkler Ermeniler'i, Ermeniler'de bizi öldürmek istiyor ve tabii biz de Ruslar'ı. Bu iyi bir şey mi? Bilmiyorum. Zeynel Ağa'nın, Mirza, Ali ve Fethi Ali'nin halkımızın geleceği hakkında ne düşündüklerini duyduk. Onların okulları, dilimizi, hastanelerimizi

ve özgürlüğümüzü önemsemelerini anlıyorum. Ama okulda öğretilenler saçmaysa sadece bedeni iyileştiren ama ruhu unutan hastaneler ne işe yarar ki? Ruhlarımız Allah'ın izinden gitmek için çabalıyor. Ama her ulus da sadece kendilerine ait bir Tanrı olduğuna ve tek Tanrı'nın da o olduğuna inanıyor. Ama ben tüm bu bilgelerin sesiyle kendini tanıtanın aynı Tanrı olduğuna inanıyorum. Bu yüzden İsa'ya, Konfüçyüs'e, Buda'ya ve Muhammed'e inanıyorum. Hepimiz tek bir Tanrı'dan geldik ve Bab aracılığıyla Tanrı'ya geri döneceğiz. İnsanlara siyah ve beyazın olmadığı anlatılmalı. Çünkü siyah beyazdır, beyaz da siyah. Benim tavsiyem şudur: Dünyanm herhangi bir yerinde birini incitecek bir şey yapmayalım. Çünkü biz her ruhun bir parçasıyız ve her ruh da bizim bir parçamızdır."

Şaşkınlıktan sessizce kalakaldık. Demek Bab denilen günahkâr mezhep buydu. Birden yüksek sesli bir hıçkırık duydum. Arkamı dönünce Abdullah'ın ağladığım gördüm. Sözler içine işlemiş, gözyaşlarına boğulmuştu. "Ah ruhum!" diye hıçkırdı. "Ne kadar haklısın. Bu sözleri duymak ne büyük mutluluk! Yüce Rabbim! Keşke herkes senin gibi düşünebilseydi." Sonra gözyaşlarını sildi, derin bir iç çekti ve daha sakin bir şekilde,"Şüphesiz, Sayın Efendim, Tanrı'nm eli hepimizin elinden üstündür ama gerçek şu ki insanlar Tanrı'nm merhametine hep her zaman güvenmezler. Bizler sadece insancıklarız ve eğer vahiy gelmezse zorlukların üstesinden kendimiz gelmeye çalışırız." Çok açık bir cümleydi, en az onun gözyaşları kadar açıktı. Mirza kardeşine hayranlıkla bakıyordu. Misafirler kalktı zarif eller almlara değdirilip selam verildi. Hafifçe eğilip dudaklardan,"Hoşça kaim, gülümsemen eksik olmasın arkadaşım," sesleri döküldü. Toplantı bitmişti. Bir milyar Ruble evden caddeye çıkmıştı... Birbirlerine kafa sallayıp selâmlaştılar ve el sıkışarak ayrıldılar. Saat on buçuktu. Salon boş ve bunaltıcıydı. Çok yalnız hissettim kendimi, "Ben kışlaya gidiyorum," dedim uşağa. "İlyas Bey gece nöbetçisi." Deniz kenarına gidip Nino'nun evinden geçtim ve büyük kışlaya geldim. Nöbetçi odasının camları parlıyordu. İlyas Bey ve Mehmet Haydar zar atıyordu ve beni başlarıyla sessizce se-

lamladılar. Sonunda bitirdiler. İlyas Bey zarları köşeye fırlattı ve yakasının düğmesini açtı. “Toplantı nasıldı?" diye sordu. "Esadullah yine RuslarT öldürmeye yemin etti mi?"

"Eh öyle de denilebilir. Savaştan ne haber?"

"Savaş mı?" dedi sıkılarak "Almanlar Polonya'yı işgal etmiş. Belki de Türkler Mısır'ı işgal eder. Kim bilir? Ne sıkıcı."

Mehmet Haydar tıraş edilmiş kafasını ovuşturdu. "Hiç de sıkıcı değil aslında," dedi. "Atlarımız ve askerlerimiz var. Silahlarımızı nasıl kullanacağımızı biliyoruz. Bir erkek daha ne ister ki? Bir gün dağlara çıkıp bir sipere uzanacağım ve önümde bir düşman göreceğim. Düşmanın pazılı vücudu ve teni ter kokuyor olmalı."

"Eğer istediğin buysa neden cepheye gönüllü olarak katılmıyorsun?" dedim.

Mehmet Haydar'm üzgün gözleri inik kaşları altında kayboldu. "Sünni bile olsa bir Müslüman'ı vuramam. Ama kaçmam da. Çar'ın birliğine sadakat yeminimi ettim. Ülkemizde her şey çok farklı olmalıydı." Ona baktım ve onu sevdim. Orada oturmuş, geniş omuzları, güçlü ve basit yüzüyle neredeyse savaşma isteğinden boğulacaktı. Üzgünce,"Cepheye hem gitmek istiyorum hem de istemiyorum," dedi.

"Ülkemize ne olmalı?" diye sordum ama kaşlarını kaldırıp bir süre cevap vermedi. Düşünmek onun en güçlü yanı değildi. En sonunda,"Bizim ülkemiz mi? Camiler yapmalıyız, toprağı sulamalıyız. Topraklarımız suya hasret. Tüm bu yabancıların gelip ne kadar aptal olduğumuzu söylemeleri iyi bir şey değil. Eğer aptalsak bu bizi ilgilendirir. Büyük bir yangın çıkarıp petrol kuyularını yakmanın iyi bir fikir olacağını düşündüm. Güzel bir şey olurdu ama hepimiz yine fakirleşirdik. Petrol kuyularının yerine mavi çinili güzel bir cami yaptırırdım. Sığır alıp, petrol yataklarına mısır ekmeliyiz." Sessizleşti ve hayal dünyasına daldı. İlyas Bey mutluluktan bir kahkaha attı:

"Sonra okuma yazma yasaklanmalı, elektrik yerine kandil kullanılmalıyız ve ülkenin en aptal kişisini kral olarak seçmeliyiz."

Mehmet Haydar,"Çok doğru," diyerek onun imalı sözlerine ciddiyetle devam etti.

"Eskiden çok daha fazla aptal insan vardı ve petrol kuyusu yerine kanallar yaptılar. Yabancıların bizi soymasına fırsat tanımadan onlar yabancıları soydu. O zamanlar insanlar bugünden daha mutluydu." Bu basit adamı kucaklayıp öpmek istedim. Kendisi de sanki işkence edilen zavallı toprağımızın bir parçasıymış gibi konuşuyordu. Kapının aniden vahşice çalınmasından korktum. Kapıya gidip baktığımda Seyid Mustafa odanın içine daldı. Sarığı terleyenalnına düşmüştü. Yeşil kuşağı gevşemiş, gri fesi kir toz içindeydi. Bir sandalyeye kendini attı ve soluklanarak "Nahararyan yarım saat önce Nino'yu kaçırdı. Mardakjany yolundalar."

17. BÖLÜM

Bozkurtun Dişi

Mehmet Haydar ayağa fırladı. Gözleri oldukça küçülmüştü. "Ben atları eyerlemeye gidiyorum," diyerek odadan aceleyle çıktı. Kan beynime sıçramış, kulaklarımda davullar çalıyordu ve kafama görünmeyen bir sopa vuruyor gibi hissediyordum. İlyas Bey'in sesi çok uzaktan geliyordu: "Sakin Ali Han sakin! Onları buluncaya kadar sabret." Küçük alnı şolgunlaşmıştı. Belime Kafkas hançeri sarkan bir kemer bağladı. "İşte oldu," dedi. Sonra elime bir tabanca verdi ve tekrar, "Sakin ol Ali Han. Mardakjany'e kadar öfkeni tut!" Tabancayı cebime farkında olmadan koydum. Seyid Mustafa'nın çiçek bozuğu yüzü bana yakınlaştı, kalın dudaklarının kıpırdadığını gördüm ve birkaç kelime duydum:

"Ben Molla Hacı Maksudla buluşmak için evden çıktım. Bilgenin çadırı tiyatronun yanındaydı. Saat on bir gibi onun yanından ayrıldım. O günahkâr oyun yeni bitmişti. Nino'nun bir arabaya bindiğini gördüm. Yanında Nahararyan da vardı. Ama araba bir süre çalışmadı. Konuşuyorlardı. Nahararyan'ın yüzündeki ifadeyi hiç beğenmemiştim. Arabanın yanına doğru kendimi göstermeden yaklaştım ve dinledim. Nino 'Hayır ben onu seviyorum,' dedi. Nahararyan ise 'Ben seni daha çok seviyorum. Bu ülkede yakında taş üzerinde taş kalmayacak. Seni Asya'nın pençelerinden kurtaracağım,' dedi. Nino da 'Hayır beni evime götür,' diye haykırdı. Arabayı çalıştırdı. Ben de arabanın arkasına atladım. Araba Kipianiler'in evine gitti. Ne konuştuklarını duymadım ama sürekli konuştular. Araba eve gelince durdu. Nino ağlıyordu. Birden Nahararyan ona sarılıp yüzünden öptü.

'Bu vahşilerin eline düşmemelisin!' diye bağırdı. Sonra bir şeyler fısıldadı. Ben sadece sonunu duyabildim. '... benim Mardakjanv'deki evime... Moskova'da evleniriz ve sonra da İsveç'e geçeriz.' Nino'yu onu ittirirken gördüm. Sonra motoru yeniden çalıştırdı. Ben de atladım ve tüm gücümle koştum."

Daha cümlesini bitirmemişti ya da sonunu dinlememiştim. Mehmet Haydar, kapıyı kıracak gibi içeri girip,"Atlar hazır," dedi. Avluya koştuk. Ay gökyüzünde, yerleri eşeleyen atların üzerinde yavaş yavaş parlıyordu."Seninkisi bu," diye seslendi Mehmet Haydar. Atı görünce donakaldım. Karşımda dünyadaki on iki attan biri olan Alay Komutanı Melikov'un altın kırmızı renkli Karabağ'm mucizevi atı duruyordu. Mehmet Haydar[7] m yüzü karanlıktı. "Komutan çıldıracak. Ondan başka hiç kimse daha bu atı sürmemiş. Rüzgâr gibi gidiyor. Ata acıma. Onları yakalayacaksın."

Eyere atladım. Kamçım bu muhteşem hayvana sadece dokundu ve kocaman bir sıçramayla avludan dışarı çıktık. Deniz boyunca koştuk. Nefretle atı kamçılıyordum. Atın nallarından kıvılcımlar çıkarken evler yanımızdan geçip gerimizde kalıyordu. Vahşi öfkem büyüyordu durmadan. Gemleri çekince at şaha kalktı ve vargücüyle koşmaya başladı. Sonunda kerpiç evli kenar mahalleler arkamda kaldı. Ay ışığı altında huzurla uzanan tarlaları gördüm ve Mardakjany yoluna geldim. Gece havası beni biraz sakinleştirmişti. Sağımızda ve solumuzda kavun tarlaları vardı ve büyük yuvarlak şekliyle büyük altın toplar gibi görünüyordu. At uzun, esnek adımlarla dört nala koşuyordu. Altın sarısı yelelerinin üzerine olabildiğince eğilmiştim. "Demek öyle!" Her şeyi apaçık algılayabiliyordum... Konuştukları her şeyi biliyordum. Aniden yabancı düşünceleri anladım. Enver Paşa, Anadolu'da savaşıyordu ve Çar'ın tahtı tehlike altındaydı. Grandük'ün Ordusu'nda Ermeni Taburları var. Cephe eğer düşerse Osmanlı Ordusu Ermenistan'ı, Karabağ'ı ve Bakü'yü istila edecek. Nahararyan olayları önceden görebilmişti. Bu yüzden altın külçelerini, ağır Ermeni altınlarını İsveç'e aktarmıştı. Kafkas halklarının kardeşliğinin sonu gelmişti. Onları tiyatrodaki locada çok iyi

görebiliyordum. "Prenses Doğu ile Batı arasında hiç köprü yok. Sevgi köprüsü bile yok." Nino cevap vermez ve sadece dinlemiştir. "Osmanlı kılıcının tehdidi altında olan bizler bir arada kalmalıyız. Biz Avrupa'nın ve Asya'nın temsilcileriyiz. Seni seviyorum Prenses. Biz birbirimize aitiz. Hayat Stockholm'de kolay ve basit. Avrupa ve Batı var." Sonra konuşurken onu sanki yanımdaymış gibi duyabiliyordum. "Bu ülkede taş üzerinde taş kalmayacak! Kaderinin ne olacağına kendin karar vermelisin Nino. Savaştan sonra Londra'da yaşarız. Saraya takdim ediliriz. Bir AvrupalIlar kendi kaderinin efendisi olmalı. Ali Han'a büyük saygım var ama o bir barbar ve sonsuza kadar çölün kölesi."

Atı kırbaçladım. Vahşi bir çığlık!.. Çöl kurtları ayı görünce böyle uzun uzun ve hüzünle ulurdu. Tüm gece sadece bir tek uluma olur. Biraz daha eğildim atın boynuna. Boğazım acıyordu. Mehtap altındaki Mardakjany yolunda niye ağlıyordum? Öfkemi tutmalıydım. Keskin bir rüzgâr yüzümü kırbaçlıyordu. Sadece bu beni ağlatıyordu başka bir şey değil. Aniden Doğu ile Batı arasında gerçek bir köprünün olmadığmı hatta sevginin bile olmadığını öğrendiğimde bile ağlamadım. O gülümseyen, parlayan Gürcü gözleri... Evet ben bir çöl kurduydum. Bir 'Türk Bozkurtu'ydum. Çok iyi plan değil mi? "Moskova'da evlenir İsveç'e geçeriz!" Stockholm'de beyaz çarşaflı sıcakve temiz bir otel. Londra'da bir villa. Bir villa mı? Yüzüm altın kırmızı tene değiyordu. Birden hayvanın sırtını ısırdım. Ağzım tuzlu kan tadıyla doldu. Bir villa? Bakü'deki tüm zenginler gibi Nahararyan'ın da Mardakjany'de bir villası vardı. Mermerden yapılmış, deniz kenarında vahanın meyve bahçeleri içinde bir villa. Bir araba ne kadar hızla gider ve bir Karabağ atı ne kadar hızla koşar? Villayı biliyordum. Nahararyan'ın yatağı maundan yapılmış, kırmızı ve genişti. Beyaz çarşaflar tıpkı Stockholm'deki oteldeki gibiydi. Bütün gece felsefeden konuşmayacaklardı. O... Tabii ki yapacaktı. Gözümün önüne yatak, korku ve şehvetle dolan Gürcü gözleri geldi. Dişlerim derince kesti atın sırtını. Muhteşem hayvan dört nala gidiyordu. "Haydi! Haydi!" Onları yakalayıncaya kadar öfkeni koru Ali Han. Bu Mardakjany yolu çok dardı. Aniden bir

kahkaha attım. Vahşi ve gerici Asya'da olmamız muhteşemdi! Batı'nın arabaları için dümdüz yollarımız yoktu. Sadece Karabağ atları için engebeli yollarımız vardı. Bir araba ne kadar hızlı olabilirdi ki bu yollarda? Ve bir Karabağ atı ne kadar hızlı koşabilirdi? Yol kenarındaki kavunlar sanki yüzleri varmış gibi görünüyordu. "Çok kötü bir yol bu," diyordu kavunlar. "Ingiliz arabalarına göre değil. Sadece Karabağ atlarını sürenler için." At bu sürüşe dayanabilecek miydi? Hiç sanmıyorum. Hâlâ o gün Melikov'un Şuşa'daki yüzünü hatırlayabiliyorum. Kılıcını şakırdatarak, "Sadece Çar savaşa çağırdığında bu ata binerim," demişti. Canı cehenneme! Yaşlı Karabağh ağlasın atının arkasından. Kırbacımı tekrar havada şaklatıyorum. Rüzgâr sertçe yüzümü yumrukluyor. Bir kavşak ve yabani çalılıklardan sonra uzaklarda bir motor sesi duyuyorum.

Şimdi tümsekli yolda iki parlak lambadan beyaz ışıklar yola süzülüyor. Araba! Yavaşça ilerliyor. Bir Avrupa arabası Asya yollarında çaresiz... Kırbacım tekrar iniyor. Şimdi direksiyondaki Nahararyan'ı tam olarak seçebiliyorum.

Ve Nino! Bir kenarda büzülmüş. Neden atın o nal seslerini duymuyorlar? Geceleyin dışarıyı dinlemenin gereksiz olduğunu mu düşünüyor? Mardakjany'e giderken Avrupa arabasıyla kendini çok mu güvende sanıyor? Artık dursun şu boyalı kutu! Şimdi, şu anda. Tabancanın güvenlik kilidini açıyorum. Haydi, sevgili küçük Belçika aleti, görevini yap bakalım! Ateş ediyorum. Bir saniyeliğine yola ince bir alev şerit yayılıyor. Atı durduruyorum. Aferin küçük Belçikalı arkadaşım. Sol lastik patlamış bir balon gibi sönüyor. Boyalı kutu duruyor. Ona doğru atımı sürüyorum. Kanım şakaklarımda zonkluyor. Silahımı fırlatıp atıyorum. Artık ne yaptığımı bilmiyorum. İki göz, korku ve dehşetle bana bakıyor. Titreyen yabancı bir tabanca doğrultuyor. Artık o kadar da güvende hissetmiyor kendini o Avrupalı arabasının içinde şişman parmaklarını ve elmas yüzüğünü görüyorum. Çabuk Ali Han. Acele et. Hançerimi çekiyorum. Titreyen el ateş edemeyecek... Hançer bir hışırtıyla havayı yarıyor. Böyle hançer atmayı nerede öğrendim? İran'da Şuşa'da? Hiçbir yerde. Bu be-

nim kanımda ve damarlarımda vardı. Vahşi atalarımın mirasıydı bu bana. Hindistan'a gidip Delhi'yi fetheden ilk Şirvanşirler'den kalmıştı bu bana. Şaşırtıcı şekilde ince bir çığlık geldi. Şişman bir el parmaklarını açıyor ve bileklerinden kan akıyor. Mardakjany yolunda düşmanın kanını görmek harika. Tabanca arabanın üzerine düşüyor. Aniden acele bir sürünme ve şişman bir göbek görünüyor. Bir atlayış ve adam yabani çalılıklara doğru karşıya geçiyor. Nino arabanın yumuşak koltuğunda dimdik duruyor. Hiç hareketsiz ve yüzü çok sert sanki taştan yapılmış gibi kaskatı. Ama tüm vücudu karanlık gecedeki bu hayalet kavgasında kontrolsüzce titriyor. Uzaklardan bize yaklaşan nal sesleri duyuyorum. Çalılıkların üzerine atlıyorum. Keskin çalılar görünmeyen düşmanm elleri gibi beni kavrıyor. Ayaklarımın altında ezdiğim yapraklar hışırdıyor, kuru dallar ellerimi kesiyor. Uzaklarda çalıların içinde avlanan hayvan sıcak sıcak nefes alıyor. Nahararyan! Stockholm'de bir otel! Nino'nun yüzünde şişman yağlı dudakların ha!

Şimdi onu görüyorum. Şişman elleriyle sendeleyerek çalılıkları yoluyor. Kavun tarlasının karşısındaki denize doğru koşuyor. Onu ilk gördüğümde tabancayı neden attım ki? Onu şimdi kullanabilirdim. Çalılıkların dikenleri ellerimden kan akıtıyor. Orada, ilk kavun işte şişman aptal maske! Bana mı sırıtıyorsun? Üzerine bastım ve o da patlıyor. Tarlaya doğru koşuyorum. Ayın ölü yüzü olanları izliyor. Kavun tarlası üzerinde soğuk bir altın ışığı hüzmesi var. Hiçbir zaman altın külçelerini İsveç'e götüremeyeceksin Nahararyan. Şimdi omuzlarından tutuyorum. Bir kütük gibi olan vücudu dönüyor. Gözleri bana nefretle bakıyor çünkü onun aslında ne olduğunu biliyorum. Çeneme yumruğunu indiriyor. Sonra da kaburgalarıma... Pekâlâ, Nahararyan sen boksu Avrupa'da öğrendin. Sendeliyorum. Kısa bir anlığına nefesim kesiliyor. Ben sadece Asyalıyım Nahararyan ve belden aşağı vurma sanatını hiç öğrenemedim. Sadece bir çöl kurdu gibi çıldırırım. Atlayıp kollarımı bir ağaç kütüğü gibi vücuduna doladım. Ayaklarımla yağlı kamına bastırdım. Ellerim şişman boynunu yakalamıştı. Bana tüm Avrupalı dövüş taktiklerini unutarak

vahşice vuruyordu. Eğildim ve ikimiz yere yuvarlandık. Birden onun altında kaldım. İdleriyle beni boğuyor. Dağılmış yüzünün bir taralından ağzı sarkıyor. Ayaklarım karnını dövüyor. Topuklarım şişman karnını içine gömülüyordu. Ellerini gevşetti. Biran yırtık yakanın bir kenarına kaydığını görüyorum. Dişlerimi yağlı beyaz boynuna geçiriyorum. Evet, Nahararyan, işte biz Asya'da böyle dövüşürüz. Bel altından vurarak değil bir bozkurtun dişiyle dövüşürüz. Damarlarının titrediğini hissettim.

Kalçamda hafif bir hareket oluyor. Nahararyan hançerimi alıyor. Kargaşada onu unutmuşum. Ani bir çelik parlaklığı ve kaburgamda bir sızı... Kanım nasıl da sıcak. Hançer kaburgalarımdan kayıyor. Boynunu bırakıyorum ve yaralı elinden alıyorum hançeri. Şimdi altımda yüzü öylece aya bakarak yatıyor. Hançeri kaldırıyorum. Uzun bir tiz çığlık atıp başını geriye atıyor. Tüm yüzü koca bir ağza dönüşüyor. Ölüm korkusuyla açılmış bir kapı gibi. "Stockholm'de bir otel ha! Seni domuz!"

Neden duraklıyorum? Arkamdan bir ses:

"Öldür onu Ali Han öldür onu!" diyor.

Bu, Mehmet Haydar."Tam kalbinin üzerine sapla!"

Öldürücü noktanın nerede olduğunu biliyorum. Ama düşmanın aciz sesini bir kez daha duymak istiyorum. Sonra hançerimi kaldırıyorum. Kaslarım geriliyor. Tam kalbinin üzerinde hançerimle vücudu birleşiyor. Kıvranıyor tekrar tekrar indiriyorum hançeri. Yavaşça doğruluyorum. Üzerimde kanlar var. Benim mi yoksa onun kanı mı? Ne fark eder ki?

Mehmet Haydar dişlerini gıcırdatıyor. "İyi iş çıkardın Ali Han. Sonsuza kadar seni takdir edeceğim." Kaburgalarım acıyor. Beni destekliyor. Tekrar çalılıkların içine giriyoruz. Tekrar Mardakjany yolundaki boyalı kutunun yanında duruyoruz. Dört at ve iki binici. İlyas Bey tebrik etmek için elini uzatıyor. Seyid Mustafa yeşil sarığını alnından çekiyor. Eyeri üzerindeki Nino'yu sıkı sıkı tutuyor sanki mengene gibi. Yavaşça ve yumuşakça gözleri yarı kapalı sanki rüyadaymış gibi: "Bu kadına ne yapacaksın? Onu sen mi bıçaklayacaksın ben mi?"

"Öldür onu Ali Han," Mehmet Haydar hançeri bana uzat-

m işti.

İlyas Bey'e baktım. Kafa salladı, yüzü tebeşir gibi bembeyazdı. "Cesedini denize atarız."

Nino'ya yakın durdum. Gözleri muhteşemdi. Karşıdan karşıya geçip elinde çantasıyla ağlayarak bizim okula gelirdi. Bir keresinde sırasının altına girip, "Şarlman, 800 yılında Aachen'de taç giydi," demiştim. Nino neden susuyordu? Neden ağlamıyordu o gün okula gelip yardım istediği gibi? Şarlman'ın tahta geçişini bilmemesi onun hatası değildi. Atm boynunu tutup Nino'nun yüzüne baktım. Seyid'in eyerinde ay ışığında hançere bakarken ne kadar da güzeldi. Gürcü kanı dünyanın en soylu kanıydı. Gürcü dudakları; Nahararyan öpmüştü onları. Altın külçeleri İsveç'teydi. Onu öpmüştü. "İlyas Bey ben yaralıyım. Prenses Nino'yu eve götür. Gece soğuk, Nino'yu sıkıca sarın. Eğer Nino eve sağ salim gitmezse seni öldürürüm. Duydun beni değil mi? İstediğim bu. Benim eve gitmeme yardım edin. Tutun beni. Size yaslanayım. Çok kan kaybediyorum."

Karabağ atının yelesini tuttum. Mehmet Haydar eyere binmeme yardım etti. İlyas Bey gelip Nino'yu Kazak eyerinin yumuşak minderine oturttu. Nino hiç direnmiyor. İlyas Bey ceketini çıkarıp nazikçe onun omuzlarma koyuyor. İlyas hâlâ solgun görünüyor. Sadece bir bakış ve kafa hareketi; Nino onunla güvende olacak. Mehmet Haydar eyerin üzerine atlıyor. "Sen bir kahramansın Ali Han. Çok iyi dövüştün. Üzerine düşeni yaptın." Kollarını omuzlarıma koyuyor ve bana destek oluyor. Seyid Mustafa'nın gözleri yere eğik.

"Hayatı sana bağlı canım alabilirsin ya da onu bağışlayabilirsin. Gelenekler ikisini de destekliyor." Rüyada gibi gülümsedi. Mehmet Haydar dizginleri elime veriyor. Bakü'nün ışıldayan ışıklarına doğru sessizce atlarımızı sürüyoruz.

18. BÖLÜM

Prens'in İhaneti

Bir uçurumun kenarında taştan dar bir teras... Sarı yıpranmış kayalar. Hiç ağaç yok. Rastgele bir araya getirilerek ilkel bir duvar haline gelen koca taşlar. Birbirine yakın basit, dört köşe kulübeler uçurumun kayalarına tutunmuş. Bir kulübenin avlusu diğerinin çatısı oluyor. Aşağılarda bir dağ çayı gürülderken kayalar temiz havada parıldıyor. Dar, yılan gibi kıvrımlı patika yol, taşlarm arasında gözden kayboluyor. Burası Dağıstan'ın bir dağ köyü, çok küçük bir yerleşke. İçi karanlık olan kulübenin yerleri kaim kilimlerle kaplı. Dar çatıyı dışarıdan iki direk destekliyor. Bir kartal uçsuz bucaksız gökyüzünde kanatlarım açmış sanki taştan yapılmış gibi süzülüyor. Küçük çatıya uzanmış, nargilemin amber ağızlığı dudaklarımm arasında soğuk dumanı ciğerlerime çekiyordum. Şakaklarım serinliyor mavi duman hafif rüzgâra kendini kaptırıp gözden kayboluyordu. Bir hayırsever eli tütünüme biraz afyon ufalamıştı. Uçuruma baktım ve sisin içinde daireler çizen yüzler görüyorum. Tanıdığım yüzler. Bakü'deki odamm halı kaplı duvarından Zaloğlu Rüstem ile savaşçıları. Orada kaim ipek örtülere sanlıp uzandığımı hatırlıyorum. Kaburgam acıyor. Sargılar beyaz ve yumuşak. Yan taraftan hafif adımlar ve sesler duyuyorum. Dinledim. Ses giderek yükseldi. Babam konuşuyordu. "Üzgünüm Komiser Bey, oğlumun nerede olduğunu ben de bilmiyorum. Sanırım İran'a amcasına gitti. Çok üzgünüm."

Komiserin sesi yüksek ve kızgındı: "Oğlunuz için yakalama emri verildi. Bu bir cinayet meselesi. İran'da bile olsa onu bulacağız."

"Buna ben de sevinirim. Hangi mahkemeye çıkarsa çıksın onu suçlu bulmayacaklar. Öncesinde olan olayların etkisinde ve haklı da zaten."

Yeni banknotların hışırtısını duyuyorum ya da en azından duyduğum şeyin o olduğunu sanıyorum. Tekrar komiserin sesi geliyor: "Ah işte bu gençler hep böyle. Hemen hançerlerine sarılıyorlar. Ben sadece devletin memuruyum. Ama sizi anlıyorum. Genç adam kentte görünmese iyi olur. Ama tutuklama emri İran'a gönderilmek zorunda." Adımların sesi azalıyor ve sonra tekrar sessizlik ortama hâkim oluyor. Halının üzerinde süslü yazı labirente benziyor. Harflerin hizasını gözlerimle takip ederken "N" harfinin kıvrımları arasında kayboluyorum. Üzerime yüzler eğiliyor, dudaklar anlamadığım kelimeler söylüyor. Sonra yatakta doğrulup oturuyorum. İlyas Bey ve Mehmet Haydar önümde dikiliyorlar. İkisi de gülüyor. Savaş üniformalarını giymişler. "Hoşça kal demeye geldik. Cepheye gidiyoruz."

"Neden?"

İlyas Bey belindeki fişekliğiyle oynuyor. "Nino'yu eve bıraktım. Bir kelime bile etmedi. Sonra da kışlaya gittim. Birkaç saat sonra herkes her şeyi biliyordu. Komutan Melikov odasının kapısmı kilitleyip kendinden geçinceye kadar sarhoş oldu. Atı bir daha görmek istemedi ve akşamleyin atı vurdu. Sonra da cephede savaşmak için gönüllü oldu. Babam savaş divanına verilmemizi anca önleyebildi ama bizi de cepheye gönderme karan aldılar. Şimdi doğruca cepheye gidiyoruz."

"Beni affedin. Hepsi benim hatam."

İkisi de şiddetle karşı çıktı. "Hayır, sen bir kahramansın ve bir erkeğin yapması gerekeni yaptın. Seninle gurur duyuyoruz."

"Nino'yu gördünüz mü?"

Yüzleri kaskatı öylece durdular. "Hayır, Nino'yu görmedik." Sesleri soğuktu. Sarıldık. "Bizim için endişelenme. Cephede ya da değil biz başımızın çaresine bakarız." Bir gülüş, bir selam ve kapanan bir kapı.

Halının kırmızı desenine bakarak minderlere yayıldım. Zavallı arkadaşlarım. Hepsi benim hatamdı. Gözlerim açık ha-

ya Here daldım. Şu an yok oldu. Nino'nun yüzü sisler içinde bir gülüyor bir ciddileşiyor. Yabancı eller bana dokunuyor. Biri Farsça, "Afyon alsın rahatlar," diyor. Biri ağzıma kehribar nargile ağızlığı koyuyor ve uyanıkken gördüğüm rüyaların arasından biri konuşuyor: "Sevgili Han çok korkunç bu. Ne kadar da kötü başına gelenler. Bence en iyisi kızımın da oğlunuzun ardından gelmesi. Bir an önce evlenmeliler."

"Prens, Ali Han evlenemez. Nahararyanların kanlısı oldu. Onu İran'a gönderdim. Yaşamının her anı tehlikededir. Kızınız için uygun bir eş değil."

"Sefer Han size yalvarıyorum. Çocukları korumalıyız. Onlar Hindistan'a, Ispanya'ya gitmeli. Kızımın namusu lekelendi. Sadece evlilik o lekeyi siler."

"Prensim bu Ali Han'ın hatası değil ve nasılsa kızınız eminim bir Rus ya da Ermeni bulur."

"Ama lütfen. Sadece zararsız bir akşam gezisiydi. Bu sıcakta gayet normal bir şey. Oğlunuz acele etti. Yanlış bir şüpheye kapıldı. Oğlunuz bu hatayı düzeltmeli."

"Neyse artık Prens, Ali Han artık kanlı ve bu durumda evlenemez."

"Ben de babayım Sefer Han"

Sesler kesildi. Her şey sakindi tekrar. Afyon taneleri yuvarlaktı ve karıncaya benziyordu. Sonunda sargılar açıldı. İlk onurlu yaramı hissettim. Sonra ayağa kalktım ve odanın içinde acele acele yürümeye başladım. Uşak çekinerek ve korkan gözlerle bana bakıyordu. Kapı açıldı ve babam içeri girdi. Kalbim şiddetle atıyordu. Uşak odadan çıktı. Babam bazen sessizdir. Odada bir aşağı bir yukarı volta attı. Sonra durdu."Polis her gün geliyor. Sadece polis de değil Nahararyanlar her yerde seni arıyor. Beş tanesi İran'a gitti bile. Yirmi tane adam tuttum evi koruyabilmek için. Bu arada Melikov da at yüzünden sana karşı kan davası ilan etmiş. Arkadaşların cepheye gönderildi." Cevap vermeden yere bakıyordum. Babam elini omzuma koydu. Sesi yumuşaktı: "Seninle gurur duyuyorum Ali Han. Ben de aynısını yapardım."

"Tatmin oldun mu baba?"

"kz. çok. Yalnız bir şey var." Bana sarıldı ve gözlerime bakarak: "Kadını niye öldürmedin?"

"Bilmiyorum baba çok yorgundum."

"Daha iyi olurdu oğlum. Artık çok geç. Ama sana kızmıyorum. Seninle tüm aile gurur duyuyoruz."

"Şimdi ne olacak baba?"

Tekrar ileri geri gezindi ve iç çekerek: "Artık burada kalamazsın. İran'a da gidemezsin. Polis ve iki nüfuzlu aile seni arıyor. En iyi şey Dağıstan'a gitmen. Kimse seni uçurumun kenarında bir köyde bulamaz. Ne Ermeniler ne de polis oraya gitmeye cesaret edemez."

"Ne kadar kalacağım baba?"

"Uzun süre. Polis tüm olanları unutuncaya ve düşmanların bizimle barışı sağlaymcaya kadar. Sonra gelirsin ve seninle görüşürüz."

Gece Mahaçkale'ye doğru yol aldım. Oradan da dağa çıktım. Uzun yeleli kısa atlar beni dar patikalardan geçirip uçurumun kenarındaki köye getirdi. Orada şimdi Dağıstan'm güvenli konukseverliğine sığınmıştım, insanlar bana 'kanlı' deyip anlayışla bakıyordu. Yabancı eller tütünüme haşhaş katıyordu. Çok fazla içip sessizce uzanıyor, hayallerimle işkenceye maruz kalıyordum. Babamm arkadaşı Kadı Molla, misafirperverliğiyle bana kapısmı açmıştı ve durmadan konuşarak beni ay ışığına götüren rüyalarımdan hep uyandırıyordu. "Hayal kurma Ali Han hayal kurma. Beni dinle. Andalal hikâyesini hiç duydun mu?"

"Andalal!" dedim donuk donuk.

"Andalal'm ne olduğunu biliyor musun? Altı yüz yıl önce Andalal güzel bir köydü. İyi, zeki ve cesur bir Prens orayı yönetirdi. Ama fazla erdem insanlar için fazlaydı. Böylece Prens'in huzuruna çıkıp, 'Biz senden sıkıldık bizi azat et' dediler. Sonra Prens ağladı ve atına atladığı gibi uzaklara, İran'a gitti. Orada büyük bir adam oldu. Şah onu sağ kolu yaptı ve ne derse Şah uyguladı. Birçok şehir ve ülke fethetti. Ama yüreği hâlâ Andalal'a kırgındı. Bu yüzden, 'Andalal vadilerinde altın ve mücevher madenleri var. Andalal'ı fethedelim' dedi. Ve Şah büyük or-

duşunu dağlara sürdü. Sonra Andalal halkı, 'Siz çoksunuz ama aşağıdasınız biz sayıca azız ama yukarıdayız. Bizden de yukarıda hepimizden üstün ve benzeri olmayan Allah var/ dedi. Böylece Andalal halkı kadın, erkek, çocuk savaştılar. En önde Prens'in oğulları savaştı. Prens Andalal'ı terk ettiğinde oğulları burada kalmıştı. İranlılar yenildi. İlk kaçan Şah ve son kaçan hain oldu. On yıl geçti aradan. Prens yaşlandı ve memleket özlemi çekiyordu. Şah'ın sarayından ayrıldı ve ülkesine döndü. Halk, düşmanı köylerine getiren haini hemen tanıdı. Yüzüne tükürüp kapılarını kapattı. Tüm gün boyunca Prens bir dost bile bulamamıştı köyde. En sonunda kadıya gidip 'Yaptığım yanlışın cezasını çekmeye geldim. Beni Şeriat'a göre yargıla/ dedi. Kadı, 'Bağlayın onu!' diye buyurdu ve 'Atalarımızın Şeriat'ı bu adamm diri diri gömülmesini uygun görür/ dedi. Halk da kabul ederek, 'Öyle olsun/ dedi. Ama kadı adildi. 'Savunma olarak ne söyleyeceksin?' diye sordu. Prens, 'Hiçbir şey. Ben suçluyum. Atalarımızın kuralları geçer burada. Bu iyi. Ama aynı zamanda kurallar der ki 'Kim babasına karşı savaşırsa öldürülür.' Ben de hakkımı istiyorum. Oğullarım bana karşı savaştı. Mezarımın üzerinde başları kesilsin/ Kadı, 'Tamam o zaman/ dedi. Kadı ve tüm halk ağladı. Çünkü Prens'in oğullarına çok saygı gösterilirdi. Ama kurallar uygulanmalıydı. Hain diri diri gömüldü ve hainin mezarı başında oğullarının, memleketin en cesur savaşçılarının başları kesildi."

"Saçma," diye homurdandım. "En iyi hikâyen bu mu? Kahramanınız ülkenin son kahramanıymış üstelik altı yüz yıl önce ölmüş ve o bir hainmiş." .... .

Kadı Molla burnunu çekti. İncinmişti. "İmam Şamil'i duydun mu?"

"İmam Şamil hakkında her şeyi bilirim."

"Bundan elli yıl önceydi. Memleketi Şamil yönetirken insanlar mutluydu. Ne şarap vardı, ne tütün. Bir hırsız yakalanınca sağ kolu kesilirdi. Bu yüzden de hırsızlık yok denecek kadar azdı. Ta ki Ruslar gelene kadar... O zaman Peygamber Efendimiz, İmam Şamil'e görünmüş ve gaza vata başlamasını buyur-

muş. Aralarında Çeçenler'in de olduğu tüm dağ halkları Şamil e yeminle bağlıydı. Ama Ruslar güçlüydü. Çeçenlefi tehdit edip köylerini, tarlalarını yaktılar ve yıktılar. O zaman aşiretin reisleri İmam'ın kaldığı yer Dargo'ya gidip yeminlerinden dönebilmek için görüşmeye gitti. Ama İmam Şamil'in huzuruna çıkınca içlerinden geçenleri söylemeye cesaret edemediler. Bunun yerine İmam'ın annesine gittiler ve Çeçenler'in acısına annesi gözyaşı döktü. 'Sizin için İmamla görüşeceğim,' dedi. İmam her zaman iyi bir oğul olmuştu ve annesinin onun üzerinde büyük etkisi vardı. Bir keresinde 'Annesine keder veren evlada lanet olsun,' demişti. Annesi Çeçenler'in durumunu anlatınca 'Kuran, ihaneti yasaklamıştır. Kuran, evladın annesine karşı gelmesini de yasaklar. Benim bilgilerim bu konu için yeterli değil. Allah'ın beni aydınlatması için oruç tutup dua edeceğim,' demişti. İmam üç gün üç gece oruç tuttu. Sonra halkın huzuruna çıkıp 'Allah, beni aydınlatıp şöyle buyurdu: Bana ihanetten bahseden ilk kişi yüz sopayla cezalandırılacak, ihanetten ilk bahseden kişi annemdir. Onu yüz sopayla cezalandırıyorum.' Annesini getirdiler. Savaşçılar kadının peçelerini çıkarıp attı. Caminin merdivenlerine getirip sopayı kaldırdılar. İlk sopayı vurunca, İmam dizlerinin üzerine çöküp ağladı ve haykırarak, 'Allah'm kurallarına karşı gelinemez. Ben bile onları çiğneyememem ama Kuran çocukların, ailelerinin cezalarını üstlenebildiğim söyler. Bu yüzden annemin cezasını ben üstleniyorum,' dedi. İmam cüppesini çıkarıp tüm halkın önünde caminin merdivenlerine uzandı ve 'Şimdi vurun bana ve İmam olduğum için tüm gücünüzle vurmadığınızı hissedersem kellenizi uçururum,' dedi. İmam'a doksan dokuz kez sopayla vuruldu. Yerde kanlar içinde yatıyordu ve kimse de bundan sonra ihanetten bahsetmedi. İşte bundan elli yıl önce bu dağlar böyle yönetilirdi ve insanlar mutluydu." Sessizce dinledim.

Kartal gökyüzünde kaybolmuştu. Alacakaranlık çöküyordu. Küçük caminin minaresinde imam göründü. Kadı Molla, seccadesini yere serdi ve yüzümüzü kıbleye dönüp namaz kıldık. Okunan Arapça sureler kulağa eski savaş şarkıları gibi geliyordu.

Şimdi git Kadı Molla. Sen bir dostsun. Artık uyumak istiyorum."

Bana şüpheli bir bakış attı. Bir iç çekerek haşhaş tohumlarını karıştırdı. Dışarı çıktığında bir komşusuyla konuştuklarını duydum. "Kanlı çok hasta," dedi. Komşu,"Hiç kimse Dağıstan'da uzun süre hasta kalmaz," diye karşılık verdi.

19. BÖLÜM

Abrekler'in Yemini

Yüzleri gergin ve yorgun kadınlar ile çocuklardan oluşan bir sıra insan köyden yürüyerek geçiyordu. Çok uzun bir yol yürümüşlerdi. Ellerinde toprak ve gübre doldurulmuş küçük torbaları, hazine taşıyormuş gibi sıkı sıkı tutmuşlardı. Onları çok uzaklardaki köylerden karşılığında koyun, gümüş, para ve el tezgâhlarında örülmüş uzun kumaşlar vererek almışlardı. Şimdi bu kıymetli toprağı kayaların üzerine serpecekler. Böylece kurak toprakları insanları doyuracak buğday verecekti. Tarlalar uçurumun üzerinde eğimli yerdeydi. Zincirlerle bağlanarak erkekler küçük alanlarına indi ve yeni topraklarım kayalıkların üzerine dikkatlice serpti. Rüzgâra ve toprak kaymasma karşı tarlalarım koruyabilmek için kabaca bir duvar yapıyorlardı. Bu dağ halkının en zengin varlığı olan bu tarlalar üç adım uzunluğunda ve dört adım genişliğindeydi. Sabahın erken saatlerinde erkekler tarlalarma gider uzun bir dua okur ve ancak bundan sonra eğilip o özel topraklannda çalışırlardı. Rüzgâr sert estiği zamanlarda kadınlar evden battaniyelerini getirip o değerli topraklarını onunla sarıyorlardı. İnce, kahverengi parmaklarıyla tohumları sever ve yetişen birkaç buğdayı küçük tırpanlarıyla keserlerdi. Buğday tanelerini öğüttükten soma düz uzun somunlar pişirirlerdi. İlk tohumun mucizesine şükretmek için para koyulurdu.

Küçük tarla alanlarına çekilmiş duvarlardan birinde yürüyordum. Kayalarm üzerinde koyunlar dolaşıyordu. Geniş, beyaz bir şapka takan bir çiftçi iki tekerlekli arabasıyla yanıma geldi. Tekerlekler çığlık atan bebeklerin sesi gibi gıcırdıyordu ve on-

ların sesini çok uzaktan duymuştum. "Kardeşim, Bakü'deki tanıdıklarıma tekerleklerin için biraz yağ göndermelerini yazacağım," dedim. Çiftçi tebessüm etti.

"Ben basit bir adamım. Neden kim olduğumu saklayayım? Herkes benim arabamın gelişini duyuyor. Bu yüzden onları yağlamıyorum. Bunu sadece Abrekler yapar."

"Abrekler?"

"Evet, toplumdan dışlanmışlar. Abrekler."

"Onlardan çok var mı?"

"Yeteri kadar var. Onlar hırsız ve katiller. Bazıları insanların iyiliği için öldürüyor bazıları ise kendi iyilikleri için. Ama hepsi yemin etmeliler."

"Ne yemini?"

Çiftçi arabasını durdurdu ve aşağı indi. Kendi tarlasının duvarına yaslandı. Çantasmdan bir parça koyun peyniri çıkardı, uzun parmaklarıyla ikiye böldü ve bir yarısını bana verdi. Peynirin içinde kara kıllar vardı. Yedim.

"Abrekler'in yemini. Bilmiyor musun? Gece yarısı Abrekler gizlice camiye girer ve yemin ederler: 'Bu ibadeti ettiğim yerde yemin ederim ki bugünden itibaren bir serseri olacağım. İnsan kanı dökeceğim ve kimseye acımayacağım. Herkese karşı savaş açacağım. İnsanların yüreklerine, vicdanlarına ve onurlarına yakın her şeyi çalacağım. Annesinden süt emen çocukları bıçaklayacağım, en fakir dilencilerin kulübelerini ateşe vereceğim ve insanoğlunu mutlu edecek her konuya acı getireceğim. Eğer bu yeminimi tutmazsam, sever ya da acırsam bir daha babamın mezarını görmeyeyim, susuzluğumu su, açlığımı ekmek gidermesin, ölü bedenimi sokaklara sersinler ve pis köpekler üzerime işesin!' Evet, bu Abrekler'in yeminidir." Çiftçinin yüzü güneşe dönük, sesi ciddiydi. Gözleri derin ve yeşildi.

"Bu yemini kimler eder?"

"Adaletsizlikten acı çekenler." Sessizleşti. Güneş tam tepemizdeydi. Eve gittim. Belki ben de dışlanmış, dağlara sürülmüş bir Abrek'tim? Dağıstan'ın hırsızları gibi bu yemini ben de etmeli miydim? Kelimeler kulağımda çınlıyor aklımı çeliyordu.

Sonra evimin önünde tuhaf eyerlenmiş üç at gördüm. Bir tanesi gümüş dizginliydi. Terasta on altı yaşında belinde altın hançeri olan şişman bir erkek çocuk vardı. Bana el sallayıp güldü. Bu bizim okuldan Arslan Ağa'ydı. Babası zengin petrol kuyularına sahipti ve çocuk çok güçlü değildi. Bu yüzden sıklıkla Kislovodsk Kaplıcalarına giderdi. Benden küçük olduğundan onu çok az tanırdım. Ama burada bu ıssız dağda ona bir kardeş gibi sarıldım. Gururdan kızararak,"Uşağımla bu yoldan geçiyorduk seni görmek için uğradım," dedi.

Elimi omzuna vurdum ve ardından,"Arslan Ağa, misafirim ol. Bu akşam memleketimizin şerefine kutlama yapalım," dedim. Sonra kulübeye doğru seslendim: "Kadı Molla, Bakü'den misafirim için bir ziyafet hazırla!" Yarım saat sonra Arslan Ağa hasırın üzerine bağdaş kurup oturmuş, kızarmış kuzu etini afiyetle yiyordu.

"Seni gördüğüme sevindim Ali Han. Sen uzak bir köyde kan davalından saklanarak bir kahraman gibi yaşıyorsun. Ama endişelenme. Burada olduğunu kimseye söylemem." Hiç endişeli değildim. Nerede olduğumu tüm Bakü biliyordu.

"Beni nasıl buldun?"

"Seyid Mustafa söyledi. Köyünün, yolumun üzerinde olduğunu öğrendim. Seyid sana selam söyledi."

"Nereye gidiyorsun Arslan Ağa?"

"Kislovodsk'a. Bu iki uşak da benimle birlikte."

"Ah," gülümsedim. Çok masum görünüyordu. "Söylesene Arslan Ağa neden direkt trenle gitmedin?"

"Şey, biraz dağ havası almak istedim. Mahaçkale'de indim ve Kislovodsk yoluna kestirmeden geldim." Ağzının tamamı büyük lokmalarla doluydu ve yiyecekleri mutlu mutlu çiğniyordu.

"Ama Kislovodsk'a kestirme yol buradan üç gün uzaklıkta."

Arslan Ağa şaşırmış gibi yaptı. "Gerçekten mi? Bana yanlış bilgi vermişler. Ama memnunum en azından seni gördüm." Bilerek bu tarafa dolandığı ortadaydı. Böylece Bakü'ye döndüğünde beni gördüğünü söyleyecekti. Bakü'de büyük bir ün yapmıştım. Ona şarap koydum o da kocaman yudumlarıyla içti. Sonra bana

yaklaşıp, "O günden beri hiç kimseyi öldürdün mü Ali Han? Lütfen bana söyle yemin ederim kimseye söylemem."

"Evet birkaç düzine"

"Gerçekten mi?" Çok mutlu oldu ve şarap içmeyi sürdürdü. Ben de o içtikçe doldurdum. "Nino ile evlenecek misin? Tüm kentte bahse giriyorlar. İnsanlar senin hâlâ onu sevdiğini söylüyor." Keyifle gülümsedi ve içmeye devam etti. "Biliyorsun hepimiz çok şaşırdık. Haftalardır başka hiçbir konu konuşulmuyor."

"Öyle mi? Peki Bakü'den ne haber Arslan Ağa?"

"Ah Bakü'de mi? Hiçbir şey yok. Yeni bir gazete çıktı. İşçiler grevde. Öğretmenler senin hep çabuk çileden çıktığını söylüyor. Söylesene Nino'nun kaçırıldığını nasıl öğrendin?"

"Sevgili Arslan, kadim dostum. Artık soru sorma. Şimdi sıra bende. Nino'yu gördün mü? Ya da Nahararyanlar'dan birini? Kipianiler ne diyorlar?"

Zavallı çocuk neredeyse lokmalarıyla boğulacaktı. "Ama ben hiçbir şey bilmiyorum. Kimseyi görmedim. Neredeyse hiç dışarı çıkmadım."

"Niye dostum? Hasta miydin?"

"Evet hastaydım. Hem de çok hastaydım. Difteri oldum. Düşünsene günde üç kez ilaç almak zorundayım."

"Difteri için mi?"

"Evet..."

"Devam et, iç Arslan Ağa. Bu sana iyi gelir."

İçti. Sonra üzerine eğildim ve sordum: "Sevgili dostum en son ne zaman doğruyu söyledin?"

Büyük masum gözleriyle bana baktı ve dürüstçe: "Okulda üç kere üçün kaç ettiğini bilirken."

Tatlı şarap küçük çocuğu hemen sarhoş etmişti. Hâlâ çok gençti ve artık sorularıma az çok doğru söyleyecek seviyeye gelmişti. Buraya merak ettiği için geldiğini, hiç difteri olmadığını ve Bakü'deki tüm dedikoduları bildiğini itiraf etti. Mutlu bir şekilde, "Nahararyanlar seni öldürecek ama uygun zaman kolluyor, o yüzden acele etmiyorlar. Kipianiler'i bir iki kez ziyarete gittim. Nino uzun zamandır hastaydı. Sonra onu Tiflis'e götür-

düler. Şimdi geri geldi. Kulüp balosunda su gibi şarap içiyor ve hep kahkaha atıyordu. Sadece Ruslarla dans etti. Ailesi onu Moskova'ya göndermek istedi ama o gitmek istemedi. Her gün dışarı çıkıyor ve tüm Ruslar ona âşık. İlyas Bey'e nişan verildi ve Mehmet Haydar yaralandı. Nahararyan'ın villası yanıp kül oldu. Onu da senin arkadaşlarının yaktığı söyleniyor. Başka bir şey daha var. Nino küçük bir köpek aldı ve onu her gün acımasızca dövdüğü söyleniyor. Kimse ona ne ad verdiğini bilmiyor. Bazıları 'Ali Han' bazıları 'Nahararyan' dediğini söylüyor. Babanı da gördüm. Eğer çok fazla dedikodu yaparsam benim kulaklarımı keseceğini söyledi. Kipianiler Tiflis'ten bir ev aldı. Belki de oraya taşınacaklar." Çok zavallı bir şeydi bu çocuk.

"Arslan Ağa sen ne olacaksın?"

Sarhoş sarhoş bana baktı ve: "Kral olacağım," dedi.

"Ne olacaksın?"

"Birçok süvarisi olan güzel bir ülkenin kralı olmak istiyorum."

"Başka?"

"Ölmek istiyorum."

"Ne için öleceksin?"

"Kralı olacağım ülkeyi fethederken."

Güldüm ve o çok incindi."Beni üç gün karantinaya aldı domuzlar."

"Okulda mı?"

"Evet. Ve tahmin et neden?"

"Sadece acımasızca muamele edilen çocuklar hakkında gazeteye yeniden yazdığım için! Tanrım ne kadar sorun yaptılar."

"Ama Arslan saygın insanlar gazeteye yazmazlar."

"Evet yazarlar. Ben döndüğümde senin hakkında da yazacağım. Adını vermeden tabii. Ben senin dostunum ve ağzım sıkıdır. Şöyle bir başlık yazacağım: 'Kan davasından kaçış - Memleketimizin kötü geleneği'... Şişenin kalanını da içti. Kilime uzandı ve hemen sızdı. Hizmetkârı içeri girdi ve beni onaylamayan bir bakışla:

"Böyle küçük bir çocuğu sarhoş ettiğin için utanmalısın

Ali Han/' dedi. Gece dışarı çıktım. Bu Arslan Ağa ne kadar da yozlaşmış biriydi. Anlattığı şeylerin yarısı kesin yalandı. Neden Nino köpeğini dövsün? Allah bilir hayvana ne ad vermişti?

Köyün sokağına doğru yürüdüm ve tarlanın köşesine oturdum. Ayın karanlığında kapkara, suratsız kayalar bana tepeden bakıyordu. Geçmişi hatırlıyorlar mıydı? Ya da insanoğlunun hayallerini? Yukarıda gökyüzünde yıldızlar Bakü'nün ışıkları gibi parlıyordu. Evrendeki binlerce ışık hüzmesi gözlerimle kesişiyordu. Başım dönmüştü. Bir saatten fazla oturduğum yerde gökyüzünü seyre dalmıştım. "Demek Ruslarla dans ediyor," diye düşündüm ve aniden bu hayallerle dolu geceyi bitirmek için kente dönmek istedim. Bir kertenkele yanımdan hışırtıyla geçti ve onu yakaladım. Ölümden korkmuş minicik kalbi avucumun içinde atıyordu. Soğuk derisini okşadım. Küçük gözleri bana bakıyordu. Korkudan belki de bilgelikten kaskatı kesilmişti. Küçük yaratığı yüzüme yaklaştırdım. Eski, yıpranmış kuru bir ciltle kaplanmış canlı bir taşa benziyordu. "Nino," dedim ve köpeği düşündüm. "Nino ben de seni döveyim mi?" Ama bir insan kertenkeleyi nasıl döver ki? Birden küçük şey ağzını açtı. Küçük bir dil dışarı çıktı ve yeniden kayboldu. Hepsi bir anda oldu. Güldüm. Dili çok küçük ve hızlıydı. Elimi açtım ve kertenkele gitti. Sadece kara kayalar vardı. Kalktım ve kulübeye doğru gittim. Arslan hâlâ yerde yatıp uyuyordu ve başı da uşağın dizindeydi. Çatıya çıktım. Sabah ezanı okunana kadar afyon içtim.

20. BÖLÜM

İki Büyük Islak Göz

Tüm bunların nasıl olduğunu ben de bilmiyorum. Bir gün uyandığımda karşımda Nino duruyordu. "Çok tembelmişsin Ali Han," dedi ve kilimin üzerine oturdu. "Daha da kötüsü horluyorsun bu da hiç hoş değil."

"Tütünümdeki afyon beni horlatıyor," dedim.

Nino karamsarca kafa salladı. "O zaman tütün içmeyi bırakmalısın."

"Köpeği neden dövüyorsun, sefil mahluk?"

"Köpek. Ah sol elimle kuyruğundan tutuyorum ve sağ elimle ağlaymcaya kadar dövüyorum."

"Ve ona ne diye sesleniyorsun?"

Nino yavaşça,"Ona 'Kilimandsharo' diyorum," dedi. Gözlerimi ovuşturdum ve her şey gözlerimin önünde daha da netleşti: Nahararyan, Karabağ atı, ay ışığı vurmuş yol ve Seyid'in eyerinde Nino. "Nino," diye bağırdım ve ayağa fırladım. "Buraya nasıl geldin?"

"Arslan Ağa kentteki herkese, beni öldürmek istediğini söyledi. Ben de doğru buraya geldim." Yüzünü bana doğrulttu, gözleri dolmuştu. "Ali Han! Seni çok özledim." Ellerim saçlanmn karanlığında kayboldu. Onu öptüm ve dudakları aralandı. Sıcaklığıyla beni kendimden geçirdi. Onu kilimin üzerine yatırıp üzerindeki çiçekli ipek giysiyi bir çekişte çıkardım. Teni yumuşak ve kırılgandı. Onu nazikçe okşadım, zar zor nefes alıyordu. Gözlerimin içine baktı ve küçük göğüsleri avucumun altmda titriyordu. Onu sıkıca tuttum ve sıkı sıkı sarılınca altımda inledi. Teninin altmda kaburgaları görünüyordu. İnce ve zarif... Yü-

zümü göğüslerinin üzerine koydum. "Nino/' dedim. Bu ismin büyülü bir gücü vardı. Tüm bu materyalistik dünya yok oluyordu. Sadece iki büyük ıslak Gürcü gözleri her şeyi olduğu gibi yansıtıyordu: Korkuyu, mutluluğu, merakı ve aniden can yakan acıyı. Ağlamadı. Ama aniden yorganı tuttu ve sıcak kuş tüyünün altına girdi. Göğsümde yüzünü sakladı. Narin bedenin her hareketi kutsal doyurucu yağmura susamış toprağın çağrısı gibiydi. Nazikçe yorganı aşağı doğru çektim. Zaman durmuştu...

Orada sessizce, yorgun ve mutlu uzandık. Sonra Nino,"Şimdi eve gidiyorum. Her şeyden sonra beni öldürmeyeceğini anladım."

"Tüm yolu kendi başına mı geldin?"

"Hayır, Seyid Mustafa beni getirdi. Beni getireceğini ve eğer seni hayal kırıklığına uğratırsam beni öldüreceğini söyledi. Dışarıda oturuyor. Silahı hazır. Eğer seni hüsrana uğrattıysam ona seslenmen yeter." Seyid Mustafa'ya seslenmedim. Onun yerine Nino'yu öptüm.

"Bunun için mi geldin?"

"Hayır," dedi dürüstçe.

"Söyle Nino."

"Neyi söyleyeyim?"

"Seyid'in eyerinde otururken neden o gece sessiz kaldın?"

"O, gururumdandı."

"Peki, neden şimdi buradasın?"

"Bu da gurur..."

Elini tuttum ve pembe parmaklarıyla oynayarak,"Ya Nahararyan?"diye sordum.

Yavaşça,"Nahararyan? İsteğim dışında beni kaçırdığını düşünmemelisin. Ne yaptığımı biliyordum ve doğru şeyi yaptığımı düşündüm. Ama yanılmıştım. Benim hatamdı ve ölümü hak etmiştim. İşte bu yüzden sessiz kaldım. Şimdi her şeyi biliyorsun." Avuç içlerini öptüm. Gerçek onun için tehlikeli olsa da ve diğer kişi ölmüş olmasına rağmen doğruyu söylüyordu. Ayağa kalktı, etrafa bakmdı ve karamsarca,"Şimdi eve gidiyorum. Benimle evlenmene gerek yok. Moskova'ya gideceğim." Kapıya yaklaşıp

çiçek bozuğu yüzlü arkadaşımı görebileceğim kadar kapıyı açtım. Bağdaş kurmuş elinde silahı oturuyordu. Yeşil kuşağı sıkıca kanıını sarmıştı. "Seyid," dedim. "Molla'yı ve diğer şahitleri çağır. Bir saate kadar evleneceğim."

"Molla çağırmıyorum. Sadece iki şahit yeterli... Sizi ben evlendireceğim. Buna yetkim var."

Kapıyı kapattım. Nino yatakta oturuyor, siyah saçları omuzlarına değiyordu. Nino güldü. "Ali Han ne yaptığının farkında mısın? Düşkün bir kadınla evleniyorsun."

Yanma uzandım. Vücudumuz birbirimize yakmdı. Nino, "Gerçekten benimle evlenmek istiyor musun?" diye sordu.

"Eğer sen de istersen. Biliyorsun ki ben bir kanlıyım. Düşmanlarım her yerde beni arıyor."

"Biliyorum. Ama onlar buraya gelmeyecek. Biz de olduğumuz yerde kalırız."

"Nino bu dağ köyünde, bu kulübede; uşaklar olmadan burada benimle kalacağını mı söylüyorsun?"

"Evet," dedi. "Burada kalmak istiyorum. Çünkü sen burada kalmalısın. Ev işlerini yapar, ekmek pişirir ve sana iyi bir eş olurum."

"Ve bundan sıkılmayacaksın?"

Basitçe,"Hayır," dedi. "Aynı örtünün altında birlikte uzanırken nasıl sıkılırım?" Biri kapıya vurdu. Nino hemen benim geceliğimi giydi. Seyid Mustafa içeri girdi. Yeşil sarığı yeni bağlanmıştı ve iki şahidi tanıştırdı. Yere oturdu. Belinden bir kalemle bir hokka çıkardı. Hokkanın üzerinde,"Yalnız Allah'ın takdiri için" yazıyordu. Bir kâğıt çıkarıp sol elinin içine aldı. Sonra kalemini hokkaya daldırdı.

Zarifçe, "Bismillahirrahmanirrahim," yazdı. Sonra bana dönüp,"Adınız nedir beyefendi?" dedi.

"Ali Han Şirvanşir. Şirvanşir Aşireti'nden Sefer Han'ın oğlu."

"Dininiz nedir?

"İslam. İmam Cafer'in mezhebinden Şii'yim."

"İsteğiniz?"

"Bu kadmı eşim olarak almak istediğimin bilinmesini isti-

yorum."

"Adınız nedir hanımefendi?"

"Prenses Nino Kipiani"

"Dininiz nedir?"

"Rum Ortodoks."

"İsteğiniz?"

"Bu adamın eşi olmak..."

"Dininizde kalmak mı yoksa kocanızın dinine geçmek mi istersiniz?"

Nino bir süre duraksadı. Sonra kafasını kaldırdı ve gururla, "Kendi dinimde kalmak istiyorum." Seyid yazdı. Beyaz kâğıt avucundan kayıyor, git gide süslü güzel Arapça yazılarla doluyordu. Evlilik anlaşmamız hazırdı. "Şimdi imzalayın," dedi Seyid. İmzamı attım.

"Hangi imzamı kullanayım?" diye sordu Nino.

"Yeni adını."

Nino eli titremeden yazdı: "Nino Şirvanşir." Sonra şahitler imzaladı. Seyid Mustafa adını yazıp imzasını attı ve sonra kâğıdı mühürledi. O güzel kufi yazısıyla,"Hafız Seyid Mustafa Meşhedi, Allah'ın kulu" diye yazdı. Belgeyi bana verdi. Sonra bana sarıldı ve Farsça,"Ben iyi bir adam değilim Ali Han. Ama Arslan Ağa bana dağlarda Nino'suz perişan olacağını ve bir ayyaş olarak yaşayacağını söyledi. Bu bir günahtır. Nino, kendisini buraya getirmemi istedi. Eğer dediği doğruysa onu sev, değilse yarın onu öldürürüz."

"Artık doğru değil Seyid, onu öldüremeyiz de."

Bana şaşırarak baktı. Sonra odanın etrafına bakıp kahkaha attı. Bir saat sonra afyon piposunu törenle uçurumdan aşağı attık ve düğünümüz böyle gerçekleşti.

* * *

Hiç beklenmedik bir şekilde hayat yeniden harika olmuştu. Bütün köy sokakta yürürken yüzümüze gülüyordu ve ben de karşılık olarak gülümsüyordum. Çünkü mutluydum. Hem de hiç olmadığım kadar. Bütün hayatımı buradaki çatı bahçemiz-

de onun kısa dizlerinde daralan parlak kırmızı Dağıstan şalvarı giyen Nino ile baş başa mutlu bir şekilde geçirebilirdim. Çok iyi uyum sağlamıştı Nino. Kimse onun eskiden farklı bir hayatı olduğunu ve köydeki diğer kadınlardan farklı düşünüp farklı davrandığını tahmin edemezdi. Köyümüzde kimsenin uşağı yoktu. Nino da uşak istemiyordu. Yemeğimizi hazırlıyor, kadınlarla sohbet ediyor ve bana köyün tüm dedikodularını anlatıyordu. At binip eve avladığım hayvanların etini getiriyor, Nino'nun kafasından uydurduğu tüm tuhaf yemekleri yiyordum.

Sıradan bir günümüz şöyle geçiyodu: Sabahın erken saatinde Nino'nun elinde testiyle yalın ayak dereye koşuşunu seyrederdim. Dikkatlice keskin taşlara topuğunu yerleştirerek geri dönerdi. Sağ omzunda su testisini taşır ve zarif elleriyle sıkıca testiyi tutardı. Sadece bir kez ilk gününde sendeleyip testiyi yere düşürmüştü Nino. Çok üzülmüştü ve onuru kırılmış bu yüzden de oturup ağlamıştı. Diğer kadınlar onu yatıştırmıştı. Her gün, köy kadınlarıyla su getirmeye giderdi. Tek sıra halinde dağa çıkardık. Nino'nun çıplak bacaklarını, hayli ciddi bir şekilde uzağa bakan gözlerini çok ilerden görebilirdim. Bana bakmazdı ve ben de bakışlarımı başka tarafa çeviririrdim. Hemen dağ kurallarım anlamıştı: Hiçbir zaman, hiçbir durumda birine olan sevgi diğer insanların önünde gösterilmemeliydi... Kara kulübeye gelince kapıyı kapatıp testiyi yere koyardı ve bana bir bardak su verirdi. Bir köşeden ekmek, peynir ve bal getirirdi. Köydeki diğer insanlar gibi ellerimizle yerdik. Nino kısa sürede yerde bağdaş kurarak oturmayı öğrenmişti. Yemek bittiğinde Nino beyaz, parlak dişlerini göstererek parmaklarını yalardı. "Buranın geleneklerine göre şimdi senin ayaklarım yıkamam gerek fakat yalnız olduğumuzdan ve kaynağa ben gittiğim için sen benim ayaklarımı yıkayacaksın." Küçük, komik oyuncağa benzeyen ayaklarını suya koyardı. O, ayaklarım suda oynattıkça yüzüme su sıçratırdı. Sonra çatı bahçemizde otururduk. Ben bir minderde otururdum, Nino da dizlerimin dibinde şarkı mırıldanarak ya da sessizce bana bakarak otururdu. Bense Prensesim'in yüzüne bakmaktan hiç yorulmazdım.

Her akşam küçük, sevimli bir hayvan gibi yorganın altında büzülerek yatardı."Mutlu musun Ali Han?" dedi bir gece.

"Çok mutluyum. Ya sen? Bakü'ye dönmek ister misin?"

"Hayır, istemem," dedi ciddi bir şekilde. "Tüm Asyalı kadınların yaptığı şeyleri benim de yapabileceğimi göstermek istiyorum. Eşime hizmet etmek istiyorum."

Gaz lambamız söndüğünde uzanır karanlığa bakar ve önemli şeyler düşünürdü. Kuzu rostoya fazla sarımsak koyup koymadığını, Şair Rustaveli'nin Kraliçe Tamar'la bir ilişkisi olup olmadığını, eğer bu köyde yaşarken bir gün aniden dişi ağrırsa ne yapacağını, yan komşunun, eşini sopayla neden dövdüğünü düşünür merak ederdi. "Hayat gizemlerle dolu," dedi bir gün üzgün ve uyumak üzereyken. Geceleyin uykudan uyanıp beni dirseğiyle dürter ve "Ben Nino'yum," diye gururla mırıldanır sonra da uyuyakalırdı. Ben de zayıf omuzlarmı battaniyeyle örterdim."Nino sen gerçekten Dağıstan'ın bir köyündeki yaşamdan çok daha iyi bir yaşamı hak ediyorsun," derdim.

Bir gün yanımızdaki küçük Chunsach Kasabası'na gittim. Medeniyetin meyveleriyle döndüm: Bir gaz lambası, kaval, gramofon ve bir ipek eşarp. Gramofonu görünce yüzü aydınlandı. Tüm kasabada sadece iki tane plak bulabilmiştim ne yazık ki. Dağ halkının yöresel dansı ile Aida'nınbir aryası... Plakları tekrar tekrar ikisini de birbirinden ayıramayacak kadar çok dinledik. Bakü'den haberler az ve nadiren geliyordu... Nino'nun ailesi, bizi lanetlemediklerinde daha uygar bir yere gitmemiz için yalvarıyordu. Nino'nun babası sadece bir kez gelmişti. Kızının nasıl yaşadığını görünce dayanamayıp patladı: "Tanrı aşkma bir an önce buradan taşının! Bu yabani, medeniyet görmemiş yerde kızım zayıf düşer ve hastalanır!"

Nino,"Daha önce hiç bu kadar kendimi iyi hissetmemiştim," dedi. "Anlamıyor musun baba? Buradan ayrılamayız. Henüz dul kalmak istemiyorum."

"Ama İspanya gibi tarafsız ülkeler var. Hiçbir Nahararyan size ulaşamaz orada."

"Ama baba Ispanya'ya nasıl gideceğiz?"

"İsveç'ten geçeceksiniz."

Nino sinirlenerek: "Ben İsveç'ten geçmem."

Prens Bakü'ye döndü ve her ay iç çamaşırı, yiyecek ve kitap yollamaya başladı. Nino kitapları biriktiriyor kalanlarını dağıtıyordu. Bir gün babam geldi. Nino okul zamanlarında çok bilinmeyenli denklemlerle karşılaştığı zamanki mahcup gülümsemesiyle karşıladı. Bu denklem kısa sürede çözüldü.

"Yemek pişiriyor musun?"

"Pişiriyorum."

"Su getiriyor musun?"

"Getiriyorum."

"Uzun yol beni yordu. Ayaklarımı yıkar mısın?" Nino testiyi getirdi ve babamın ayaklarını yıkadı.

"Teşekkür ederim," dedi babam. Uzun pembe inci kolyeyi cüzdanından çıkardı ve Nino'nun boynuna taktı. Sonra Nino'nun pişirdiği yemeği yedi ve fikrini söyledi. "İyi bir karın var Ali Han ama kötü aşçı. Sana Bakü'den aşçı göndereceğim."

"Lütfen göndermeyin," diye haykırdı Nino. "Kocama ben hizmet etmek istiyorum." Babam güldü ve ona sonra iki büyük elmas küpe gönderdi.

Köyümüz huzur doluydu. Sadece bir kez Kadı Molla önemli haberlerle geldi: Silahlı bir yabancı köyün yakınındaki dağın eteklerinde yakalanmış. Muhtemelen Ermeni'ydi. Tüm köy ayaklandı. Çünkü ben onların misafiriydim. Ölümüm herkesin onurunu zedeleyecek bir leke olacaktı. Adama bakmak için dışarı çıktım. Gerçekten de Ermeni'ydi. Tabii Nahararyanlaridan olup olmadığını öğrenmek imkânsızdı. Köyün bilge adamı toplantı yaptı. Bu konu hakkında konuşuldu. Adama iyi bir sopa atıp onu köyden atmaya karar verdiler. Eğer o Nahararyan ise diğerlerini de uyarırdı eğer değilse Allah çiftçilerin iyi niyetini görür ve onları affederdi.

Dünyanın öbür ucunda bir yerlerde savaş var gücüyle devam ediyordu. Ne bir şey duyuyor ne de görüyorduk. Dağlarımız İmam Şamil döneminin efsaneleri ve masallarıyla doluydu. Savaş haberleriyle hiç karşılaşmıyorduk. Zaman zaman arka-

daşlar gazeteler gönderiyordu ama onları okumadan atıyorduk. Nino bir gün: "Hâlâ savaşın devam ettiğini hatırlıyor musun?" dedi. Güldüm. "Nino, dürüst olmak gerekirse savaşla ilgili her şevi unuttum." Allah'ın Ali Han Şirvanşir'e bahşettiği küçük bir şey olsa bile geçmişle gelecek arasında benim için gerçekten bundan daha iyi bir hayat yoktu.

Sonra bir mektup geldi. Evimize mektubu, atı köpükle kaplanmış yorgun bir binici getirdi. Ne babamdandı ne de Seyid'den. Üzerinde Arslan Ağa'dan Ali Han'a yazıyordu.

Nino şaşırarak,"Ne isteyebilir?" dedi.

Binici,"Han sana bir sürü mektup yolda. Arslan Ağa bana çok para verdi. Kendi mektubunun mutlaka sana ulaşmasmı istedi."

"Bu köydeki hayatımın sonu," diye düşündüm ve mektubu açtım. Okumaya başladım. "Sizi Tanrı adına selamlarım Ali Han. Nasılsın? Atların, şarabın, beraber yaşadığın insanlar nasıl? Şehrimizde büyük olaylar oluyor. Mahkûmlar hapishaneden kaçtı ve şimdi özgürce dolaşıyor. 'Polisler nerede?' dediğini duyar gibiyim. Sıkı dur; Polisler şimdi mahkûmların eskiden oldukları yerde, deniz kenarındaki hapishanedeler. Ya askerler? Artık askerler de yok. Şimdi kafanı sallayıp valinin bu olanlara nasıl izin verdiğini ve şaştığım tahmin edebiliyorum. Öyleyse cevap vereyim. Dün bizim bilge valimiz kaçmaya karar verdi. Böyle kötü insanları yönetmekten bıkmış. Geriye birkaç pantolon ve şapkasını bıraktı. Şimdi gülüp yalan söylediğimi sanıyorsun. Ama sürpriz! Bu sefer yalan söylemiyorum. Şimdi 'neden Çar yeni bir polis teşkilatı ve vali göndermiyor' diye sorduğunu duyabiliyorum. Dur sabret de söyleyeyim. Artık Çar diye de bir şey yok. Artık hiçbir şey yok. Bütün bu şeylere ne denir bilmiyorum ama dün okul müdürünü bir güzel dövdük ve kimse araya girmedi. Ben senin dostunum Ali Han ve tüm bunları sana anlatan ilk kişi olmak istedim. Hatta kentteki birçok kişi sana bugün yazıyordu. İşte büyük haber: Bütün Nahararyanlar kenti terk etti ve artık polis de yok. Kendine iyi bak. Dostun ve sağ kolun Arslan Ağa."

Başımı kaldırdım. Nino oldukça solgun görünüyordu. Bir-

den sesi titreyerek, "Ali Han yollar bizim için açıldı. Gidiyoruz! Gidiyoruz!"

Tuhaf bir heyecanla bu sözleri tekrar tekrar söylemeye devam etti. "Gidiyoruz," diyerek boynuma atılıp hıçkırıklara boğuldu ve çıplak ayaklarla bahçenin kumlarında iz yaptı. "Evet, Nino gidiyoruz." Hem mutlu hem de üzgündüm. Dağların çıplak kayaları sapsarı ihtişamı ile parıldıyordu. Arı kovanları gibi uçuruma sarkan küçük kulübeler ve sessizce namaza, ibadete çağıran ufak minareler vardı. Köydeki son günümüzdü.

21. BÖLÜM

Çanlar Çalıyor

Kalabalıktaki yüzlerde korku ve mutluluk karışımı bir şey vardı. Kırmızı pankartlarda oldukça saçma sloganlar caddenin bir ucundan diğerine kadar uzanıyordu. Pazarcı kadınlar bir köşede, bir araya gelip Amerika'nın Kızılderilileri'ne ve Afrika'nın yerlilerine özgürlük verilmesini istiyordu. Savaşta durumlar tam tersine dönmüş, Grandük ortadan kaybolmuş ve şehirde perişan asker kalabalığı vardı. Geceleyin bazen silah sesleri olurdu ve gündüz de dükkânlar yağmalanırdı.

Nino atlasın üzerine eğilip,"Barış içinde yaşayan ülke arıyorum," dedi ve parmağını rengârenk sınır çizgileri üzerinde gezdirdi.

"Belki Moskova ya da Petersburg," dedim dalga geçerek. Omzunu silkip parmağıyla Norveç'i buldu.

"Eminim bu barış içinde bir ülkedir," dedim. "Ama oraya nasıl gideceğiz?"

İç çekerek,"Gitmeyeceğiz. Amerika'ya ne dersin?"

Neşeli neşeli,"Denizaltıları var," dedim.

"Hindistan, İspanya, Çin, Japonya?"

"Ya, onlar da savaştalar ya da biz oraya gidemeyiz."

"Ali Han, fare kapanma kısıldık kaldık."

"Haklısın Nino buradan kaçmanın bir anlamı yok. En azından Türkler gelene kadar bu halkın aklına mantıklı şeyler koymanın bir yolunu bulmalıyız."

Nino sitem ederek,"Kahraman bir kocadan bana ne fayda var! Nutukları, sloganları, pankartları sevmiyorum. Böyle devam ederse İran'daki amcanın yanına gideriz."

"Böyle devanı etmeyecek/' dedim ve evden ayrıldım. İslam-i Yardım Derneği'nde bir toplantı yapılıyordu. İki ay önce babamın evindeki halkımızın geleceğiyle yakından ilgilenen iyi adamlar burada yoktu. Güçlü, kaslı genç adamlar odayı doldurmuştu. Kapıda İlyas Bey'le karşılaştım. O ve Mehmet Haydar cepheden dönmüştü. ÇarTn tahttan inmesi onların da yeminini bozmuştu ve şimdi esmer, gururlu ve güçlü bir şekilde geri dönmüşlerdi ve buradaydılar. Savaş onlara iyi gelmişti. Bir anlığına da olsa öbür dünyayı görmüş ve gördüklerini de yaşamları boyu kalplerinde taşıyacak gibiydi. İlyas Bey,"Ali Han bir şeyler yapmalıyız. Düşman şehrin kapılarına dayandı," dedi.

"Evet, kendimizi savunmalıyız."

"Hayır, onlara saldırmahyız." Kürsüye çıkıp emir verici bir sesle: "Müslümanlar! Şehrimizin durumunu bir kez daha açığa kavuşturayım. Devrimin başından beri cephe parçalandı. Rus Ordusu'ndan kaçmış her politika çevresinden silahlı asker kaçakları Bakü'nün etrafına kamp kurmuş, şehri yağmalamayı bekliyor. Şehirde sadece bir tane Müslüman askeri birliği var. O da biz 'Vahşi Tümen Gönüllüleri'. Ruslar'dan sayıca daha fazlayız ve daha çok silahımız var. Şehrimizdeki ikinci askeri birlik ise Ermeni Milliyetçi Partisi, Taşnak-Tütün Askeri Birliği. Liderleri ise Stepa Lalai ile Antranik. Bizimle işbirliği yapmak istiyorlar. Burada yaşayan Ermeniler'den bir ordu kurup bu orduyu Karabağ'a ve Ermenistan'a götürmek istiyorlar. Bu ordunun kurulmasını ve Ermenistan'a gitmesini kabul ettik. Bu yüzden Ermeniler bizimle birlikte Ruslafa bir ültimatom verecek. Artık daha fazla Rus askeri ve mültecisinin şehrimizden geçmemesini istiyoruz. Eğer Ruslar bunu kabul etmezlerse Ermenilerle birlikte askeri anlamda istediğimizi elde ederiz. Müslümanlar! 'Vahşi Tümen Gönüllüleri'ne silahınızı alıp katılın. Düşman kapımızda."

Dinledim, savaşın kan kokusu vardı havada. Tören alanında bir makineli tüfekle günlerce çalışmıştım. Artık yeni bilgilerimi kullanmaya başlamalıyım. Mehmet Haydar yanımda duruyor belindeki fişekliğiyle oynuyordu. Ona dönüp,"Toplantıdan sonra İlyas Bey'le benim evime gelin. Seyid Mustafa da geliyor.

Bunu orada konuşuruz/' dedim. Kafa salladı ve eve gittim.

Arkadaşlarım, Seyid Mustafa bile yeşil kuşağında hançeriyle silahlanıp geldi. İçimizde tuhaf bir sessizlik vardı. Savaş arifesinde kent, alışılmadık durumda ve karamsardı. İnsanlar hâlâ sokaklarda yürüyüp işlerini hallediyor ya da sadece yürüyüş yapıyordu. Ama tüm bunlar bir şekilde hayali görünüyordu. Şimdiden insanlar hayatın yakında çok saçma olacağını hissetmiş gibiydi.

İlyas Bey,"Yeterince silahın var mı?" dedi.

"Beş silahım, sekiz adet revolver tabancam, bir makineli tüfeğim ve cephanem var. Çocuklar ve kadınlar içinse bir sığmak var."

Nino kafasını kaldırdı. "Sığınağa gitmeyeceğim," dedi sertçe. "Memleketimi seninle birlikte savunacağım." Sesi kararlı ve sert çıkıyordu.

Mehmet Haydar sessizce,"Nino biz ateş ederiz sen de yaralılara bakarsın," dedi.

Nino kafasını eğdi ve omuzları düştü. "Ah Tanrım. Sokaklarımız yakında savaş alanına dönecek tiyatromuz karargâh olacak. Nikolay Caddesi'nden Çin'e gitmek için geçmemiz imkânsız olacak. Kutsal Tamar Lisesi'ne gitmek için ya politikamızı değiştirmemiz ya da bir orduyu yenmemiz gerekecek. Valilik bahçesinde tepeden tırnağa silahlı, kamınızın üzerinde yürüdüğünüzü görebiliyorum. Ali Han'la eskiden buluştuğumuz göl kenarında makineli tüfek olacak. Çok tuhaf bir şehir oldu burası."

İlyas Bey,"Eminim bir savaş olmayacak. Ruslar ültimatomumuzu kabul edecek."

Mehmet Haydar güldü. "Buraya gelirken Esadullah ile karşılaştığımı söylemeyi unuttum. Ruslar'ın isteğimizi reddedeceğini söyledi. Tüm silahlarımızı onlara teslim etmemizi istiyorlarmış. Benimkini alamazlar."

İlyas Bey,"Bu biz ve Ermeni müttefiklerimiz için savaş demek," dedi.

Nino sessizce pencereden dışarı bakıyordu. Seyid Mustafa sarığını düzelterek,"Allah Allah!" dedi. "Cephede hiç savaşma-

dım. Ali Han gibi akıllı da değilim ama Şeriat'ı bilirim. Müslümanlar'ın bir savaşta inançsızların sadakatine bağlı olmaları kötü bir şeydir. Aslında birine bağlı olmak her zaman kötüdür. Bu yüzden Şeriat ve hayat böyle der. Ermeni Birliği'nin lideri kim? Stepa Lalai! Onu tanırım. 1905 yılında ailesi Müslümanlar tarafından öldürüldü. Bunu nasıl unutur? Ermeniler'in bizimle birlik olup Ruslar'a karşı savaşacağına da inanmıyorum. Bu Ruslar kimdir? Anarşist, soyguncu, çapulcu... Liderlerinin adı Stephan Shaumian ve o da Ermeni. Ermeni anarşistleri ile Ermeni milliyetçileri; Müslüman milliyetçilerle, Ermeni milliyetçilerden çok daha çabuk anlaşır. Bu kan bağının gizemidir. Kuran'm hep haklı olduğunu bildiğim kadar eminim ki burada da bir sorun çıkacaktır."

Nino, "Seyid sadece kan bağı değil, sağduyu da var. Eğer Ruslar kazanırsa Stepa Lalai ve Antranik'e iyi davranmazlar."

Mehmet Haydar kahkaha attı. "Pardon arkadaşlar. Eğer kazanırsak Ermeniler'e nasıl davranacağımızı düşündüm de Türkler Ermenistan'ı istila ederse eminim onları savunacağımızı düşünmüyorsunuzdur."

İlyas Bey kızarak,"Konuşacak ya da düşünecek bir şey yok. Ermeni sorunu kolayca çözülecek. Lalai'nin birliği Ermenistan'a aileleri ile birlikte gidecek. Bir yıl sonra Bakü'de tek bir Ermeni bile kalmayacak. Onların kendi ülkeleri, bizim de kendi ülkemiz olacak. Yan yana yaşayan iki halk olacağız."

"İlyas Bey, Seyid haklı. Kan bağmın gizemini unutuyorsunuz. Stepa Lalai'nin ailesi Müslümanlar tarafından öldürüldü ve kanlılarını unutursa alçak bir adamdır," dedim.

"Ya da ölüme giden halkını korumak için iradesini yönetebilen bir politikacıdır, Ali Han. Aklı varsa kendi ve halkı için bizim tarafımızda durur." Alacakaranlık çökünceye kadar tartıştık. Sonra Nino, "Politikacı ya da insan. Ne olursanız olun umarım bir hafta sonra da burada sağ salim olursunuz. Çünkü eğer kentte savaş çıkarsa..." Ortalık sessizliğe gömüldü...

Akşam Nino yanıma uzandı ama uyumadı. Dudakları aralı ve ıslaktı. Sessizce pencereden dışarı baktı. Ona sarıldım. Bana

dönüp,“Savaşacak mısın Ali Han?" diye sordu.

"Tabii ki Nino."

“Evet, tabii ki," dedi. Birden yüzümü ellerinin arasına alıp göğsüne bastırdı. Beni öptü sessizce, gözleri açıktı. Vahşi bir tutku onu ele geçirmişti. Ölüm korkusuyla, şehvetle ve teslimiyetle bana sarılıyordu. Yüzü sanki başka bir dünyaya gitmek zorundaymış gibi görünüyordu. Birden kendini bırakıp başımı gözlerine yaklaştırıp onu zorla duyabileceğim kadar sessiz bir şekilde,"Çocuğumuzun adını Ali koyacağım," dedi. Sonra tekrar sessizleşti ve bulutlu gözlerini pencereye çevirdi. Solgun ay ışığında eski minare narin ve zarifti. Eski surlar karanlık ve tehditkârca bekliyordu. Uzaktan iki demirin sürtünme sesi geldi. Birileri hançerini keskinleştiriyor ve sanki yemin ediyordu. Sonra telefon çaldı. Kalktım ve karanlığa doğru yürüdüm. İlyas Bey'di arayan. "Ermeniler Ruslarla birleşti. Yarın öğleden sonra saat üçe kadar Müslümanların silahlarını teslim etmelerini istiyor. Reddettik tabii ki. Zizianaşvili Kapısı'nın solundaki surda makineli tüfekte sen olacaksın. Sana otuz tane daha adam göndereceğim. Kapmm savunması için her şeyi hazırla." Telefonu kapattım. Nino yatağa oturmuş bana bakıyordu. Hançerimi alıp keskin tarafına baktım.

"Ne oldu Ali?"

"Düşman kapıda Nino." Giyindim ve uşağı çağırdım. Geniş omuzlu, güçlü ve iri yarı adamlar geldi. Hepsine birer silah verdim ve babamın yanma gittim. Babam aynanın önünde ayaktaydı ve uşak da Çerkez paltosunun tozunu alıyordu.

"Mevzin nerede Ali Han?"

"Zizianaşvili Kapısı'nda."

"İyi. Ben de Hayır Demeği'nin salonunda Kurmay Heyeti'ndeyim." Kılıcı şakırdadı, bıyıklarını burarak,"Cesur ol Ali! Düşman surlardan geçmemeli. Eğer düşman surun dışındaki meydana gelirse o zaman makineli tüfeğini kullan. Esadullah, köylerden çiftçilerini getirmeye gitti. Nikolay Caddesi'nde düşmana saldıracaklar," dedi. Revolver tabancasını kılıfına koydu ve yorgun yorgun gözlerini kırptı. "İran'a en son gemi saat se-

kizde kalkacak. Nino o gemiye binmeli. Eğer Ruslar kazanırsa tüm kadınlara tecavüz eder." Odama geri döndüm. Nino telefonda konuşuyordu,"Hayır anne burada kalıyorum. Biliyorsun gerçek tehlike yok. Teşekkürler baba endişelenmeyin yeterince yemeğimiz var. Evet, teşekkür ederim ama lütfen endişelenmeyin. Gelmiyorum. Hayır!" dediğini duydum. Son sözünde sesini yükseltmiş, haykırmıştı. Telefonu kapattı. "Haklısın Nino ailenin evinde de güvende olmazsın. Saat sekizde son gemi İran'a gitmek için yola çıkacak. Eşyalarını topla," dedim.

İyice kızardı. "Beni gönderiyorsun öyle mi Ali Han?"

Böyle kızardığını hiç görmemiştim. "Tahran'da güvende olacaksın Nino. Eğer düşman kazanırsa tüm kadınların ırzına geçer."

Kafasını kaldırıp meydan okuyarak,"Bana tecavüz etmeyecekler. Endişelenme!" dedi.

"İran'a git Nino lütfen. Hâlâ vakit var."

"Sus," dedi sertçe. "Ali düşmandan, savaştan olacak tüm fena şeylerden çok korkuyorum ama burada kalacağım. Sana yardım edemem ama ben sana aidim. Burada kalıyorum. O kadar!" Evet, hepsi o kadardı. Onu gözlerinden öptüm ve çok gururlandım. Bana karşı gelirken bile iyi bir eşti. Evden ayrıldım. Şafak söküyordu. Hava tozluydu. Sura tırmandım. Uşaklarım taş siperlerin arkasma geçmiş silahlarıyla hazırdı. İlyas Bey'in otuz adamı boş Duma Meydam'na bakıyordu. Siyah bıyıkları, esmer tenleri vardı. İri yarı, sessiz ve gerginlerdi. Küçük namlusuyla makineli tüfek basık ve geniş Rus burnuna benziyordu. Etraf sessizdi. Zaman zaman haberci birlik sessizce kısa mesajlar getiriyordu. Bir yerlerde yaşlı adamlar ve imamlar son dakika anlaşması için uğraşıyordu.

Güneş yükseldi; kurşuni gökyüzünden dökülen sıcak, taşları ısıtmaya başladı. Evime doğru baktım. Nino çatıda yüzü güneşe dönük oturuyordu. Öğleyin surlara yiyecek ve içecek getirdi. Makineli tüfeğe korkarak baktı. Sonra onu eve gönderene kadar sessizce bir gölgeye sindi. Şimdi saat bir olmuştu. Seyid Mustafa minareden ciddi ve kederli bir sesle ezan okudu. Sonra silahını

arkasından sürükleyerek bize katıldı. Kuşağında Kuran vardı. Surların dışına Duma Meydanı'na doğru baktım. Birkaç insan tozların içinde telaşla ve korkuyla eğiliyor sanki ani bir saldırıdan kaçıyordu. Meydanda oyun oynayan çocukların ardından koşan peçeli kadın onlara bağırıyordu. Bir, iki, üç. Belediye binasının çanları, sessizliği bozarak çaldı ve aynı anda bu çanlar sanki başka bir dünyanm kapısını açıyor gibiydi. Şehrin eteklerinden gelen ilk silah sesini duyduk. Savaş başladı.

22. BÖLÜM

Çiçek Bozuğu

O gece ay yoktu. Yelkenli, Hazar Denizi'nin durgun sularında yavaşça ilerliyordu. Zaman zaman acı ve tuzlu köpüklü sular üzerimize sıçrıyordu. Koca bir kuşun kanatları gibi siyah yelken üzerimize gerilmişti. Teknenin ıslak zemininde koyun postuna sarılmış uzanıyordum. Türkmen olan tekneci, geniş ve sakalsız yüzünü yıldızlara çevirmişti. Kafamı kaldırdım ve elim kıvırcık kürke değdi. "Seyid Mustafa!" diye seslendim. Çiçek bozuğu yüzü üzerime eğilmişti. Tespihinin kırmızı taşları parmaklarının arasından kayıyordu... Sanki o bakımlı elleri kan damlalarıyla oynuyor gibiydi.

"Buradayım Ali Han sessizce uzan."

Gözündeki yaşları gördüm ve kalktım. "Mehmet Haydar öldü. Cesedini Nikolay Caddesi'nde gördüm. Burnunu ve kulaklarını kesmişler." Seyid'in yüzü bana döndü. "Ruslar Bailov'dan gelip kordon boyunu kuşattı. Sen onları Duma Meydanı'na doğru süpürdün."

"Evet. Sonra Esadullah geldi ve saldırı emrini verdi. Süngü ve hançerlerle saldırdı. Sen Yasin okuyordun," diyerek olanları hatırladım.

"Ya sen? Sen de düşmanların kanını içtin. Ashoum Köşesi'ni kim tutuyordu biliyor musun? Tüm Nahararyanlar. Böylece ortadan kalktılar."

"Ortadan kalktılar," diye tekrarladım. "Ashoum Evi'nin çatısında sekiz tane makineli tüfek ele geçirdim. Tüm mahalleyi aldık."

Seyid Mustafa alnını ovdu. Yüzü küle bulanmış gibiydi.

"Orada tüm gün silah sesleri devam etti. Biri senin öldüğünü söyledi. Nino bunu duydu ama tek kelime bile etmedi. Sessizce odasında oturdu. Makineli tüfekler ortalığı çınlatıyordu. Birden elleriyle yüzünü kapatıp 'Durdurun şunu! Durdurun şunu! Durdurun şunu!' diye bağırdı. Makineli tüfek tüm gürültüsüyle devam etti. Sonra cephanemiz bitti ama düşman bundan habersizdi. Bunun bir tuzak olduğunu sandılar. Musa Naci de öldü. Lalai onu boğdu."

Söyleyeceğim hiçbir şey yoktu. Türkmen tekneci, Kızıl Kum Çölü'nden gökyüzüne doğru baktı. Rengârenk ipek kaftanı rüzgârda dalgalanıyordu. Seyid,"Zizianaşvili Kapısı'nda çatıştığını duydum. Orada miydin? Ben surun diğer tarafındaydım," dedi.

"Evet oradaydım. Siyah deri bir ceketi hançerimle deldim ve ceketin rengi kırmızıya döndü. Kuzenim Ayşe de öldü."

Deniz ayna gibiydi ve tekne zift kokuyordu. Adı yoktu bunun ve Kızıl Kum Çölü'nün isimsiz sahilinde kayıp gidiyordu. Seyid nazikçe,"Biz, bizim caminin insanları kefenleri giydik. Sonra hançerlerimizi çıkarıp düşmana atıldık. Çoğumuz öldü ama Allah benim ölmemi istemedi. İlyas da yaşıyor, köyde saklanıyor. Senin evini nasıl yağmaladılar! Tek bir halı, bir parça mobilya, bir tabak dahi bırakmadılar. Sadece çıplak duvarlar kaldı geriye."

Gözlerimi kapattım. İçimi yakan bir acırım içindeydim. Cesetlerle dolu arabalar gördüm. Nino'yu Bibi-Eybat'ın petrole bulanmış kıyısında elinde torbayla gördüm. Sonra çölden gelen adamm teknesi... Nargin Adası'mn deniz fenerinin ışığı yansıyordu. Şehir karanlığa gömülmüştü. Kara petrol kuyuları suratsız gardiyanlar gibiydi. Ve şimdi burada koyun postuna sarılmış yatıyordum, göğsüm acıyla sancıyordu. Doğruldum. Nino küçük bir parça yelken bezinin gölgesinde yatıyordu. Yüzü küçük ve solgundu. Soğuk ellerini avucuma aldım ve parmaklarının hafifçe titrediğini hissettim. Arkamızda denizcinin yarımda babam oturuyordu. Yanm yamalak bir cümle duydum. "...Yani sen Tshardshui Vahası'nda insanın kendi isteğiyle göz rengini değiştirebileceğine mi inanıyorsun?"

"Evet Han. Dünyada insanın bunu yapabileceği tek bir yer vardır. O da Tshardshui Vahası. Ermişin biri, kehanette bulunmuştu..."

"Babam Tshardshui Vahası'nın mucizeleriyle ilgili sohbet ediyor. Dünyada yaşayabilmek için böyle yapmak gerek," dedim Nino'ya.

"Yapamam. Yapamam Ali Han. Sokaklardaki toz kanla kıpkırmızı olmuştu," dedi Nino. Elleriyle yüzünü Örtüp sessizce ağladı. Omuzları sarsılıyordu. Büyük surun ardındaki Duma Meydanı'nı, Mehmet Haydardın boylu boyunca uzanan cansız bedeninin bulunduğu Nikolay Caddesi'ni düşündüm. O caddeden yürüyerek okula gitmişti yıllarca. Sonra birden kıpkırmızıya dönen siyah deri ceket aklıma geldi. Yaşamak insanın canını acıtıyordu. Babamın sesi sanki çok uzaktan geliyordu.

"Tsheleken Vahası'nda yılan var mı?"

"Evet Han. Devasa uzunlukta zehirli yılanlar... Ama hiçbir insan gözü henüz onları görmedi. Merv Vahası'ndan sadece bir ermiş, bir keresinde dedi ki..."

Daha fazla dayanamadım. Dümene gidip,"Asya yok oldu, arkadaşlarımız öldü ve sürgündeyiz. Allah'ın laneti üzerimizde sen ise Tsheleken Vahası'nın yılanlarından bahsediyorsun," dedim öfkeyle.

Babamın yüzü sakindi. Küçük direğe yaslanıp bana uzun uzun baktı: "Asya yok olmadı. Sadece sınırlan değişti. Hem de sonsuza dek. Bakü şimdi Avrupa'nın oldu ve bu bir rastlantı değil. Artık Bakü'de hiç Asyah kalmadı."

"Baba, üç gün boyunca Asya'yı makineli tüfekle, süngü ve hançerle savundum."

"Sen cesur bir adamsın Ali Han. Ama cesurluk nedir? AvrupalIlar da cesur. Sen ise seninle birlikte dövüşen tüm insanlar... Artık siz Asyah değilsiniz. Avrupa'dan nefret etmiyorum. Sadece ona karşı kayıtsızım. Sen ondan nefret ediyorsun çünkü içinde bir yerde Avrupa'ya ait bir şey var. Rus okuluna gittin, Latince öğrendin, Avrupalı bir karın var. Nasıl hâlâ Asyah olursun? Eğer kazansaydınız siz kendiniz fark etmeden ve istemeden Bakü'ye

Avrupa'yı getirecektiniz. Ha biz Bakü'ye yeni fabrika ya da yollar yapmışız ha Ruslar yapmış, önemli değil. Artık bazı şeyler eskisi gibi devam edemez. İyi bir Asyalı olmak, kana susamış vahşiler gibi düşman öldürmek anlamma gelmez."

"O zaman iyi bir Asyalı kime denir?"

"Sen yan AvrupalIsın Ali Han. O yüzden de bu soruyu soruyorsun. Sana bunu açıklayamam çünkü sen hayatta sadece görülebilen şeyleri anlıyorsun. Yüzün dünyevi şeylere dönmüş. İşte bu yüzden mağlubiyetin canını yakıyor ve bu yüzden de bunu dışa vuruyorsun." Babam sessizleşti, gözleri içine dönmüştü. Bizim gerçekçi dünyamızdan fazlasını biliyordu. O Bakü ve İran'daki diğer tüm yaşlılar gibi kendi kabuğuna çekileceği ve orada kimsenin onu rahatsız etmeyeceği bir başka dünyanın farkındaydı. Ben ise babamın, arkadaşlarını gömüp yine de Tshardushi Vahası'nm mucizelerini bir denizciyle konuşabildiği öbür dünyanın huzurundan bihaberdim. Bu dünyanın kapısmı çaldım ama içeri alınmadım. Acı dolu gerçeğime geri döndüm. Artık Asyalı değildim. Kimse beni bununla suçlamadı ama herkes de bunun farkında gibi görünüyordu. Asyalı dünyamm rüyalarında kendi evimde olmayı çok istiyordum ama bir kere yabancı olmuştum artık. Kapkara ayna gibi denize bakarak tek başıma teknede durdum. Mehmet Haydar öldü, Ayşe öldü, evimiz yıkıldı. Şahlar diyarı, derin sessizliğin hâkim olduğu İran'a yelken açmıştım. Birden Nino yanımda belirdi. "İran'da ne yapacağız?" diye sordu.

"Dinleneceğiz."

"Evet dinlenmek; bir ay ya da bir yıl kadar dinlenmek istiyorum Ali Han. Yemyeşil ağaçları olan bir bahçede uyumak istiyorum. Orada silah sesi hiç olmamalı."

"Doğru ülkeye geldin. İran bin yıldır uyuyor ve orada silah ya da ateş sesi pek olmaz." Güverteye gittik. Nino hemen uyuyakaldı. Seyid'in siluetine ve parmaklarından akan kana bakarak uzun süre uyumadım. Dua ediyordu. Gerçekliğin bittiği yerde başlayan saklı dünyayı biliyordu. Güneş yükseliyordu ve ardında İran vardı. Gemide yere çökmüş, balık yiyip su içerken İran'ın

nefesini hissedebiliyorduk. Yabani Türkmen, babamla konuşurken bana sanki bir nesneymişim gibi kayıtsız kalıyordu.

Dördüncü günün akşamı ufukta sarı bir çizgi gördük. Bir buluta benziyordu ama İran'dı. Çizgi genişledi. Kerpiç kulübeler ve derme çatma iskeleler gördüm. Burası Şah'ın limanı Enseli'ydi. Küflü ahşap limana yaklaşıp demir attık. Ceketli bir adam bizi karşıladı. Başındaki koyun postundan yapılma yüksek kalpağının üzerinde, tek ayağı kalkık, ardından güneş yükselen Gümüş Aslan Arması vardı. Yalınayak yırtık kıyafetleriyle iki deniz polisinin arkasında duruyordu. İri ve yuvarlak gözleriyle bize bakıp: "Sizi bir çocuğun doğum gününde ilk güneş ışığını selamladığı gibi selamlıyorum. Evraklarınız var mı?"

"Biz Şirvanşiriz," dedi babam.

"Şah'm Elmas Kapısı'nı açan Esad üs Sultani Şirvanşir, damarlarında sizinle aynı kanı mı taşıyor?"

"Evet kendisi kardeşimdir."

Karaya çıktık. Memur bize eşlik etti."Esad üs Sultani geleceğinizi biliyor. Aslandan daha güçlü, geyikten hızlı, kartaldan daha güzel, kayalıkların üzerindeki kaleden daha sağlam makinesini göndermiş."

Köşeyi döndük. Caddede astımlı gibi hırıltılı eski hurda bir Ford duruyordu. Lastikleri defalarca tamir görmüştü. Arabaya bindik ve motoru titremeye başladı. Şoförün gözleri sanki okyanusa açılan geminin kaptanı gibi uzaklara bakıyordu. Arabanın çalışması bile yarım saat sürdü ve sonunda Reşt yolundan Tahran'a olan yolculuğumuz başladı.

23. BÖLÜM

Toz ve Kir

Çölün kavurucu soluğu Enseli-Reşt sokakları ve köylerini kavurmuştu. Zaman zaman Abı-Yezid, Şeytan Suyu ufukta bir hayalet gibi beliriyor, Reşt'e giden büyük yol bir nehir yatağını izliyordu. Ama ortada nehir yoktu ve nehir yatağı sıcaktan kurumuş, balçık olmuştu. İran'ın nehirleri gürül gürül akmaz. Orada burada havuzlar ve birikintiler var. Kurumuş sahilde kumları gölgeleyen, şişman göbekli uykucu ve huzurlu görünen kayalıklar tarih öncesi devlere benziyor. Kervan çanmm sesi çok uzaklardan geliyor. Arabamız yavaşlıyor ve develerin, sarp dağların yamacı boyunca ilerlediğini görüyoruz. Kervanbaşı elinde bir değnekle önden yürüyor, siyahlar içindeki adamları da onun arkasından geliyor. Develer güçlü ve gergin şekilde tek sıra halinde yürüyor. Her adımlarında boyunlarındaki küçük çan hafifçe çınlıyor. Develerin sırtından büyük kara çuvallar sarkıyor. İsfahan'dan ipek mi taşıyorlar? Yoksa Giljan'dan yün mü? Araba duruyor. Develerin sırtından kara örtülere sarılı yüz, iki yüz ceset sarkıyor. Develer bizi geçiyor. Rüzgâr eserken cansız başlar mısır gibi sallanıyor. Kervan, çöl ve dağlardan; tuzlu bozkırların ışıltısından, birçok yeşilli vahadan, büyük göllerden geçerek yükünü gideceği yere taşıyor. Uzaktaki Türk sınırında develer eğilecek, kırmızı fes takan memurlar cesetleri yoklayacak ve sonra kervan Kutsal Kent Kerbela'ya doğru devam edecek. Kervan, Şehit Hüseyin'in türbesinin yanında duracak ve ölü bedenler hazırlanmış mezarlara dikkatlice defnedilecek. Defnedilenler, İsrafil'in borusu onları uykularından uyandırıncaya kadar Kerbela'nm kumlarında uyuyacaklardı. Ellerimizle gözle-

rimizi kapatarak onlara eğildik: "Aziz'in türbesinde bizim için dua edin!" diye seslendik. Kervanbaşı,"Bizim duaya ihtiyacımız var!" diye cevap verdi. Kervan bir gölge ve Abı-Yezid gibi sessizce yoluna devam etti.

Reşt sokaklarından geçiyoruz. Ahşap ve kerpiç ufku kapatmıştı. İnsan burada, bu şehrin kurulduğundan beri geçen uzun yüzyılları hissedebilir. Kerpiç evler geniş alanlardan korkuyormuş gibi dar sokaklarda birbirine girmiş. Burada sadece kerpiç ve kor renkleri vardı. Her şey küçücük, herhalde sembolik olarak kadere boyun eğiyor. İç içe geçmiş kulübelerin arasından birden caminin yükseldiğini görmek şaşırtıyor insanı. Erkekler tıraş edilmiş kafalarına bal kabağına benzeyen şapkalar takıyor ve yüzleri maskeyi andırıyor. Toz ve kir her yerde. Ama bu İranlılar'ın tozu ve kiri özellikle sevdiklerinden değil her şeyin eninde sonunda toza dönüşeceğini bildiklerinden her şeyi olduğu gibi bırakıyorlar. Küçük bir çay evinde dinlendik. Oda afyon kokuyor. Erkekler gözlerini Nino'ya çevirip bakıyor. Bir derviş köşede ayakta, eski püskü giysiler içinde ağzı açık, dudakları salyalı ve bir elinde bakır bir tas tutarak hem herkese bakıyor hem de hiç kimseye bakmıyordu. Sanki görünmeyen bir varlığı dinliyor ya da bu görünmeyen şeyden yardım bekliyor gibi dayanılmaz bir sessizlikle bekliyordu. Birden ayağa kalkıp ağzım açtı."Batı'da güneşin yükseldiğini görüyorum!" diye bağırdı. Kalabalık korkuyla irkildi.

Vali'nin bir ulağı kapıda belirip: "Ekselansları, çıplak kadın için bir koruma emretti," dedi. Ulak çarşaf giymeyen Nino'yu kast etmesine rağmen Nino Farsça bilmediği için tepkisiz kaldı. Geceyi Vali'nin evinde geçirdik. Sabah korumalar atlarım eyerledi. Nino çarşaf giymeyi reddedip bu yüzden de çıplak sayıldığından ve eşkıyalar şehirde dolandıkları için gardiyanlar bize Tahran'a kadar eşlik edecekti. Araba kendini çöl boyunca yavaş yavaş sürükledi. Kasvinin eski çağlardan kalma kalıntılarından geçtik. Burada Şah, Şahpur Ordusu'nu bir araya getirmişti. Zayıf Safeviler, sanatkârlar ve korumaları, müritler burada yaşamıştı.

Yol uzun bir yılan gibi yüz elli iki yüz kilometre kadar kıv-

rılıvordu. Sonra karşımıza rengarenk çinileriyle Tahran Kapısı çıktı. Uzaktaki karla kaplı Demanvend'in önünde dört kule yükseliyordu. Üzerinde bilge yazıtıyla siyah Arap kemeri bana şeytan gözüyle bakıyordu. Dilenciler korkunç yaralarıyla, kirli ve yırtık pırtık kıyafetler içindeki dervişler büyük kapının altında toz içinde yerlere yatıyordu. Zarif parmaklı, aristokratik eller bize uzandı. Yaşlı ve hüzünlü bir sesle, hükümdarlar kenti Tahran'ın haşmetine dair şiirler okudular. Birçok kubbesi olan bu şehre uzun zaman önce büyük umutlarla gelmişler. Şimdi ise tozların içinde toz olmuşlardı! Onları reddeden bu kentin acıklı melodilerini söylüyorlardı. Küçük araba, sokakların dolambaçlı yollarından, Top Meydanı'ndan karşıya geçip oradan İmparatorluk Elmas Kapısı'nı ardında bırakıyor ve sonra tekrar dışarıya çıkıp geniş bir yoldan Şimran banliyösüne gidiyordu. Şimran Sarayı'nın bahçe kapısı açıktı ve biz oradan geçerken güzel gül kokuları bir bulut gibi üzerimize geldi. Duvarlardaki mavi çiniler şık ve samimi bir ortam görünümündeydi. Aceleyle fıskiyelerin havaya fırlattığı gümüş suların içinden bahçeye geçtik. Perdeli camlarıyla karanlık oda serin bir kuyu gibi. Nino ve ben yumuşak minderlere kendimizi atıp hemen derin bir uykuya daldık.

Uyuduk uyandık, mahmur mahmur gezindik, rüya gördük ve yine uyuduk. Pencereleri perdelerle kapalı olan bu soğuk odada olmak harika bir şeydi. Yer ve alçak divan, sayısız minder, yastık ve kilimle örtülüydü. Rüyalarımızda bülbüllerin öttüğünü duyduk. Tüm tehlikelerden uzaktaki Bakü'nün yıpranmış eski surlarından da uzakta, bu büyük sessiz evde uyumak tuhaftı. Zaman sessizce akıp gidiyordu. Zaman zaman Nino iç çekip uykulu uykulu yatakta doğruluyor ve sonra başını kamıma yaslıyordu. İran hareminin güzel kokularıyla bezenmiş yumuşak minderlere yüzümü bırakmıştım. Müthiş bir tembellik hissediyordum. Burnum kaşındığı için saatlerce kıvrandım. Çünkü elimi kaldırıp burnumu kaşıyamayacak kadar üşengeçtim. Sonunda kaşıntı geçti ve sonra uykuya daldım. Nino birden uyanıp,"Açlıktan ölüyorum," dedi. Bahçeye çıktık. Çeşmenin çevresindeki güller açılmış, serviler göğe uzanıyordu. Kuyruğu muhteşem renkler-

den daire oluşturan bir tavus kuşu hareketsiz duruyor, gün batımını izliyordu. Uzaklarda Demavend'in beyaz zirvesi kırmızı ve altın renklerin önünde duruyordu. Ellerimi çırptım. Şiş yüzlü bir haremağası hemen geldi. Haremağası'nm ardından kilimler ve minderler taşıyan ve arada sendeleyen yaşlı bir kadın geliyordu. Bir servinin gölgesinde oturduk. Haremağası kâse ve su getirdi. Kilimin üzerini İran mutfağının yemekleriyle donattı. Nino,"Sanırım makineli tüfek sesi dinlemektense parmaklarımı yemeyi tercih ederim," dedi ve sol elini yağlı pilav kâsesinin içine soktu. Haremağası dehşete düşmüştü. Efendisinin mahcubiyetini görmemek için uzaklara baktı. Nino'ya İran'da pilavm sağ elinin üç parmağını kullanarak yenileceğini göstermiştim. Nino Bakü'den ayrıldığımızdan beri ilk kez gülmüştü. Bense gayet sakin ve huzurlu hissediyordum. Şah'ın sessiz, huzurlu topraklarının sofu şairleri ve bilgelerinin yaşadığı yerde, Şimran Sarayı'nda olmak muhteşem bir şeydi. Birden Nino,"Amcan Esad üs Sultani ve haremi neredeler?" diye sordu.

"Sanırım şehirdeki saraylarmdalar ve eşi de onunla birlikte. Harem mi? Harem burasıdır. Bu bahçe ve çevresindeki odalar-
• dır."

Nino güldü."Yani sonunda bir hareme hapsedildim. Sonunda bu duruma geleceğimi biliyordum."

İkinci zayıf, yaşlı haremağası bize şarkı söylemesini isteyip istemediğimizi sordu. Biz de istemedik. Üç kız kilimleri yaşlı kadın da masada kalan yiyecekleri topladı ve küçük çocuk tavus kuşunu beslemeye başladı.

"Tüm bu insanlar da kim Ali Han?"

"Onlar hizmetçiler."

"Hadi ya! Kaç tane hizmetçi var burada?" Bilmiyordum ve Haremağası'nı çağırdım. Bir süre bekledi ve sonra dudaklan sessizce kıpırdadı. Hareme bakan yirmi sekiz kişi olduğu anlaşıldı.

"Peki, kaç kadın yaşıyor burada?"

"Ne kadar isterseniz, Han. Şu anda sadece yanınızda oturan var. Ama çok fazla odamız var. Esad üs Sultani şimdi kadınlarıyla kentte. Burası sizin hareminiz." Yere çöküp ciddiyetle de-

vam etti. "Adım Yahya Kuli. Ben namusunuzun bekçisiyim, Han. Okuma yazma ve hesap kitap işlerinden anlarım. Evin idare işlerini ve kadınlara nasıl davranılacağını bilirim. Bana güvenebilirsiniz. Bu kadın biraz yabani ama ona nasıl davranması gerektiğini zamanla öğretirim. Bana âdet olma zamanını söyleyin bir yere not edip hatırlarım. Onun ruhsal durumunu anlamam için bunu bilmem gerek. Ama eminim sinirli oluyordur. Onu kendim yıkar ve tıraş ederim. Koltuk altlarında bile kıllar olduğunu gördüm. Bazı ülkelerde kadınların eğitimlerinin ihmal edilmiş olması gerçekten de kötü. Yarın tırnaklarına kına yakar ve uyumadan önce ağzını kontrol ederim."

"Hadi ya neden?"

"Çürük dişli kadınların ağzı kokar. Bu yüzden dişlerine bakıp nefesini koklamalıyım."

Nino,"Ne saçmalıyor bu yaratık?" diye sordu.

"Bir dişçi tavsiye ediyor. Tuhaf biri." Bu sözler oldukça garipti. Haremağası'na, "Yahya Kuli, senin tecrübeli olduğun ortada. Kültür hakkında bayağı şey biliyorsun ama karım hamile ve iyi bakılması gerek. Bu yüzden çocuk oluncaya kadar eğitimi bir kenara bırakmalıyız." Kızardığımı hissediyordum. Nino'nun hamile olduğu doğruydu ama yine de yalandı söylediklerim. Haremağası,"Çok akıllı birisiniz Han," dedi. "Hamile kadmlar yavaş öğrenir. Bu arada çocuğun erkek olması için bir karışım var. Ama bunun için daha vakit var."

Dışarıdan, verandadan birçok terlik sesi geliyordu. Harem ağaları ve kadınlar gizemli işaretler veriyordu. Yahya Kuli dışarı çıkıp tekrar geldi. Yüzü ciddiydi:"Han, Hafız Seyid Mustafa sizi tebrik etmek istiyor. Hareminizde eğlenirken sizi rahatsız etmek istemedim ama Seyid$_z$ Peygamber soyundan âlim biridir. Sizi Büyük Salon'da bekliyor." Seyid kelimesiyle Nino kafasını kaldırdı. "Seyid Mustafa," diye tekrarladı. "Çağır gelsin beraber çay içelim." Haremağası'nm Rusça bilmemesiyle, Şirvanşirler'in şanı zedelenmekten son anda kurtuldu. Hayal bile edemiyordum. Bir Han'ın karısı haremde başka bir adamı ağırlıyor. Şaşırarak ve utanarak,"Seyid buraya gelemez. Burası harem."

"Ah ne kadar da tuhaf âdetleri var. Tamam, biz de onunla dışarıda görüşürüz."

"Nino üzgünüm... Nasıl açıklayacağım gerçekten bilmiyorum... Görüyorsun ki burada İran'da bazı şeyler çok farklı. Demek istediğim... Seyid bir erkek değil mi?"

Nino'nun gözleri açıldı. "Yani beni Dağıstan'a kadar götüren aynı Seyid'in beni görmemesi gerektiğini mi söylüyorsun?"

"Korkarım durum bu, Nino. En azından bir süreliğine..."

Nino birden soğuk bir sesle: "Tamam o zaman sen şimdi gitsen iyi olur."

Üzülerek yanından ayrıldım. Büyük kütüphanede Seyid'le çay içerek oturduk. Seyid, Bakü inançsızların elinden kurtulunca ya kadar Meşhed'e gidip orada ünlü amcasının yanmda kalma planlarından bahsetti. Bunun iyi bir karar olduğu konusunda ona hak verdim. Seyid kibar bir adamdı. Nino'yu hiç sormadı. Onun adını bile anmadı. Derken aniden kapı açıldı."İyi akşamlar Seyid," Nino'nun sesi kontrollüydü ama stresli geliyordu. Seyid Mustafa birden ayağa fırladı. Çiçek bozuğu yüzünde korku ifadesi okunuyordu. Nino kilimin üzerine oturup,"Bir çay daha alır mısın Seyid?" diye sordu. Koridordan birçok terlik sesinin gelip gittiğini duyduk. Şirvanşir Ailesi'nin onuru sonsuza kadar ayaklar altına alınmıştı. Seyid'in kendine gelmesi birkaç dakika sürdü. Nino biraz surat yaparak,"Makineli tüfeklerden korkmadım. Senin haremağalarından da korkacak değilim," dedi. Ve böylece birlikte saatlerce kaldık. Seyid sadece kibar biri değil aynı zamanda da çok anlayışlı biriydi. Gece yatmaya giderken haremağasının yanıma yaklaşıp fısıldadı."Efendim beni cezalandırın. Onu gözetmeliydim. Bu kadar yabani olabileceğini kim bilebilirdi ki? Bu benim hatam." Onun geniş yüzü kendini ne kadar suçlu hissettiğini yansıtıyordu.

24. BÖLÜM

Gül Yağı

Ne tuhaftı... Bibi-Eybat'ın petrole bulanmış kıyılarında son silah sesi patladığında bir daha hiç mutlu olamayacağımı sanmıştım. Oysa şimdi Şimran'm güzel kokulu bahçelerinde geçirdiğim dört haftadan sonra tamamen huzura kavuşmuştum. Kendimi evimde hissediyordum ve sadece bir bitki gibi yaşayıp Tahran yakınlarındaki sakinleştirici mekânın soğuk havasını içime çekiyordum. Şehre çok sık gitmiyordum. Nadiren arkadaşlarımı ve akrabalarımı görmek için ve pazarın karanlık labirentlerinde uşakların eşliğinde dolaşıyordum. Dar sokaklar, çadıra benzeyen dükkânlar, karanlık köşelerde yanan lambalar, eski püskü kıyafetler, bol şalvarlar giymiş insanlar ve hepsini kaplayan kilden yapılma bir şemsiye gibi kubbeli bir çatı. Güllerin, fındıkların, kilimlerin, eşarpların, ipeklerin ve mücevherlerin altını üstüne getiriyorum. Altın işlemeli sürahiler, çok eskiden kalma telkari kolyeler ve bilezikler, seçkin parfümler ve Fas yapımı deri minderler buldum. Bunların karşılığında ağır gümüş tomanlar esnafların cebine akıyordu. Uşaklarım tüm bu Doğu eşyalarının hepsini Nino için taşıyordu. Gül bahçesinde Nino'nun yüzü bir şeye asıldı mı buna katlanamıyorum. Uşakların belleri yük taşımaktan eğrildi. Yürüdüm. Bir köşede yumuşak deriyle kaplanmış Kuran ve minyatür satıyorlar. Minyatürlerde: servi altında oturan küçük bir kız ve yanında da badem gözlü bir Prens, avlanan bir kral, havada mızrak ve kaçan geyik motifleri... Tekrar gümüş tomanlar şıkırdıyor. Biraz ileride alçak bir masada iki tüccar çömelmiş oturuyordu. İçlerinden biri cebinden büyük madeni paralar çıkardı ve diğerlerine dağıttı.

Ötekilerde parayı dikkatle inceledi, onları ısırıp küçük bir terazide tarttı ve sonra büy
ödemek için yüz, bin, belki de on bin kez tüccar elini cebine sokuyor. Bu hareketi cid
Efendimiz Muhammed de bir tüccar değil iniydi?

Pazar tam bir curcunaydı. Bu iki tüccarın yanındaki çadır da, bir âlim elindeki kitabın sayfalarını çevirerek oturuyor. Yüzü yıprandığından üzerindeki yazılar sanki yosunlanan bir kaya gibi. Uzun, zarif parmakları sabırlı ve narin... Sararının sayfalardan Şiraz güllerinin güzel kokuları, İran bülbüllerinin şarkıları, neşeli melodiler, badem gözlerin ve uzun kirpiklerin hayali yükseliyor. Yaşlı adamın güzel elleri severek sayfaları çeviriyor. Fısıltılar, gürültüler, çığlıklar. Yumuşak tonda rengi olan bir Kerman halısı için pazarlığa tutuşuyorum. Nino bu dokuma bahçelerin düz hatlı desenlerine bayılıyor. Yanında bir sürü gül suyu ve gül yağı satılıyor. Binlerce gül, kıymetli gül yağının bir damlası için harmanlanıyor. Tıpkı Tahran pazarının dar sokaklarında binlerce insanın bir araya gelmesi gibi. Zihnimde Nino'yu gül yağıyla dolu küçük bir kâseye eğilirken canlandırıyorum.

Uşaklar yorgunluktan bitkin düştü. Onlara: "Bunların hepsini Şimran'a götürün, ben sonra geleceğim," dedim. Kalabalıkta gözden uzaklaştılar. Kalabalık bir İran çay evine alçak bir kapıdan geçerek giriyorum. Ortada kızıl sakallı bir adam oturuyor. Gözleri yarı kapalı, Hafız'dan bir aşk şiiri okuyor. Dinleyiciler etkilenerek iç çekiyor. Sonra da bir gazeteden okuyor: "Amerika'da biri, dinleyicilere konuşulanları iletecek bir alet icat etti. İhtişamı güneşten daha parlak, eli Mars'a kadar uzanan, tahtı dünyadan daha yüksekte olan, Hükümdarlar Hükümdarı Şah'ımız, İngiltere Kralı'nın elçisini sarayımızda kabul etti. Ispanya'da üç kafası, dört ayağı olan bir çocuk doğdu. Halk bunun kötüye işaret olduğuna inanıyor." Dinleyiciler şaşkınlıktan dillerini yuttu. Kızıl Sakal gazeteyi katladı. Başka bir şarkı daha söylüyor! Bu seferki kahraman Rüstem ve oğlu ile ilgili bir şarkı. Zar zor işitiyorum ama sıcak altında çayıma bakıp düşündüm: Hiçbir şey olması gerektiği gibi değil.

Huzurluydum. İran'daydım ve bir sarayda yaşıyordum. Nino da aynı sarayda yaşıyordu ama huzurdan çok uzaktı. Tüm vahşi yaşamın zorluklarına katlanmak zorunda kalsa bile Dağıstan'da çok mutluydu. İran'ın geleneklerine alışamamıştı. Sokaklarda benimle birlikte yürümek istiyordu. Oysa İran Polisi bunu katiyen yasaklamıştı. Kadın ve erkek öylece dışarıya birlikte çıkamaz ve beraber misafir agırlayamazdı. Benden onu şehri gezdirmemi istemiş ve cevabımı duyunca üzülmüştü. "Sana kenti gezdirmeyi isterdim ama sana kenti gezdirmemeliyim." Büyük, koyu gözleri şaşırmış ve sitemkâr bir şekilde baktı. Çarşafsız bir Han karısının sokaklarda öylece dolaşamayacağını ona nasıl anlatabilirdim ki? En pahalı peçeyi satın aldım: "Bak Nino ne kadar güzel. Nasıl da yüzü güneşten ve tozdan koruyor. Dürüst olmak gerekirse ben de ondan giymek isterdim." Üzgünce tebessüm etti ve peçeyi kaldırdı. "Bir kadının yüzünü örtmesi onu aşağılar. Eğer bunu giyersem kendimden iğrenirim." Ona polis kurallarını gösterdim. Onları yırtıp attı ve ben de pencereli ve etrafı kapalı bir araba çağırdım. Böylece onu kentte gezdiriyorum. Top Meydanı'nda babamı görüp onunla konuşmaya kalktı. Çok kötü bir durumdu ve bunu telafi edebilmek için ona pazar mallarının neredeyse yarısını satın aldım... Ve şimdi burada yalnız oturmuş çay fincanıma bakıyorum. Nino yalnızlıktan ölüyor ve ona yardım edemiyorum. Avrupalı kolonilerin eşleri ve kızlarıyla tanışmak istiyor ama bu da olamaz. Bir Han'ın karısı farklı dinlerden kadınlarla görüşemez. Onlar Nino'ya acıyabilir çünkü o bir haremde yaşıyor. Nino da sonunda buna dayanamayacağını hisseder.

Birkaç gün önce Nino, halalarımı ve kuzenlerimi görmeye gitti. Döndüğünde çıldırmıştı. Umutsuzca bağırdı: "Ali Han günde kaç kez benimle sevişerek beni onurlandırdığını bilmek istediler. Hep benimle olduğunu söylediler. Eşleri böyle demiş. Onlar da başka bir şey yapabileceğimizi düşünmüyor. Bana tılsım ve muska verdiler. Güya beni rakiplerimden koruyacakmış. Halan Sultan Hanım böyle bir genç adamın tek karısı olmanın yorucu olup olmadığını sordu ve tek bilmek istedikleri seni kö-

çeklere gitmenden alıkoyabilmek için ne yaptığım. Kuzenin Suat'a pis bir hastalığa yakalanıp yakalanmadığını sordu. Benim kıskanılacak biri olduğumu söylediler. Ali Han sanki bana pislik atmışlar gibi hissediyorum." Onu elimden geldiğince sakinleştirdim. Köşede korkmuş bir çocuk gibi çömelmiş dehşetle omzunun üzerinden bakmayı sürdürüyordu. Sakinleşmesi zaman aldı.

Çayım soğuyordu. İnsanlar tüm zamanımı haremde geçirmediğimi görsün diye bu çay evinde oturuyordum. Bir erkeğin hep karısıyla birlikte olması kötüdür. Kuzenlerim şimdiden dalga geçmeye başladı. Günün bazı saatleri kadınlara geri kalanı ise erkeğe aittir ama ben Nino için her şeydim: Gazete, tiyatro, kafe, arkadaş ve koca. İşte bu yüzden onu evde yalnız başına bırakamıyordum. Bu yüzden çarşıda ne varsa satın alıyorum. Bu gece amcam babamın şerefine büyük bir davet veriyor. Veliahtlardan biri de gelecek ve onu eğitmek isteyen haremağasıyla Nino'nun evde yalnız kalması gerek.

Pazardan ayrıldım ve Şimran'a gittim. Nino salonu kaplayan büyük halı ve kilimlere oturmuş dalgın dalgın küpe, bilezik, ipek eşarp ve şişelerce parfüm yığınına bakıyordu. Beni sessiz ve nazikçe öptü. İşte o an yüreğim ezildi. Haremağası ise soğuk şerbet getirdiğinde beni onaylamayan bir bakışla süzüyor. Bir erkek karısını böyle şımartmamak. İran'da hayat geceleyin başlar. Gündüz sıcak, toz, kir bezdiricidir. Ama gece olunca yeni bir yaşam başlar. Düşünceler kolay ve özgürdür. Kelimeler yeni akıcılık kazanır. İran'ın tuhaf dini kuralları kendini gösterir. Bu tarz bir yaşamı seviyor ve gıpta ediyorum. Bakü'deki, Dağıstan'daki ve Gürcistan'daki hayattan çok farklı. Saat sekizde amcamın arabaları kapımıza geldi. Bir tane babam için bir tane de benim için vardı. Çünkü görgü kuralları böyleydi. Her arabanın önünde üç Peşemed duruyordu. Ellerinde fenerleri ciddi yüzleriyle arabanın önünde koşarlardı. Bunlar küçük bir çocukken dalakları almırdı ve hayattaki tek yapabilecekleri iş bir arabanın önünde koşup "Dikkat!" diye bağırmak olurdu. Sokaklar boş olmasına rağmen koşucuların "Dikkat!" diye bağırmaları gerekir-

di. Çünkü bu bir görgü kuralıydı. Dar sokakları, sonu gelmeyen gri duvarları geçtik. Kulübeler, saraylar, büro ya da kışlalar bu duvarların ardında olabilir ama kerpiç duvarlar sokakların, İran hayatının mahremiyetini koruyan tek yüzüydü. Ayın beyaz ışığında pazarın yuvarlak kubbeleri görünmeyen bir el tarafından bir araya getirilmiş sayısız oyuncak balon gibiydi.

Geniş bir duvara güzelce oyulmuş bronz bir kapıda durduk. Kapı açıldı ve saray bahçesine girdik.

Sıradan günlerde bu eve kendim geldiğimde kapıda eski paltolu yaşlı bir adam olurdu. Ama bu akşam saray duvarları kâğıt fenerler ve çiçeklerle süslüydü. Arabamız durunca sekiz adam eğildi. Geniş bahçe iki bölüme ayrılmıştı. Bülbüllerin öttüğü, çeşmelerin aktığı bölüm harem; adamların durduğu bölümde ise dört köşe havuz ve içinde tembelce dolaşan balıklar vardı.

İçeri girdik. Amcam bizi karşılamak için kapıya geldi. Küçük eliyle yüzünü kaplayarak hafifçe eğilip evin içine kadar bize eşlik etti. Büyük salonda oyma ahşap duvarlar ve yaldızlı sütunlar vardı. İçeriyi siyah koyun postu, şapkalı, sarıklı ve ince, koyu renkli geniş cüppeler giymiş insanlar doldurmuştu. Ortada geniş ve kemerli burnu olan, kır saçlı ve kaşları kuş kanadına benzeyen yaşlı bir adam oturmaktaydı. O, Şehzade Hazretleri idi. İçeri girdiğimizde herkes ayağa kalktı. Önce Şehzadeyi selamladıktan sonra diğerlerini selamlayıp yumuşak minderlere kendimizi bıraktık. Diğerleri de bizi takip etti. Bir iki dakika sessizce oturduk. Sonra tekrar ayağa fırlayıp birbirimizi selamladık. En sonunda oturduk ve salona sessizlik çöktü. Uşaklar soluk mavi fincanda güzel kokulu çay getirdi. Meyve sepetleri elden ele geçti. Şehzade sessizliği bozdu: "Çok uzakları gezdim dolaştım ve birçok ülke tanıdım." Bir salatalık soydu, üzerine tuz döküp yavaşça yedi. Gözlerinde hüzün vardı.

Amcam,"Avrupa'ya seyahat ettim ve bu inançsız insanların meyvelerinin ne kadar küçük ve çirkin olduğunu görünce şaşırdım," dedi.

Avrupa'da İran İmparatorluğu'nu temsil eden bir beyefendi,"İran'a döndüğüm için çok mutluyum," dedi. "Dünyada İran-

lılar'ı kıskandıracak hiçbir şey yok. Biri rahatlıkla dünyada sadece İranhlar ve barbarlar var diyebilir."

Şehzade,"Herhalde birkaç Hintli de var denilebilir. Birkaç yıl önce ben Hindistan'dayken neredeyse bizim kültür seviyemizi yakalayabilmiş ve oldukça medeni birkaç insanla tanıştım. Ama insan kolayca yanılabilir. Bizden biri ve asil bir Hintli sandığım kişi sonunda barbarlardan olduğunu kanıtladı. Beni evine yemeğe davet etti ve düşünün yeşil salatanın dış kabuğunu yedi."

Hepimiz iğrenmiştik. Ağır bir sarık giyen, yanakları çökük bir molla yavaşça,"İranlı olan ve olmayan arasındaki fark şudur: Güzelliği takdir eden tek halkız," dedi.

Amcam,"Doğru doğru... Ben güzel bir şiiri gürültülü bir fabrikaya tercih ederim. Ben Ebu Said'in sapkınlıklarını hoş görüyorum. Çünkü bizi ilk kez en güzel şiir türü olan rubailerle o tanıştırdı."

Boğazını temizledi ve okumaya başladı:

"Te *medresse ve minare viran neshûd*
In kar kalendari bistnan neshûd
Ta iman kafr ve kaft iman neshûd
Ek bende hakikata musulmân neshûd"

"Cami ve okullar iyilik adına açılmadan,
Gerçeğin peşindeki insanlar gerçekten iyi olamaz.
İnanç ve inançsızlık, iyilik için bir olmadan,
Hiç kimse gerçek Müslüman olamaz."

Molla,"Harika. Tek kelimeyle harika... Ama bu ritim..." Severek tekrarladı. "Ek bende hakikata musulmân neshûd." Ayağa kalktı. Uzun boyunlu zarif bir gümüş ibrik aldı ve dışarı çıktı. Bir süre sonra geri geldi ve ibriği yere bıraktı.

Bu kez babam sordu: "Şehzade Efendimiz Vussug üs Devlet'in İngiltere ile yeni bir anlaşma imzalamak üzere olduğu doğru mu?"

Şehzade gülümseyerek: "Bu konu bir sır değil ama yine de

Esad üs Sultani'ye sormalısınız."

Amcam:"Evet doğrudur. Çok iyi bir anlaşma. Bundan sonra barbarlar kölemiz olacak."

"Öyle mi? Nasıl?"

"Şöyle olacak: Bu İngilizler çalışmayı seviyor ve biz de güvenliği severiz. Onlar savaşmayı ister biz ise barışı isteriz. Biz de bir anlaşma yaptık. Artık sınırlarımızın güvenliği için endişelenmemize gerek yok. Ingilizler sınırlarımızı koruyacak, yolları, binalarımızı yapacak sonra da bize para ödeyecek. Çünkü İngilizler, dünyaya medeniyeti bizim getirdiğimizin farkında."

Kuzenim Behram Han Şirvanşir amcamın yanında oturuyordu. Kafasını kaldırıp sordu/'Sizce İngiltere bizi medeniyetimiz için mi yoksa petrollerimiz için mi böyle takdir ediyor?"

Amcam kayıtsızca,"İkisi de dünyayı aydınlattı ve korunmaya ihtiyacı var. Biz asker olamayız orası kesin," dedi.

"Neden olmayalım ki?" Bu sefer soru soran bendim. "Mesela ben halkım için savaştım ve tekrar savaşabilirim." Esad üs Sultani beni onaylamayan bir bakışla süzdü ve Şehzade çay bardağını bırakıp kibirli bir sesle: "Şirvanşir Ailesi'nde asker bulunduğunu bilmiyordum," dedi.

"Ama Efendimiz o aslında bir subaydır," dedi amcam.

"Hepsi aynı, Esad üs Sultani. Subaymış," diye dudaklarını büzerek dalga geçercesine tekrarladı. Sessiz kaldım. Soylu İranhlar'ın gözünde asker olmanın düşük sınıftan olmak anlamına geldiğini unutmuştum. Kuzenim Behram Han Şirvanşir diğerlerine göre farklı fikirleri olan tek kişi gibi görünüyordu. O gençti.

Üzerinde birçok nişanı olan Şehzade'nin yarımda oturan Meşir üs Devlet uzun uzadıya İran'ın Allah'ın özel koruması altında olduğunu ve dünyada parlamak için artık kılıca gerek olmadığını anlattı. Kılıç geçmişte kalan günlerde kahramanlığını ispatlamıştı. "Kral'ın hazine dairesinde altından yapılmış bir küre var. Bu kürenin üzerinde her memleket ayrı bir mücevher taşıyla gösterilmiş. Ama İran en temiz ve en ışıltılı mücevherle kaplanan tek ülke. Bu bir sembolden daha fazlasını, gerçeği yansıtıyor."

Ülkede konuşlandırılmış bütün yabancı askerleri ve Enseli Limanı'ndaki paçavralara bürünmüş polisleri düşündüm. Bu Avrupa'ya karşı silahlarını bırakan ve Avrupa olmaktan korkan Asya'ydı. Şehzade, askerleri aşağıladı ama atam onun soyundan olan şahın emriyle Tiflis'i fethetmişti. İran o günlerde rezil olmadan silah kullanmasını biliyordu. Ama devir değişti ve İran sanatkâr Safeviler Dönemi'nde olduğu gibi yozlaşmıştı. Şehzade, silaha şiiri tercih etti. Belki de silahlara göre şiirler hakkında daha çok bilgiye sahip olduğundandır. Şehzade, amcam gibi yaşlıydı. İran zarifçe ölüyordu. Birden Çadırcı Ömer Hayyam'ın dizeleri dudaklarımdan döküldü:

"Gece ve gündüzden yapılmış bir satranç tahtası,
Kader kullanıyor onu oyununda.
İnsanları kaldırıp etrafa itiyor ve sonra,
Hepsini geri getiriyor eski yerlerine."

Düşüncelere dalmış, dizeleri fark etmeden sesli söylemiştim. Şehzade'nin yüzü yumuşadı. "Sanırım siz tesadüfen asker oldunuz. Eğitimli biri olduğunuzu görüyorum. Eğer kaderinizi yönlendirebilseydiniz yine de asker olmak ister miydiniz?"

Eğildim. "Bana neyi seçerdim diye mi soruyorsunuz Efendim? Sadece dört şeyi: Yakut kırmızısı dudaklar, gitar sesi, bilgece öğütler ve kırmızı şarap." Dakiki'nin ünlü dizeleriyle yeniden herkesin gözüne girmiştim. Çökük yanaklı Molla bile zarifçe gülümsedi. Yemek odasının kapıları açıldığında gece yarısı olmuştu. İçeri girdik. Halıların üzerine şık örtüler serilmişti. Ortada büyük, tepeleme pilav kâsesi duruyordu.Her tarafta büyük yassı pideler ve tabakalardaki türlü yiyecekler iştahımızı kabarttı. Uşaklar köşelerde heykel gibi kıpırdamadan durarak etrafa fener tutup loş bir ışık yayıyordu. Oturup yemeğe başladık. Geleneklere göre hızh hızlı yedik. Çünkü yemek yemek bir İranlı'nın hızlı yapması gereken bir şeydi. Molla kısa bir dua okudu. Kuzenim Behram Han yanıma oturdu ve az yedi. Bana bakıp merakla,"İran'ı seviyor musun?" diye sordu.

"Evet, çok seviyorum."

"Burada ne kadar kalacaksın?"

"Türkler Baku'yu alana kadar."

"Seni kıskanıyorum Ali Han. "Sesi takdir doluydu. Bir parça pideyi kavisli bir şekle getirip pilavla doldurdu. "Bir makineli tüfek kullandın ve düşmanın gözyaşlarını gördün. İran'ın kılıcı paslandı. Biz kendimizi Firdevsi'nin dört yüz yıl önce yazdığı şiirlerle neşelendiriyoruz. Dakiki'nin rubaisiyle Rudaki'nin rubaisini kolayca ayırt edebiliyoruz. Ama otomobiller için yol inşa etmeyi ya da bir orduya liderlik etmeyi bilmiyoruz."

"Otomobiller için yol," diye tekrarladım ve Mardakjany yolunda ay ışığı altındaki kavun tarlasını düşündüm. Asya'da bu yolların nasıl yapılacağını kimsenin bilmemesi çok iyiydi. Eğer bilselerdi bir Karabağ atı asla ama asla bir Avrupa arabasını yakalayamazdı.

"Behram Han, otomobil yolunu niçin istiyorsun?"

"Devletimiz askere ihtiyacımız yok dese de askerleri kamyonlara nakletmek için otomobil yoluna ihtiyacımız var. Aslmda askerlere de ihtiyacımız var! Silahlara, okullara, hastanelere, iyi planlanmış vergi sistemine, yeni yasalara ve senin gibi insanlara ihtiyacımız var. Eski dizeler en son ihtiyacımız olan şeydir. Yaşlı adamlar oturup şiir okurken İran parçalara bölünüyor. Ama şimdi başka şarkılarımız var. Giljan'da yaşayan Şair Eşref'i bilir misin?" Eğilip yumuşak bir sesle: "Acı ve keder saldırıyor kentimize. Kalk, İran'ın tabutunu takip et. İran gençliği bu uğurda öldü. Ay, tarlalar, tepeler ve vadiler onların kanıyla kıpkırmızı."

"Şehzade olsa 'korkunç' derdi. Onun güzellik anlayışına hakaret olurdu."

Behram Han inatla,"Mirza Ağa Han admda bir şair var. Onun şiirleri çok daha güzel. Bunu dinle: İran bir kâfir tarafından yönetilmesin. Gelin İran asla bir Rus damatla aynı yatağı paylaşmasın. Onun eşsiz güzelliği İngiliz Lordları'nm oyuncağı olmasın."

"Hiç fena değil," dedim gülümseyerek. Genç İran yaşlı İran'dan kötü şiirler yazarak ayrılıyordu galiba. "Söylesene Beh-

ram Han gerçekten neyi başarmak istersin?"

Kırmızı, soluk halının üzerinde ok gibi oturarak cevap verdi: "Meydan alanını gördün mü? Eski, küf tutmuş yüz kadar top var. Namluları dünyanın dört bir tarafına bakıyor. Bu aptal küflü toplar tüm İran'ın tek silahı. Anlıyor musun? Bir tek kalemiz, bir tane savaşçımız, askerimiz bile yok. Tabii Rus Kazakları, kırmızı ceketli İngilizler ve saray güvenliği için göbekleri yağ bağlamış dört yüz Bahadır[7]ın dışında. Amcana, Şehzade'ye ya da tüm bu muhteşem unvanlı soylu adamlara bir bak: Baygın gözler, yaşlanmış ve paslanmış titrek eller. Tıpkı Meydan-ı Sipeh'teki toplar gibi. Yaşayacak çok fazla yılları yok ve ölme vakitleri gelmiş de geçiyor gibi. Kentimiz gereğinden fazla titrek elli şehzadeler ve şairlerin elinde kaldı. Yaşlı dilenciler gibi İran el uzatıyor. Ben genç bir adamın sıkı yumruğu olmak istiyorum. Burada kal Ali Han. Makineli tüfekle sonuna kadar kalıp Bakü'nün eski surlarını nasıl savunduğunu, ay ışığında düşmanın boynunu ısırarak nasıl öldürdüğünü duydum. Burada kalırsan savunacak eski bir surdan çok daha fazlası ve çok daha fazla silahın olur. Bu haremde oturup zaman geçirmekten ya da pazardaki tüm pantolonları satın almaktan daha iyi değil mi?" Düşüncelere dalıp sessiz kaldım. Tahran! Dünyanm en eski kenti. Babilliler ona hükümdarların şehri 'Roga Bey' demiş. Eski efsanelerin tozu, eski sarayların salon altını, Elmas Kapısı'nın burma sütunları, eski halıların solgun desenleri ve eski rubailerin sakin ritimleri... Benden önce hepsi geçmişte buradaydı. Şimdi de buradalar ve gelecekte de olacaklar.

"Behram Han istediğin oldu diyelim. Asfalt yollar ve kaleler yaptırmca, en kötü uşaklarını en modern okullara gönderince Asya'nın ruhu ne olacak?" dedim.

"Asya'nın ruhu?" diyerek gülümsedi. "Top Meydanı'nın en uzak köşesine büyük bir ev inşa ederiz. Asya'nın ruhunu oraya koyarız. Camilerin bayraklarını, şairlerin el yazmalarını, minyatür resimleri ve Asya ruhunun bir parçası olan köçekleri... Binanın ön kısmma en süslü Kufi yazısıyla 'Müze' kelimesini yazarız. Amcam Esad üs Sultani, müze müdürü ve onun İmparator Haz-

retleri de genel müdür olur. Bu muhteşem eseri inşa etmemizde bize yardım eder misin?"

"Bunu düşüneceğim Behram Han."

Yemek sona erdi. Misafirler küme küme oturuyordu. Ayağa kalkıp açık verandaya çıktım. Hava serin ve tazeydi. Bahçeden İran güllerinin güzel kokusu geliyordu. Oturdum ve parmaklarımın arasında kayan tespihimle geceyi seyre daldım. Pazarm kerpiç kulelerinin ardında Şimran vardı. Orada Ninom uzanmış, yastıklar ve örtülerin arasında yatıyordu. Muhtemelen dudakları aralıklı, gözleri ağlamaktan şiş bir şekilde uyukluyordu. Derin bir üzüntü kapladı içimi. Pazarın bütün hâzinelerini bir araya getirseler Nino'nun gözlerini gülümsetmeye yetmezdi.

İran! Kalmalı mıydım? Haremoğulları'nın, şehzadelerin, dervişlerin ve aptalların arasında... Asfalt yollar yapmak, ordular oluşturmak, Asya'nın kalbine Avrupa'yı biraz daha getirmek için mi? Birden hayattaki hiçbir şeyin Nino'nun gözlerindeki gülümseme kadar önemli olmadığını anladım. O gülüşü en son ne zaman görmüştüm. Uzun zaman önce bir gün Bakü'deki eski surun orada. Memleket özlemi sardı birden. Zihnimde tozlu surları ve Nargin Adaları'nın ardında batan güneşi gördüm. Bozkurt Kapısı'nm altında dolunayda çakalların uğuldayışmı duydum. Meydan Kulesi'nin yakınlarında tüccarlar pazarlığa girişiyor ve Nikolay Caddesi'ne doğru yürüdüğünüzde Kutsal Kraliçe Tamar Lisesi'yle karşılaşıyordunuz. Lisenin bahçesindeki ağaçların altında elinde alıştırma kitabı, iri ve şaşırmış gözleriyle Nino duruyor. İran güllerinin güzel kokusu birden kayboldu ve onun yerine her yeri, Bakü'nün temiz çöl, hafif deniz, kum ve petrol kokusu sardı. Memleketime bir çocuğun annesine seslenişi gibi seslendim. Bu memleketin artık olmadığını az çok da olsa hissettim. Allah'ın benim doğmamı nasip ettiği o şehirden hiç ama hiç ayrılmamalıydım. Bir köpeğin kulübesine bağlı olduğu gibi o eski sura bağlıydım. Gözlerimi göğe diktim. Şah'ın tacındaki mücevherler gibi İran'ın yıldızları büyük ve uzaktaydı. Bu şehirde yabancı olduğumu hiç bu kadar çok hissetmemiştim. Eski surların gölgesinde Nino'nun bana gülümseyerek baktığı Ba-

kü'ye aittim.

Behram Han omzuma dokunup,"Ali Han hayal mi kuruyorsun? Yeni İran evini inşa etmek için yardım edecek misin? Söylediklerim düşündün mü?" dedi.

"Kuzen Behram Han sana imreniyorum. Sadece bir mülteci, memleketin ne demek olduğunu bilir. İran'ı inşa edemem. Benim hançerim Bakü'nün eski surlarında bilendi."

Üzülerek bana bakıp Arapça, "Mecnun," dedi. Bu hem âşık hem de deli demekti. O benim kanımdandı ve sırrımı tahmin etmişti. Ayağa kalktım. Yaşlı büyükler, büyük salonda Şehzade'nin önünde yere eğiliyordu. Şehzade'nin uzun kuru parmaklarını ve kınalı tırnaklarını gördüm. Hayır, ben Firdevsi'nin dizelerini, Hafız'ın aşk dolu iç çekişlerini, Sadi'nin güzel alıntılarını söylemek için yaratılmamıştım. Büyük salona gidip Şehzade'nin eline doğru eğildim. Gözleri üzgün ve kötü bir kaderin hisleriyle boş boş bakıyordu. Sonra Şimran'a gittim. Küflü topların durduğu meydanı, Şehzade'nin yorgun gözlerini, Nino'nun itaatkâr sakinliğini ve kaçışı olmayan yıkım bilmecesini düşündüm.

25. BÖLÜM

Kerbela; Ah Hüseyin

Haritanın parlayan ve karmaşık renkleri iç içe girmişti. Şehirlerin, dağların ve nehirlerin isimleri karışmış ve okunmaz olmuştu. Divanın üzerine serili; renkli, küçük bir haritanın başmdaydım. Bir de gazetem vardı; sütunlarında şehirlerin, dağların ve nehirlerin isimleri haritadaki kadar karışıktı. Gazete hataları ve haritanın okunmayan yazılarının içinden çıkmak için iki kâğıdm da üzerine eğildim. Yanma "Elizabethpol" (Gence) yazılı bir daireye, küçük yeşil bayrağı diktim. Ama isminin son beş harfi Sanguldak Dağları'nın üzerine yazılmıştı. Gazeteye göre Gence'de Kocali avukat Fetih Ali Han, Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'ni ilan etmişti. Gence'nin doğusundaki küçük yeşil bayraklar Enver Bey'in ülkemizi kurtarmak için gönderdiği askerleri temsil ediyordu. Sağda Nuri Paşa'nın tümenleri Ağdaş'a doğru ilerliyordu. Solda Mürsel Paşa Elissu Vadileri'ni işgal etmişti. Ortada ise Yeni Azerbaycan'ın Gönüllü Taburları çarpışıyordu. Şimdi harita oldukça açık ve anlaşılır oldu. Yavaşça Türk çemberi, Rus işgalindeki Bakü'ye doğru daralıyordu. Küçük yeşil bayrakların birkaç düzenlemeye daha ihtiyacı vardı. Sonra üzerinde "Bakü" yazan büyük renkli işaretin içine kırmızı bayraklar bir araya getirilip sıkıştırılacaktı.

Haremağası Yahya Kuli arkamda sessizce durup büyük bir ilgiyle bu garip oyunumu takip ediyordu. Belki tüm bu küçük bayrakların renkli kâğıt üzerinde oynatılması ona güçlü bir büyücünün kara büyüsü gibi geliyordu. Belki de sebep ve sonuçları yanlış anlamıştı ve inançsızlardan ülkemi kurtarmak için tek yapmam gereken küçük yeşil bayrakları Bakü'nün kırmızı sınır-

larına batırarak insanüstü güçleri yardıma çağırmamın yeteceğini düşünmüştü. Bu gizli işte beni rahatsız etmek istemiyordu ve bu yüzden görevi gereği monoton bir sesle,"Ah Han, Nino'nun tırnaklarını kınayla boyamak istediğimde çanağı devirdi ve bana tırnaklarını geçirdi. Oysa ona en pahalı kınayı almıştım. Sabah erkenden onu pencereye götürüp ellerimle nazikçe başını tuttum ve ağzını açmasını istedim. Onun dişlerine bakmak, kontrol etmek benim görevim Han. Ama o sertçe geri çekildi ve sağ elini kaldırıp sol yanağıma tokat attı. Çok acımadı ama beni utandırdı. Kölenizi affedin Han ama vücudundaki kılları temizlemeye cesaret edemiyorum. O tuhaf bir kadın. Muska takmıyor ve çocuğunu koruyacak önlemler almıyor. Han, eğer çocuk kız olursa bana değil Nino Hanım'a kızın. Ona ne zaman dokunsam titriyor. İçine kötü ruh girmiş olabilir. Abdül-Asim Camii'nin yakınlarında yaşayan yaşlı bir kadm biliyorum. Kötü ruh çıkartmada ustadır. Buraya gelmesini istersem belki bu işe yarayabilir. Han düşünün bir kere sabahları cildini bozmak için soğuk suyla yüzünü yıkıyor. Herkes gibi dişlerini sağ elinin başparmağını kokulu kreme daldırıp temizlemek yerine diş etlerini kanatan sert fırçayla fırçalıyor. Ona sadece bu fikirleri kötü bir ruh verebilir."

Gerçekten dinlememiştim. Neredeyse her gün odama gelip bana bu monoton raporları veriyordu. Gerçekten başı beladaydı. Çünkü dürüst bir insandı ve görevini yapmak istiyordu. Benim doğacak çocuğum için endişeleniyordu. Nino onunla sert bir savaşa girmişti. Ona minderler atıyor. Evin bahçe duvarı üzerinde peçe takmadan yürüyor, pencereden muskaları fırlatıyor ve Gürcü erkek kuzenlerinin resimlerini evin duvarlarma asıyordu. Tüm bunları bana özgü ve korkmuş bir şekilde rapor ediyordu. Her akşam da Nino divanda oturup ertesi günün savaş planlarını hazırlıyordu. "Ne dersin Ali Han?" deyip çenesini düşünceli düşünceli ovdu. "Geceleyin ince bir hortumla yüzüne su mu sıkayım yoksa gündüz yüzüne kedi mi fırlatayım? Yok yok. Buldum. Her gün bahçedeki çeşmenin yanında egzersiz yapacağım ve ona da yaptıracağım. Çok şişmanladı. Ya da onu ölünceye kadar gıdıklarım. İnsanların gıdıklayarak öldürülebileceklerini

duydum. O da çok gıdıklanıyor."

Uyuyana kadar öç alma planlarına dalmıştı ve ertesi gün Haremağası dehşetle rapor veriyordu."Ali Han, Nino Hanım çeşmenin yanında durup kolları ve bacaklarıyla çok tuhaf hareketler yapıyor. Vücudunu ileriye ve geriye sanki kemikleri yokmuş gibi eğiyor. Korkuyorum. Belki bilinmeyen bir Tanrı'ya dua ediyor. Hareketlerin aynısını benim de yapmamı istiyor. Ama ben koyu bir Müslüman'ım efendim ve sadece Allah için secde ederim. Gerçekten onun kemikleri ve kendi ruhum için korkuyorum."

Haremağası'nı işten atmak hiçbir şeyi çözmezdi. Yerine başka biri gelirdi. Çünkü bir harem, haremağasız düşünülemezdi. Ev işlerini yapan kadınlan kimse denetleyemez, başka kimse hesap işlerini yapmaz, ev ekonomisiyle ilgilenip giderleri kontrol edemezdi. Bu işleri sadece kadınlara karşı arzusu olmayan ve rüşvet almayan haremağası yapabilirdi. Bu yüzden ses çıkarmadım ve Bakü etrafındaki küçük bayraklardan oluşan yeşil çizgiye baktım. Haremağası boğazını temizledi ve görevini yerine getirmek için can atarak. "Abdül-Asim Camii'ndeki yaşlı kadını buraya çağırayım mı?"

"Ne için Yahya Kuli?"

"Nino Hanım'm bedenindeki kötü ruhu çıkarmak için."

Abdül-Asim Camii'nden bilge kadının Avrupalı ruhunun hakkından gelebileceğini hiç sanmadığım için derin bir iç çektim. "Bunun gerekli olduğunu sanmıyorum Yahya Kuli. Ben ruh kovmasmı bilirim. İyi bir zamanda her şeyi ben halledeceğim. Ama şimdi tüm gücümle şu küçük bayraklara dikkatimi vermeliyim."

Haremağası'nm gözleri merak ve korkuyla parlamıştı.

"Yeşil bayraklar kırmızı bayrakları sarınca memleketimiz kurtulacak öyle mi Han?"

"Evet, Yahya Kuli."

"O zaman neden yeşil bayrakları olması gereken yerlere koymuyorsunuz?" "Yahya Kuli bunu ben yapamam, benim gücüm yetmez ona."

Endişelenerek bana baktı: "Allah'a size güç vermesi için dua etmelisiniz. Gelecek hafta Muharrem ayı kutlamaları başlıyor. Eğer Allah'a Muharrem ayı boyunca dua ederseniz size kesinlikle güç verecektir." Haritayı katladım. Şaşırmış ve üzülmüştüm. Haremağası'nı dinlemek beni daha da gerginleştirmişti. Nino evde yoktu. Ailesi Tahran'a gelmişti ve Nino bu soylu ailenin kiraladığı küçük villada uzun zaman geçiriyordu. Orada başka AvrupalIlarla tanışıyor ve bunu sır gibi saklıyordu. Ama tabii ki bunlar benim kulağıma geliyor ve onun haline üzüldüğümden bunu bilmiyormuş gibi davranıyordum. Haremağası hareketsiz duruyor ve benim emirlerimi bekliyordu. Tahran'a birkaç günlüğüne gelen arkadaşım Seyid Mustafa'yı düşündüm. Onu çok az görmüştüm. Çünkü o günlerini camilerde, yatırlarda ve üstü başı perişan dervişlerle sohbet ederek geçiriyordu. Sonunda:

"Yahya Kuli, Seyid Mustafa'ya git, Sepehlesar Camii'nin yanında oturuyor. Beni ziyaretiyle onurlandırmasını iste," dedim. Haremağası gitti ve yalnız kaldım. Yeşil bayrakları Bakü'ye getirecek kadar gücüm yoktu. Memleketimin bozkırlarında bir yerlerde Türk Ordulan savaşıyor ve onlarla beraber Yeni Azerbaycan bayrağı altında gönüllü birliklerimiz çarpışıyordu. Bayrağımızı, birliğimizde kaç kişi olduğunu ve çarpıştıkları savaşı biliyordum. İlyas Bey onlarla birlikteydi ve sabahın soğuk havasında onunla birlikte savaş meydanında olmak için can atıyordum. Ama yollar kapalıydı, İngiliz ve Rus Birlikleri şuurlarda bekliyordu. İran'ı savaş sahnesine bağlayan Araş Nehri üzerindeki geniş köprü şimdi dikenli teller, makineli tüfekler ve askerlerle kesilmişti. Kabuğuna çekilmiş bir salyangoz gibi Şah'ın ülkesi de sakinliğe bürünmüştü. İğrenç savaşm ve ateş hattının devam ettiği, neredeyse hiç şiirin okunmadığı bölgeye, hiçbir insanın, farenin hatta sineğin bile geçmesine izin verilmiyordu. Aralarında çenesi düşük Arslan Ağa'nın da olduğu birçok mülteci Bakü'den iltica etmişti. Bir çay evinden diğerine koşuşturup, Türkler[7]in zaferlerini Büyük İskender'in zaferlerine benzeten makaleler yazıyordu. Bu makalelerinden biri yasaklanmıştı. Çünkü bir zamanlar İran'ı yenen Büyük İskender'i öven makalesi İran'ı

dolaylı yoldan aşağılıyor şüphesi doğurmuştu. Arslan Ağa o günden sonra kendini inançlarının kurbanı olarak nitelendirdi. Beni görmeye geldi ve Bakü'yü savunurken yaptığım tüm sözde kahramanlıkları bana tüm ayrıntılarıyla anlattı. Ona göre bütün düşman birlikleri benim makineli tüfeğimin önünden sırf benim tarafımdan öldürülmek için geçmişlerdi. Kendi de savaş sırasında bir matbaanın bodrumunda yurtsever şiirler yazmıştı. Ne var ki bu şiirler hiç okunmamıştı. Şiirlerini bana okudu ve düşmanla göğüs göğüse savaşırken neler hissettiğimi tarif etmemi istedi. Onu tatlılara boğdum ve kapıya kadar geçirdim. Geriye mürekkep kokusu ile kahramanlık duygularımı yazmam gereken kalın bir defter bıraktı. Beyaz sayfalara baktım. Nino'nun üzgün ve boş bakışlarını ve alt üst olmuş hayatımı düşünerek elime kalemi aldım. Kahramanlık hislerimin tarifini yapmayacak; bizi bu yola iten şeyleri Nino'yu ve beni Şimran'm güzel kokulu bahçelerinde Nino'nun kaybolan gülümseyişini yazacaktım. Orada oturup ucu kesilmiş sazdan yapılan İran kalemiyle yazıyordum. Okul sıralarında yazmaya başladığım hatıralarımın olduğu dağınık sayfaları düzene soktum ve Seyid Mustafa odaya gelip çiçek bozuğu yüzünü omzuma bastırıncaya kadar geçmişe döndüm.

"Seyid, hayatım çok karıştı. Cepheye giden yol kapalı, Nino gülmeyi unuttu ve kan yerine mürekkep döküyorum. Ne yapmalıyım Seyid Mustafa?" Arkadaşım sessizce ve sorgulayan gözlerle bana baktı. Cübbesi siyahtı ve yüzü incelmişti. Zarif vücudu bir gizemin ağırlığında eğilmiş gibi duruyordu. Oturup anlatmaya başladı:

"Ali Han, ellerinle bir şey yapamazsın ama bir insan ellerinden daha fazlasıdır. Cüppeme bak, ne demek istediğimi anlayacaksın. İnsan görünmeyen tarafından yönetilir. Gizeme bir kez dokun, gücü sana da geçecektir."

"Seni anlamıyorum Seyid Mustafa. Ruhum acı içinde ve bu karanlıktan bir çıkış yolu arıyorum." "Ali Han yüzünü dünyaya çevirdin ve dünyayı yöneten, görünmeyeni unuttun. Hicretin 680. yılında, Efendimiz Muhammed'in torunu Hüseyin Kerbela'da şehit edildi. O, Kurtarıcı ve Sır'dı. Allah onun kanıyla doğan

ve batan güneşi işaretledi. Biz Şiiler'e On İki İmam hükmetti. İlki Hüseyin, sonuncusu ise görünmeyen, bugün bile Şiileri yöneten Kıyamet Günü İmamı'dır. Yaptığı işler görünür ama kendisi gizli imamdır. Onu güneşin doğuşunda, tohumun mucizesinde, fırtınalı denizde görüyorum. Sesini makineli tüfeğin tıkırtısında, bir kadının iç çekişinde, rüzgârın uğultusunda duyuyorum. Ve Görünmeyen buyurur ki: Şii'nin kaderi yastır! Kerbela Gölü'nün kumlarında kanı akıtılan Hüseyin için yas tutun. Yılın bir ayı yas için ayrılmıştır. O da Muharrem Ayı'dır. Kim acı çekerse Muharrem Ayı'nda ağlar. Muharrem Ayı'nın onuncu gününde Şii'nin kaderi gerçekleştirilir. Çünkü bu gün Şehit'in ölüm günüdür. O gün genç Hüseyin'in omuzlarına aldığı yükü, ona kendini adamış sofular omuzlamalıdır. Kim bu acının bir kısmını da olsa paylaşırsa kutsanacaklar. Bu yüzden kendini adamışlar Muharrem ayında kendilerini döverek cezalandırır ve dünyanın karmaşasıyla dertlenmiş kişiler kendilerine verdikleri acıyla kurtuluş yolunu ve sevincini bulurlar. Bu Muharrem'in sırrıdır."

Yorgun ve bunalmış bir sesle, "Seyid, evime tekrar mutluluğu nasıl getirebilirim," diye sordum. "Çünkü korku içindeyim. Sen ise okulda öğrendiğimiz dini hikâyeleri anlatıyorsun. Camilere koşturup sırtımı demir zincirle mi döveyim? Ben dindar bir insanım ve dini görevlerimi yaparım. Görünmeyenin gizemine inanırım ama mutluluğa giden yolun Şehit Hüseyin'den geçtiğine inanmıyorum."

"Ama ben inanıyorum. Sen bana yolu sordun. Ben de sana gösterdim. Başka bir yol bilmiyorum. İlyas Bey, Gence cephesinde kan döküyor. Sen de Gence'ye gidemezsin. Bu yüzden görünmeyene kanını adamalısın. Muharrem'in onuncu gününde senden bunu istiyor. Kutsal fedakârlığın işe yaramayacağını söyleme. Bu gözyaşlarında işe yaramayan bir şey yok. İlyas Bey'in Gence'de yaptığı gibi sen de vatanın için Muharrem Ayı'nda savaş. "Sessiz kaldım. Araba bahçeye girdi ve Nino'nun yüzü kristal camın ardında bulanıktı. Haremin kapısı açıldı ve Seyid Mustafa birden gitmeye yeltendi. "Yarın Sepehlesar Camii'ne gel. Tekrar konuşuruz."

26. BÖLÜM

İntikamın Derin Sevinci

Nino ile ben sedef kakmalı, fildişi taşları olan Nardi tahtasını aramıza alıp divanda uzanmıştık. Nino'ya bu İran oyununu öğrettiğimden beri para, küpe, öpücük ve doğacak çocuklarımızın adı için zar atıyorduk. Nino kaybetti ve borcunu ödedikten sonra tekrar zar attı. Gözleri heyecanla parladı, parmakları ise fildişi taşlara sanki çok değerli mücevhermiş gibi dokundu. İç çekerek,"Sen benim felaketim olacaksın Ali," dedi ve kazandım. Sekiz Toman'ı bana uzattı. Tahtayı ileri *ittirip* başını dizlerime koydu. Düşünceli düşünceli tavana bakıp hayallere daldı.

Çok güzel bir gündü. Çünkü Nino intikam almanın derin sevincini yaşıyordu. Sabah ev, inleme ve bağırışlarla çınladı. Düşmanı Yahya Kuli odaya girdi. Yanağı şişmiş, yüzü tuhaflaşmıştı. Sanki intihar etmek üzereymiş gibi/'Dişim ağrıyor," dedi. Nino'nun gözlerinde mutluluk ve zafer belirdi. Onu pencereye götürdü. Bir kaşını kaldırarak ağzının içine baktı. Sonra endişelenmiş gibi kafasını salladı. Sağlam bir ip parçası buldu ve Yahya Kuli'nin içi çürüyen dişinin etrafına doladı. İpin diğer ucunu da kapının kulpuna bağladı. "Şimdi," diyerek kapıyı birden kapadı. Korkunç bir bağırma ile haremağası yere yığıldı. Korkudan öleceğini sanmış gibi havada zarif bir kavis çizen dişine bakakaldı.

"Söyle ona Ali Han. İnsan sağ elinin şahadet parmağıyla diş fırçalarsa olacağı budur." Kelimesi kelimesine tercüme ettim ve Yahya Kuli de dişini yerden aldı. Ama Nino'nun intikam açlığı geçmemişti. Ali Han söyle ona henüz iyileşmiş değil. İyileşmesi için daha çok zaman var. Hemen istirahat etmesi ve yanağına

sıcak lapa koyması gerek. En azından bir hafta boyunca şeker yiyemez." Yahya Kuli rahatlamıştı ama perişan halde gitti.

"Kendinden utanmalısın Nino," dedim. "Bu zavallı adamın zevk aldığı tek şeyi de elinden aldın." Nino merhametsizce,"Ona müstahak," dedi ve Nardi tahtasını getirdi. Oyunu kaybetti ve adalet dengesi yeniden sağlandı. Şimdi bana bakıp parmağıyla çenemi okşuyordu: "Bakü ne zaman özgür kalacak Ali?"

"İki hafta içinde diye düşünüyorum."

"On beş gün," diye iç çekti. "Bakü'yü ve Türkler[7]i o kadar bekleyecek sabrım yok. Her şey o kadar farklı oldu ki sen burada olmayı seviyorsun ama her gün benim onurum zedeleniyor."

"Onurum zedeleniyor derken neyi kastediyorsun?"

"Herkes bana kırılgan ve çok pahalı bir nesneymişim gibi davranıyor. Ne kadar pahalı olduğumu bilmiyorum ama ben ne kırılganım ne de nesneyim. Dağıstan'ı hatırla. Orası tamamen farklıydı. Burayı hiç sevmedim. Eğer Bakü, yakınlarda özgür kalmazsa başka bir yere gitmeliyiz. Bu kentin yere göğe sığdıramadığı şairleri hakkında hiçbir şey bilmiyorum ama Hüseyin'in anıldığı günde insanların göğüslerini parçaladıklarını, hançerleriyle başlarına vurduklarını ve demir zincirlerle sırtlarını kırbaçladıklarını biliyorum. Birçok Avrupalı kenti bugün terk etti. Çünkü böyle şeyleri görmek istemiyorlar. Tüm bunlar beni rahatsız ediyor. Burada mantık dışı bir gücün bana her an saldırabileceğini hissediyorum." O narin yüzünü bana döndü. Gözleri daha önce hiç görmediğim kadar derin ve koyuydu. Gözbebekleri büyük, bakışları içe dönmüştü. Sadece Nino'nun gözleri onun hamile olduğunu ele veriyordu.

"Korkuyor musun Nino?"

"Neden?" Sesinde gerçekten şaşkm bir ifade vardı.

"Bazı kadınlar korkar."

Ciddi bir şekilde,"Hayır, korkmuyorum. Ben farelerden, timsahtan, sınavdan ve haremağalanndan korkarım. Ama ondan korkmak kışın üşümekten korkmaya benzer."

Onun soğuk göz kapaklarını öptüm. Ayağa kalkıp saçlarını geriye doğru taradı. "Ailemi görmeye gideceğim Ali Han. "Ki-

pianiler'in villasında tüm harem kurallarının umursanmadığını bilmeme rağmen kafa salladım. Prens, Gürcü arkadaşlarını ve Avrupalı diplomatları ağırlıyordu. Nino çay içiyor, İngiliz bisküvileri yiyor ve Hollanda Konsolosu Rembrand'dan ve Doğulu kadınların problemlerinden bahsediyordu. Gitti ve kristal camlı arabanın bahçeden çıktığını gördüm. Yalnızdım. Küçük yeşil bayrakları ve beni memleketimden avıran birkaç santimlik kâğıt parçasını düşündüm. Yavaş yavaş oda karanlıklaştı. Nino'nun kokusu divanın yumuşak yastıklarından gitmemişti. Yere kayarken elim tespihimi aradı. Duvarda sol pençesinde kılıç tutan Gümüş Aslan parlıyordu. Ona baktım. Ani bir umutsuzluk ve zayıflık benliğimi sardı. Gümüş Aslan'ın gölgesi altında oturmak, halkım Gence bozkırlarında kan dökerken utanç vericiydi. Ben de sadece bir nesnevdim. Pahalı, korunan, bakılan ve kollanan bir şeydim. Eninde sonunda güzel bir unvan alacak, ince duygularım zarif ve klasik cümlelerle anlatan bir Şirvanşiridim. Çaresizdim ve Gümüş Aslan duvardan bana sırıtıyordu. Aras'ın sınır köprüsü kapalıydı. İran'dan Nino'nun ruhuna giden bir yol yoktu. Tespih çekmeye başladım. Tespihin ipliği koptu ve taneleri her tarafa yayıldı. Görünmeyenin bir uyarısıymış gibi alacakaranlıkta uzaklardan neşesiz bir tef sesi beni tehdit ediyor ve bana sesleniyordu. Pencereye gittim. Güneşin son ışıklarında tozlu yol parlıyordu. Bana yakalaşan davul seslerinin ritmine ve binlerce kez aynı şeyi tekrar eden kesik sesler eşlik ediyordu. "Şah-se, Vah-se, Şah Hüseyin... Vah Hüseyin!"

Köşeden kalabalık bir grup döndü. Altın işlemeli üç büyük bayrak, üç güçlü elde tutularak kalabalığın üzerinde dalgalanıyordu. Bir tanesinde altın harflerle Hazreti Peygamberim damadı Ali'nin adı yazılıydı, ikinci bayrakta Peygamberim kızı Fatma'nın sol eli vardı. Kutsayan ve reddeden bu el siyah kadife bir bayrağın üzerindeydi. Gökyüzünü kaplayacak kadar büyük olan üçüncü bayrakta da sadece bir kelime yazılıydı: Peygamberim torunu, vârisi Şehit Hüseyin'in adı.

Kalabalık yavaşça caddeden geçti. İlk olarak sırtları çıplak, siyahlar içinde ağır demir zincirler taşıyan dindarlar vardı. Zin-

ciri kan içindeki kırmızı omuzlarına indiriyorlardı. Onların arkasından geniş bir yarım daire şeklinde, geniş omuzlu adamlar iki adım ileri bir adım geri giderek "Şah-se, Şah-se," diye bağırıyor ve her defasında sert yumruklarını çıplak, kıllı göğüslerine indiriyor. Üçüncü olarak Peygamber soyundan, yeşil kuşak takmış kişiler başlarını öne eğerek geçiyordu. Onların arkasından da beyaz kefenleriyle yüzleri karanlık ve suskun ellerinde hançerleri Muharrem şehitleri "Şah-se, Şah-se..."diyordu. Hançerler parlayıp tıraşlı başlara indi. Şehitlerin kefeni kana bulandı. Bir tanesi yere düştü ve dudaklarında ilahi bir gülümsemeyle arkadaşları tarafından götürüldü. Pencerede dikildim. Aniden yeni ve dayanılmaz bir hisse kapıldım. Çığlıklar ruhumu sardı. İçim teslimiyet arzusuyla doldu. Sokağa dökülen kan damlalarını gördüm ve tefin çağrısını duydum. Bu oydu: Görünmeyenin Gizemi, Acı Kapısı, Affedici'nin huzuruna götüren şey. Dudaklarımı sıktım ve ellerim pencerenin kulpunu kavradı. Fatma'nın elini gördüm ve görünen tüm dünyevi şeyler kayboldu. Bir kez daha davulun boş sesini duydum. Sonra ritmin vahşi çığlığı içinde inledi. Ben de artık bu kalabalığın bir parçası olmuştum. Geniş omuzlu adamlarla yürüdüm ve çıplak göğsümü yumrukladım. Sonra etrafımızdaki bir caminin serin karanlığını hissettim ve imamın içe işleyen ezanını duydum. Biri elime ağır bir zincir vermişti ve sırtımda yanan bir acı vardı. Saatler geçti. Önümde geniş bir meydan vardı ve boğazımdan vahşi ve neşeli bir çığlık çıktı. "Şah-se! Vah-se..." Yüzü ezilmiş bir derviş önümde durdu. Kuru derisinin altında kaburgaları görünüyordu. Dua eden kalabalıktaki binlerce göz kendinden geçmiş, ileriye bakıyor ve ilahiler söylüyordu. Meydanın diğer ucunda genç Hüseyin'in atını temsilen eyeri kanlı bir at yürüyordu. Yüzü ezilmiş derviş birden ince bir sesle uzunca bağırdı. Elindeki bakır kâse fırladı ve kendini atın nalları altına attı. Sendeledim. Çıplak göğsüne ağır yumruklar iniyordu. "Şah-se... Vah-se..." Kalabalık kendinden geçip bağırıyordu. Beyaz kıyafetleri kana bulanmış bir adamı götürdüler. Karanlıkta sayısız meşale bize katılmak için geliyordu ve onları takip etmeliydim. Sonra tekrar caminin bahçesinde oturdum ve

etrafımdaki insanlar uzun yuvarlak fes giymiş, gözleri yaşlarla dolmuştu. Birileri genç Hüseyin'in ilahisini söylerken ani bir acıya boğuldu ve ilahi yarıda kesildi. Ayağa kalktım. Kalabalık geriye doğru akıyordu. Gece soğuktu. Çatısında dalgalanan siyah bayraklı hükümet binasının önünden geçtik. Sonu görünmeyen meşaleli kalabalık bir nehre benziyordu ve yıldızları yansıtıyordu. Çatıların üzerinde kalabalıktan yer kalmamış, kefen giymiş insanlar köşelerden etrafı süzüyordu. Konsolosluk kapıları asker tarafından korunmaktaydı. Dua etmek için diz çöken insanların yanından bir deve kervanı geçti. Acı dolu feryatlar yükseliyor, kadınlar kendilerini yere atıyor, solgun ay ışığında kolları ve bacakları kasılıyordu. Genç Hüseyin'in ailesi develerin sırtındaki tahtırevanlardaydı. Onların ardından siyah bir atın üzerinde Hüseyin'in katili yüzü bir Sarazen miğferiyle kapalı, asık suratlı Halife Yezid geliyordu. O görünür görünmez meydana taşlar atıldı. Bu taşlar miğferini ıskalıyordu. Daha hızlı sürdü atı ve Nasreddin Şah Sergi Binası'na gizlendi. Yarın Hüseyin'in Çilesi oyunu başlayacaktı. İmparatorluk Sarayı'run Elmas Girişi'ne geldik. Orada da siyah bayraklar yarıya indirilmişti. Saray muhafızları, bahadırlar siyah yas kıyafetlerini giymiş başları eğik bir şekilde dikiliyordu. Hükümdar, sarayında değildi. Bagaşah'taki yazlık sarayında kalıyordu. Kalabalık, Alaed Devlet Sokağı'na akın etti ve birdenbire karanlık Top Meydanı'nda yalnız kalmıştım. Küflü topların namluları kayıtsızca bana bakıyordu. Vücudum bin kırbaç darbesi yemişim gibi acıyordu. Omzuma dokundum ve elime kurumuş kalın bir kan pıhtısı geldi. Meydan, gözlerimin önünde belirip tekrar kayboluyordu. Etrafı tekrar gördüğümde boş bir araba gördüm. Arabacı bana anlayışla ve acıyarak baktı. "Biraz güvercin pisliği al, onu yağla ve karıştır sonra da yaralarına sür. İyi gelir," dedi ustaca. Minderlere yığıldım. Çok yorgundum. "Şimran'a, Şirvanşir Malikânesi'ne," diye seslendim. Arabacı kırbacını şaklattı ve engebeli sokaklardan geçtik. Arabacı zaman zaman bana dönerek,"Siz çok dindar olmalısınız. Benim için de dua edin lütfen. Benim dua etmeye zamanım yok. Çalışıyorum. Adım Sorhab Yusuf."

###

Nino'nun yüzünden yaşlar akıyordu. Divanda oturmuş çaresizce elleriyle oynuyor ve yüzünü saklamadan ağlıyordu. Ağzı açık, dudakları aşağı sarkmış, yanak ve burnu arasında derin çizgiler vardı. Sadece bir kere hıçkırdı ve küçük bedeni titredi. Tek kelime bile etmedi ama parlak gözyaşları kirpiklerinden yanaklarına süzülüyor ve savunmasız yüzüne yayılıyordu. Önüne dikildim. Onun acısıyla sarsılmıştım. Kıpırdamadı, gözyaşlarını silmedi. Sonbahar rüzgârında titreyen yaprak gibi titriyordu dudakları. Ellerini tuttum. Elleri soğuk, cansız ve büzülmüştü. Islak gözlerini öptüm ve bana boş boş baktı. "Nino neyin var?" Elini ağzını kapatacakmış gibi kaldırdı, indirince elindeki diş izlerini gördüm.

"Senden nefret ediyorum Ali Han." Sesi çok korkmuş gibiydi.

"Nino hasta mısın?"

"Hayır, senden nefret ediyorum." Alt dudağmı ısırdı ve gözleri incinmiş bir çocuğun gözleri gibiydi. Parçalanmış kıyafetlerime ve çiğ ete dönmüş kırmızı omuzlarıma dehşetle baktı.

"Neyin var Nino? Ne oldu?"

"Senden nefret ediyorum." Bacaklarını kamına çekip çenesini dizine koyarak divanın köşesine büzüldü. Gözyaşları durdu. Bana sessizce ve üzgün gözlerle bir yabancıymışım gibi baktı.

"Ne yaptım Nino?"

"Bana ruhunu gösterdin Ali Han." Sanki rüyadaymış gibi monoton bir sesle konuştu. "Ailemin evindeydim. Çay içiyorduk ve Hollanda Konsolosu, Top Meydanı'ndaki evine davet etti. Bize Doğu'nun en barbar dini ritüelini gösterecekti. Pencerede dikildik ve aşağıdan fanatik dinciler sel gibi akıyordu. Tef sesini duyup vahşi yüzler gördüm. Midem bulandı. Konsolos, "Kırbaçlama Töreni" deyip sokaktan ter ve toz içeriye girmesin diye pencereyi kapattı. Aniden bir çığlık duyduk ve bir derviş kendini bir atın nalları altına attı. Sonra Konsolos elini uzatıp, "Bu kişi!" dedi. Daha sözünü bitirmeden elinin gösterdiği yere baktım. "Tüm bu çıldırmış insanların arasında bir yerli, göğsünü

dövüp sırtını kırbaçlıyordu. Ve o şendin Ali Han! Çok utandım. Bu kadar sofu bir barbarın karısı olduğum için ölesiye utandım. Senin tüm hareketlerini gördüm ve Konsolos'un bana acıyan bakışlarını hissettim. Sonra bir çay içtik ya da yemek yedik. Hatırlamıyorum. Sadece ayaklarımın üzerinde durmaya çalıştım. Çünkü birdenbire bizi ayıran uçurumu görmüştüm. Ali Han, genç Hüseyin mutluluğumuzu yıktı. Seni sofu bir barbar olarak görüyorum ve hep de öyle göreceğim." Orada incinmiş bir şekilde sessizce oturdu. Çünkü Görünmeyen'den huzur ve yuva istemiştim.

"Şimdi ne olacak Nino?"

"Bilmiyorum. Artık tekrar mutlu olamayız. Uzaklara, tekrar yüzüne bakabileceğim ve Top Meydanı'ndaki o deli adamı görmeyeceğim bir yere gitmek istiyorum."

"Nereye Nino?

"Ah, bilmiyorum." Eli sırtımdaki yarama dokundu. "Neden? Neden yaptın bunu?"

"Senin için yaptım Nino. Ama sen anlamadın."

"Hayır, uzağa gitmek istiyorum. Çok yoruldum, Ali Han. Asya iğrenç bir yer," dedi huzursuzca.

"Beni seviyor musun?"

"Evet," dedi umutsuzca ve ellerini dizlerine bıraktı. Onu kucağıma alıp yatak odasına götürdüm. Onu soyarken korkuyla bir şeyler mırıldandı.

"Nino sadece birkaç hafta daha bekleyelim. Sonra seni eve, Bakü'ye götüreceğim."

Yorgunca kafa salladı ve gözlerini kapattı. Uykuya dalarken elimi tutup göğsüne bastırdı. Böyle uzun süre kaldık. Avucumun içinde atan kalbini hissettim. Sonra ben de soyundum ve onun yanına uzandım. Vücudu ılıktı ve orada çocuk gibi uzanmıştı. Sola dönüp dizlerini içine çekmiş kafasmı da yorganın altına saklamıştı.

Sabah erkenden uyandı. Üzerimden atlayıp banyoya gitti. Orada uzun süre yıkandı ama içeri girmeme izin vermedi... Son» ra dışarı çıkıp gözlerimden bakışlarını kaçırdı. İçinde merhem

olan küçük bir kâse getirdi. Merhemi sırtıma suçlu suçlu sürdü. İyi bir küçük kız çocuğu gibi,"Beni dövmeliydin Ali Han," dedi.

"Dövemezdim. Tüm gün kendimi dövdüğümden gücüm kalmamıştı."

Merhemi kaldırdı. Haremağası çay getirdi. Aceleyle çayını içti ve bahçeye baktı. Sessizdi ve utanmıştı. Birden gözlerimin içine bakıp,"İşe yaramıyor Ali Han. Senden nefret ediyorum ve İran'da kaldığımız sürece de nefret edeceğim. Elimden bir şey gelmiyor." Kalkıp bahçeye yürüdük ve çeşmenin kenarında sessizce oturduk. Tavus kuşu önümüzden salınarak geçti ve babamın faytonu bahçenin erkek kısmına gürültülü bir şekilde girdi. Sonra Nino bana gözünün ucuyla bakarak: "Nefret ettiğim adamla bile zar atabilirim," dedi. Nardi tahtasını getirdim ve üzülerek, isteksizce zar atmaya başladık. Sonra çeşmenin kenarından eğilip suda yüzümüzün yansımasına baktık. Nino elini suya sokunca yansımamız küçük dairelerce bozuldu. "Böyle üzülme Ali Han. Nefret ettiğim sen değilsin. Bu tuhaf kentten ve tuhaf insanlardan nefret ediyorum. Evimize döner dönmez geçecek ve..." Yüzünü bir an suya soktu. Başmı kaldırdığında ise temiz su damlaları yanaklarından çenesine doğru aktı: "Eminim bir erkek olacak ama hâlâ önümüzde yedi ay var," diye sözünü bitirdi ve bunu söylerken gururluydu. Yani şimdi kaderimiz, çoktan düşman işgaliyle kıvranan ve petrol kuyularıyla eziyet edilen eski Bakü'ye, Azerbaycan'ın güneşte kavrulan ovalarına ve yürüyen askerlere bağlıydı. Nino'nun yüzünü kurulayıp soğuk yanaklarından öptüm. Gülümsedi. Sonra çok uzaktan Hüseyin'in davul sesi duyuldu. Nino'nun elini yakaladım, onu evin içine sürükledim ve gramofona bir müzik koydum. Yüksek bir ses, Gounod'un Faust'undan Altın aryasını kulakları sağır edercesine okumaya başladı. Şimdiye kadarki en yüksek sesli kayıt olduğu kesindi ve Nino korkudan titreyerek bana sarılırken yüksek bas sesi eski zamanlardan kalma "Şah-se... Vah-se..." sesini bastırıyordu.

27. BÖLÜM
Hilalli Kırmızı Bayrak

İran sonbaharının ilk gününde Enver Bey'in Orduları Bakü'ye girdi. Çay evlerinde, pazarda ve elçiliklerde bu konuşuluyordu. Kentin son Rus savunucularının birlikleri dağılmıştı, açlıktan ölmek üzerelerdi, İran ve Türkistan limanlarına sığınmışlardı. Eski kalenin üzerinde hilalli kırmızı bayrağın zaferle dalgalandığı söyleniyordu. Türkler'in Bakü'ye girişiyle ilgili Arslan Ağa, Tahran gazetesinde renkli bir rapor yayımlamıştı. Esad üs Sultani amcam da böylece İngilizler'e iyilik yaptığımızı düşündüğünden ve Türkler'den nefret ettiğinden bu gazeteleri yasakladı. Babam Başbakan'ı görmeye gitti ve biraz tereddütten sonra Başbakan Bakü ve İran arasındaki gemi hattını yeniden açtı. Enseli'ye gittik ve 'Nasreddin Gemisi' içinde bizlerin de olduğu kalabalık bir mülteci grubuyla kurtarılmış memleketimize gitti.

Bakü İskelesi'nde koca kalpaklı askerler bekliyordu. İlyas Bey, kılıcını kaldırarak bizi selamladı ve Türk Albayı, İstanbul Türkçe'sini bizim kaba akşamınıza olabildiğince yakınlaştırarak konuşmaya başladı. Tamamen yıkılmış, yağmalanmış evimize geldik. Nino günlerce, haftalarca ev kadını gibi çalıştı. Marangoz ile uzun uzun tartışıyor, mobilya mağazalarını tek tek inceliyor, kaşlarını çatarak pür dikkatle odaların ölçüsünü alıyordu. Mimarlarla gizli görüşme yapıyor ve evimiz işçilerin sesleri; boya, ahşap, sıva kokusuyla dolmuştu. Tüm bu ev curcunasının dışında Nino mutluydu ve sorumluluklarının bilincindeydi. Çünkü mobilya, duvar kâğıdı ve dekorasyon seçiminde özgürdü. Akşam mutlu ve biraz da utanarak, "Nino'na kızma Ali. Divan

yerine gerçek karyola siparişi verdim. Duvar kâğıdı açık renk olacak ve yere uygun halılarımız olacak. Çocuk odası ise bembeyaz olmalı. Her şey İran hareminden tamamen farklı olacak." Kollarını boynuma doladı ve yüzünü yanaklarıma sürttü. Çünkü içi rahatsızdı. Sonra kafasını çevirdi, küçük dilini dudaklarının üzerinde gezdirdi ve burnunun ucuna değdirmeye çalıştı. Sınav, doktorlar, cenaze gibi ne zaman zor bir durumla karşılaşsa hep böyle yapardı. Hüseyin'in gecesini düşündüm ve istediğini yapması için ona izin verdim. Kirli ayakkabılarımla halılara basmak ve Avrupa masalarına oturmak beni incitiyordu. Bana kalan tek şey çöl manzarası olan terastı. Nino orada bir değişiklik yapmayı istememişti. Ev toz ve gürültü içindeydi. Babamla terasa oturduk. Kafamı yana çevirip Nino gibi dudaklarımın üzerinde dilimi gezdirdim ve kendimi suçlu hissettim. Babam yavaşça: "İşte böyle Ali Han... Ev, kadının hâkimiyetindedir. Nino zorlansa da İran'da iyi dayandı. Şimdi sıra sende... Sana söylediklerimi unutma: Bakü artık Avrupa'nın bir parçasıdır. Sonsuza kadar! Odalardaki serin, loş karanlık ve duvardaki kırmızı halılar İran'a aittir," dedi. "Ya sen baba?"

"Ben de İran'a ve torunumu görür görmez oraya gideceğim. Şimran'daki evimizde yaşayacağım ve oraya beyaz duvarlar, karyolalar gelinceye kadar orada kalacağım."

"Ben burada kalmalıyım baba."

Ciddi ciddi kafa salladı. "Biliyorum. Bu şehri seviyorsun, Nino da Avrupa'yı seviyor. Ama ben yeni bayrağımızı, şehrin gürültüsünü ve buradaki inançsızlık havasını sevmiyorum." Sessizce kafasını önüne eğdi. Bir anlığına kardeşi Esad üs Sultani'ye benzemişti. "Ben yaşlı bir adamım Ali Han. Tüm bu yeni şeylere katlanamam. Sen genç ve cesursun. Burada kalmalısın. Azerbaycan'ın sana ihtiyacı var."

Karanlık çöktüğünde kentin caddelerinde dolanıyordum. Köşe başlarında dimdik ve ciddi Türk devriyeleri duruyordu. Görevli ile konuştum. Bana İstanbul camilerinden ve yazın tatlısu gecelerinden bahsetti. Valilik Sarayı'nda yeni bayrak dalgalanıyordu. Okulumuzda da Meclis toplanmıştı. Eski şehir, maskeli

balo havasında günlük hayatına geri dönmüştü, yeni Başbakan Avukat Fetih Ali Han'dı. Kanunlar koyuyor ve emirler veriyordu. Tüm Ruslar'ı öldürmek isteyen Esadullah'm kardeşi Mirza Esadullah ise Dışişleri Bakam olmuştu ve komşu ülkelerle anlaşmalar imzalamıştı. Kentimizin bu değişimi beni oldukça heyecanlandırmıştı. Bu alışık olmadığım siyasi bağımsızlık beni sarsmış ve yeni armaları, üniformaları, yasaları sevmiştim. Hayatımda ilk kez memleketimde kendi evimdeymişim gibi hissettim. Ruslar yanımdan sessiz sedasız geçiyor, eski öğretmenlerim beni eğilerek selamlıyordu. Şehir kulübünde orkestra, tüm akşam boyunca yerli şarkıları çaldı. Şapkalarımızı çıkarmadan içeride oturabildik. İlyas Bey ve ben cepheden gelen ya da cepheye giden Türk Subaylan'nı orada eğlendirdik. Bize Bağdat Kuşatması'nı ve Sina Çölü'nden geçişlerini anlattılar. Trablus'un kumdan tepelerini, Galiçya'nın çamurlu yollarını ve Ermenistan Dağlan'nın kar fırtınalarını biliyorlardı. Müslümanlığın kurallarına aldırmadan şampanya içtiler. Enver Paşa'dan ve gelecekteki Turan İmparatorluğu'ndan bahsettiler. Bu imparatorlukta Türk karımdan olan tüm milletler bir araya gelecekti. Tüm bunlar gerçek değilmiş, gölgeymiş ve unutulmayan güzel bir rüya gibi geldiğinden merakla ve heyecanla dinliyordum.

Sonra büyük geçit günü geldi. Askeri bandolar şehre yürüdü. Göğsü madalyalarla dolu Enver Paşa, atının üzerinde sırayla gelen askerler arasından geçip yeni bayrağı selamladı. İçimiz gurur ve minnetle doluyordu. Şiiler ve Sünniler arasındaki farkı unuttuk. Paşa'nm zarif elini öpmeye ve Osmanlı Halifesi uğrunda ölmeye hazırdık. Seyid Mustafa kalabalıktan uzakta yalnız dikiliyordu. Yüzünü nefret ve kin bürümüştü. Paşa'nm üzerini kaplayan hilallerin ve yıldızların arasmda bir Bulgar askerinin haçını da görmüştü. Bir Müslüman'ın göğsünde yabana bir dinin sembolü Seyid Mustafa'yı incitmişti. Geçitten sonra ilyas, Seyid ve ben kordon boyuna, ağaçların yapraklarının uçuştuğu yere oturduk. Arkadaşlarım yeni devletin temel fikirleri üzerine şiddetli bir tartışmaya girdi. İlyas Bey, Gence'de katıldığı savaşlardan, Jön Türk Subayları'nın sohbetlerinden ve savaş tecrübele-

rinden söz etti. Ülkemizi başka bir Rus istilasından kurtarmanın tek yolunun, bir an önce Avrupa Reformları'nın gerçekleşmesi olduğu kanısındaydı. "Ben yollar ve kaleler inşa ederek, reformlar getirerek hâlâ iyi bir Müslüman olacağımızı söylüyorum," diye haykırdı. Seyid'in alm kırışmış gözleri yorgun bakıyordu:

"Bunu bir adım daha öteye taşı İlyas Bey. Şarap içerek, domuz eti yiyerek hâlâ iyi bir Müslüman olmak mümkün, de. AvrupalIlar, şarabın iyi, domuz etinin besleyici olduğunu uzun yıllar önce keşfetti. Tabii böyle de iyi bir Müslüman olarak kalabiliriz ama Cennet Kapısı'ndaki melek Cebrail buna inanmayacak."

İlyas Bey güldü: "Geçit alanında yürümek ile domuz eti yemek arasında elbette bir fark vardır."

"Ama domuz eti yemek ile şarap içmek arasında fark yok. Türk Subayları açık açık şarap içti ve göğüslerine Haç Askeri Madalyası takıyor."

Arkadaşımı dinledim. "Seyid, sence karyolalarda uyuyup çatal, bıçakla et yiyerek yine de iyi bir Müslüman olunur mu?" diye sordum. Seyid yavaşça gülümsedi:

"Sen hep iyi bir Müslüman olacaksın. Seni Muharrem Günü'nde gördüm." Sustum. İlyas Bey, şapkasmı arkaya atta.

"Modem mobilyalı ve açık renk duvar kâğıtlı oldukça Avrupai bir evin olacağı doğru mu?"

"Evet, doğru İlyas Bey."

Kararlı bir şekilde:"Bu iyi... Artık bir başkentiz. Ülkemize yabancı konsoloslar gelecek. Onları ağırlayabilecek evlere, diplomatların eşleriyle konuşabilecek eşlere ihtiyacımız var. Ali Han, buna çok uygun bir eşin var ve evin de hazırlanıyor. Dışişleri Bakanhğı'nda çalışmalısın," dedi. Güldüm. "İlyas Bey karımı, evimi ve beni uluslararası bir yarışta yarışacak atlarmışız gibi görüyorsun. Evimi sadece milliyetçi düşüncelerle yaptırdığıma inanıyor gibisin."

İlyas Bey sert bir sesle: "Öyle olmalı ama," dedi ve onun haklı olduğunun farkına vardım. Azerbaycan'ın fakir, kurumuş topraklarından büyütmek istediğimiz bu yeni devlete herkesin ve her şeyin hizmet etmesi gerekir. Eve gittim ve yerlere parke

döşenmesine ve yağlıboyah tablolara itiraz etmediğimi görünce Nino'nun yüzüne mutlu bir gülümseme yayıldı. Gözleri koruluktaki Peşapür Pınarı'ndaki o geceki gibi parladı. Bu zaman sürecinde sık sık çöle uğruyor, yumuşacık kumlara saatlerce uzanıyordum. Güneş sanki bir kan nehrinde batıyormuş gibiydi... Türk Birlikleri yanımdan geçti. Ama şimdi subayların yüzleri gergin ve telaşlıydı. Bizim için ise yeni devletin gürültüsü, silah ve dünya savaşmın sesini duyulmaz yapmıştı. Bir yerlerde, çok çok uzaklarda Türkler'in müttefik Bulgar Birlikleri, düşmanın zulmünden geri çekiliyordu. Türkler,"Cephe yıkıldı. Bir daha onarmak imkânsız," deyip şampanya içmeyi bıraktı. Haberler çok nadir de olsa geliyor ve geldiğinde de yıldırım düşmüş gibi oluyordu. Çok uzaklarda, Mondros Limanı'nda sırtı kambur ve gözleri önüne eğik bir adam İngiliz savaş gemisi Agamemnon'a çıkmıştı. Bu adam, Osmanlı İmparatorluğu'nun amirali, Halife'nin ateşkes yapması için görevlendirdiği Hüseyin Rauf Bey'di. Bir masaya eğilip imzasmı bir kâğıda atmıştı ve hâlâ şehrimizin efendisi olan Paşa'nın gözleri dolu doluydu. Bir kez daha Bakü'nün sokaklarında Turan Ülkesi şarkısı çaldı ama bu defa bir ağıt gibiydi. Paşa, eyerinde dimdik, üniformalar içinde ellerinde eldiveni bir kez daha askerlerin içinden geçti. Türkler'in yüzü uyuşmuş ve hareketsizdi. Osmanlı sancağı toplandı, davullar çalındı ve Paşa beyaz eldiveniyle selam verdi. Sonra askeri birlikler şehirden ayrıldı. Arkalarında; İstanbul'un camilerinin, Boğaz'ın muhteşem saraylarının ve omuzlarında Peygamber Efendimizin cüppesini taşıyan Halife'nin hayali resimlerini bırakarak gittiler. Birkaç gün sonra Nargin Adası'nın arkasında, işgal kuvvetlerini taşıyan ilk gemi belirdiğinde kordon boyunda duruyordum. General'in mavi gözleri, kırpılmış bıyıkları ve geniş güçlü elleri vardı. Yeni ZelandalIlar, KanadalIlar ve AvustralyalIlar şehrimize akm etti. Ülkemizin her tarafında bayrağımızın yanında İngiliz bayrağı da dalgalanıyordu ve Fetih Ali Han telefon edip beni bakanlığa çağırdı. Odasına gittiğimde geniş bir koltukta oturuyordu ve ateş saçan gözleriyle bana baktı. "Ali Han neden hâlâ ülkene hizmet etmiyorsun?" Bunu ben de bilmiyordum. Masa-

daki kalın dosyalara suçlu suçlu baktım:

"Tüm kalbimle ülkeme bağlıyım, Fetih Ali Han emrinizdeyim."

"Yabancı dil öğrenme konusunda becerikli olduğunu duydum. İngilizce öğrenmen ne kadar sürer?"

Şaşkın bir tebessümle: "İngilizce öğrenmeme gerek yok zaten biliyorum." İlk önce rahat koltuğunun arkasma yaslanarak sessiz kaldı sonra birden,"Nino nasıl?" diye sordu. Çok şaşırdım. Başbakanımız karımı tüm görgü kurallarını hiçe sayarak soruyordu.

"Teşekkürler efendim. Eşim de çok iyi."

"O da İngilizce bilir mi?"

"Evet."

Uzun bıyığına dokunarak tekrar sessizce bekledi

Sessizce,"Fetih Han ne istediğini biliyorum. İki haftaya kadar evim hazır olacak. Nino'nun gardırobu gece kıyafetleriyle dolu. İngilizce konuşuyoruz ve şampanya paralarını ben ödeyeceğim."

Birden bıyık altından güldü. "Anlamadım Ali Han." Gülümsemesi yavaşça yayıldı. "Hislerini incitmek istemedim. Senin gibi insanlara ihtiyacımız var. Avrupah eşi, köklü bir soyadı ve gösterişli evi olan insan pek yok. Mesela ben. Bırak Avrupah bir eşe ve bir eve sahip olmayı, benim İngilizce öğrenecek param bile hiç olmadı." Yorgun görünüyordu ve kalemini alıp: "Bugünden itibaren seni Batı Avrupa bölümünün ataşesi yapıyorum. Dışişleri Bakanı Esadullah'a gidin. Size işinizi anlatacak. Ve... Lütfen kızmayın ama... Eviniz beş gün içinde hazır olur mu? Size bu soruyu sorduğum için çok utanıyorum," dedi. "Evet efendim," dedim ve eski, güvenilir bir dostu unutup onu aldatmış gibi hissettim. Eve gittim. Nino'nun parmakları boya ve sıva olmuştu. Merdivenin tepesine çıkmış eski bir tabloyu asmak için çekiçle bir çivi çakıyordu. Ülkeye hizmet ettiğimi duysa çok şaşırırdı. Ben de bu yüzden ona söylemedim ama kirli parmaklarını öpüp yabancı şarapları soğutması için almasına izin verdim.

28. BÖLÜM

Çölün ve Kumun Çocuğu

Teyzen var mı? Hayır, teyzem yok ama hizmetçim sağ bacağını kırdı. Seyahat etmeyi sever misin? Evet, severim ama akşamları sadece meyve yemeyi tercih ederim. 'Kendi Kendine İngilizce Kitabı'ndaki bu cümleler tam bir saçmalıktı. Nino kitabı kapattı: "Bence İngilizcemiz savaşı kazanacak kadar iyi ama hiç viski içmeyi denedin mi?"

"Nino tam kitap gibi konuştun şimdi," diye haykırdım.

"Bu da ülkeye hizmet etmek için yanlış anlaşılan bir isteğin sebep olduğu gayet net anlaşılabilen bir nevi zihinsel bozulma. Bu gece kimler geliyor?" Çok umurunda değilmiş gibi davranıyor ama bunu da beceremiyordu. Bu gece misafirimiz olarak bizi onurlandıran bütün İngiliz Subay ve Memurları'nın isimlerini saydım. Nino büyük bir kibirle onları küçümsedi. Azerbaycan'daki hiçbir bakanm ve generalin eşinin, sahip olduğu niteliklere, onların sahip olmadığını biliyordu: Batı kültürüyle yetiştirilmiş asil bir aileden gelen ve İngilizce bilen bir eş. Gece elbisesini düzeltti ve aynaya baktı. Karamsarca: "Viski içmeyi denedim. Tadı çok kötü ve gerçekten iğrenç... Herhalde bu yüzden sodayla karıştırıp içiyorlar." Kollarımı omuzlarına dayadım ve mutlu mutlu bana baktı. "Tuhaf bir hayatımız var Ali Han. Beni ya hareme kapatıyorsun ya da ülkemizin kültürel ilerlemişliğinin kanıtı olarak gösteriyorsun."

Kabul salonuna indik. Hizmetçiler ifadesiz bir yüz ve kontrollü bir sessizlikte duruyorlardı. Duvarlarda manzara ve hayvan resimleri asılıydı. Köşelerde yumuşak, konforlu sandalyeler; masanın üzerindeki vazolarda ise çiçekler vardı. Gül kokusuyla

Nino yüzünü buruşturdu: "Hatırladın mı? Sana vadiden su getirerek nasıl hizmet etmiştim?"

"Hangi hizmetten daha çok hoşlanıyorsun?"

Nino'nun gözleri yumuşadı ve rüyada gibi cevap vermedi. Zil çaldı, dudakları heyecanla titredi. Ama ilk gelenler Nino'nun saygın ailesi ile üniforma giymiş İlyas Bey idi. Salondaki her şeyi inceleyerek ve tatminkâr bir şekilde kafasını sallayarak dolaştı. "Ben de evlenmem gerektiğini düşünüyorum Ali Han. Nino'nun kuzeni var mı?"

Nino ve ben kapıda durup güçlü İngiliz ellerini sıktık. Subaylar uzun ve kırmızı yüzlüydü. Kadınlar ise mavi gözlü ve eldivenliydi. Zarifçe gülümsüyorlardı fakat çok da meraklıydılar. Belki de haremağaları tarafından hizmet göreceklerini ve göbek dansıyla eğlenmeyi bekliyorlardı. Ama bunun yerine iyi yetişmiş hizmetçiler vardı. Tabaklar soldan servis edildi, duvarlar ise yeşil alanların ve yarış atlarının resimleriyle süslüydü. Nino genç bir albayın bir dikişte bir bardak viskiyi içtiğini görünce nefesini tuttu. Odadaki konuşmalar 'Kendi Kendine İngilizce' kitabındaki cümleler gibi anlamsızdı:

"Uzun zamandır evli misiniz Bayan Şirvanşir?"

"Yaklaşık iki yıldır."

"Evet, İran'a balayı için gittik.""Eşim okumayı sever.""Hayır, piyano çalmaz."

"Kentimizi sevdiniz mi?""Çok memnun oldum.""Ah ama lütfen! Biz vahşi değiliz! Azerbaycan'da çok eşlilik uzun zaman önce yasaklandı ve sadece romanlarda okudum haremağalarını." Nino, masanın diğer ucundan bana baktı ve gülmemek için kendini tuttuğundan pembe burun kenarlan titriyordu. Bir binbaşının karısı Nino'ya operaya hiç gidip gitmediğini sordu. Kibarca,"Evet gittim," diye cevapladı ve "Okuma yazma biliyorum," dedi. Bir kadına bir tabak bisküvi sunarken ilk turu Nino kazanmıştı.

Genç İngilizler, memurlar ve subaylar Nino'nun önünde eğiliyor, elleri Nino'nun narin parmaklarına dokunuyor ve gözleriyle Nino'nun çıplak sırtına bakıyorlardı. Uzaklara baktım.

Esadullah, köşede durmuş, hiçbir şey yokmuş gibi sigara içiyordu. Eşini asla tüm bu yabancıların karşısına koymazdı ama Nino bir Gürcü ve Hristiyandı. Bu yüzden ellerinin, gözlerinin, sırtının bu diğer adamlara yem olması dert değildi. Öfkelenmiştim ve utanç içindeydim. Duyduğum bazı konuşmalar, ahlaksız ve basit geliyordu. Kulağımı tıkadım. Nino, salonun diğer ucunda yabancılarla çevrilmişti. Birden sessizce,"Teşekkürler çok naziksiniz," dedi. Ona baktığımda çok kızardığını ve korktuğunu gördüm. Salondan bana doğru yürüdü. Elleri benden yardım ister gibi koluma dokundu. Yavaşça,"Ali Han şimdi benim Tahran'da kuzenlerinin ve halalarının yanında hissettiklerimi hissediyorsun. Tüm bu erkeklerden bana ne? Ben böyle bakmalarını istemiyorum." Sonra geri döndü ve binbaşının karısının elini tuttu. Kadının dediklerini duydum: "Gerçekten bizim milli tiyatromuzu görmelisin."

"Şimdi Shakespeare bizim Tatar diline çevriliyor. Gelecek hafta 'Hamlet'in ilk gecesi olacak." Ahumdaki terleri sildim ve misafirperverliğin sert kurallarını düşündüm. Eski bir deyiş vardır: Eğer bir misafir senin tek oğlunun kesik başını elinde tutarak evine gelse dahi ona yiyecek içecek verip bir misafir olarak onu onurlandırmalısın. Bu bilge bir yasaydı ama bazen yerine getirmek zor oluyordu.

Birçok bardağa kanyak ve viski koydum. Subaylar puro içiyor ama hiçbiri ayaklarını masanın üzerine koymuyordu. Oysa böyle bir şey yapmalarını bekliyorduk. İçlerinden biri, "Çok çekici bir karın ve evin var, Ali Han" diyerek işkencemi daha da uzattı. Onu yumruk yemekten kurtaran şeyin siyasi durumumuz olduğunu bilse muhtemelen çok şaşırırdı. İnançsız bir köpek açıkça karımın güzelliğini övüyordu! Ona konyak koyarken ellerim titredi ve birkaç damla etrafa döküldü. Beyaz bıyıklı, ceketinin içine beyaz gömlek giymiş yaşlı bir İngiliz Memur köşede oturuyordu. Ona bisküvi uzattım. Dişleri uzun ve sarı, parmakları ise kısaydı. Bana sorgulayarak baktı:"İran ve Azerbaycan arasında büyük bir kültür farkı var gibi görünüyor."

"Ah evet. Bir asır öndeyiz. Burada büyük alanda endüstri-

mizin olduğunu hatırlatmalıyım ve bir de tren yolumuz var. Ne yazık ki Rus yöneticiler kültürel gelişimimizi durdurdu. Yeterli doktor ve öğretmenimiz yok. Ama vali yetenekli gençleri Rus baskısı altında kaçırdıkları şeyleri öğrenmeleri için Avrupa'ya gönderecek." Bir süre daha bu şekilde konuştum ve biraz daha bisküvi koymayı teklif ettim ama istemedi.

"Yirmi yıl boyunca İran'da konsolosluk yaptım ve eski Doğu kültürünün parçalandığını, Doğulular'm bugün bizleri taklit etmeye uğraştıklarını ve atalarının kültüründen tiksindiklerini görmek çok acı. Ama haklı olabilirler. Sonuçta nasıl yaşamak istedikleri onların seçimi... Her durumda ülkenizin bağımsızlık için Orta Amerika Cumhuriyetleri kadar hazır olduğunu kabul ediyorum. Sanırım Hükümetimiz yakında devletinizi tanıyacaktır." Tam bir salaktım ama akşam için amacımıza ulaşmıştık. Dışişleri Bakanı Esadullah, salonun diğer köşesinde Nino'nun saygın ailesi ve İlyas Bey ile birlikte duruyordu ve ben de onlara katıldım.

Esadullah çabucak,"Yaşlı adam ne dedi?" diye sordu.

"Benim bir. aptal olduğumu ama İngiltere'nin yakında bizi tanıyacağını söyledi."

Mirza Esadullah rahatlayarak iç çekti: "Sen aptal değilsin. Aptallıktan çok uzaksın."

"Teşekkür ederim efendim ama öyle olduğuma inanıyorum."

Elimi sıkıp ayrıldı. Kapıda Nino'nun elini öptüğünde Nino'nun ona bir şey fısıldadığını duydum. Gizemli gizemli gülümsedi. Esadullah kafa salladı. Gece yarısı misafirler gitti. Büyük salon tütün ve alkol kokuyordu... Yorgun ve memnun bir şekilde yatak odamıza çıktık. Aniden tuhaf bir sevinç sardı bizi. Nino ayakkabılarını köşelere fırlattı, yatağa zıpladı ve yayların onu tekrar tekrar havaya fırlatmasını sağladı. Burnunu kıvırıyor, alt dudağını büküyor ve oyun oynayan küçük bir maymuna benziyordu. Yanaklarını şişiriyor ve parmaklarıyla yanağına bastırıyor 'poff' diye ses çıkarıyordu.

"Beni ülkenin kurtarıcısı olarak nasıl buldun?" diye bağırdı.

Sonra aşağı atladı, aynaya koştu ve kendini aynada takdir ederek izledi. "Nino Şirvanşir Hanım, Azerbaycan'ın Jean Dark'ı! Binbaşılarının eşlerini büyülüyor ve hiç haremağası görmemiş gibi davranıyor." Gülerek ellerini birbirine vurdu. Üzerinde sırtı epeyce açık, açık renk bir gece elbisesi vardı. Zarif kulaklarından uzun küpeler sarkıyordu. Lambadan gelen ışıkla boynundaki inciler parlıyordu. Kolları narindi ve koyu renk saçları boynuna uzanıyordu. Aynanın önünde durmuş, yeni güzelliğini seyrediyordu. Ona yaklaştım ve Avrupalı Prenses'in mutlu gözlerine baktım. Sanki ona ilk kez sanlıyormuşum gibi onu kucakladım. Teni yumuşaktı ve güzel kokuyordu. Dudaklarının ardındaki dişleri küçük beyaz taşlar gibi parlıyordu. İlk kez karyolada oturduk ve Avrupalı bir kadını kollarımın araşma aldım. Nino gözlerini çabucak kırptı. O uzun kıvrık kirpikleri yanağımı okşadı. Hiç böyle güzel olmamıştı. Çenesini elimle tutup başını kaldırdım. Yumuşak ve oval yüzünü gördüm. Islak, susamış dudakları ve yarı kapalı Gürcü kirpiklerinin ardmda hülyalı gözleri vardı. Boynunu okşadım ve küçük başı ellerimin arasmdaydı. Özlem dolu ve itaatkârdı. Elbisesi, yorganı açılmış yatak ve rahatlatıcı çarşaf bir anda gözlerimin önünden gitti. Birden Dağıstan'da kaldığımız yerde, çamur sıvalı yerin üzerindeki dar alanda yan çıplak gördüm onu. Ellerim omuzlarını kavradı ve sonra yatağın solgun renkli ayak ucunda Kerman halısının üzerinde giyinik bir vaziyette bulduk kendimizi. Yumuşak halının üzerinde Nino'nun yüzüne baktım. Kaşları acılı bir mutlulukla gergindi. Nefes alıp vermesini duydum. Zarif kalçasının sert yuvarlaklığını hissettim ve yaşlı Ingiliz'i, genç subayları ve cumhuriyetimizin geleceğini unuttum.

Sonra aynaya bakarak sessizce yan yana uzandık. "Bu elbise mahvoldu," dedi. Ve sanki büyük bir mutluluğu itiraf eder gibiydi. Kafasını dizime koyup sesli düşündü: "Binbaşı'nın eşi şu halimizi görse acaba ne derdi? Şöyle derdi: Ali Han karyolanın ne için kullanıldığını bilmiyor mu?" Ayağa kalkıp küçük ayağıyla dizimi dürttü. "Sayın Ataşe, diplomasi dünyasının genel kurallarına uyarak üstünü çıkarıp evlilik yatağına yatmaya karar

verirler mi?" Uykulu ve homurdanarak kalktım. Kıyafetlerimi çıkarıp attım ve Nino ile beraber yorganın altına girdim.

Günler, haftalar geçti. Misafirler gelip viski içiyor ve evimize övgüler yağdırıyordu. Nino'nun Gürcü misafirperverliği çiçek gibi açılıyordu. Genç subaylarla dans ediyor, yaşlı binbaşılarla da gut hastalığından bahsediyordu. İngiliz hanımlarına Kraliçe Tamar günlerinin hikâyesini anlatıyor ve Kraliçe'nin Gürcistan kadar Azerbaycan'a da hükmettiği izlenimini onlara veriyordu. Bakanlıktaki büyük odada yalnız başıma oturup diplomatlara raporlar yazıyor, yabancı ülkelerdeki temsilcilerimizin raporlarını okuyor ve denize bakıyordum. Nino akşam benimle görüşmeye gelip mutlu ve çekici bir eş oluyordu. Dışişleri Bakanı Esadullah ile şaşırtıcı bir şekilde arkadaş oldular. Bakan bizi ziyarete geldiğinde Nino ona yemek ve içecek servis ediyor, Avrupa halkına karşı nasıl davranması gerektiğine dair tavsiyeler veriyor ve bazen ikisini evimizin tenha köşesinde sessizce fısıldaşırken duyuyordum. "Mirza ile aranızda ne var?" diye sordum ama Nino sadece gülümsedi. İlk kadın Protokol Şefi olmak istediğini söyledi. Daha çok mektup, rapor ve genelge masamın üzerinde yığılıyordu. Olağanca hızıyla yeni devlet gelişiyordu ve ben de üzerinde yeni armamız olan zarfları seviyordum.

Bir gün öğle yemeğinden hemen önce ulak, gazeteleri getirdi. Devletin resmi gazetesini açtım ve üçüncü sayfada adımın kalın ve büyük harflerle yazılı olduğunu gördüm. "Dışişleri Bakanı Ataşesi Ali Han Şirvanşir, Paris Konsolosluğu'na atanmıştır." Arslan Ağa tarafından yazıldığı kesin olan alttaki uzun paragrafta benim özel yeteneklerim yazıyordu. Hemen fırlayıp görüşme odasından bakanın ofisine koştum ve kapıyı açtım. "Mirza Esadullah, nedir bu?" diye haykırdım.

"Ah! Bu sana bir sürpriz arkadaşım. Karına söz verdim. Sen ve Nino Paris için uygun kişilersiniz," dedi.

Gazeteyi yere fırlattım. Öfke nöbetine tutulmuştum. "Mirza bu ülkede benim memleketimden ayıracak bir yasa yok!" diye bağırdım.

Ne diyeceğini bilmeyerek bana baktı. "Sorun ne Ali Han?

Bakanlıktakilerin çoğu yurtdışına gidebilmek için can atıyor ve sen de bu iş için uygun kişisin."

"Ama ben Paris'e gitmek istemiyorum ve eğer beni zorlarsan istifa ederim. Bu Batı dünyasından, tuhaf yollarından, insanlarından ve geleneklerinden nefret ediyorum ama bunu anlayacağını sanmıyorum."

"Hayır, anlamıyorum," dedi kibarca. "Ama ısrar ediyorsan burada kalabilirsin."

Eve koştum, merdivenleri çıktım. Nefes nefese,"Nino yapamam ve Paris'e gidemem." Yüzündeki renk çekildi ve elleri titredi.

"Ama neden Ali Han?"

"Nino lütfen anlamaya çalış. Sadece başımın üzerindeki bu terası, çölü ve denizi seviyorum. Bu kenti, eski surları ve dar sokaklardaki camileri seviyorum. Doğu'dan uzakta sudan çıkmış balık gibi ölürüm." Bir an gözlerini kapattı.

"Üzgünüm," dedi ve o kadar üzgün bir sesle söyledi ki kalbim parçalandı. Oturup ellerini tuttum:

"Bak. Aynı senin İran'da mutsuz olduğun gibi Paris'te de ben mutsuz olurum. Bu sefer ben kötü bir zorlamaya maruz kaldığımı düşünürüm. Şimran'daki haremde neler hissettiğini düşün. Benim için Avrupa'da yaşamak senin için Asya'da yaşamak kadar imkânsız. Bırak Bakü'de Asya ile Avrupa'nın birleştiği yerde dahi kalalım. Camileri, eski surları, Seyid Mustafa'sı olmayan Paris'e gidemem. Buraya gelen yabancılara katlanabiliyorsam arada bir Asya'yı hissettiğim içindir. Muharrem'den sonra benden nefret ettiğin gibi ben de Paris'te senden nefret edeceğim. Bu oraya gider gitmez olmasa da bir gün, bir partiden veya maskeli balodan sonra olacak. Beni o garip dünyanın içine girmeye zorladığın anda senden nefret edeceğim. İşte bu yüzden sonunda ne olursa olsun burada kalmak istiyorum. Burada doğdum ve burada öleceğim." Tek bir kelime bile etmedi. Sözümü bitirince üzerime eğilip elleriyle saçlarımı okşadı. "Nino'nu affet Ali Han. Çok aptallık ettim. Neden senin değişmenin benim değişmemden daha kolay olduğunu düşündüğümü bilmiyorum. Burada

kalacağız ve bir daha Paris ile ilgili bir söz söyleme. Sen Asyah kentini ben de Avrupah evimi koruyayım." Beni gözleri parlayarak nazikçe öptü.

"Nino benim karım olmak zor mu?"

"Hayır, Ali Han hiç de zor değil. Sadece biraz anlayış ve mantık gerektiriyor." Elleriyle yüzümü okşadı. Benim Ninom güçlü bir kadındı. Onun hayallerini böldüğümü biliyordum. Onu dizime alıp,"Nino çocuğumuz doğunca Paris'e, Londra'ya, Berlin'e ya da Roma'ya gideriz. Zaten önümüzde tamamlanmamış bir balayı var ve tüm yaz nerede istersen orada kalırız. Her yıl tekrar Avrupa'ya gideriz. Biliyorsun ben zorba biri değilim ama evim, ait olduğum ülkede olsun istiyorum. Çünkü ben çöllerimizin, güneşimizin, kumumuzun çocuğuyum."

"Evet, çok iyi bir çocuksun. Avrupa'yı unutalım. Ama karnımda taşıdığım çocuk çölün ya da kumun çocuğu değil. Sadece Ali ve Nino'nun çocuğu," dedi.

"Evet," dedim ve bir AvrupalInın babası olduğumu kabul ettiğimi biliyordum.

29. BÖLÜM

Oyuncak Gölgede Uyur

Senin doğumun çok zordu Ali Han. Biz o zamanlarda Avrupalı doktorları kadınlarımız için çağırmazdık." Babamla evimizin terasında oturuyorduk. Sesi yumuşak ve dertliydi: "Doğum sancıları ağırlaşmaya başlayınca ona toz halinde turkuaz ve elmas verdik ama pek işe yaramadı. Sen doğunca cesur ve dindar biri olman için bir Kuran ve kılıçla birlikte göbek bağını odanın doğu duvarına yakın bir yere koyduk. Sonra onu muska olarak koynunda taşıdın. Hep sağlıklı bir çocuktun. Ama üç yaşına gelince onu çıkarıp attın ve sonra hastalanmaya başladın. Önce hastalığa tuzak kurarak odana şarap ve şeker koyduk. Odanın içine renkli horoz sokup çıkardık ama hastalığın geçmedi. Dağlardan bilge bir adam geldi ve bir inek getirdi. İneği kestik ve bilge adam ineğin kamını açarak içindekileri çıkardı. Sonra seni ineğin kamına soktu. Seni üç saat sonra oradan çıkardığımızda cildin kıpkırmızı olmuştu. Ama o günden beri bir kez bile hastalanmadın."

Evden uzun ve boğuk bir çığlık geldi. Dik ve hareketsiz oturdum. Tüm benliğimle duymak için odaklanmıştım. Uzun acılı bir çığhk daha..."Şimdi sana lanet ediyor," dedi babam yavaşça. "Tüm kadınlar doğururken kocalarına lanet ederler. Eski zamanlarda çocuk doğduktan sonra kadın bir adak keser ve kocasının, çocuğunun döşeklerine kanını serperek doğum sırasında okuduğu lanetlerin felakete yol açmasını önler."

"Ne kadar sürer baba?"

"Beş saat, altı saat belki on saat. Kalçaları dar." Sessizleşti. Herhalde ben doğduğumda ölen karısını, annemi düşünüyordu.

Sonra kalktı, "Gel," dedi ve çatının ortasına serili, yönü kıbleye dönük iki seccadenin yanına gittik. Ayakkabılarımızı çıkardık. Seccadenin üzerine çıkıp sol eli sağ elin içiyle örttük. "Tüm yapabileceğimiz bu ama bu bütün doktorların bilgeliğinden daha fazladır" diyerek Arapça Kur'an okumaya başladı: "Bismillahirrahmanirrahim..." Onu takip ettim,"Elhamdülillah! rabbil'alemin. Errahmânir'rahim. Mâliki yevmiddin..." Nino çığlık atıyordu ama artık anlayabilecek durumda değildim. Dudaklarım bana ait değillermiş gibi sureleri okuyordu: "İyyâke nabudü ve iyyâke nesteîn..." Ellerim bir birlerinin üzerindeydi. Her şey çok sessizdi ve babamın fısıltısını duydum. "İhdinessırâtel müstakim. Sırâtallezîne enamte aleyhim ğayrilmağdûbi aleyhim ve leddâllîn." Seccadeye diz çökerek alnımı yere koydum. Yüzüm seccadeye değdi. Kırmızı desenler gözlerimden kayboluyordu.

Böylece Allah'ın huzurunda tozlar içinde namaz kıldık. Tekrar tekrar Allah'ın Peygamber'e göçebe Araplar'm dilinde söylediği sözleri okuduk. Bağdaş kurup halının üzerine oturdum. Tespih taneleri parmaklarımın arasından geçiyordu. Dudaklarım Allah'ın doksan dokuz adını fısıldıyordu.

Biri omzuma dokundu. Kafamı kaldırdım. Gülen bir yüz gördüm ve algılayamadığım sözcükler işittim. Ayağa kalktım. Babamın bana baktığını hissettim ve merdivenlerden yavaşça indim. Nino'nun odasında perdeler kapalıydı. Yatağa geldim. Nino'nun gözleri yaşlı, yanakları çökmüştü. Sessizce gülümsedik ve sonra halkımızın basit dili olan Tatarca ile zar zor:

"Kız oldu Ali Han. Çok güzel bir kız. O kadar mutluyum ki..." Soğuk elini tuttum ve gözlerini kapattı.

Arkamdan biri,"Uyumasına izin verme Ali Han, biraz daha uyanık kalmalı," dedi. Kurumuş dudaklarını okşadım ve bana baktı. Yorgun ve sakindi. Beyaz önlük giyen bir kadın yatağa gelip bana bir kundak uzattı. Küçük parmaklı, iri ve ifadesiz gözlü küçük kırışık bir oyuncak gördüm sanki. Oyuncak ağlıyordu ve küçük yüzü buruşuktu. "Ne kadar güzel," dedi Nino hayranlıkla. Sonra Oyuncak'ın hareketini taklit ederek parmaklarını uzattı. Elimi kaldırdım ve kundağa korkarak dokundum ama

Oyuncak çoktan uyuyakalmıştı. Yüzü çok ciddiydi şimdi. Nino fısıltıyla, "Ona lisenin şerefine Tamar diyelim," dedi. Hem Müslüman hem de Hristiyanlar'ın kullandığı güzel bir isimdi. Biri beni odadan çıkardı. Meraklı bakışlar beni süzüyordu. Babam elimden tutup bahçeye çıkardı.

"Haydi, çöle doğru sürelim atları," dedi babam. "Nino'nun birazdan uyumasına izin verirler." Atlarımıza bindik ve sarı kum tepelerine atları çılgınca sürdük. Babam bir şeyler söylüyordu ama ne söylediğini anlayamıyordum. Beni rahatlatmaya çalışır gibi bir hali vardı ve sebebini anlayamamıştım. Çünkü ciddi yüz ifadesi ve iri gözleriyle, cildi buruşmuş, uyumakta olan kızımla gurur duyuyordum.

Günler tespih taneleri gibi akıp gidiyordu. Nino, Tamafı göğsüne yatırıyor, geceleri narince Gürcü ninnileri söylüyor ve buruşuk ikizine düşünceli düşünceli kafa sallıyordu. Bana karşı hiç olmadığı kadar zalim ve kibirliydi. Çünkü ben çocuk doğuramayan, onu emziremeyen ve altını değiştiremeyen biriydim. Yani bir erkektim. Bu yüzden bakanlıktaki odamda oturuyordum ve Nino da bana nezaketle telefon edip büyük olaylardan ve radikal değişikliklerden bahsediyordu. "Ali Han, oyuncak güldü ve ellerini güneşe uzattı."

"Çok zeki bir Oyuncak, Ali Han. Cam bir küre gösterdim ve ona gerçekten baktı."

"Dinle Ali Han. Oyuncak parmaklarıyla kamına çizgiler çiziyor. Çok yetenekli bir Oyuncak."

Tamar'a artık Oyuncak diyorlardı. Ama Oyuncak kamına çizgiler çizerken ve gözleriyle cam küreye bakarken uzaklarda, Avrupa'da insanlar sınırlarla, ordularla ve devletlerle oynuyordu. Masamdaki raporları okuyor ve haritalarda çizilen gelecekteki sınırlara bakıyordum, isimlerinin telaffuzları zor olan gizemli adamlar Versailles'da toplanmış Doğu'nun kaderini belirliyordu. Sadece tek bir adam Ankara'da sarı saçlı mavi gözlü bir Türk Paşa, galiplere karşı çıkmaya çalışıyordu. Avrupalı güçler, ülkemiz Azerbaycan'ı bağımsız bir devlet olarak kabul etseler de ben İlyas Bey'in mutluluğuna ortak olamıyordum ve bağımsız

devletimizden İngilizler'in iyilik için çekileceğini söyleyerek onu hayal kırıklığına uğratmak benim için çok zordu.

İlyas Bey neşeli neşeli/'Artık sonsuza kadar özgürüz. Topraklarımızda artık yabancılar olmayacak," dedi.

"Buraya bak İlyas Bey," dedim ve onu haritaya götürdüm. "Bizim doğal müttefiklerimizin Türkiye ve İran olması gerekir ama şimdi ikisi de güçsüz. Havada asılı kaldık ve kuzeyden petrole susamış yüz altmış milyon Rus bize karşı baskı yapıyor. İngilizler burada olduğu sürece hiçbir Rus, kızıl ya da beyaz sınırımızı geçmeye cesaret edemez. Ama İngilizler giderse ülkeyi savunmak için geriye sadece sen, ben ve birkaç alay kalacak."

"Boş ver," diye kafasını salladı İlyas Bey iyimserce. "Rus-larla dostluk anlaşmaları yapacak diplomatlarımız var. Ordunun yapacağı başka işler var. İşte buraya Ermeni smırma gitmeliyiz. Bu bölgede sorun var. Savunma Bakanı General Mechander emir verdi bile." Diplomasinin sadece askeri güçler tarafmdan zekice desteklendiğinde işe yaradığını anlatmak imkânsızdı. Böylece İngiliz Birlikleri gitti. Sokaklar bayram gibi bayraklarla donandı. Ordumuz Ermeni smırma yürüdü ve Rus sınırındaki istasyonumuz Jalama'da sadece bir sınır kontrol birliği ve birkaç memur kaldı. Biz ise bakanlıkta kızıl ve beyaz Ruslar ile anlaşma üzerinde çalışmaya gittik. Babam İran'a geri döndü. Nino ve ben onu iskeleden uğurladık. Bize üzülerek baktı ve onun peşinden gelip gelmeyeceğimizi sormadı.

"İran'da ne yapacaksın baba?"

Öylesine: "Belki yeniden evlenirim," dedi. Sonra bizi öptü ve düşünceli bir biçimde ekledi:"Sizi zaman zaman görmeye geleceğim ve eğer bu devlet parçalanırsa... Benim Mazendaran'da birkaç malikânem var." Gemiye bindi ve uzun uzun el salladı bize, eski surlara, Kız Kulesi'ne, kente ve çöle. Hepsi yavaşça görüş açısından çıkıyordu. Kent sıcaktı ve bakanlıktaki perdeler yarı inikti. Rus delegeler geldi. Yüzlerinde kurnazlık ve sıkıntı vardı. Paragraflardan, sütunlardan ve dipnotlardan oluşan anlaşmayı çabucak ve ilgisizce imzaladılar.

Kum ve toz, sokakları kaplamıştı. Sıcak rüzgâr kâğıt parçala-

rını havada uçuruyordu. Nino'nun saygın ailesi yaz için Gürcistan'a gitti ve Jalama'da bir sınır kontrol birliği ile birkaç memur kalmıştı. Bakan'a gidip,"Esadullah, otuz bin Rus, Jalama'nın karşısında duruyor," dedim.

"Biliyorum. Komutan bunun sadece bir gözdağı olduğunu düşünüyor," dedi karamsarlıkla.

"Ya değilse?"

Sinirlenerek bana baktı. "Anlaşma yapmaktan başka elimizden bir şey gelmez. Her şey Allah'ın ellerinde... Meclis binasında süngüleri hazır birkaç iri yarı görevli bekliyordu. İçeride siyasi partiler tartışıyordu. Varoşlarda ise Rus işçiler, eğer Rusya'ya petrol ihracına izin verilmezse grev yapmakla tehdit ediyordu. Kıraathaneler nardi oynayan ve gazete okuyan adamlarla doluydu. Çocuklar sıcak toz içinde oyun oynuyordu. Güneşin alevi kente yağıyor ve minareden namaza çağrı için ezanlar yankılanıyordu.

"Namaza kalkın! Namaza kalkın! Namaz uykudan hayırlıdır!"

Uyuyamadım. Halının üzerinde uzanmıştım ve gözlerim kapalıydı. Ama otuz bin kişilik Rus Ordusu ile tehdit altında olan Jalama sınır birliğinin korkunç görüntüsü gözümün önünden gitmiyordu. "Nino buralar bayağı sıcak oldu. Oyuncak da güneşe pek alışık değil sen de ağaçları, gölgeleri ve suyu seversin. Yaz için ailenin yanına gitmek ister misin?" dedim.

"Hayır," dedi sertçe."Gitmem."

Başka bir şey söylemedim ama Nino alnını düşünceli bir biçimde kırıştırdı. "Ama ikimiz gidebiliriz Ali Han. Şehir sıcak ve Gence'deki malikânen, bahçeler, bağlar içinde. Haydi gidelim. Orada evinde olursun ve Oyuncak da gölgede uyur." Karar vermekten başka çarem yoktu. Vagonları Yeni Azerbaycan Devleti armasıyla süslenmiş trene bindik.

Uzun, geniş, tozlu bir yol bizi istasyondan Gence'ye götürdü. Kiliseler ve camiler alçak yapılı evlerle çevrilmişti. Kuru nehir Müslüman ve Ermeni mahallerini ayırmıştı ve yüz yıl önce Ruslar tarafından öldürülmüş olan dedem İbrahim'in üzerinde

can verdiği taşı Nino'ya gösterdim.

Şehir dışındaki malikânemizdeki tembel mandalar suyun içinde hareketsiz duruyor ve sadece başları görünüyordu. Havada süt kokusu vardı ve koca salkımlardaki her bir üzüm tanesi öküz gözü kadardı. Çiftçiler saçlarını ortadan tıraş etmişti ve uzun saçlarını sağa sola sarkıtarak taramıştı. Ahşap verandalı küçük ev, ağaçlarla çevriliydi ve Oyuncak, atları köpekleri ve tavukları görünce gülüyordu.

Çiftliğe iyice yerleştik ve haftalarca Bakanlığı, anlaşmaları ve Jalama sınır birliğini unuttum. Nino çimenlerin üzerine uzanıyor ve acı ot saplarını yiyordu.Yüzüne güneş vuruyor ve yüzü Gence'nin gökyüzüsü gibi net ve huzurluydu. Şimdi yirmi yaşındaydı ve bir Doğulu için hâlâ çok zayıftı. "Ali Han bu Oyuncak sadece bana ait. Bir daha ki sefere erkek doğuracağım ve o da senin olacak." Sonra detaylıca Oyuncak'ın geleceği hakkında plan yaptı "Tenis, Oxford, İngilizce ve Fransızca dersler, hep AvrupalI..." Hiçbir şey demedim çünkü Oyuncak hâlâ çok küçüktü ve Jalama'da otuz bin Rus vardı. Çimenlerde oynadık ve ağaçların gölgesinde, büyük halılarda yemeklerimizi yiyorduk. Nino, su mandalarının yıkanmak için geldiği yerin yukarısında küçük nehirde yüzüyordu. Başlarında küçük feslerle bize gelen çiftçiler hanlarının önünde eğilip sepet sepet şeftali, elma, üzüm getiriyordu. Hiç gazete okumadık ve hiç mektup almadık. Bizim için dünya malikânemizin sınırlarında bitiyordu ve dünyamız neredeyse Dağıstan kadar muhteşemdi.

Yaz sonlarında bir gece odamızda otururken birden dörtnala gelen at sesi duyduk. Verandaya çıktım ve zayıf, siyah Çerkez ceketli bir adam atından atladı. "İlyas Bey!" diye bağırdım ve iki kolumu da ona uzattım. Karşılık vermedi ama orada durmuş gaz lambasımn ışığı altında yüzünün rengi kaçmıştı.

"Ruslar Bakü'ye girdi," dedi çabucak.

Sanki bunu uzun zamandır biliyormuşum gibi kafa salladım. Nino arkamda duruyordu ve onun çığlığını duydum. "Bu nasıl oldu İlyas Bey?"

"Geceleyin Jalama'dan gelen tren Rus askerleri ile dolu. Ken-

ti kuşatmışlar ve Meclis buna razı oldu. Kaçamayan vekiller gözaltına alındı ve Meclis dağıtıldı. Rus işçiler kendi vatandaşlarına katıldı. Şehirde hiç askerimiz yok ve ordu Ermeni sınırında kayıp bir noktada ben ise yandaş topluyorum." Arkamı döndüm. Nino evin içine girmişti. Uşaklar atları arabaya koşmak için aceleyle geldi. Nino eşyaları topluyor ve atalarının diliyle Oyuncak'a yumuşakça bir şeyler mırıldanıyordu. Sonra atları tarlalara doğru sürdük. İlyas Bey de bizim yanımızda geliyordu. Gence'nin ışıkları çok uzaktan parlıyordu ve bir an geçmişle şimdinin iç içe geçtiğini hissettim. İlyas Bey'i gördüm. Belinde hançer, solgun ve ciddiydi. Nino ise çok uzun zaman önce Mardakjany'deki kavun tarlasındaki gibi kendine hâkim ve gururluydu. Gece yarısı Gence'ye vardık. Sokaklar kalabalıktı. İnsanların yüzleri tedirgin ve heyecanlıydı. Askerler silahları hazır bir şekilde Ermeni ve Müslüman mahallelerini ayıran köprüde duruyordu ve meşaleler Meclis Binası'ndaki Azerbaycan Bayrağı'na ışık tutuyordu.

Büyük Gence Camii'sinin duvarına sırtımı yaslayarak oturdum. Elimde bir kâse çorbayla duruyor ve avluya yatmış askerlere bakıyordum. Makineli tüfekler takırdıyor ve acımasız sesleri avludan duyuluyordu. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin birkaç günlük ömrü kalmıştı. Burada kendi başıma oturuyordum. Anı defterim önümde geçmişi tekrar yaşayabilmek için hızla satırları yazıyorum. Gence'deki küçük otelde sekiz gün önceydi:

"Sen delisin," dedi İlyas Bey. Sabahın üçüydü ve Nino yan odada uyukluyordu. Odanın içinde volta atarak,"Sen delisin," diye tekrarladı. Masada oturuyordum ve benim için İlyas Bey'in fikri dünyadaki en önemsiz şeydi.

"Burada kalıyorum. Yandaşlarım gelecek. Savaşacağız ve memleketimden kaçmayacağım." Yavaşça konuşmuştum. Sanki rüyadaydım. İlyas Bey bana bakarak önümde durmuş, üzgün ve gururluydu.

"Ali Han okula birlikte gittik ve Ruslar'a karşı birlikte savaştık. Nahararyan'ın peşine düştüğünde senin arkandan geldim. Nino'yu eyerimde eve getirdim ve Zizianaşvili Kapısı'nda beraber savaştık. Şimdi Nino'nun hatırı için, kendin için ve sana ihti-

yacı olacak ülken için gitmelisin."

"Sen burada kalıyorsun İlyas Bey ve ben de seninle kalıyorum."

"Ben kalıyorum çünkü bu dünyada yalnızım. Askerleri nasıl yönlendirebileceğimi biliyorum ve ülkeme iki seferin deneyimini sunuyorum. İran'a git Ali Han."

"İran'a da Avrupa'ya da gidemem." Pencereye gittim. Aşağıda caddede meşaleler yanıyor ve demir sesleri geliyordu.

"Ali Han, Cumhuriyetimiz birkaç gün daha yaşar ancak." Kayıtsızca kafa salladım. İnsanlar camın önünden geçiyordu ve silah taşıyordu. Yan odadan ayak sesleri duydum ve döndüm. Nino mahmur gözleriyle kapıda dikiliyordu.

"Nino iki saat içinde Tiflis'e son tren kalkıyor," dedim.

"Evet, haydi gidelim Ali Han."

"Hayır, sen çocukla gidiyorsun. Ben sonra geleceğim. Biraz daha burada kalmalıyım ama sen gitmelisin. Durum geçen sefer Bakü'deki gibi değil. Şimdi her şey farklı ve burada kalamazsm. Artık bir çocuğun var." Sokaktaki meşaleler yanıyordu ve İlyas Bey başı eğik köşede duruyordu. Nino'nun gözlerindeki uyku mahmurluğu yok oldu. Yavaşça pencereye yürüdü ve dışarı baktı. Sonra İlyas Bey'e daha sonra da uzağa baktı. Odanın ortasına kadar geldi ve başı önüne düştü.

"Oyuncak," dedi. "Ve sen gelmiyorsun?"

"Gelemem Nino..."

"Deden Gence Köprüsü'nde öldü. Smavdan beri bunu biliyorum." Nino birden yere kapaklandı ve yaralı bir hayvan gibi gırtlağını parçalarcasına bağırmaya başladı. Gözl.eri kuruydu ve tüm bedeni titriyordu. Sesinin en üst sınırında bağırıyordu. İlyas Bey odadan çıktı.

"Geleceğim Nino geleceğim. Söz veriyorum sadece birkaç gün." Ağlamaları sürdü. Sokaklarda insanlar sönen cumhuriyetin ağıtını yakıyordu. Nino birden sakinleşti ve ölü gözlerle uzağa baktı. Valizini aldım. Kundaklı Oyuncak kollarımdaydı ve sessizce merdivenlerden indim. İlyas Bey arabada bekliyordu. Kalabalığı yararak istasyona gittik.

İlyas Bey, "Sadece birkaç gün," dedi. "Birkaç gün sonra Ali Han yeniden seninle birlikte olacak."

Nino sessizce kafa salladı. "Biliyorum Tiflis'te kalacağız sonra da Paris'e gideceğiz. Bahçeli bir evimiz ve bir sonraki çocuğum erkek olacak."

"Aynen böyle olacak Nino, aynen böyle." Sesim net ve iyimserdi. Elimi tuttu ve uzaklara baktı. Raylar uzun yılan gibiydi ve tren karanlıktan canavar gibi geliyordu. Beni çabucak öptü. "Hoşça kal Ali Han. Üç güne görüşeceğiz."

"Tabii ki görüşeceğiz Nino. Sonra da Paris'e gideceğiz."

Gülümsedi. Gözleri yumuşak kadife gibiydi. Oracıkta asfalta çivilenmiş gibi kalakaldım. İlyas Bey onu kompartımana aldı. Pencerede, kaybolmuş ve korkmuş küçük bir kuş gibi sessizce dışarı baktı. Tren hareket edince el salladı ve İlyas Bey trenden atladı.

30. BÖLÜM

Gence Köprüsü Puslu

Kente gittik. Kent, karnaval yeri gibiydi. Etraftaki köylerden çiftçiler gelmiş sakladıkları makineli tüfekleri yanlarında getirmişti. Nehrin diğer tarafında, Ermeniler'in kaldığı taraftan birkaç el silah sesi duyduk. Orası çoktan Ruslar'm olmuştu. Kızıl Ordu sel gibi yayılıyor ve kentte birden kalın kaşlı, kemer burunlu ve derin, üzgün gözleri olan bir adam belirdi: Prens Mansur Mirza Kaçar. Kimse onun kim olduğunu ve nereden geldiğini bilmiyordu. Sadece kendisinin İmparatorluk Kaçarlarından olduğu biliniyordu ve şapkasında Gümüş Aslan arması parlıyordu. Ağa Muhammed'in soyuna yakışır şekilde liderliği ele aldı. Rus Birlikleri, Gence'ye yürüyordu ve kent Bakü'den gelen mültecilerle kalabalıklaşmıştı. İdam edilen bakanlardan, hapse giren milletvekillerinden, ağırlık olsun diye taş bağlanıp Hazar Denizi'ne atılan cesetlerden konuşuluyordu. *"Taza* Pir Camii artık bir meyhane olmuştu ve Seyid Mustafa, duvarında dua etmeye gelince Ruslar onu dövüyor, onu bağlayıp ağzına zorla domuz eti sokuşturuyorlardı. Sonra Seyid, İran'a Meşhed'deki amcasına kaçmayı başarabildi. Ruslar babasını öldürmüştü." Bu haberi getiren Arslan Ağa idi. Önümde durup etrafa yaydığım silahlara baktı.

"Ben de savaşmak istiyorum Ali Han," dedi.

"Sen? Parmakları mürekkep lekeli domuzcuk?"

"Ben domuzcuk değilim Ali Han. Ülkemi herkes gibi seviyorum. Babam Tiflis'e kaçtı. Bana bir silah ver." Yüzü ciddi, gözleri kırpışıyordu. Ona silah verdim. Köprü için çıkartma yapacağım birliğe katıldı. Rus askerleri diğer tarafın caddelerini tutmuştu.

Göğüs göğüse çarpıştık. Geniş yüzler ve parıldayan üçgen süngüler gördüm. Vahşi bir öfke uyandı içimde. Biri,"İleri!" diye bağırdı ve süngülerimizi öne uzattık. Kan, tere karışıyordu. Tüfeğin dipçiğini kaldırırken bir kurşun omzumu yaladı. Bir Rus kafası, darbemin altında parçalandı. Parçalanan gri beyin tozun içine karıştı. Elimde hançer bir düşmana doğru sendeledim ve düşerken Arslan Ağa'nın, hançerini bir Rus askerinin gözünden geri çıkardığını gördüm...

Çok uzaktan borazanların metalik çağrısını duydum. Şimdi bir sokak arkadan rastgele Ermeni tarafına ateş ediyorduk. Gece boyunca geri çekilerek köprüden geçtik. İlyas Bey orada oturmuş fişeklerle donanmış makineli tüfekleri hazırlıyordu. Caminin bahçesine girdik ve yıldızların ışıkları altında İlyas Bey çocukken bir keresinde son anda boğulmaktan nasıl kurtulduğunu anlattı. Denizde yüzüyormuş ve birden akıntıya kapılmış. Sonra çorba içip şeftali yedik. Arslan Ağa dökülen dişlerinden kan sızarak önümüzde oturuyordu. Geceleyin bana sürünerek geldi ve tamamen titriyordu.

"Çok korkuyorum Ali Han. Ben tam bir korkağım."

"O zaman silahını bırak ve Pula Nehri'nin çayırlarını geç sonra da Gürcistan'a git."

"Yapamam! Her ne kadar korkak bir ruhum olsa da herkes gibi ben de ülkemi seviyorum." Sessiz kaldım ve yeni günün şafağı söktü. Uzaklarda silahlar patlıyordu ve minarenin yanında İlyas Bey, Kaçar Prens'i ile yan yana dürbünle etrafa bakıyordu. Borazan sesleri acıklı ve meydan okurcasına çalıyor, bayrak minarenin üzerinde dalgalanıyordu. Birileri Turan Ülkesi'nin şarkısını söylemeye başladı. Yüzü ölüme adanmış, gözleri hülyalı bir adam,"Bir şeyler duydum. İran'da Rıza adında biri birçok asker toplamış onlara liderlik yapıyormuş ve düşmanı bir avcının geyiği kovaladığı gibi kovalıyormuş. Mustafa Kemal Paşa ise Ankara'da büyük bir ordu toplamış. Boşuna savaşmıyoruz. Yirmi beş bin asker yardımımıza geliyor."

"Hayır, dünyadaki tüm Müslümanlar, iki yüz elli milyon asker geliyor. Ama zamanında gelebilirler mi Allah bilir," dedim.

Köprüye gittim ve makineli tüfeğin arkasına geçtim. Mermiler tespih taneleri gibi parmaklarımın arasından kayıyor, Arslan Ağa yanımda oturup mermi dağıtıyordu. Yüzü solgundu ama gülümsüyordu. Rus hattında kıpırtı vardı ve taramalı çılgınca kurşun saçıyordu. Uzaklarda bir yerde hücum borusu çaldı. Ermeni hattından bir yerden Budyenni Marşı çalıyordu. Aşağıya kummuş çatlak nehir yatağına baktım. Rus askerleri meydana koşuyor, diz çöküp nişan alıyor, mermileri köprüyü yalıyordu. Onlara vahşi bir ateşle karşılık verdim. Ruslar kukla gibi düşüyor ama onların arkasından yeni bir sıra hemen oluşuyor ve köprüye doğru koşup nehrin yatağına tozlar içinde yuvarlanıyordu. Onlardan binlerce vardı ve makineli tüfeğim Gence Köprüsü'nde cılız bir sesle yankılanıyordu.

Arslan Ağa bir bebek gibi tiz ve kıvranan sesle çığlık attı. Ona doğru baktım. Köprüde uzanmış ağzından kan boşalıyordu. Makineli tüfeğimin düğmesine tekrar bastım. Ruslar'ın üzerine ateş açtım ve hücum boruları tekrar çaldı. Şapkam nehre düştü. Belki bir kurşun belki de bir rüzgâr onu uçurmuştu. Ceketimi ve yakamı yırtıp açtım. Düşmanla aramda Arslan Ağa'nın cansız bedeni vardı. Bir adam korkak olsa da yine de vatanı için kahramanca ölebilirdi. Uzaklardan geri çekilme borusu yankılandı. Makineli tüfek sessizleşti ve köprünün üzerinde oturmuş ter içindeydim ve açtım. Rahatlamayı bekliyordum.

Ve şimdi burada cami duvarının altındaki gölgede oturup çorba içiyorum. Caminin girişinde Prens Mansur duruyor. İlyas Bey ise bir haritanın üzerine eğilmiş, vaziyete bakıyordu. Birkaç saat içinde tekrar köprüde savaşacaktım. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin birkaç günlük ömrü kalmıştı. Yeter. Dedem İbrahim Han Şirvanşir'in yaşamını, halkının bağımsızlığı uğruna feda ettiği nehre, savaş boruları beni tekrar çağırana kadar uyuyacağım...

"Ali Han Şirvanşir saat beşi çeyrek geçe Gence Köpriisii'nde makineli tüfeğinin başında şehit düştü. Bedeni kuru nehir yatağına yuvarlandı. Aşağı indim. Sekiz mermi ile vurulmuştu. Cebinde bu anı defterini buldum.

Allah kısmet ederse bu defteri eşi Nino'ya vereceğim. Ruslar'ın son hücumu başlamadan kısa bir süre önce sabahın erken saatlerinde onu gömdük. Cumhuriyeti-miz'in ömrü Ali Han Şirvanşir'in yaşamı gibi sona erdi.

Bakü yakınlarında Biniyadi Köyü'nden
Zeynel Ağa'nın oğlu Yüzbaşı İlyas Bey."